Τοῦ

Ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

εἰς τὴν πρὸς

ΓΑΛΑΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

τοῦ

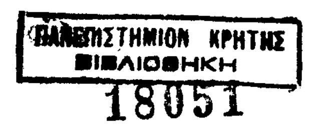
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ.

ΕΝ ΜΕΛΙΤΗ,

1833.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

Ἅγιος Ἰωάννης, ἐπονομαζόμενος διὰ τὴν εὐγλωττίαν του, ὁ Χρυσόστομος, ἦτο γέννημα τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἀπὸ εὐγενῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν. Εἰς τὸ 374 ἔτος, ὢν ἀκόμη νέος, εἶχεν ἀποκτήσειν ὄνομα τοιοῦτον, ὥστε οἱ γειτονεύοντες ἱεράρχαι τὸν ἔκλεξαν εἰς χηρεύοντα θρόνον· ἀλλὰ βεβαιῦται γενικῶς ὅτι ἀπέβαλε τὸ ἀξίωμα, καὶ ἔφυγεν εἰς βουνόν τι πλησιόχωρον, ὅπου ἐδιάτριψεν ἔτη τέσσαρα εἰς τὴν συντροφίαν ἀρχαίου τινὸς μονάζοντος· ἐκεῖθεν ἤλλαξε τὴν κατοικίαν αὐτῦ εἰς σπήλαιον φοβερὸν, τὸ ὁποῖον τὺς δύο ἀκολύθυς χρόνυς ἔβλεπε τὰς αὐστηρὰς του σκληραγωγίας. Τελειώσας τὴν προετοιμαςικὴν ταύτην γύμνασιν, ἐμβῆκεν εἰς τὰ ἱερατικὰ ὑπουργήματα· καὶ, ἀφοῦ ἔτη δεκαοκτὼ οἰκοδόμησε τὴν πόλιν τῆς γεννέσεώς του μὲ τὰς πλέον ἐμψυχονύσας διδασκαλίας, ἐπροβιβάσθη διαμιᾶς, χωρὶς παρακάλεσιν, ἕως δὲ καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεώς του, εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὸ

ἐπισφαλὲς αὐτὸ ὕψος ἔφερε μαζῇ του ὁ Χρυσόστομος ὄχι μόνον τῆς Χρισιανικῆς εὐγλωττίας τὴν ζέσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς μοναστικῆς ἀρετῆς τὴν αὐστηρότητα· τὸ ἔκρινε δὲ μικρὸν νὰ κινήσῃ τὰ πάθη καὶ νὰ διεγείρῃ τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀκροατηρίȣ τȣ, πλὴν ἂν συγχρόνως τοὺς ἔφερεν εἰς τῆς ἀρετῆς τὴν πρᾶξιν καὶ τῶν κακιῶν τὴν ἐγκατάλειψιν. Ἂν ἐπεριώριζε μὲν τὰς προτροπάς του εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, ἤθελε προξενήσειν μικρότερα ἴσως ἀποτελέσματα, δὲν ἤθελεν ὅμως μισηθῆν· ἀλλ᾿ ὁ ἀτρόμητος καὶ πρόθυμος ῥήτωρ ἀνέβη, εἰς τὰς σφοδράς του καταγγελίας, ἀπὸ τὸν λαὸν εἰς τὸν κλῆρον καὶ ἀπὸ τὸν κλῆρον εἰς τὴν αὐλὴν, χωρὶς να ἐξαιρέσῃ μηδὲ τὴν αὐτοκρατόρισσαν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς ὀνειδισμούς του. Εἰς τῶν μέμψεών του δὲ τὴν δριμύτητα ἐπρόσθετε τὸ τῆς ἐκκλησιασικῆς δικαιοδοσίας βάρος, ζηλωτικῶς μεταχειζόμενος καὶ τὰ δύο κατὰ ἐπισκοπικῆς ἀκολασίας, ὄχι ὀλιγώτερον παρ᾿ ἐναντίον τῶν κακιῶν καὶ σκανδάλων τῶν εἰς τὸ ἱερατεῖον, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὰ μοναστικὰ τάγματα, προσαπτομένων. Ἀλλ᾿ εἰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναμορφώσεως τὸ ὀχληρὸν καὶ δύσκολον ἔργον, ὁ ζῆλος, ὁ ἀσυγκέραστος μὲ μετριότητα, καὶ ἀχαλίνωτος ἀπὸ σέβας τὶ πρὸς τὰ καθεστῶτα, ἀφανίζει κοινῶς τὸν συνήγορον, χωρὶς νὰ ὠφελῇ τὸν ἀγῶνα. Τοῦ Χρυσοστόμου ἡ διάθεσις ἦτο φύσει ὀξύθυμος καὶ ἀνυπόμονος, καὶ οἱ εὐγενέσατοι σκοποί του ἐματαιόνοντο ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ τȣ ἀφροσύνην. Δύο φατρίαι δυναταὶ ἡνώθησαν διὰ τὴν ἀνατροπήν του· καὶ μολονότι ὁ πρῶτος αὐτῶν θρίαμβος ἀντεστράφη ἀμέσως δι᾿ ἐπαναστάσεως τοῦ ὄχλου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας εἶχαν ἰσχυρὰ ἑλκύσειν πρὸς αὐτὸν ἡ ἔνθερμος εὐγλωττία του, ἡ πηγάζουσα ἐκ τῶν ἐλεημονητικῶν αὐτȣ͂ ἕξεων ϗ κατασημάτων εὐεργεσία, τῶν ἠθῶν τȣ ἡ αὐστηρότης, καὶ αὐτὴ τῶν ἐπιτιμήσεών του ἡ πικρία — μ᾿ ὅλον τοῦτο κατάκρισις ἐπακόλουθος ἐνήργησε δραστηριώτερα· καὶ μετὰ θορυβώδη ἑξαετῆ

κυβέρνησιν, ἐφυγαδεύθη ὁ Χρυσόστομος εἰς ἔρημον τινὰ πόλιν, ὀνομαζομένην Κουκουσὸν, ἐπὶ τοῦ ὄρους Ταύρου. Εἰς τὴν μακρυνὴν αὐτὴν κατοικίαν ἐπέρασε τρία ἔτη, τὰ τελευταῖα, ἴσως τὰ ἐνδοξότερα, τῆς ζωῆς του — καθότι ὡμολογοῦντο αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ προθυμότερα ἐνῷ ἔλειπε, καὶ αἱ συμφοραί του κατέστησαν ἀγαπητοτέραν τὴν μεγαλοφυΐαν του, καὶ ἐξήλειψαν τὰ σφάλματά του. Μετὰ δεκατρία περίπου ἔτη ἐμετακομίσθησαν τὰ λείψανά του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά του τόπον ἔξοχον μεταξὺ τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας· ὀρθὸν δὲ εἶναι νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὸ τόσον ἀφθόνως εἰς τὴν μνήμην τȣ̃ Χρυσοςόμȣ γενόμενον δίκαιον πρέπει, μέχρι πολλοῦ, ν᾽ ἀποδοθῇ εἰς τὴν προσκαρτέρησιν τȣ̃ ἐπισκόπȣ τῆς Ῥώμης· τȣ̃ ὁποίȣ ἡ μὲν συμπάθεια εἶχε παρηγορήσειν αὐτὸν εἰς τὴν δυστυχίαν τȣ, ἡ δ᾽ ἐπιῤῥοὴ, ἂν ἐκεῖνος δὲν ἀπέθνησκε τόσον ταχέως, ἐδύνατο καιρὸν τινὰ νὰ τὸν ἀποκαταςήσῃ εἰς τὸ πρότερόν του ἀξίωμα.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὰ πονήματα, ὅσα μᾶς ἔφθασαν, εἶναι ὡς ἐπιτοπλεῖςον Λόγοι ϗ Ὁμιλίαι, καὶ συμποσοῦνται εἰς σχεδὸν χίλια. Ἡ φράσις αὐτῶν δὲν συςένεται μὲν ἀπὸ τὴν ἅμιλλαν ἐκείνην Ἀττικῆς καθαρότητος. τὴν καλλωπίζουσαν τὰ συγγράμματα τοῦ Βασιλείου, ἢ Γρηγορίου τȣ̃ Ναζιανζηνȣ̃· ἀλλ᾽ εἶναι ὑψωμένη καὶ ἀβίαστος, βρύουσα ἀπὸ νοήματα φυσικὰ καὶ ῥήσεις εὐκόλους, πλουτισμένη μὲ ἀναλογίας ϗ μεταφορὰς, — τολμηρὰ καὶ μεγαλοπρεπής. Καὶ, τὸ πολὺ οὐσιωδέστερον, τῶν λόγων αὐτοῦ τὸ πραγματικὸν, ἀποβάλλον τὰ περιττὰ λεπτολογήματα, καὶ φεῦγον τῆς θεολογικῆς θεωρίας τὰ ἄκαρπα στάδια, κατευθύνεται ἀμέσως εἰς τὰ κοινὰ αἰσθήματα, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ καρδία διαπερνᾶται, ἀνακαλύπτεται ἡ κρυπτὴ κακοήθεια, καὶ παρȣσιάζεται μὲ τὰ πλέον φοβερὰ χρώματα εἰς τοῦ Χριστιανοῦ τὸν βδελυγμόν. Τοιοῦτος ἐστάθη ὁ χαρακτὴρ

τῆς εὐγλωττίας, ἡ ὁποία, γοητεύουσα μὲν τὸν λαὸν, σκανδαλίζουσα δὲ τοὺς μεγάλους, ἐπροξένησε τοιαύτην θορυβώδη ἀταξίαν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Ἀνατολῆς. Πλὴν, πολὺ περισσότερα εὑρίσκει ὁ ἱστορικὸς νὰ θαυμάζῃ εἰς τὸν εὔτολμον καὶ σφοδρὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ῥήτορος, παρὰ νὰ μέμφεται εἰς τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ. Εἷς μόνον σκοπὸς τοῦ ἐπλήρονε τὸν νοῦν, καὶ τοῦ ἐμψύχονε τοὺς ἀγῶνας—καὶ αὐτὸς ὁ εὐγενέστατος εἰς τὸν ὁποῖον δύναται τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατευθυνθῇ—τὸ νὰ θερμαίνῃ τὴν θρησκείαν, νὰ καθαρίζῃ τὰ ἤθη, καὶ νὰ προβιβάζῃ τὴν ἀρετὴν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν ὅσους ἐπέῤῥεε.

*

—⇻●●●⇺—

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.*

Οἱ Γαλάται ἐκατοίκουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὄχι εἰς πόλιν μοναδικὴν, ἀλλὰ εἰς χώραν ὁλόκληρον, τὴν Γαλατίαν, ἥτις ἐσυνόρευε πρὸς βορέαν μὲ τὴν Παφλαγονίαν, πρὸς ἀνατολὰς μὲ τὸν Πόντον, πρὸς νότον μὲ τὴν Καππαδοκίαν, Φρυγίαν, καὶ Λυκαονίαν, καὶ πρὸς δυσμὰς μὲ τὴν Φρυγίαν καὶ Βιθυνίαν.—Ἦτο δὲ χώρα εὐφορωτάτη.—Αἱ κυριώτεραι αὐτῆς πόλεις ἦσαν ἡ Ἄγκυρα, τὸ Τάριον, καὶ ἡ Πεσσινός. Ἀρχὴν δ' ἔλαβε τὄνομά της ἀπὸ Γαλλικόν τινὰ λαὸν, οἵτινες τὴν τρίτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ἐκατοίκησαν εἰς αὐτὴν, καὶ οἵτινες μετέπειτα ἐμίχθησαν μὲ Ἕλληνας ὅθεν ἐκαλέσθη ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Γαλλία, ἢ Γαλλογραικία.—Ἡ λαλουμένη ἀπὸ τοὺς κατοίκους διάλεκτος ὡμοίαζεν ὁπωσοῦν τὴν Γερμανικήν· συχνὰ ὅμως ἐμεταχειρίζοντο καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸ 26 πρὸ Χριστοῦ ἔτος ἔγινεν ἡ χώρα ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ, μέχρι τοῦ ὁποίου καιροῦ εἶχαν κυβερνηθῆν οἱ Γαλάται ἀπὸ ἰδίους των βασιλεῖς. Τόσην δ' ἐλευθερίαν ἀπέλαυαν, ὥστε πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων παρεκινήθησαν, νὰ κατοικήσωσι μεταξύ των.—Καταρχὰς οἱ Γαλάται ἦσαν λαὸς τραχὺς, ἐλεύθερος, καὶ ἄγροικος, ἐνασχολούμενοι προηγουμένως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βόσκησιν. Διὰ τῶν μὲ τοὺς Ἕλληνας ὅμως μίξεών των καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου ἔγιναν ὁπωσοῦν πρᾳότερα τὰ ἤθη των.

Ἐὰν ὁ Ἅγιος Παῦλος πρῶτος ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Γαλάτας, καὶ ἐσύστησε μεταξύ των ἐκκλησίας, εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ ἐξακριβωθῇ. Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἱστορεῖται ὅτι ἐπεσκέφθη τὴν χώραν δίς· (Πράξ. ιϛ'. 6. ιη'. 23.) Ὅτι δὲ ὄχι μόνον Ἰουδαῖοι ἀλλὰ καὶ Ἐθνικοὶ ἐσυγκρότουν τὰς αὐτοῦ συστηθείσας ἐκκλησίας, φαίνεται καθαρῶς ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς προκειμένης Ἐπιστολῆς· (κεφ. δ'. 8. ε'. 2. ϛ'. 15.) Τὸν Παῦλον ὑπεδέχθησαν κάλλιστα οἱ Γαλάται· (κεφ. δ'. 14.) Τὸ κήρυγμα τῶν χαροποιῶν τοῦ Εὐαγγελίου νέων, ὅτι σώζονται οἱ ἄνθρωποι μόνον διὰ πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, χωρὶς τὰς διὰ τῆς περιτομῆς σημαινομένας εἰς τὸν ἱερουργικὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων ὑποχρεώσεις, εὕρηκε μεταξύ των ἐλευθέραν ὑποδοχήν. Ἀλλὰ μετὰ καιρόν τινὰ, ἐσηκώθησαν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν πιστεύσαντες Ἰουδαῖοι, οἵτινες, σιμὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐδίδασκαν καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ περι-

---

* Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη, τὰ περιεχόμενα ἑκάστου κεφαλαίου, ὡς καὶ αἱ εἰς μικροτέρους τύπους παρατηρήσεις, δὲν εἶναι τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, ἀλλὰ τοῦ ἐκδότου.

τέμνωνται, ὡς καὶ νὰ κρατῶσι τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, διὰ νὰ σωθῶσι· πρὸς τοῦ ὁποίου δόγματος τὴν στερέωσιν πιθανώτατον ὅτι ψευδῶς ἐπεκαλοῦντο τινὰς τῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα Ἀποστόλων, ἐξαιρέτως δὲ τὸν Πέτρον, ταπεινόνοντες ἐνταυτῷ τὸν Παῦλον καὶ τὸ κήρυγμά του.—Τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἐδέχθησαν οἱ Γαλάται, καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος εὑρέθη ἀναγκασμένος νὰ τοὺς γράψῃ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζεται τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀποστολῆς καὶ διδαχῆς του, λαβὼν αὐτὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἔπειτα προβαίνει ν' ἀποδείξῃ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νόμου, ὅτι οἱ Γαλάται ἔσφαλαν μεγάλως, καθότι ἀφῆκαν ἑαυτοὺς νὰ παροδηγηθῶσιν εἰς τὴν πίστιν των, νὰ προτιμήσωσι τὸν νόμον ἀπὸ τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαταργήθη, καὶ νὰ ἐκπέσωσιν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ εἰς δουλείαν.—Ὅτι κάμμία δικαιοσύνη δὲν ἔχει ἀξίαν τινὰ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πλὴν τῆς ἐκ πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, εἶναι, εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ὡς εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, ἡ κυριωτέρα ὑπόθεσις.

Ὡς δὲ πρὸς τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου τὸ εἰς τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην Ὑπόμνημα, τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔβαλεν εἰς αὐτὸ προσοχὴν ἐξαίρετον ὁ ἅγιος πατήρ. Ὡς τὰ λοιπά του περὶ τῶν ἄλλων βίβλων τῆς Νέας Διαθήκης συγγράμματα, τὸ ἐσύνθεσεν εἰς ὁμιλιῶν μορφήν· ἀλλ' ἐδῶ, ἂν καὶ μεγάλα τοῦ κειμένου μέρη ἐθεωρήθησαν ἀπομιᾶς εἰς τῆς ἐξηγήσεως τὸ διάστημα, ἔλαβε προσέτι τὸν κόπον, νὰ ἐρευνήσῃ μερικῶς σχεδὸν ἕκαστον ἐδάφιον, διὰ νὰ δείξῃ τὸ νόημα τοῦ ἀποστολικοῦ συγγράμματος μὲ τὴν μεγίστην ἀκρίβειαν, καὶ ὅσον δυνατὸν κατὰ πλάτος. Εἰς τὸ πόνημα λοιπὸν τοῦτο θέλει εὑρεῖν ὁ Χριστιανὸς ἀναγνώστης καθαρὰν, ὀρθὴν, καὶ περιληπτικὴν ὄψιν τῆς προκειμένης πολυτίμου Ἐπιστολῆς. Πρωτίστην ἀλήθειαν δείχνει ὁ σεβάσμιος πατὴρ ὅτι περιέχει ταύτην· ὅτι δὲν κρέμεται ἡ σωτηρία μας ἀπὸ τὰ ἴδια ἡμῶν καλὰ ἔργα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἐμποροῦμεν νὰ δικαιωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς φυλάξεως τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀλλὰ μόνον διὰ πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν,—δόγμα, τὸ ὁποῖον ὑπερασπίζεται ὁ εὐσεβὴς ἱεράρχης μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν ὅλα του τὰ συγγράμματα ἔνθερμον Χριστιανικὴν εὐγλωττίαν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

εἰς τὴν πρὸς

ΓΑΛΑΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τομὴ Πρώτη.

Βεβαιόνει ὁ Ἅγιος Παῦλος, ὅτι ἐδιωρίσθη εἰς τὸ Ἀποςολικὸν Ἐπάγγελμα ἐκ Θεοῦ, καὶ χαιρετίζει τὰς Ἐκκλησίας τῆς Γαλατίας.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.	ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.
Παῦλος ἀπόστολος (οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, ἐδὲ δι' ἀνθρώπε, ἀλλὰ διὰ Ἰησε Χριςε, καὶ Θεε πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν,)	Παῦλος ἀπόστολος (οὐχὶ ἀπὸ μέρες τῶν ἀνθρώπων, μήτε διὰ μέσε (τινὸς) ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Θεοῦ πατρὸς, ὁ ὁποῖος ἀνέστησεν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς αὐτὸν (τὸν Ἰησοῦν·)
2 Καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοὶ, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας·	2 Καὶ ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὁμε μὲ ἐμὲ, εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Γαλατίας·
3 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεε πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,	3 Χάρις (εἴη) ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
4 Τε δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τε ἐνεςῶτος αἰῶνος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τε Θεε καὶ πατρὸς ἡμῶν·	4 Ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸν ἑαυτόν τε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν παρόντα πονηρὸν αἰῶνα, κατὰ τὸ θέλημα τε Θεε καὶ πατρὸς ἡμῶν·
5 Ὧι ἡ δόξα εἰς τὲς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.	5 Εἰς τὸν ὁποῖον (ἂς εἶναι) δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Ἀπὸ θυμὸν πολὺν καὶ ἀπὸ φρόνημα μεγάλον γέμει τὸ προοίμιον· ὄχι τὸ προοίμιον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅλη, τρόπον τινὰ, ἡ Ἐπιςολή. Διότι, ὅςις ὁμιλεῖ πάντοτε μὲ γλυκύτητα πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ ὅταν ἔχωσι σφοδρότητος χρείαν, πράττει ὄχι ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς

ἐχθρὸς αὐτῶν καὶ φθορεύς. Διὰ τοῦτο κ᾽ ὁ Κύριος, ὅςις ἐλάλησεν εἰς τοὺς μαθητὰς πολλὰ μὲ πραότητα, ἐμεταχειρίσθη ἐνίοτε καὶ αὐςηροτέρους λόγους, καὶ τώρα μὲν μακαρίζει, τώρα δὲ ἐπιπλήττει. Ἀφοῦ εἶπεν εἰς τὸν Πέτρον, "Μακάριος εἶ, Σίμων Βὰρ Ἰωνᾶ," καὶ ὑπεσχέθη νὰ καταβάλῃ τῆς Ἐκκλησίας τὰ θεμέλια ἐπάνω τῆς αὐτοῦ ὁμολογίας, λέγει πρὸς αὐτὸν μετ᾽ ὀλίγον, "Ὕπαγε ὀπίσω μȣ, Σατανᾶ, σκάνδαλόν μȣ εἶ."

Ἀλλ᾽ ὅτι μὲν γέμει ἀπὸ σφοδρότητα ἡ Ἐπιστολὴ, γίνεται δῆλον εἰς καθένα καὶ ἐκ πρώτης ἀναγνώσεως· ἀνάγκη ὅμως νὰ εἴπωμεν τί τὸν ἐπαρώξυνε κατὰ τῶν μαθητῶν. Διότι δὲν ἦτο μικρὸν τοῦτο, οὐδ᾽ εὐτελὲς, ἐπειδὴ, ἂν ἦτον, οὐδὲ αὐτὸς ἤθελε φανῆν τόσον αὐςηρός. Τῶν μικροψύχων, καὶ σκληρῶν, καὶ ταλαιπώρων ἀνδρῶν ἴδιον εἶναι νὰ παροξύνωνται διὰ τὰ τυχόντα· καθὼς ἐξεναντίας τῶν νωθροτέρων καὶ ὑπνηλοτέρων, νὰ ἀμελῶσι καὶ εἰς τὰ μεγάλα. Ἀλλ᾽ ὁ Παῦλος δὲν ἐςάθη τοιοῦτος. Τί λοιπὸν ἦτο τὸ κινῆσαν αὐτὸν ἁμάρτημα; Μέγα καὶ ὑπέρογκον, καὶ τὸ ὁποῖον ἀλλοτρίονεν αὐτȣ̀ς ὅλους ἀπὸ τὸν Χριςὸν, ὡς καὶ αὐτὸς δηλοποιεῖ εἰς τὴν ἀκολȣθίαν· "Ἴδε, ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι, ἐὰν περιτέμνησθε, Χριςὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει·" καὶ πάλιν, "Οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε." Τί λοιπὸν εἶναι τοῦτο; διότι πρέπει νὰ τὸ ἐξηγήσωμεν σαφέςερα. Οἱ ἐκ τῶν Ἰουδαίων πιςεύσαντες, κυριευμένοι ἀπὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τὴν πρόληψιν, ὁμȣ̃ δὲ καὶ τῆς κενοδοξίας μεθυσμένοι, καὶ θέλοντες νὰ στολισθῶσι διδασκάλων ἀξίωμα, ἐλθόντες εἰς τὸ Γαλατῶν ἔθνος, ἐδίδασκαν, ὅτι χρεία νὰ περιτέμνωνται, καὶ νὰ φυλάττωσι σάββατα καὶ νουμηνίας, καὶ νὰ μὴν ὑποφέρωσι τὸν Παῦλον ἀναιροῦντα ταῦτα. Διότι ὁ Πέτρος, καὶ ὁ Ἰάκωβος, καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ πρῶτοι τῶν Ἀποςόλων, οἱ μὲ τὸν Χρῖστὸν συναναςραφέντες, δὲν ἀπαγορεύουν ταῦτα, ἔλεγαν ἐκεῖνοι. Καὶ τῷόντι δὲν τὰ

ἀπηγόρευαν· ἀλλ' ἔκαμναν τοῦτο, ὄχι δογματίζοντες, ἀλλὰ συγκαταβαίνοντες εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πιστῶν. Ὁ δὲ Παῦλος, κηρύττων εἰς τὰ Ἔθνη, δὲν εἶχε χρείαν τῆς συγκαταβάσεως ταύτης. Ὅτε ὅμως ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐμεταχειρίσθη καὶ αὐτὸς ὁμοίαν συγκατάβασιν. Ἀλλ' οἱ ἀπατῶντες, μὴ λέγοντες τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας οὗτος καὶ ἐκεῖνοι ἐσυγκατάβαιναν, ἐπλανοῦσαν πανούργως τοὺς ἁπλουςέρους, λέγοντες, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρωσι τὸν Παῦλον· διότι οὗτος ἐφάνη χθὲς καὶ σήμερον, ἐκεῖνοι δὲ, ὁ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, εἶναι πρῶτοι· καὶ οὗτος μὲν ἐχρημάτισε μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων, ἐκεῖνοι δὲ τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὗτος μὲν μόνος, ἐκεῖνοι δὲ πολλοὶ, καὶ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας. Τὸν ἐκατηγόρουν δὲ καὶ ὡς ὑποκριτὴν, λέγοντες, ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος, ὁ ἀναιρῶν τὴν περιτομὴν, φαίνεται νὰ ἐμεταχειρίσθη καὶ ταῦτα ἀλλαχοῦ, καὶ ἄλλως μὲν νὰ κηρύττῃ εἰς σᾶς, ἄλλως δὲ εἰς ἄλλους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἴδεν ὅτι ἐφλογίσθη ἔθνος ὁλόκληρον, κ὇ ὅτι ἀνήφθη πυρκαϊὰ δεινοτάτη κατὰ τῆς Γαλατικῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ἐσαλεύετο καὶ ἐκινδύνευε νὰ καταπέσῃ ἡ οἰκοδομὴ, κυριευμένος τοῦτο μὲν ὑπὸ θυμοῦ δικαίου, τοῦτο δὲ ὑπὸ ἀθυμίας·—διότι κ὇ τοῦτο ἐφανέρωσεν εἰπὼν, ὅτι "ἤθελον παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου·"—γράφει τὴν Ἐπιστολὴν, ἀπολογούμενος εἰς ὅλα ταῦτα· καὶ ἀπὸ τὸ προοίμιον εὐθὺς ἀποβλέπει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔλεγαν μὲ σκοπὸν νὰ ἀνατρέψωσι τὴν αὐτοῦ ὑπόληψιν, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι ἐχρημάτισαν τοῦ Χριςοῦ μαθηταὶ, αὐτὸς δὲ τῶν Ἀποστόλων. Διὸ κ὇ ἤρχισεν οὕτω· 1. Παῦλος Ἀπόςολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου· διότι ἔλεγαν οἱ ἀπατεῶνες ἐκεῖνοι, ὡς ἔμελλα νὰ εἴπω, ὅτι ἔσχατος ὅλων τῶν Ἀποςόλων εἶναι οὗτος, καὶ ἀπ' ἐκείνους ἐδιδάχθη. Ἐπειδὴ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ

ὁ Ἰωάννης, καὶ πρῶτοι ἐκαλέσθησαν, καὶ κορυφαῖοι τῶν μαθητῶν εἶναι, καὶ τὰ δόγματα ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν, καὶ πρέπει νὰ ὑπακούωμεν ἐκείνους μᾶλλον παρὰ τοῦτον· ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἀπαγορεύουν τὴν περιτομὴν, ὐδὲ τὴν φυλακὴν τοῦ νόμου.

Καὶ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοντες, καὶ χαμηλόνοντες μὲν τοῦτον, ὑπερυψόνοντες δὲ τὴν δόξαν ἐκείνων, ὄχι διὰ νὰ ἐγκωμιάσωσιν ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ ν' ἀπατήσωσι τοὺς Γαλάτας, ἔπειθαν αὐτοὺς νὰ προσέχωσιν εἰς τὸν νόμον, ἀφοῦ τοῦ νόμου ὁ καιρὸς εἶχεν ἤδη παρέλθειν· πρεπόντως λοιπὸν ἤρχισεν οὕτω. Διότι, ἐπειδὴ ἐξηυτέλιζαν τὴν διδασκαλίαν τυ, λέγοντες ὅτι αὐτὴ μὲν ἦτον ἐξ ἀνθρώπων, ἡ δὲ τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὸν Χριστὸν, ἀνατρέπει τοῦτο εὐθὺς εἰς τὸ προοίμιον, λέγων ὅτι εἶναι Ἀπόστολος, ὄχι ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου. Τὸν ἐβάπτισε μὲν ὁ Ἀνανίας, ἀλλὰ δὲν τὸν ἠλευθέρωσεν ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν πλάνην, οὐδὲ τὸν ἔφερεν ἐκεῖνος εἰς τὴν πίςιν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριςὸς ἔσυρε πρὸς αὐτὸν ἄνωθεν τὴν θαυμαςὴν ἐκείνην φωνὴν, διὰ τῆς ὁποίας τὸν ἐσαγήνευσε. Τὸν μὲν Πέτρον, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, κ̀ τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου, τοὺς ἐκάλεσεν ἐνῷ ἐπεριπάτει σιμὰ τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ Παῦλον ἀφοῦ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς. Καὶ καθὼς δὲν ἐχρειάσθησαν ἐκεῖνοι δευτέραν φωνὴν, ἀλλ' εὐθὺς ἀφήσαντες τὰ δίκτυα καὶ ὅλα τἄλλα, τὸν ἠκολούθησαν· παρόμοια καὶ οὗτος ἀπὸ τῆς πρώτης κλήσεως ἀνέβη πρὸς ἄκραν κορυφὴν, βαπτισθεὶς ἐνταυτῷ, καὶ ἀναδεχθεὶς πόλεμον ἄσπονδον κατὰ τῶν Ἰουδαίων· καὶ εἰς τοῦτο μάλιστα ὑπερτέρησε τοὺς Ἀποςόλους· διότι λέγει, "Περισσότερον αὐτῶν ἐκοπίασα." Ἀλλὰ περὶ τούτου αὐτὸς τίποτε τώρα δὲν ἀναφέρει, εὐχαριστούμενος μόνον εἰς τὸ νὰ φαίνεται ἴσος. Διότι ἐσπούδαζεν ὄχι νὰ δείξῃ τὸν ἑαυτόν του ἀνώτερον ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ καταλύσῃ τῆς πλάνης τὴν βάσιν. Ὅθεν τὸ μὲν, "Οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων," ἦτο

κοινὸν τῶν εὐαγγελιςῶν ὅλων· διότι τὸ κήρυγμα ἔχει ἄνωθεν τὴν ἀρχὴν κ̀ τὴν ῥίζαν· τὸ δὲ, "Οὐ δι' ἀνθρώπου," ἦτον ἴδιον τῶν Ἀποςόλων· ἐπειδὴ δὲν ἐκάλεσεν αὐτοὺς διὰ μέσε ἀνθρώπων, ἀλλ' αὐτὸς διὰ μέσε ἑαυτε.

Ἀλλὰ διατί δὲν ἐμνημόνευσε τὴν κλῆσιν, κ̀ εἶπε, "Παῦλος κλητὸς οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων," ἀλλὰ τὴν ἀποςολήν; Διότι περὶ τούτου ἦτο πᾶς ὁ λόγος. Ἔλεγαν ἐκεῖνοι, ὅτι τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἔλαβεν ὁ Παῦλος ἀπὸ ἀνθρώπους, ἤγουν τοὺς Ἀποςόλους, καὶ ὅτι ἐκείνες ἔπρεπε ν' ἀκολεθῇ. Ἀλλ' ὅτι δὲν τὴν ἔλαβεν ἀπὸ ἀνθρώπους, τὸ ἐφανέρωσεν ὁ Λουκᾶς, εἰπών· "Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν καὶ νηςευόντων τῷ Κυρίῳ, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Ἀφορίσατε δή μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν." Ὅθεν φανερὸν εἶναι ὅτι τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἡ ἐξουσία εἶναι μία· διότι, ἀποςαλθεὶς ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, λέγει ὅτι ἀπεςάλθη ἀπὸ τὸν Χριστόν. Τοῦτο δηλοῖ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀποδίδων τὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ Πνεῦμα. Διότι, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῶν Μιλησίων, λέγει, "Προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ἔθετο ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ποιμένας κ̀ ἐπισκόπους·" ἂν καὶ εἰς ἄλλην Ἐπιςολὴν λέγῃ, "Οὓς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποςόλους, δεύτερον προφήτας, εἶτα ποιμένας κ̀ διδασκάλους." Τόσον ἀδιαφόρως μεταχειρίζεται τὰς λέξεις, ἀποδίδων τὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ Πνεῦμα, κ̀ τὰ τοῦ Πνεύματος εἰς τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Δὲν εἶμαι κατώτερος τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, διότι ἔλαβα τὴν ἀποςολήν μου μετὰ τὴν ἐπὶ γῆς παροικίαν τοῦ Χριςοῦ. Αὐτὸς ἀνηγέρθη ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὁ πάντοτε ζῶν· κάθηται εἰς τὴν δεξιὰν Θεοῦ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὡς τοιοῦτος μὲ ἐκάλεσεν ἐξ οὐρανοῦ.

2. Ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας. Διότι τῆς πλάνης ἡ πυρκαϊὰ ἐβόσκετο ὄχι μίαν πόλιν, οὐδὲ δύο

κ) τρεῖς, ἀλλὰ ὁλόκληρον τῶν Γαλατῶν τὸ ἔθνος. Παρατηρήσεως δὲ ἀξία εἶναι καὶ ἡ ἐδῶ φαινομένη πολλὴ ἀγανάκτησις. Διότι δὲν εἶπε, "Τοῖς ἀγαπητοῖς," οὐδὲ, "Τοῖς ἡγιασμένοις," ἀλλὰ, "Ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας." Σφοδρὰν βαρυθυμίαν κ) λύπην δείχνει τοῦτο, ὅτι ȣδὲ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ȣδὲ ἀπὸ τὴν τιμὴν τῶν κυρίων ὀνομάτων τοὺς ἐκάλεσεν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν σύνοδον μόνην· καὶ ὅτι οὐδ' ἐπρόσθεσε, "Ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ," ἀλλ' ἁπλῶς, "Ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας." Σημειώσιμον εἶναι ἀκόμη, ὅτι καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ προοίμιον σπεύδει νὰ τελειώσῃ τὰς διχονοίας. Διὰ τοῦτο ἔβαλε καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας, καταισχύνων καὶ παρακινῶν αὐτοὺς εἰς ἕνωσιν. Διότι οἱ διῃρημένοι εἰς φατρίας πολλὰς δὲν ἐμποροῦν νὰ καλῶνται μὲ τὴν ὀνομασίαν ταύτην· τὸ τῆς ἐκκλησίας ὄνομα εἶναι συμφωνίας ὄνομα καὶ ὁμονοίας.

3. Χάρις ὑμῖν κ) εἰρήνη ἀπὸ Θεȣ̃ Πατρὸς, καὶ Κυρίȣ Ἰησȣ̃ Χριςȣ̃. Πανταχοῦ μὲν ἀναγκαίως βάλλει τȣ̃το, μάλιςα δὲ τώρα, γράφων πρὸς τȣ̀ς Γαλάτας. Διότι, ἐπειδὴ ἐκινδύνευαν νὰ ἐκπέσωσιν ἀπὸ τὴν χάριν, τοὺς εὔχεται νὰ τὴν ἀνακτήσωσιν. Ἐπειδὴ εἶχαν καταςήσειν ἑαυτοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ πρὸς τὴν αὐτὴν εἰρήνην. "Θεοῦ Πατρός." Πατέρα ὀνομάζει ἐδῶ τὸν Θεὸν, ὄχι κολακεύων, ἀλλὰ κ) σφόδρα ἐγγίζων αὐτοὺς, καὶ ἀνενθυμίζων τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν υἱοί. Διότι τὴν τιμὴν ταύτην ἀξιώθησαν, ὄχι διὰ νόμου, ἀλλὰ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας. Διὰ τοῦτο πανταχοῦ καὶ εἰς τὰ προοίμια κατασπείρει τὰ ἴχνη τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, μόνον μὴ λέγων, Οἱ δοῦλοι, καὶ οἱ ἐχθροὶ, καὶ οἱ ἀποξενωμένοι, πόθεν ἔξαφνα καλεῖτε Πατέρα τὸν Θεόν; μήπως ὁ νόμος σᾶς ἐχάρισε ταύτην τὴν συγγένειαν; διατί λοιπὸν ἀφήκετε τὸν ὅςις σᾶς ἔφερεν εἰς τὴν ςενὴν ταύτην σχέσιν, κ) προςρέχετε πάλιν εἰς τὸν παιδαγωγόν;

Ὄχι μόνον δὲ τὸ τοῦ Πατρὸς ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τȣ̃ Υἱοῦ τὰ ὀνόματα ἠρκοῦσαν νὰ τοὺς δείξωσι τὴν εὐεργεσίαν. Διότι τοῦ Ἰησοῦ Χριςοῦ τὸ ὄνομα, μὲ ἀκρίβειαν ἐξεταζόμενον, δείχνει τὴν εὐεργεσίαν ἅπασαν. Διὰ τȣ̃το θέλει ὀνομασθῆν Ἰησοῦς, λέγει ὁ Ἄγγελος, "ὅτι αὐτὸς σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν·" καὶ ἡ τοῦ Χριςοῦ δὲ προσηγορία μᾶς ἐνθυμίζει τὴν χρίσιν τοῦ Πνεύματος.

4. Τȣ̃ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Βλέπεις ὅτι δὲν ὑπέφερε δȣλικὴν ὑπηρεσίαν, ȣ̓δὲ ἀναγκαςὴν, οὐδ' ἐξεδόθη ἀπὸ τινὰ, ἀλλ' ἔδωκεν αὐτὸς ἑαυτόν· ὥςε, ὅταν ἀκούσῃς τὸν Ἰωάννην λέγοντα, ὅτι ὁ Πατὴρ ἔδωκε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ὑπὲρ ἡμῶν, μὴ σμικρύνῃς τὴν ἀξίαν τοῦ μονογενοῦς διὰ τοῦτο, μηδὲ ὑποπτεύσου τίποτε ἀνθρώπινον. Διότι, ἂν καὶ ὁ Πατὴρ λέγεται ὅτι ἔδωκε, δὲν λέγεται ὅμως τοῦτο, διὰ νὰ νοήσῃς ὑπηρεσίαν δουλικὴν, ἀλλὰ διὰ νὰ καταλάβῃς ὅτι καὶ εἰς τὸν Πατέρα ἐφαίνετο τοῦτο εὔλογον, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Παῦλος ἐφανέρωσεν ἐδῶ, εἰπὼν, "Κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν·" ὄχι κατ' ἐπιταγὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέλημα. Διότι, ἐπειδὴ ἓν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅσα ἤθελεν ὁ Υἱὸς, ταῦτα ἤθελε καὶ ὁ Πατήρ. "Ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν." Ἀπὸ μυρία, λέγει, κακὰ ἐπερικεντήσαμεν τὸν ἑαυτόν μας, καὶ ἤμεθα τῆς ἐσχάτης κολάσεως ὑπεύθυνοι· καὶ ὁ νόμος ὄχι μόνον δὲν ἠλευθέρονεν, ἀλλὰ καὶ κατεδίκαζε, κατας[?]ένων μὲν φανερώτερον τὸ ἁμάρτημα, μὴν ἰσχύων δὲ νὰ ἐλευθερώσῃ, μήτε νὰ παύσῃ τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν. Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦτο ἔκαμε δυνατὸν, λύσας τὰς ἁμαρτίας, καὶ βαλὼν τοὺς ἐχθροὺς εἰς φίλων τάξιν, καὶ χαρίσας μυρία ἄλλα ἀγαθά.

Ἔπειτα λέγει, Ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τȣ̃ ἐνεςῶτος αἰῶνος πονηρȣ̃. Ἄλλοι πάλιν αἱρετικοὶ, εἰς τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Παύλου ςηριζόμενοι,

διαβάλλων τὸν παρόντα βίον. Διότι, ἰδοὺ, λέγων, ὠνόμασε "πονηρὸν τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα." Καὶ τί τάχα σημαίνει ἡ λέξις αἰὼν, εἰπέ με; Σημαίνει καιρὸν μὲ ἡμέρας καὶ ὥρας διακρινόμενον. Τί λοιπόν; Κακὸν εἶναι τάχα τὸ διάστημα τῶν ἡμερῶν, καὶ ὁ τοῦ ἡλίου δρόμος; Ἀλλὰ κανεὶς ποτὲ δὲν ἤθελεν εἰπεῖν τοῦτο, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀλογίαν ἐὰν ἐκατήντα. Δὲν εἶπεν ὅμως τὸν καιρὸν, λέγει, ἀλλὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκάλεσε πονηράν. Δὲν εἶναι βέβαια φράσις τοῦ Ἀποστόλου αὕτη, καὶ δὲν στέκεις εἰς τὰ λόγια, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπλεξες τὴν κατηγορίαν, ἀλλὰ κόπτεις σὺ εἰς τὸν ἑαυτόν σου ἑρμηνείας ὁδόν. Λοιπὸν θέλεις συγχωρήσειν καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὰ εἰρημένα, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον τὰ ἰδικά μας εἶναι καὶ εὐσεβῆ καὶ λογικά. Τί λοιπὸν θέλομεν νὰ εἴπωμεν; Ὅτι κανὲν ἀπὸ τὰ κακὰ δὲν ἐμπορεῖ ποτὲ νὰ γένῃ αἴτιον τῶν καλῶν· ἀλλ' ὁ παρὼν βίος εἶναι μυρίων στεφάνων καὶ παμπόλλων μισθῶν αἴτιος. Ὅθεν καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Παῦλος τὸν ἐπαινεῖ μὲ ὑπερβολὴν, λέγων, "Εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἱρήσομαι, οὐ γνωρίζω." Καὶ ὅτε δ' ἐπρόβαλεν εἰς τὸν ἑαυτόν του ἐκλογὴν ἑνὸς ἀπὸ τὰ δύο ταῦτα, εἴτε νὰ ζῇ ἐδῶ, εἴτε νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ νὰ ἦναι μὲ τὸν Χριστὸν, προτιμᾷ τὴν ἐδῶ διατριβήν. Ἐὰν δὲ ἦτο κακὸς ὁ παρὼν βίος, οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελεν εἰπεῖν ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ, οὐδὲ κανεὶς ἄλλος ἤθελεν ἐμπορέσειν νὰ τὸν μεταχειρισθῇ πρὸς ἀρετὴν, καὶ πολλοὺς κόπους ἂν ἔβαλλε. Διότι κανεὶς ποτὲ δὲν ἐμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν κακίαν εἰς καλὸν, ὄχι τὴν πορνείαν εἰς σωφροσύνην, ὄχι τὸν φθόνον εἰς φιλοφροσύνην. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ, ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς, ὅτι "τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται·" τοῦτο ἐννοεῖ, ὅτι ἡ κακία, μένουσα κακία, δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἦναι ἀρετή. Ὥστε, ὅταν ἀκούῃς πονηρὸν αἰῶνα, καταλάμβανε τὰς πράξεις τὰς πονηρὰς, τὴν

προαίρεσιν τὴν διεφθαρμένην. Τὴν κοινὴν συνήθειαν ἐμεταχειρίσθη ἐδῶ ὁ Παῦλος. Καθὼς λέγομεν, "Κακὴν ἡμέραν ἐπέρασα," διαβάλλοντες ὄχι τὸν καιρὸν, ἀλλὰ τὴν πρᾶξιν, ἢ τὴν περίςασιν· οὕτω καὶ ὁ Παῦλος, τὰς διεςραμμένας προαιρέσεις κατηγορῶν, ἔκαμε χρῆσιν τῆς συνηθείας· καὶ δείχνει ὅτι ὁ Χριςὸς καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων μᾶς ἠλευθέρωσε, καὶ εἰς τὸ μέλλον μᾶς ἠσφάλισεν ἀπὸ αὐτά. Διὰ μὲν τῆς φράσεως, "Τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν," ἐφανέρωσεν ἐκεῖνο· διὰ δὲ τῆς προσθήκης, "Ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεςῶτος αἰῶνος πονηροῦ," ἐδηλοποίησε τὴν εἰς τὸ μέλλον ἀσφάλειαν. Διότι ὁ μὲν νόμος καὶ τὸ ἓν ἀδυνατοῦσε νὰ κατορθώσῃ, ἡ δὲ χάρις ἐκτέλεσε καὶ τὰ δύο.

Κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς ἡμῶν. Ἐπειδὴ ἐνόμιζαν οἱ Γαλάται ὅτι ἤθελαν παρακούσειν τὸν Θεὸν, ὡς τὸν δοτῆρα τοῦ νόμου, καὶ ἐφοβοῦντο μὴν ἁμαρτήσωσιν, ἐὰν ἄφιναν μὲν τὴν Παλαιὰν, ἐνηγκαλίζοντο δὲ τὴν Νέαν, τῶν διορθόνει καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην, λέγων, ὅτι καὶ εἰς τὸν Πατέρα φαίνονται τοῦτα εὔλογα, καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς, "Πατρὸς," ἀλλὰ, "Πατρὸς ἡμῶν·" συχνολέγει δὲ αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς καταισχύνῃ, δείχνων, ὅτι ὁ Χριςὸς ἔκαμε Πατέρα ἡμῶν τὸν Πατέρα του. Ἡ προσθήκη αὕτη εἰς τὸν χαιρετισμὸν, εὑρισκομένη εἰς ταύτην μόνον τὴν Ἐπιστολὴν, δείχνει τὸν σκοπὸν ὅλου τοῦ γράμματος, ἤγουν, ὅτι τῶν ἀδυνάτων εἶναι νὰ ἐπιτύχωμεν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, δικαιοσύνην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, διὰ τῆς ἰδίας ἡμῶν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου πληρώσεως.

5. *Ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.* Νέον καὶ τοῦτο καὶ ἀσύνηθες. Διότι δὲν εὑρίσκομεν ποτὲ τὸ "Ἀμὴν" καταρχὰς καὶ εἰς προοίμιον Ἐπιςολῆς, ἀλλ᾽ ὕστερον ἀπ᾽ ἄλλα πολλά. Ἐδῶ δὲ δείχνων, ὅτι καὶ τὰ λεγμένα ἐπεριεῖχαν ἀρκετὴν κατηγορίαν

τῶν Γαλατῶν, καὶ ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἀνελλιπὴς, ἔβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ προοίμιον. Διότι τὰ φανερὰ ἐγκλήματα ἀποδείχνονται χωρὶς πολλὰ λόγια. Ἀφοῦ τοὺς ἐνθύμισε τὴν ςαύρωσιν, καὶ τὴν ἀνάςασιν, καὶ τὴν ἐξ ἁμαρτιῶν λύτρωσιν, τὴν εἰς τὸ μέλλον ἀσφάλειαν, τοῦ Πατρὸς τὴν γνώμην, τοῦ Υἱοῦ τὴν βȣλὴν, τὴν χάριν, τὴν εἰρήνην, ὅλην αὐτοῦ τὴν δωρεὰν, ἐσυμπέρανε τὸν λόγον μὲ δοξολογίαν.

Τομὴ Δευτέρα.

Τοῦ Εὐαγγελίου ἡ Θειότης κηρύσσεται ὑπὸ τȣ̃ Ἁγίȣ Παύλου ἐναντίον εἰς τῶν Ψευδαποςόλων τὴν Διδαχήν.

6 Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριςοῦ, εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον·

6 Ἐγὼ ἀπορῶ, διατί σεῖς (ἀφήκετε) ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος σᾶς ἐκάλεσε μὲ τὴν χάριν τȣ̃ Χριςοῦ, καὶ τόσον ὀγλήγορα μετετέθητε εἰς ἄλλο εὐαγγέλιον·

7 Ὃ οὐκ ἔςιν ἄλλο· εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταςρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ.

7 Τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄλλο (εὐαγγέλιον·) εἰμὴ μόνον μερικοὶ σᾶς ταράττουσι, καὶ θέλουσι νὰ μεταβάλωσι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ.

8 Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ ȣ̓ρανȣ̃ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ᾽ ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

8 Ὅμως ἂν κανεὶς σᾶς κηρύττῃ ἄλλο εὐαγγέλιον, παρὰ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς σᾶς ἐκηρύξαμεν, καὶ (ἂν εἴμεθα) ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἢ ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἂς εἶναι ἀνάθεμα.

9 Ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω, εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ᾽ ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

9 Καθὼς (σᾶς τὸ) εἴπομεν πρότερον, (σᾶς τὸ) λέγω πάλιν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅποιος σᾶς κηρύττει ἄλλο εὐαγγέλιον παρὰ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παρελάβετε, ἂς εἶναι ἀνάθεμα.

10 Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπȣς πείθω ἢ τὸν Θεόν; Ἢ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστȣ̃ δȣ̃λος οὐκ ἂν ἤμην.

10 Μήπως θέλω νὰ πληροφορήσω κατὰ τὸ παρὸν (σᾶς) τοὺς ἀνθρώπους, ἢ (νὰ πληροφορήσω) τὸν Θεόν; Ἢ ζητῶ νὰ ἀρέσκω εἰς τοὺς ἀνθρώπους; βέβαια, ἂν (ἐζήτουν) νὰ ἀρέσκω μέχρι τȣ́τȣ εἰς τȣ̀ς ἀνθρώπους, δὲν ἤθελον εἶσθαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ.

11 Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμȣ̃, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον.

12 Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδιδάχθην· ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.

13 Ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τȣ̃ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν.

14 Καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλȣ̀ς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μȣ παραδόσεων.

15 Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μȣ, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτȣ̃,

16 Ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτȣ̃ ἐν ἐμοὶ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι·

17 Οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμȣ̃ ἀποστόλȣς· ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν.

18 Ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον· καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε.

19 Ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου.

20 Ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τȣ̃ Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι.

21 Ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας·

11 Σᾶς πληροφορῶ λοιπὸν, ἀδελφοὶ, ὅτι τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐγὼ σᾶς ἐκήρυξα, δὲν ἔχει τὴν ἀρχήν του ἀπὸ ἄνθρωπον.

12 Διότι μήτε ἐγὼ δὲν τὸ παρέλαβον, μήτε τὸ ἐδιδάχθην ἀπὸ ἄνθρωπον· ἀλλὰ μὲ ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

13 Καθότι σεῖς ἠκούσατε, πῶς ἐγὼ ἐπολιτευόμην ἕνα καιρὸν, ὅτε ἤμην Ἰουδαῖος, ὅτι (δηλαδὴ) καθ' ὑπερβολὴν κατέτρεχον τὴν ἐκκλησίαν τȣ̃ Θεοῦ, καὶ τὴν διήρπαζον.

14 Καὶ ἔκαμνον προόδους εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν περισσότερον ἀπὸ πολλοὺς συνηλικιώτας εἰς τὸ γένος μου, ἐπειδὴ καὶ ἤμην καθ' ὑπερβολὴν ζηλωτὴς τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

15 Ὅτε ὅμως ὁ Θεὸς, ὁ ὁποῖος μὲ ἐξελέξατο ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μȣ, καὶ μὲ ἐκάλεσε διὰ μέσȣ τῆς χάριτός του, ἔκρινεν εὔλογον,

16 Νὰ φανερώσῃ εἰς ἐμὲ τὸν υἱόν του, διὰ νὰ τὸν κηρύττω εὐαγγελικῶς εἰς τὰ ἔθνη, εὐθὺς δὲν μετεχειρίσθην σύμβουλον οὔτε σάρκα, ȣ̃τε αἷμα·

17 Οὔτε ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τοὺς προτέρους μου ἀποστόλους· ἀλλ' ὑπῆγα εἰς τὴν Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς τὴν Δαμασκόν.

18 Καὶ ὕστερον ἀπὸ τρεῖς χρόνȣς ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ γνωρίσω τὸν Πέτρον· καὶ ἔμεινα εἰς αὐτὸν δεκαπέντε ἡμέρας.

19 Καὶ δὲν εἶδον κανένα ἄλλον ἀπόστολον, παρὰ τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου.

20 Καὶ ὅσα σᾶς γράφω, ὁμολογῶ ἔμπροσθεν τȣ̃ Θεȣ̃, ὅτι δὲν ψεύδομαι.

21 Ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας·

22 Ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰȣδαίας ταῖς ἐν Χριστῷ·	22 Καὶ δὲν μὲ ἐγνώριζον προσωπικῶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἰȣδαίας, αἱ ὁποῖαι (ἐπίστευον) εἰς τὸν Χριστόν·
23 Μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν· Ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτὲ, νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίςιν ἥν ποτε ἐπόρθει.	23 Ἀλλὰ μόνον ἐξ ἀκοῆς ἐμάνθανον· Ὅτι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μᾶς κατέτρεχεν ἕνα καιρὸν, ἐπὶ τȣ̃ παρόντος κηρύττει εὐαγγελικῶς τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν πρότερον ἐπάσχιζε νὰ καθαιρέσῃ.
24 Καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν.	24 Καὶ ἐδόξαζον ἐξ αἰτίας μου τὸν Θεόν.

6. *Θαυμάζω ὅτι ȣ̔́τω ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τȣ̃ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριςȣ̃, εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον.* Ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι φυλάσσοντες τὸν νόμον ἤθελαν ἀρέσκειν εἰς τὸν Πατέρα, ὡς ἐνόμιζαν ϗ οἱ Ἰȣδαῖοι διώκοντες τὸν Χριςὸν, ὁ Ἀπόςολος τȣ̀ς δείχνει πρῶτον τȣ̃το, ὅτι, διὰ τοιαύτης πράξεως, παροξύνȣν ὄχι τὸν Χριςὸν μόνον, ἀλλὰ ϗ τὸν Πατέρα. Διότι, λέγει, τȣ̃το κάμνοντες δὲν ἀποςατεῖτε ἀπὸ τὸν Χριςὸν, ἀλλὰ ϗ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καθὼς ἡ Παλαιὰ δὲν εἶναι τȣ̃ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ ϗ τȣ̃ Υἱȣ̃, ȣ̔́τω ϗ ἡ χάρις δὲν εἶναι τȣ̃ Υἱοῦ μόνον, ἀλλὰ ϗ του Πατρὸς, ϗ πάντα κοινά. "Πάντα γὰρ τὰ τȣ̃ Πατρός μȣ, ἐμά ἐςιν." Ἀφȣ̃ δὲ εἶπεν ὅτι ἀποςατȣ̃ν ϗ ἀπὸ τὸν Πατέρα, φέρει κατ' αὐτῶν δύο κατηγορίας, καὶ τὴν μετάθεσιν, καὶ τὴν ταχίστην μετάθεσιν. Πλὴν τὸ ἐναντίον εἶναι ἀξιομεμπτότερον, τὸ ν' ἀποστατήσῃ τὶς μετὰ πολὺν καιρόν· ἀλλ' ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι περὶ ἀπάτης. Διότι ἄξιος μὲν κατηγορίας εἶναι ϗ ὁ μετὰ πολὺν καιρὸν ἀποστατῶν· ἀλλ' ὅστις καταπίπτει εἰς τὸ πρῶτον κτύπημα, ϗ εἰς αὐτȣ̀ς τȣ̀ς ἀκροβολισμȣ̀ς, δείχνει ἐσχάτην ἀδυναμίαν· ὡς τῆς ὁποίας ἐνόχȣς κατηγορεῖ ϗ τȣ́τȣς ὁ Ἀπόστολος, λέγων· Τί παράδοξον, ὅτι οὐδὲ καιρὸν χρειάζονται οἱ ἀπατῶντές σας, ἀλλ' ἡ πρώτη πλησίασις ἀρκεῖ νὰ σᾶς καταςρέψῃ καὶ νὰ σᾶς κυριεύσῃ ὅλȣς; Καὶ ποίαν συγγνώμην ἐμπορεῖτε νὰ ζητήσετε; Διότι,

ἐὰν τοῦτο ἦναι ἔγκλημα ὅταν γίνεται εἰς ἀνθρώπȣς, καὶ ἂν ἦναι ἀξιοκατάκριτος ὁ ἀφίνων τοὺς προτέρους καὶ χρησίμους του φίλους, στοχάσου πόσην τιμωρίαν πρέπει νὰ λάβῃ ὅστις ἀποπηδᾷ ἀπὸ τὸν Θεὸν καλοῦντα. Εἶπε δὲ, Θαυμάζω, ὄχι μόνον διὰ νὰ τȣ̀ς κινήσῃ εἰς ἐντροπὴν, ὅτι μετὰ τόσην δωρεὰν, μετὰ τόσην ἁμαρτημάτων συγχώρησιν, καὶ φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν, ἔτρεξαν θεληματικῶς εἰς ζυγὸν δουλείας· ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δείξῃ ἐνταυτῷ, εἰς ποίαν ὑπόληψιν τοὺς ἔχει, εἰς μεγάλην τινὰ, δηλαδὴ, κ̀ ἀξιόλογον. Διότι, ἐὰν τοὺς ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν ἀπὸ τοὺς τυχόντας κ̀ εὐκολαπατήτους, οὔτε ἤθελε θαυμάσειν διὰ τὸ γεγονός· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ, λέγει, σεῖς εἶσθε ἀπὸ τοὺς γνησίους καὶ ἀπὸ τοὺς κοπιάσαντας πολὺ, διὰ τȣ̃το θαυμάζω. Τοῦτο δὲ ἀρκοῦσε νὰ ἐξανακερδήσῃ τὴν εὔνοιάν των, καὶ νὰ τȣ̀ς ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ πρότερα· τὸ ὁποῖον καὶ δηλοῖ εἰς τὸ μέσον τῆς προκειμένης Ἐπιστολῆς, λέγων, "Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ, εἴγε καὶ εἰκῇ."

"Μετατίθεσθε·" δὲν εἶπε, Μετέθεσθε, ἀλλὰ, Μετατίθεσθε ἤγουν, ἀκόμη δὲν πιστεύω, οὐδὲ νομίζω ὅτι εἶναι τελειωμένη ἡ ἀπάτη,—τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι ἴδιον τοῦ σπουδάζοντος νὰ ἀνακαλέσῃ τινὰ ἀπὸ πλάνην. "Ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ." Ἡ μὲν κλῆσις εἶναι τοῦ Πατρός· τῆς δὲ κλήσεως ἡ αἰτία, εἶναι τοῦ Υἱοῦ. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ φιλιώσας καὶ δώσας δωρεάν· ἐπειδὴ δὲν ἐσώθημεν ἀπὸ ἔργα δικαιοσύνης. Μᾶλλον δὲ, καὶ ταῦτα εἶναι Ἐκείνου· καὶ ἐκεῖνα Τȣ́τȣ· καθότι λέγει, "Τὰ ἐμὰ σὰ, καὶ τὰ σὰ ἐμά." Καὶ δὲν εἶπεν, "Ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου μετατίθεσθε," ἀλλὰ, "Ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς Θεοῦ." Ἔβαλε τὸ φρικωδέστερον, καὶ τὸ ἱκανώτερον νὰ τȣ̀ς καταπλήξῃ. Διότι οἱ θέλοντες ν᾽ ἀπατῶσι, δὲν ἔκαμναν τοῦτο βιαίως, ἀλλὰ, κατὰ μικρὸν μετακινοῦντές τους ἀπὸ τὰ πράγματα, δὲν τȣ̀ς ἐμετακίνȣν ἀπὸ τὰ ὀνόματα. Τοιαύτη εἶναι ἡ πλάνη τοῦ διαβόλου, νὰ μὴ πα-

ρουσιάζῃ τὰ δίκτυα γυμνά. Ἐὰν μὲν εἶχαν εἰπεῖν, Ἀποστατήσετε ἀπὸ τὸν Χριστὸν, οἱ Γαλάται ἤθελαν τοὺς φυλαχθῆν ὡς πλάνες καὶ φθορέας. Τώρα δὲ, ἀφίνοντες αὐτοὺς ἀκόμη εἰς τὴν πίστιν, καὶ ἐπιβάλλοντες εἰς τὴν πλάνην Εὐαγγελίȣ ὄνομα, διέσκαπταν τὴν οἰκοδομὴν μὲ περισσὴν ἄδειαν, ἐνῷ τὰ εἰρημένα, ὡς τινὰ παραπετάσματα, ἔκρυπταν τȣ̀ς σκάπτοντας διὰ μέσȣ τῶν ὀνομάτων τούτων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκαλοῦσαν Εὐαγγέλιον τὴν ἀπάτην των, δικαίως αὐτὸς μάχεται καὶ πρὸς τὸ ὄνομα, καὶ ὁμιλεῖ μὲ παῤῥησίαν, λέγων· Εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον· 7. Ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο. Ὀρθὰ, διότι ἄλλο δὲν ὑπάρχει. Καὶ μυρίοι ἐὰν γράφωσιν Εὐαγγέλια, γράφωσι δὲ τὰ αὐτὰ, ἓν εἶναι τὰ πολλὰ, καὶ τῶν συγγραφέων τὸ πλῆθος δὲν τὰ ἐμποδίζει τίποτε νὰ ἦναι ἕν· καθὼς ἐξεναντίας, ἐὰν ὁ γράφων ἦναι εἷς, λέγῃ δὲ ἐναντία, δὲν εἶναι ἓν τὰ γραφόμενα. Διότι τὸ ἓν, καὶ τὸ μὴ ἓν, κρίνεται, ὄχι ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν γραφόντων, ἀλλ᾿ ἀπὸ τὴν ταυτότητα καὶ διαφορότητα τῶν λεγομένων. Ὅθεν γίνεται δῆλον, ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια εἶναι ἓν μόνον Εὐαγγέλιον. Διότι, ὅταν οἱ τέσσαρες λέγωσι τὰ αὐτὰ, δὲν εἶναι ἄλλο διὰ τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων, ἀλλ᾿ ἓν διὰ τὴν συμφωνίαν τῶν εἰρημένων. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος τώρα δὲν ὁμιλεῖ περὶ ἀριθμȣ̃, ἀλλὰ περὶ διαφωνίας τῶν εἰρημένων.—Τȣ̃ Ἀποςόλȣ τὸ νόημα εἶναι φανερὰ τὸ ἑξῆς· Ἓν μόνον Εὐαγγέλιον ὑπάρχει, τὸ διδάσκον τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων διὰ πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ὁποιαδήποτε διδασκαλία, μὴ περιλαμβάνουσα τὴν ἀξιόλογον ταύτην ἀλήθειαν, δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται Εὐαγγέλιον.

Εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες ἀνατρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τȣ̃ Χριστοῦ. Ἤγουν, ἐνόσῳ ὑγιαίνετε κατὰ τὸν νοῦν, δὲν θέλετε γνωρίσειν ἄλλο Εὐαγγέλιον, ἐνόσῳ βλέπετε

ὀρθὰ, καὶ ὄχι διεστραμμένα, φανταζόμενοι τὰ μὴ ὄντα. Διότι, καθὼς ὁ ὀφθαλμὸς, ὅταν διαταραχθῇ, βλέπει ἄλλα ἀντ' ἄλλων· οὕτω καὶ ὁ νοῦς, θολονόμενος ἀπὸ τῶν κακῶν διαλογισμῶν τὴν σύγχυσιν, πάσχει τὸ αὐτὸ τοῦτο. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαινόμενοι φαντάζονται ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Ἀλλ' αὕτη ἡ μανία εἶναι δεινοτέρα ἐκείνης, προξενοῦσα τὴν βλάβην ὄχι εἰς τὰ αἰσθητὰ, ἀλλ' εἰς τὰ νοητὰ, κάμνουσα τὴν καταστροφὴν ὄχι εἰς τῶν σωματικῶν ὀμμάτων τὴν κόρην, ἀλλ' εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας. "Καὶ θέλοντες ἀνατρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ." Καὶ μ' ὅλον τοῦτο, εἶχαν ἐμβάσειν μίαν μόνην ἢ δύο καινὰς ἐντολὰς, τὴν τῆς περιτομῆς, καὶ τὴν περὶ τῆς φυλάξεως τῶν ἡμερῶν. Τώρα δὲ εἶναι πολλοὶ μεταξύ μας, οἵτινες καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μὲ τοὺς Ἰουδαίους νηστεύουν, καὶ τὰ σάββατα ὁμοίως φυλάττουν· καὶ τὸ ὑποφέρομεν γενναίως, μᾶλλον δὲ, ταλαιπώρως.* Καὶ, τὸ χειρότερον, ὄχι μόνον τὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν Ἑλλήνων ἔθη φυλάσσονται ἀπὸ τινὰς τῶν ἡμετέρων, μαντεῖαι, καὶ οἰωνισμοὶ, καὶ ἡμερῶν παρατηρήσεις, καὶ ἡ περὶ τὴν γένεσιν σπουδὴ, καὶ τὰ πάσης ἀσεβείας γέμοντα γραμμάτια, τὰ ὁποῖα βάλλουν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν παιδίων, εὐθὺς ὅταν γεννηθῶσι, προξενοῦντες βλάβην μεγάλην, διότι οὕτω ἀπὸ αὐτὰ τὰ προοίμια τοὺς διδάσκουν νὰ καταφρονῶσι τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας, καὶ τοὺς φέρουν, ὅσον αὐτοὶ δύνανται, ὑπὸ τὴν πλανημένην τυραννίαν τῆς τύχης. Ἀλλ' ἐὰν τίποτε δὲν ὠφελῇ ὁ Χριστὸς τοὺς ὅσοι περιτέμνονται, τί θέλει ὠφελήσειν ἡ πίστις πρὸς σωτηρίαν τοὺς ὅσοι ἐπισύρουν τοσαῦτα κακά; Μολονότι ἡ περιτομὴ ἦτο δομένη παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἔβλαπτε τὸ

---

* Καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη εὑρίσκονται πολλοὶ Χριστιανοὶ, οἵτινες προθυμοῦνται νὰ ἐγείρωσιν οἰκοδομὴν νέαν ἐπάνω τοῦ Εὐαγγελίου, προσκολλώμενοι αὐτοὶ, ἢ παρακινοῦντες ἄλλους νὰ προσκολλῶνται, εἰς τοιαύτας Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις.

Εὐαγγέλιον ἀκαίρως τελουμένη, ἐκίνει πάντα λίθον ὁ Παῦλος, ὥστε νὰ τὴν περικόψῃ. Ἔπειτα, ὁ μὲν Παῦλος ἔδειχνε τόσον ζῆλον ἐναντίον εἰς ἔθη Ἰουδαϊκὰ, ἐπειδὴ ἐφυλάσσοντο ἀκαίρως, ἡμεῖς δὲ οὔτε τὴν Ἑλληνικὴν συνήθειαν θέλομεν τάχα περικόψειν; Καὶ πῶς θέλομεν ἀπολογηθῆν; Διὰ ταῦτα εἶναι κατὰ τὸ παρὸν αἱ ὑποθέσεις μας εἰς ταραχὰς καὶ εἰς θορύβους, καὶ οἱ μαθηταὶ, γεμισθέντες ἀπὸ φρόνημα πολὺ, ἀνέτρεψαν τὴν τάξιν, καὶ ἔγιναν τὰ ἄνω κάτω. Καὶ ὀλίγον δὲ ἐὰν τοὺς κατηγορήσῃ τὶς, καταπτύουν τοὺς ἄρχοντας, ἐπειδὴ κακῶς τὺς ἐδιδάξαμεν ἡμεῖς εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Μολονότι κ' ἀχρειέςεροι ἂν ἦσαν οἱ προεςῶτες, κ' ἀπὸ μυρία κακὰ ἐὰν ἔγεμαν, δὲν ἤθελεν ὐδὲ τότε εἶσθαι συγχωρημένον εἰς τὸν μαθητὴν νὰ παρακούῃ. Διότι, ἐὰν λέγῃ ὁ Χριστὸς περὶ τῶν Ἰυδαίων διδασκάλων, ὅτι, ἐπειδὴ ἐκάθισαν εἰς τοῦ Μωϋσέως τὴν καθέδραν, δίκαιον ἦτο νὰ ὑπακούωνται ἀπὸ τὺς μαθητευομένυς, ἂν καὶ τόσον πονηρὰ ἦσαν τὰ ἔργα των, ὥςε νὰ προςάζῃ ὁ Κύριος τὺς μαθητάς του νὰ μὴ τὰ μιμῶνται, ποίας συγγνώμης ἐμποροῦν νὰ ἦναι ἄξιοι οἱ διαπτύοντες καὶ καταπατοῦντες τοὺς προέδρους ἐκείνους τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ζοῦν βίον ἐνάρετον; Ἐὰν νὰ κρίνωμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον δὲν ἦναι συγχωρημένον, πόσον μεγαλήτερον ἔγκλημα νὰ κρίνωμεν τοὺς διδασκάλους;

8. Ἀλλὰ κἂν ἐγὼ, ἢ ἄγγελος ἐξ ὐρανῦ, εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. Ἴδε σύνεσιν ἀποστολικήν. Διὰ νὰ μὴν εἴπῃ κἀνεῖς ὅτι ἀπὸ κενοδοξίαν συττένει τὰ ἴδιά του δόγματα, ἀνεθεμάτισε καὶ τὸν ἑαυτόν του. Ἐπειδὴ δὲ κατέφευγαν εἰς ἀξιώματα, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, διὰ τοῦτο ἀνέφερε κ' ἀγγέλους. Μή μου εἴπῃς, λέγει, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην· καὶ ἐὰν τὶς ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀγγέλυς τὺς ἐξ οὐρανοῦ διαφθείρῃ τὸ κήρυγμα, ἂς ἦναι ἀνάθεμα. Καὶ δὲν ἐπρόσθεσεν ἀναιτίως τὸ,

Ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔβαλεν ἐπειδὴ καὶ οἱ ἱερεῖς ὠνομάζοντο εἰς τὴν Παλαιὰν ἄγγελοι· "Χείλη γὰρ ἱερέως φυλάξεται γνῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐςιν." Διὰ νὰ μὴ λοιπὸν νομίσῃ τὶς, ὅτι ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι περὶ τοιέτων ἀγγέλων, ἐφανέρωσε καθαρὰ τὰς ἄνω δυνάμεις, προσθέσας τὸ, Ἐξ οὐρανοῦ. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἐὰν κηρύττωσιν ἐναντία, ἢ ἀνατρέπωσι τὸ πᾶν, ἀλλὰ, Καὶ ὁπωσοῦν διάφορον ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας Εὐαγγέλιον ἐὰν κηρύττωσι, καὶ τὸ παραμικρὸν ἐὰν μετακινήσωσιν, ἂς ἦναι ἀνάθεμα.—Ὀρθοτάτη εἶναι τοῦ Χρυσοςόμου ἡ ἐξήγησις· τοῦ Ἀποστόλου τὰ λόγια ἐννοοῦν τοῦτο· Καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, τὸν ὁποῖον ἴσως ἠθέλετε πιστεύσειν μᾶλλον παρ' ἀνθρώπους, (σύγκρινε Ματθ. κδ'. 24—26,) ἐὰν καταβῇ καὶ κηρύξῃ Εὐαγγέλιον, διάφορον ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας, ἀνάθεμα ἔστω! Πόσον μᾶλλον λοιπὸν χρεωστοῦμεν νὰ κατακρίνωμεν τοιαῦτα δόγματα, ὅταν ἔρχωνται ἀπὸ ἀνθρώπους!

9. Ὡς προείρηκα, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τὶς, ὅτι ἐπροῆλθαν ἀπὸ θυμὸν τὰ λόγιά τε, ἢ ὅτι ἐλέχθησαν ὑπερβολικῶς, ἢ κατὰ συναρπαγήν τινὰ, βάλλει δεύτερον πάλιν τὰ αὐτά. Διότι, ὅστις ἐπαρακινήθη ἀπὸ θυμὸν νὰ εἴπῃ τὶ, ἐμπορεῖ ἐγρήγορα νὰ μετανοήσῃ· ὅστις δὲ λέγει καὶ δεύτερον τὰ ἴδια, δείχνει ὅτι ἔκρινε καὶ ἔπειτα ὡμίλησε, καὶ ὅτι πρότερον ἀπεφάσισε καὶ ἐκύρωσε τὸ πρᾶγμα ἐνδιαθέτως, καὶ ὕστερον τὸ ἐξέδωκε προφορικῶς. Ὁ μὲν Ἀβραὰμ, παρακαλέμενος νὰ πέμψῃ τὸν Λάζαρον, ἔλεγεν, "Ἔχουσι Μωϋσέα καὶ τὲς προφήτας· ἐὰν μὴ ἐκείνων ἀκούσωσιν, ἐδὲ νεκρῶν ἀνιςαμένων ἀκέσονται." Ταῦτα δὲ τὸν παραςένει ὁ Χριςὸς λέγοντα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι θέλει νὰ λογίζωνται αἱ Γραφαὶ καὶ νεκρῶν ἐγειρομένων ἀξιοπιστότεραι. Ὁ δὲ Παῦλος,—ὅταν δὲ εἴπω Παῦλον, ἐννοῶ πάλιν τὸν Χριστόν· διότι αὐτὸς ἦτον ὅστις τοῦ ἐκίνει τὴν ψυχήν·—τὰς προτιμᾷ καὶ ἀπὸ ἀγγέλες καταβαίνοντας

ἐξ οὐρανοῦ· καὶ δικαιότατα. Διότι οἱ μὲν ἄγγελοι, ὅσον μεγάλοι καὶ ἂν ἦναι, εἶναι δοῦλοι καὶ ὑπουργοί· αἱ δὲ Γραφαὶ ὅλαι ἐσάλθησαν γραφεῖσαι ὄχι ἀπὸ δούλους, ἀλλ' ἀπὸ τὸν δεσπότην τῶν ὅλων Θεόν. Διὰ τοῦτο λέγει, "Ἐάν τις ὑμᾶς εὐαγγελίζηται παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν·" καὶ δὲν εἶπεν, Ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα· φανερώσας οὕτω τὴν μεγάλην του φρόνησιν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν του ἀπὸ μῖσος καὶ φθόνον. Διότι τίς ἡ χρεία πλέον νὰ μνημονεύσῃ ὄνομα ὁ τόσην ὑπερβολὴν μεταχειρισθεὶς, ὥστε νὰ περιλάβῃ ὅλους, καὶ τοὺς ἄνω καὶ τοὺς κάτω; Διὰ μὲν τῆς ἀναθεματίσεως τῶν εὐαγγελιστῶν καὶ ἀγγέλων, ἐπερίκλεισε πᾶν ἀξίωμα· διὰ δὲ τῆς ἑαυτοῦ, πᾶσαν οἰκειότητα καὶ γνησιότητα. Ὡς νὰ ἔλεγε, Μή με εἴπῃς ὅτι οἱ συναπόστολοι καὶ ἑταῖροί σου λέγουν ταῦτα· διότι οὔτε τὸν ἑαυτόν μου λυποῦμαι τοιαῦτα κηρύσσοντα. Ταῦτα δὲ λέγει, ὄχι ὡς κατακρίνων τοὺς Ἀποστόλους, ὅτι τάχα ἐπαράβαιναν τὸ κήρυγμα· ἄπαγε! ἐπειδὴ ἀλλαχοῦ δηλοποιεῖ, "Εἴτε ἡμεῖς, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν·" ἀλλὰ θέλων νὰ δείξῃ, ὅτι προσώπων ἀξίωμα δὲν ἰσχύει τίποτε, ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ ἀληθείας.

10. *Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω ἢ τὸν Θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην.* Διότι, ἂν καὶ ἠπάτων ἐσᾶς ταῦτα λέγων, μήπως δύναμαι ν' ἀπατήσω τὸν Θεὸν, ὅστις γνωρίζει τὰ ἀπόῤῥητα τῆς διανοίας, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι πάντοτε ὅλη μου ἡ σπουδὴ νὰ ἀρέσκω; Ἴδες φρόνημα ἀποστολικόν; Ἴδες ὕψος εὐαγγελικόν; Τὰ ἴδια ταῦτα ἔλεγε, καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους γράφων, "Οὐχ ὑμῖν ἀπολογούμεθα, ἀλλ' ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν καυχήματος." Καὶ πάλιν, "Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας." Ἐπειδὴ, ὢν διδάσκαλος, ἀναγκάζεται ν' ἀπολογῆται εἰς τοὺς μαθητὰς, ὑποφέρει μὲν αὐτὸ, ἀγανακτεῖ ὅμως, ὄχι διὰ ὑπεροψίαν, μὴ γένοιτο!

ἀλλὰ διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς γνώμης τῶν ἀπατωμένων, κὴ διότι δὲν ἐπιστεύετο σφόδρα ὑπ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο εἶπε καὶ ταῦτα, σχεδὸν λέγων, Μηγὰρ ἔχω νὰ δώσω λογαριασμὸν εἰς σᾶς; Μηγὰρ ἄνθρωποι μέλλουν νὰ μὲ κρίνωσιν; Εἰς τὸν Θεὸν ἔχομεν νὰ δώσωμεν λογαριασμὸν, κὴ, διὰ νὰ δικαιωθῶμεν ἐκεῖ, πράττομεν ἐδῶ ἅπαντα, καὶ δὲν ἐκατηντήσαμεν εἰς τόσην μωρίαν, ὥςε, εἰς τὸν Δεσπότην τῶν ἁπάντων μέλλοντες ν' ἀπολογηθῶμεν δι' ὅσα κηρύττομεν, νὰ διαφθείρωμεν τὰ δόγματα. Οὕτω δὲ, ἀπολογούμενος ἐνταυτῷ, καὶ ἀντιστέκων ἐκείνȣς, ἔβαλε ταῦτα. Διότι εἰς τοὺς μαθητὰς δὲν ἀνήκει νὰ κρίνωσιν, ἀλλὰ νὰ πιστεύωσι τοὺς διδασκάλους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντεστράφη ἡ τάξις, καὶ καθίζετε σεῖς κριταὶ, λέγει, μάθετε, ὅτι περὶ μὲν τῆς πρὸς σᾶς ἀπολογίας μὲ μέλει ὀλίγον· πράττομεν δὲ τὸ πᾶν διὰ τὸν Θεὸν, κὴ ὥςε ν' ἀπολογηθῶμεν εἰς ἐκεῖνον περὶ τῶν δογμάτων τȣ́των. Διότι, ὅστις μὲν θέλει νὰ πείσῃ ἀνθρώπους, κάμνει ὄχι ὀλίγα ὕπουλα καὶ διεστραμμένα, καὶ μεταχειρίζεται ἀπάτην καὶ ψεῦδος, ὥστε νὰ καταπείσῃ καὶ νὰ κερδήσῃ τὴν εὔνοιαν τῶν ἀκουόντων. Ὅστις δὲ πείθει τὸν Θεὸν, καὶ σπουδάζει ν' ἀρέσκῃ ἐκεῖνον, χρειάζεται διάνοιαν ἁπλῆν καὶ καθαράν· διότι ἀνεξαπάτητον εἶναι τὸ Θεῖον. Ὅθεν εἶναι πασίδηλον, λέγει, ὅτι καὶ ἡμεῖς γράφομεν ταῦτα, ὄχι διὰ φιλαρχίαν, οὐδὲ ὥστε νὰ ἔχωμεν μαθητὰς, οὐδ' ἐπιθυμοῦντες τὴν ἀπὸ σᾶς δόξαν· καθότι δὲν προσπαθȣ̈μεν ν' ἀρέσκωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν. Ἂν ἐπεθύμȣν ν' ἀρέσκω εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἤθελα εἶσθαι ἀκόμη ὁμοῦ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἤθελα διώκειν ἀκόμη τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅστις δὲ κατεφρόνησα ἔθνος ὁλόκληρον, καὶ οἰκείȣς, καὶ φίλους, κὴ συγγενεῖς, καὶ δόξαν τοσαύτην, καὶ ἤλλαξα διὰ ταῦτα διωγμοὺς, καὶ ἔχθρας, καὶ πολέμους, καὶ θανάτους καθημερινοὺς, φανερὸν ὅτι καὶ ταῦτα, τὰ ὁποῖα λέγω τώρα, δέν τα λέγω, ἐπιθυμῶν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ μέλλει νὰ

διηγηθῇ καὶ τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον, καὶ τὴν αἰφνιδίαν του μεταβολὴν, καὶ νὰ δείξῃ δι' ἐναργῶν ἀποδείξεων, ὅτι τῳόντι ἐπέστρεψεν εἰς Χριστόν. Διὰ νὰ μὴ νομίσωσιν ὅτι κάμνει ταῦτα, εἰς αὐτȣ̀ς ἀπολογούμενος, καὶ ὑπερηφανευθῶσι, διὰ τοῦτο ἐπροεῖπεν, "Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπȣς πείθω;" διότι ἐξεύρει νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἁρμόδιον καιρὸν κ) ὑψηλὸν κ) μέγα τὶ πρὸς τῶν μαθητευομένων τὴν διόρθωσιν. Ἠδύνατο μὲν καὶ ἀλλαχόθεν ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐκήρυττε μὲ ἀλήθειαν, ἤγȣν, ἀπὸ τὰ σημεῖα, ἀπὸ τὰ θαύματα, ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀπὸ τὰς φυλακὰς, ἀπὸ τȣ̀ς καθημερινοὺς θανάτους, ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν, καὶ τὴν γυμνότητα, ἀπὸ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκατεύθυνε τὸν λόγον τȣ ὄχι πρὸς τȣ̀ς ψευδαποστόλȣς, ἀλλὰ πρὸς τȣ̀ς Ἀποςόλους, οἵτινες εἶχαν ὁμοίως χρηματίσειν τούτων κοινωνοὶ, τῶν κινδύνων λέγω, λαμβάνει ἄλλην ὁδὸν πρὸς τοῦ σκοπουμένου τὴν κατόρθωσιν. Ὅτε ὅμως ἐσκόπευεν ὁ λόγος τȣ τοὺς ψευδαποστόλους, οὕτω ἔκαμε τὴν σύγκρισιν, φέρων εἰς μέσον τὴν εἰς τοὺς κινδύνους ὑπομονὴν, καὶ λέγων, "Διάκονοι Χριστȣ͂ εἰσι; παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις." Τώρα δὲ ἀναφέρει τῆς προτέρας του ζωῆς τὸν τρόπον, λέγων τὰ ἑξῆς.

11. Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ Εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔςι κατὰ ἄνθρωπον. 12. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπȣ παρέλαβον αὐτὸ, οὐδὲ ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησȣ͂ Χριςοῦ. Βλέπε πῶς ἄνω καὶ κάτω διϊσχυρίζεται τοῦτο. ὅτι ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Χριςοῦ, χωρὶς ἀνθρώπου τινὸς μεσιτείαν, ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰησοῦ, ὅςις ἐσυγκατέβη νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὴν γνῶσιν ἅπασαν. Καὶ ποίαν ἀπόδειξιν δύνασαι τάχα νὰ παρουσιάσῃς εἰς τοὺς ἀπίστους, ὅτι ὁ Θεὸς σὲ ἀπε-

κάλυψε δι' ἑαυτȣ̃, κ) ὄχι διὰ μέσου τινὸς, τὰ ἀπόῤῥητα ἐκεῖνα μυστήρια; Ἡ προτέρα μȣ ζωὴ, λέγει, τὸ ἀποδείχνει· διότι, ἐὰν δὲν ἦτον ὁ Θεὸς ὁ ἀποκαλύπτων, δὲν ἤθελα λάβειν τόσον αἰφνιδίαν καὶ παράδοξον μεταβολήν. Ὅσοι μὲν διδάσκονται ἀπὸ ἀνθρώπους, ὅταν ἦναι σφοδροὶ κ) διακαεῖς τῶν ἐναντίων δοξῶν ὑπέρμαχοι, χρειάζονται καιρὸν καὶ πολλὴν τέχνην διὰ νὰ καταπεισθῶσιν. Ὅςις δὲ μετεβάλθη οὕτω ἀπομιᾶς, καὶ καθαρῶς ἐπανῆλθεν εἰς ἑαυτὸν κατ' αὐτὴν τῆς μανίας τὴν ἀκμὴν, πασίδηλον ὅτι ἐπέτυχε θείαν ὀπτασίαν καὶ διδαχὴν, καὶ διὰ μέσȣ αὐτῆς ἀνέλαβεν ἔξαφνα τὴν καθαρὰν ὑγείαν. Διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ διηγηθῇ περὶ τῆς προτέρας του πολιτείας, καὶ καλεῖ αὐτοὺς μάρτυρας τῶν γενομένων. Ὅτι μὲν ἐσυγκατέβη ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ μὲ καλέσῃ δι' ἑαυτοῦ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, σεῖς τὸ ἀγνοεῖτε· διότι πῶς ἦτο δυνατὸν, ἐνῷ δὲν ἐπαρευρίσκεσθε; Ὅτι δὲ ἤμην διώκτης, τὸ ἐξεύρετε κάλλιςα· ἐπειδὴ ἕως καὶ εἰς σᾶς διεδόθη ἡ σφοδρότης μου, ἂν καὶ τὸ μεταξὺ τῆς Παλαιςίνης καὶ Γαλατίας διάςημα ἦναι πολύ· ὥστε δὲν ἤθελεν ἡ φήμη διαπεράσειν τοσαύτην ἔκτασιν, ἐὰν δὲν ἦσαν ὑπερβολῇ σκληρὰ τὰ γινόμενα, καὶ ἀνυπόφορα ἀπ' ὅλους. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· 13. Ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναςροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰȣδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν. Βλέπεις πῶς βάλλει καθὲν μὲ ἐπίτασιν, κ) δὲν αἰσχύνεται; Διότι δὲν ἐδίωκεν ἁπλῶς, ἀλλὰ μὲ πᾶσαν ὑπερβολὴν, κ) δὲν ἐδίωκε μόνον, ἀλλὰ κ) ἐπόρθει· ἤγουν, ἐπεχείρει νὰ σβέσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ τὴν κατασρέψῃ, νὰ τὴν καθαιρέσῃ, νὰ τὴν ἀφανίσῃ· τȣ̃το εἶναι τὸ ἔργον τοῦ πορθοῦντος.

14. Καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλȣ̀ς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων

τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ἀπὸ θυμὸν ἐπροήρχετο τὸ πρᾶγμα, δείχνει ὅτι ἔκαμνε τὸ πᾶν ἀπὸ ζῆλον, ἂν καὶ ὄχι τὸν κατ᾽ ἐπίγνωσιν, ὄχι ἀπὸ κενοδοξίαν, οὐδὲ ἀπὸ ἔχθραν κινȣμενος, ἀλλὰ κ̀ "ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων." Τοῦτο εἶναι τὸ νόημά του· Ἐὰν, ὅσα ἔπραττα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν τὰ ἔπραττα δι᾽ ἄνθρωπον, ἀλλὰ διὰ ζῆλον θεῖον, ἐσφαλμένον μὲν, ἀλλὰ ζῆλον μ᾽ ὅλον τοῦτο· πῶς εἶναι δυνατὸν τώρα, ἐνῷ τρέχω ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀφοῦ ἐγνώρισα τὴν ἀλήθειαν, νὰ πράττω ταῦτα διὰ κενοδοξίαν; Διότι, ἐὰν, ὅτε ἤμην ἐσφαλμένος, δέν με ἐκυρίευε πάθος τοιȣτον, ἀλλὰ μ᾽ ἐκίνει ὁ ζῆλος τοῦ Θεοῦ, πολὺ μᾶλλον πρέπει, ἀφȣ ἐγνώρισα τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἦμαι παντάπασιν ἐλεύθερος ἀπὸ τοιαύτην ὑποψίαν. Εὐθὺς ὅτε ἐπέστρεψα εἰς τῆς Ἐκκλησίας τὰ δόγματα, ἀπέβαλα πᾶσαν πρόληψιν Ἰȣδαϊκὴν, κ̀ ἔδειξα ἐδῶ ζῆλον πολὺ πλειότερον· τὸ ὁποῖον εἶναι σημεῖον ὅτι τῷόντι ἐπέςρεψα, καὶ κυριεύομαι ἀπὸ ζῆλον θεῖον. Ἐπειδὴ, ἐὰν δὲν ἦτο τοῦτο, τί ἄλλο, εἰπέ με, ἐπροξένησε τὴν τόσην μεταβολὴν, καὶ μ᾽ ἔκαμε ν᾽ ἀλλάξω τιμὴν διὰ ὕβριν, καὶ ἄνεσιν διὰ κινδύνους, καὶ ἄδειαν διὰ ταλαιπωρίαν; Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μόνος ὁ τῆς ἀληθείας ἔρως.

15. Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μȣ, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, 16. Ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως ȣ̓ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι. Βλέπε τί σπȣδάζει ν᾽ ἀποδείξῃ ἐδῶ, ὅτι καὶ τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγκατελείφθη, ἀφέθη δι᾽ ἀπόρρητον τινὰ οἰκονομίαν. Διότι, ἐὰν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του εἶχε χωρισθῆν νὰ γένῃ Ἀπόςολος, καὶ νὰ καλεσθῇ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἐκαλέσθη δὲ τότε, καὶ, ὡς ἐκα-

λέσθη, ὑπήκουσε· φανερὸν ὅτι δι' ἀπόῤῥητον τινὰ αἰτίαν ἀνέβαλεν ὁ Θεὸς ἕως τότε. Καὶ τίς τάχα εἶναι αὕτη ἡ αἰτία; Ἴσως ἀπὸ ἡμᾶς ϛέκεσθε πρόθυμοι ν' ἀκούσετε, διατί δὲν τὸν ἐκάλεσεν ὁμοῦ μὲ τοὺς δώδεκα. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρυνθῶ ἀπὸ τὴν προκειμένην τὴν κατεπείγουσαν ὑπόθεσιν, καὶ κάμω διεξοδικώτερον τὸν λόγον, παρακαλῶ καὶ ἐγὼ τὴν ἀγάπην σας νὰ μὴ προσμένετε τὰ πάντα ἀπὸ ἐμὲ, ἀλλὰ νὰ ζητῆτε καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σας, καὶ νὰ παρακαλῆτε τὸν Θεὸν νὰ σᾶς ἀποκαλύπτῃ. Καὶ ἡμεῖς δὲ εἴπαμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τούτου, ὅτε σᾶς ὡμιλήσαμεν περὶ τῆς μεταλλαγῆς τοῦ ὀνόματός του, καὶ διὰ τί ἀπὸ Σαῦλον τὸν ἐμετωνόμασε Παῦλον. Ἀλλ' ἐὰν ἐλησμονήσετε, δύνασθε πάλιν νὰ ἀναγνώσετε τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, καὶ νὰ τὰ γνωρίσετε ὅλα. Κατὰ τὸ παρὸν δὲ ἄς κρατῶμεν τοῦ λόγου τὴν ἀκολουθίαν, καὶ ἄς ϛοχασθῶμεν πῶς πάλιν δείχνει ὅτι δὲν ἐσυνέβη εἰς αὐτὸν τίποτε ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς οἰκονόμησεν ὅλα τὰ κατ' αὐτὸν μὲ πολλὴν πρόνοιαν. "Καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ." Ὁ μὲν Θεὸς λέγει ὅτι διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ τὸν ἐκάλεσε· διότι ἔλεγε πρὸς τὸν Ἀνανίαν, "Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐϛι, τοῦ βαϛάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων·" ἤγουν, ἀρκετὸς εἶναι νὰ διακονήσῃ, καὶ νὰ κατορθώσῃ ἔργον μέγα· καὶ ἀποδίδει ταύτην ὡς τὴν αἰτίαν τῆς κλήσεως. Αὐτὸς δὲ πανταχοῦ δηλοποιεῖ ὅτι τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀνεκφράϛου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ πᾶν, οὕτω λέγων εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον, "Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην," ὄχι ὅτι ἤμην ἱκανὸς, ἢ ἐπιτήδειος, ἀλλὰ, "ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριϛὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιϛεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον." Ἴδες ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν; Διὰ τοῦτο, λέγει, ἠλεήθην ἐγὼ, διὰ νὰ μὴν ἀπελπίζεται κἀνεῖς, ἀφοῦ ὁ πάντων ἀνθρώπων κάκιϛος ἐπέτυχε φιλανθρωπίαν. Διότι τοῦτο δηλοῖ

λέγων, "Ἵνα ἐν ἐμοὶ ἐνδείξηται τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιςεύειν ἐπ' αὐτῷ." "Ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί." Ἀλλαχοῦ δὲ λέγει ὁ Χριστὸς, "Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱὸν, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, καὶ οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι." Ἴδες ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ ἀποκαλύπτει τὸν Υἱὸν, καὶ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα; Οὕτω καὶ εἰς τὴν δόξαν, καὶ ὁ Υἱὸς δοξάζει τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. Δόξασέ με, λέγει, διὰ νὰ σὲ δοξάσω· καὶ, Καθὼς ἐγὼ σὲ ἐδόξασα. Ἀλλὰ διατί δὲν εἶπεν, "Ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐμοὶ," ἀλλὰ, "Ἐν ἐμοί;" Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἤκουσε μὲ λόγια μόνον τὰ περὶ τῆς πίςεως, ἀλλ' ἐγεμίσθη καὶ ἀπὸ Πνεῦμα πολύ· ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἐφώτιζε τὴν ψυχὴν, καὶ εἶχε τὸν Χριστὸν, τρόπον τινὰ, λαλοῦντα ἐντός του. "Ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν." Διότι ἐκ θείας ἐνεργείας ἦτον ὄχι μόνον ὅτι αὐτὸς ἐπίστευσεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐχειροτονήθη εἰς τὸ ἀποστολικὸν ὑπούργημα. Μοῦ τὸν ἀπεκάλυψεν εἰς τρόπον, ὥςε ὄχι μόνον νὰ τὸν ἴδω ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν γνωστοποιήσω εἰς ἄλλους. Καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς, Εἰς ἄλλους, ἀλλ' "ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν·" ἐντεῦθεν ἤδη ἀρχίζων νὰ ἐγγίζῃ ὄχι μικρὸν τῆς ἀπολογίας του κεφάλαιον, ἀπὸ τῶν μαθητῶν τὸ πρόσωπον. "Εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι." Τοὺς Ἀποστόλους αἰνίττεται ἐδῶ, καλῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς φύσεως. Ἐὰν δὲ νομίζῃ τὶς ὅτι λέγει τοῦτο περὶ τῶν ἀνθρώπων ὅλων, οὐδὲ ἡμεῖς ἀντιλέγομεν.

17. Οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ Ἀποστόλους. Ἐὰν ἐξετάσῃ τὶς τὴν ῥῆσιν ταύτην αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, θέλει τὸν φανῇ ὅτι περιέχει μεγάλα λόγια, καὶ ὅτι εἶναι πολὺ μακρυσμένη ἀπὸ τὸ ἀποςολικὸν φρόνημα.

Διότι τὸ ν' ἀποφασίζῃ τὶς μόνος, καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ κἀνένα σύμβουλον εἰς τὰ πρακτέα, δείχνει ἐσχάτην ἀνοησίαν. Λέγει ὁ Σολομὼν, "Εἶδον ἄνθρωπον φρόνιμον δόξαντα εἶναι παρ' ἑαυτῷ, ἐλπίδα δὲ ἔχει μᾶλλον αὐτοῦ ὁ ἄφρων." Καὶ ὁ Ἡσαΐας, "Οὐαὶ οἱ συνετοὶ παρ' ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιςήμονες." Καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸς ἀλλαχοῦ, "Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς." Ὅςις λοιπὸν εἶχεν ἀκούσειν ἀπὸ ἄλλους τόσα, κ᾽ ὅςις κ᾽ αὐτὸς ἐσυμβέλευσεν εἰς ἄλλȣς τὰ ἴδια, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πέσῃ εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο, ὄχι ὁ Παῦλος, ἀλλ' ȣδὲ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος. Ἀλλὰ, καθὼς εἶπα, γυμνὴ μὲν ἐξεταζομένη ἡ ῥῆσις αὕτη, φαίνεται νὰ ταράσσῃ κ᾽ νὰ προσκρούῃ εἰς τȣ̀ς ἀκροατάς· ἐὰν ὅμως προσθέσωμεν καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ταῦτα ἐλέγοντο, ὅλοι θέλουν καὶ κροτήσειν καὶ θαυμάσειν τὸν ὅστις τὰ εἶπε. Τοῦτο λοιπὸν ἂς κάμωμεν. Διότι δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν γυμνὰ τὰ λόγια, ἐπειδὴ πολλὰ σφάλματα ἀκολουθοῦν οὕτω· οὐδὲ νὰ περιεργαζώμεθα τὴν φράσιν καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ νὰ προσέχωμεν εἰς τȣ̃ γράφοντος τὴν διάνοιαν. Καὶ εἰς τὰς κοινὰς ἡμῶν συνομιλίας, ἐὰν δὲν ἐμεταχειριζόμεθα τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ ἐξετάζαμεν τὴν γνώμην τοῦ λέγοντος, ἤθελαν προξενεῖσθαι ἔχθραι πολλαὶ, καὶ τὰ πάντα ἤθελαν ἀνατραπῆν. Ὄχι μόνον δὲ εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ κ᾽ εἰς τὰ πράγματα, ἐὰν δὲν φυλάσσῃ τὶς τὸν κανόνα τοῦτον, ὅλα θέλουν γένειν ἄνω καὶ κάτω. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ καὶ κόπτουν κ᾽ συντρίβουν τινὰ τῶν κοκκάλων, κ᾽ οἱ ληςαὶ κάμνουν πολλάκις ταῦτα. Ἀλλὰ πόσον ἄθλιον ἤθελεν εἶσθαι, ἂν δὲν ἠδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ληςὴν ἀπὸ ἰατρόν; Πάλιν, ἀνδροφόνοι καὶ μάρτυρες ὑποφέρουν τοὺς αὐτοὺς πόνους βασανιζόμενοι· ἀλλὰ πολὺ τὸ διάςημα ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον. Εἰς βραχυλογίαν, ἐὰν δὲν φυλάττωμεν τὸν κανόνα τοῦτον, θέλει μᾶς εἶσθαι ἀδύνατον νὰ κρίνωμεν ὀρθῶς περὶ ὁποιουδήποτε πράγματος· ἀλλὰ

καὶ τὸν Ἠλίαν θέλομεν ὀνομάσειν ἀνδροφόνον, καὶ τὸν Σαμουὴλ, καὶ τὸν Φινεὲς, τὸν δὲ Ἀβραὰμ καὶ παιδοκτόνον, ἂν ἐξετάζωμεν γυμνὰς τὰς πράξεις χωρὶς νὰ προσθέτωμεν τὴν γνώμην τῶν ὅσοι τὰς ἔπραττασν. Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν καὶ τί εἶχεν ὁ Παῦλος κατὰ νοῦν, γράφων ταῦτα· ἂς ἴδωμεν τὸν σκοπόν τȣ, καὶ πῶς ἐφέρετο γενικῶς πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ τότε θέλομεν γνωρίσειν ἀπὸ ποίαν διάθεσιν ταῦτα ἐλέγοντο. Διότι, οὔτε ἐκείνους ἐξευτελίζων, οὔτε τὸν ἑαυτόν του ἐπαινῶν, εἶπεν εἴτε ταῦτα, εἴτε τὰ πρότερα· ὡς ἀναντιῤῥήτως φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀνεθεμάτισε καὶ ἑαυτόν· ἀλλὰ τὰ εἶπε, προθυμούμενος, ὡς πανταχȣ̃, νὰ φυλάττῃ τȣ̃ Εὐαγγελίȣ τὴν ἀσφάλειαν. Ἐπειδὴ ἔλεγαν οἱ τὴν Ἐκκλησίαν καταςρέφοντες, ὅτι τοὺς Ἀποςόλους πρέπει ν' ἀκολουθῶμεν τοὺς μὴ ἐμποδίζοντας ταῦτα, ὄχι τὸν Παῦλον ὅςις τὰ ἐμποδίζει, κ̀ ἐκ τούτȣ ἐμβάζετο κατὰ μικρὸν ἡ Ἰουδαϊκὴ πλάνη, ἀναγκάζεται γενναίως νὰ ἀντιςαθῇ πρὸς ταῦτα, ὄχι θέλων νὰ κακολογήσῃ τοὺς Ἀποςόλους, ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ καταςείλῃ τὴν ὑπεροψίαν τῶν ὅσοι ὄχι ὀρθὰ ὑπερύψοναν ἑαυτούς. Διὰ τοῦτο λέγει, "Οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι·" ἐπειδὴ ἐσχάτης ἀτοπίας ἤθελεν εἶσθαι ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μαθητευθεὶς νὰ συμβουλευθῇ ἔπειτα ἀνθρώπους. Ὅςις μὲν ἀπὸ ἀνθρώπους μανθάνει, δικαίως λαμβάνει πάλιν ἀνθρώπους κοινωνούς· ὁ δὲ ἀξιωθεὶς τὴν θείαν ἐκείνην καὶ μακαρίαν φωνὴν, καὶ διδαχθεὶς τὰ πάντα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἔχοντα τὸν θησαυρὸν τῆς σοφίας, διατί νὰ συμβουλευθῇ πλέον ἀνθρώπους; Ὁ τοιοῦτος δίκαιον εἶναι ὄχι νὰ μανθάνῃ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ διδάσκῃ ἀνθρώπȣς. Δὲν ἔλεγε λοιπὸν ταῦτα ἀπὸ ὑπερηφανίαν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ τοῦ ἰδίου κηρύγματος τὴν ἐξουσίαν.

.Οὐδὲ ἀνῆλθον, λέγει, πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ Ἀποστόλους. Ἐπειδὴ μεγάλην ταραχὴν ἔκαμναν λέγοντες τοῦτο, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἦσαν ἐκεῖνοι,

πρὸ αὐτοῦ ἐκαλέσθησαν, λέγει, Δὲν ἀνέβην πρὸς ἐκείνους. Ἐὰν δὲ ἦτο χρεία νὰ συνομιλήσῃ μὲ ἐκείνους, ὁ ἀποκαλύψας εἰς αὐτὸν τὸ κήρυγμα, ἤθελε τὸν προςάξειν κ' τοῦτο. Τί λοιπὸν, δὲν ἀνέβη τάχα ἐκεῖ; Βέβαια ἀνέβη, κ' ὄχι ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ τὶ ἀπὸ αὐτούς. Πότε; Ὅτε εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀντιοχέων, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἥτις ἀπαρχῆς ἔδειξε τὸν πολὺν ζῆλον, ἔγινε ζήτησις περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ νῦν προκειμένου, καὶ ἤθελαν νὰ μάθωσιν ἐὰν πρέπῃ νὰ περιτέμνωσι τοὺς ἐξ Ἐθνῶν πιςεύοντας, ἢ νὰ μὴ τοὺς ἀναγκάζωσι νὰ ὑποφέρωσι τίποτε τοιοῦτον. Τότε ἀνέβη αὐτὸς οὗτος ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας. Πῶς λοιπὸν λέγει, Δὲν ἀνέβην, οὐδὲ ἐσυμβουλεύθην; Διότι πρῶτον μὲν, δὲν ἀνέβη αὐτὸς, ἀλλ' ἐςάλθη ἀπὸ ἄλλους· δεύτερον δὲ, δὲν ὑπῆγε διὰ νὰ μάθῃ, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ πείσῃ ἄλλους. Διότι αὐτὸς ἀπαρχῆς ἦτο τῆς γνώμης ταύτης, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ Ἀπόςολοι μετὰ ταῦτα ἐκύρωσαν, ὅτι οἱ ἐξ Ἐθνῶν πιστοὶ δὲν πρέπει νὰ περιτέμνωνται. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἕως τότε δὲν ἐφαίνετο αὐτὸς εἰς ἐκείνους ἀξιόπιςος, ἀλλ' ἤκουαν μᾶλλον τοὺς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀνέβη, ὄχι διὰ νὰ μάθῃ αὐτὸς τὶ πλέον, ἀλλὰ διὰ νὰ καταπείσῃ τοὺς ἀντιλέγοντας, ὅτι κ' οἱ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι συγγνώμονές του. Οὕτω καὶ ἀπαρχῆς ἔβλεπε τί ἔπρεπε νὰ γένῃ, καὶ δὲν ἐχρειάζετο κανένα διδάσκαλον, ἀλλ' ὅσα μετὰ πολλὴν σκέψιν ἔμελλαν νὰ κυρώσωσιν οἱ Ἀπόστολοι, ταῦτα λαβὼν οὗτος ἐξ οὐρανοῦ, τὰ εἶχεν ἀκίνητα σιμά του καὶ πρὸ τῆς ἐκείνων ἀποφάσεως. Ταῦτα δηλῶν ὁ Λουκᾶς ἔλεγεν, ὅτι πολὺν καὶ μακρὸν λόγον ἐκατεύθυνεν ὁ Παῦλος πρὸς αὐτοὺς, καὶ πρὸ τοῦ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκριναν εὔλογον οἱ ἀδελφοὶ νὰ μάθωσι καὶ ἀπὸ ἐκείνους, ἀνέβη διὰ χάριν ἐκείνων, ὄχι διὰ χάριν ἑαυτοῦ. Ἐὰν δὲ λέγῃ, "Οὐκ ἀνῆλθον·" εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ὡς νὰ ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἀνέβη καταρχὰς τοῦ κηρύγματος, οὐδὲ, ὅτε ἀνέβη, ἀνέβη διὰ

νὰ μάθῃ. Καὶ τὰ δύο ταῦτα ἐννοεῖ, λέγων, "Εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι·" δὲν εἶπεν ἁπλῶς, "Οὐ προσανεθέμην·" ἀλλά, "Εὐθέως." Ἐὰν δὲ ἀνέβη μετὰ ταῦτα, δὲν ἀνέβη διὰ νὰ προσαποκτήσῃ τί.

Ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν. Βλέπε ψυχὴν ζέουσαν· ἐσπούδαζε νὰ πιάσῃ τοὺς τόπους, οἵτινες δὲν εἶχαν ἀκόμη γεωργηθῆν, ἀλλ' εὑρίσκοντο εἰς κατάστασιν ἀγριωτέραν. Διότι, ἐὰν ἔμενεν ὁμοῦ μὲ τοὺς Ἀποςόλους, μὴν ἔχων τίποτε νὰ μάθῃ, τὸ κήρυγμα ἤθελεν ἐμποδισθῆν· ἐνῷ χρέος αὐτῶν ἦτο νὰ διαδώσωσι πανταχοῦ τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος οὗτος κ) ζέων κατὰ τὸ πνεῦμα, ἐδόθη πάραυτα εἰς τὴν διδασκαλίαν ἀνθρώπων βαρβάρων καὶ ἀγρίων, προτιμῶν τὴν εἰς πλειοτέρους κόπους καὶ κινδύνους ὑποκειμένην ζωήν.

Καὶ ςοχάσȣ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ. Ἀφοῦ εἶπεν, "Ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν·" ἐπρόσθεσε, Καὶ πάλιν ὑπέςρεψα εἰς Δαμασκόν. Δὲν λέγει τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, οὐδὲ ποίους ἐκατήχησε, καὶ πόσους, ἂν καί, ὡς ἐβαπτίσθη, τόσον ἔδειξε ζῆλον, ὥςε νὰ συγχέῃ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ εἰς τόσην ὀργὴν τοὺς ἐπαρώξυνεν, ὥστε νὰ τὸν ἐνεδρεύωσι καὶ νὰ θέλωσι νὰ τὸν θανατώσωσιν αὐτοὶ καθὼς κ) οἱ Ἕλληνες· τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε συμβῆν, ἐὰν δὲν εἶχε κάμειν πολλὴν προσθήκην εἰς τοὺς πιστεύοντας. Διότι, ἐπειδὴ ἐνικῶντο εἰς τὴν διδασκαλίαν, δὲν ἔμεινε πλὴν νὰ τρέψωσιν εἰς φόνον, τὸ ὁποῖον ἦτο σημεῖον καθαρὸν τῆς νίκης τοῦ Παύλου. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἀφῆκεν ὁ Χριςὸς νὰ ἀποθάνῃ, φυλάσσων αὐτὸν διὰ τὸ κήρυγμα. Μ' ὅλον τοῦτο, κἀνὲν δὲν λέγει ἀπὸ τὰ κατορθώματα ταῦτα· ὅθεν γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν λέγει διὰ φιλοτιμίαν ὅσα διηγεῖται, ȣ̓͂τε διὰ νὰ νομισθῇ μεγαλήτερος τῶν Ἀποστόλων, οὔτε ἀγανακτῶν διότι ἐξευτελίζετο, ἀλλὰ φοβούμενος μὴ γένῃ ἐκ τȣ́τȣ βλάβη τὶς εἰς τὸ κήρυγμα. Διότι κ) "ἔκτρωμα" ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν τȣ, κ) "πρῶτον τῶν ἁμαρτωλῶν,"

καὶ "ἔσχατον τῶν Ἀποστόλων," καὶ ἀνάξιον τῆς ὀνομασίας ταύτης. Καὶ ταῦτα ἔλεγεν ὁ κοπιάσας περισσότερον ἀπ' ὅλους, τὸ ὁποῖον μάλιςα εἶναι ταπεινοφροσύνης δεῖγμα. Διότι, ὅςις δὲν συναισθάνεται ὅτι ἔπραξε τίποτε ἀγαθὸν, λέγει δὲ ταπεινὰ περὶ ἑαυτοῦ, εἶναι φρόνιμος, ὄχι ταπεινόφρων. Ὅστις δὲ ὕςερον ἀπὸ τόσους ςεφάνους λαλεῖ τοιαῦτα, ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἐξεύρων νὰ μετριοφρονῇ. "Καὶ πάλιν ὑπέστρεψα," λέγει, "εἰς Δαμασκόν·" ἂν καὶ πόσα πρέπῃ νὰ ἔκαμεν ἐκεῖ; διότι περὶ τῆς πόλεως ταύτης λέγει, ὅτι ὁ ἐθνάρχης τοῦ βασιλέως Ἀρέτα τὴν ἐφύλαττεν ἅπασαν, θέλων νὰ πιάσῃ τὸν μακάριον· (Β'. Κορ. ια'. 32.) τὸ ὁποῖον ἦτο σημεῖον μέγιςον, ὅτι τὸν ἐδίωκαν οἱ Ἰουδαῖοι σφόδρα καὶ κατακράτος. Ἀλλὰ κανὲν ἀπὸ ταῦτα δὲν λέγει ἐδῶ, οὐδ' ἐκεῖ ἤθελε τότε τὰ βάλειν, ἐὰν δὲν ἴδε καὶ τότε ὅτι ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἀπαιτοῦσε τὴν ἱςορίαν, ἀλλ' ἤθελε σιωπήσειν· ὡς ἔπραξε κ) εἰς τὸ προκείμενον χωρίον, λέγων μόνον ὅτι ἦλθε κ) ἀνεχώρησε, χωρὶς νὰ προσθέτῃ τὰ γενόμενα.

18. Ἔπειτα μετὰ τρία ἔτη ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱςορῆσαι Πέτρον. Τί δύναται νὰ γένῃ ταπεινοφρονέςερον τῆς ψυχῆς ταύτης; Ὕςερον ἀπὸ τόσαῦτα καὶ τοιαῦτα κατορθώματα, κἀμμίαν χρείαν μὴν ἔχων τοῦ Πέτρου, μηδὲ τῆς ἐκείνου φωνῆς, ἀλλ' ὢν ἰσότιμος μὲ αὐτὸν, ὡς ἀπεδείξαμεν ἤδη ἀρκετὰ, ἀναβαίνει ὅμως ὡς πρὸς μεγαλήτερον καὶ πρεσβύτερον· καὶ τοῦ ἐκεῖ ταξειδίου του μόνη αἰτία γίνεται, τὸ νὰ ἴδῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν Πέτρον. Βλέπεις πῶς τοὺς ἀποδίδει τὴν προσήκουσαν τιμὴν, καὶ ὄχι μόνον δὲν νομίζει τὸν ἑαυτόν του καλήτερον ἐκείνων, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἴσον· ὡς γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸ ταξείδιον περὶ τοῦ ὁποίου ὁ λόγος. Διότι, καθὼς τώρα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους ταξειδεύουν πρὸς ἁγίους ἄνδρας, οὕτω καὶ ὁ Παῦλος αἰσθανόμενος τότε, ὑπῆγε πρὸς τὸν Πέτρον· μᾶλλον δὲ κ) πολὺ ταπεινότερα. Οἱ

μὲν σημερινοὶ ταξειδεύουν διὰ ὠφέλειαν· ὁ δὲ μακάριος ἐκεῖνος ἀνέβη τότε ὄχι διὰ νὰ μάθῃ τὶ ἀπὸ αὐτὸν, οὔτε διὰ νὰ λάβῃ τινὰ διόρθωσιν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μόνον, ὥςε νὰ τὸν ἴδῃ, καὶ νὰ τὸν τιμήσῃ μὲ τὴν παρουσίαν του. Διότι λέγει, "Ἱςορῆσαι Πέτρον·" καὶ δὲν εἶπεν, "Ἰδεῖν Πέτρον," ἀλλὰ, "Ἱςορῆσαι Πέτρον·" τὸ ὁποῖον λέγουν οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰς μεγάλας καὶ λαμπρὰς πόλεις. Τόσον περισπούδαςον ἔκρινε καὶ τὸ μόνον νὰ ἴδῃ τὸν ἄνδρα. Τοῦτο δὲ φανερόνεται καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις του. Διότι, ἐλθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀφοῦ εἶχεν ἐπιςρέψειν πολλοὺς ἐκ τῶν Ἐθνῶν, καὶ κατορθώσειν τοσαῦτα, ὅσα κἀνεῖς ἄλλος, ἀφοῦ εἶχε διορθώσειν καὶ ἑλκύσειν εἰς τὸν Χριστὸν τὴν Παμφυλίαν, τὴν Λυκαονίαν, τὸ Κιλίκων ἔθνος, ὅλους τοὺς κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς οἰκουμένης, πρῶτον μὲν ἐμβαίνει πρὸς τὸν Ἰάκωβον μὲ πολλὴν ταπεινοφροσύνην, ὡς πρὸς μεγαλήτερον καὶ τιμιώτερον· ἔπειτα τὸν ὑποφέρει συμβουλεύοντα, καὶ συμβουλεύοντα ἐναντία τῶν ὅσα τώρα πραγματεύεται· διότι λέγει, "Ὁρᾷς, ἀδελφὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιςευκότων; ἀλλὰ ξύρησαι, καὶ ἁγνίσθητι." Ἐξυρίσθη, καὶ ἐκτέλεσε τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα ὅλα. Διότι, ὅπου μὲν τὸ Εὐαγγέλιον δὲν ἐβλάπτετο, ἦτον ἀπ' ὅλους ταπεινότερος· ὅπου δ' ἔβλεπε τινὰς ἀδικουμένους ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην, δὲν ἐμεταχειρίζετο πλέον τὸ προτέρημα τοῦτο. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἤθελε πλέον εἶσθαι τοῦτο ταπεινοφροσύνη, ἀλλ' ἀφανισμὸς καὶ διαφθορὰ τῶν μαθητευομένων. Καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε. Τὸ μὲν νὰ ταξειδεύσῃ δι' αὐτὸν, ἦτο πολλῆς τιμῆς δεῖγμα· τὸ δὲ νὰ μείνῃ καὶ τόσας ἡμέρας, ἦτο σημεῖον φιλίας καὶ σφοδροτάτης ἀγάπης.

19. Ἕτερον δὲ τῶν Ἀποςόλων οὐκ εἶδον εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου. Βλέπε πῶς ἔχει μεγαλητέραν φιλίαν μὲ τὸν Πέτρον· διότι καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔκαμε τὸ ταξείδιον, καὶ

μαζῆ τε ἔμεινε. Ταῦτα δὲ κὴ τὰ συχνολέγω, κὴ θέλω νὰ τὰ φυλάσσετε εἰς τὴν μνήμην, διὰ νὰ μὴν ὑποπτευθῇ κἀνεῖς τὸν Ἀπόςολον, ὅταν ἀκούσετε ὅσα φαίνεται νὰ λέγῃ κατὰ τοῦ Πέτρου. Τοῦτο προλαμβάνων κὴ αὐτὸς λέγει τὰ προκείμενα, ὥςε, ὅταν εἴπῃ, "Ἀντέςην Πέτρῳ," νὰ μὴ νομίσῃ κἀνεῖς ταῦτα λόγια ἔχθρας κὴ φιλονεικίας. Διότι καὶ τιμᾷ τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν ἀγαπᾷ περισσότερον ἀπ' ὅλους· διὰ κἀνένα τῶν Ἀποςόλων δὲν ἀνέβη, παρὰ δι' αὐτὸν μόνον. "Ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον." Ἴδα, δὲν ἐδιδάχθην, λέγει, ἀπὸ αὐτὸν τίποτε. Ἀλλὰ παρατήρησε μὲ πόσην τιμὴν ὠνόμασε κὴ τοῦτον· διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς, Ἰάκωβον, ἀλλ' ἐπρόσθεσε καὶ τὸ σεμνολόγημα· τόσον ἐλεύθερος ἦτον ἀπὸ πάντα φθόνον. Καὶ ἀπὸ ἄλλο γνώρισμα ἠδύνατο νὰ μᾶς γνωςοποιήσῃ ποῖον ἐνόει, καὶ νὰ εἴπῃ τὸν τοῦ Κλωπᾶ, καθὼς τὸ ἐξέφρασε καὶ ὁ Εὐαγγελιςής. Χαίρων ὅμως νὰ τιμήσῃ τὸν ἀπόςολον μὲ τὸν ἴδιον αὐτοῦ τῆς τιμῆς τίτλον, δὲν τὸν ἐκάλεσεν οὕτω, ἀλλὰ πῶς; "Τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου·" ἂν καὶ οὐδὲ κατὰ σάρκα ἦτον ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, ἀλλ' οὕτως ἐνομίζετο. Μ' ὅλον τοῦτο, δὲν ἀπεςράφη νὰ προσθέσῃ τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ ἀνδρός· καὶ φαίνεται δὲ ἐκ πολλῶν ἄλλων, ὅτι τὰ πρὸς τοὺς Ἀποςόλους αἰσθήματά του ἦσαν ὁποῖα ἔπρεπε, γνήσια καὶ εἰλικρινῆ.

20. Ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι. Ἴδες τῆς ἁγίας ταύτης ψυχῆς τὴν ταπεινοφροσύνην ἐκλάμπουσαν ὁμοίως διὰ μέσου ὅλων; Διότι, ὡς ἀγωνιζόμενος εἰς δικαςήριον, κὴ μέλλων νὰ λάβῃ ποινὴν, ἐὰν ἀπεδείχνετο ἔνοχος, οὕτω σπουδάζει ν' ἀπολογηθῇ.

21. Ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας. Ἀφοῦ ἴδε τὸν Πέτρον, ἤρχισε πάλιν τὸ κήρυγμα καὶ τὸν προκείμενον ἀγῶνα, ἀφίνων διόλε τὴν Ἰεδαίαν, τόσον διότι ἀπεςάλθη

πρὸς τὰ Ἔθνη, ὅσον διότι δὲν ἠγάπα νὰ οἰκοδομῇ ἐπάνω θεμελίου ξένου· διὰ τὴν ὁποίαν αἰτίαν οὐδὲ κατὰ ψιλὴν συντυχίαν τοὺς ἴδε· κ̀ τοῦτο γίνεται δῆλον ἀπὸ τὰ ἑξῆς, διότι λέγει·

22. Ἤμην ἀγνοȣ́μενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰȣδαίας· 23. Μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτὲ νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίςιν, ἥν ἐπόρθει. Τί δύναται νὰ γένῃ μετριοφρονέςερον τῆς ψυχῆς ταύτης; Ὅτε μὲν ἐδιηγεῖτο τὰ εἰς κατηγορίαν αὐτοῦ ἀνήκοντα, ἤγουν, ὅτι ἐδίωκε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐσπούδαζε νὰ τὴν καθαιρέσῃ, κατέγραψε τὰ πάντα μὲ πολλὴν ὑπερβολὴν, ἐκπομπεύων τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον· ὅσα δὲ μέλλουν νὰ τὸν δείξωσι λαμπρὸν, ταῦτα παρατρέχει. Καὶ δυνάμενος, ἂν ἤθελε, νὰ ἱστορήσῃ ὅλα του τὰ κατορθώματα, δὲν βάλλει κἀνὲν ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ, περάσας μ' ἕνα λόγον ἀχανὲς πέλαγος, καὶ εἰπὼν, ὅτι "ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας, καὶ ὅτι ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτὲ νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν, ἥν ποτε ἐπόρθει," δὲν ἐπρόσθεσε τίποτε ἄλλο. Διατί δὲ λέγει τὸ, "Ἀγνοȣ́μενος ἤμην ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας;" Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τόσον ἀπεῖχε τοῦ νὰ κηρύξῃ πρὸς αὐτοὺς περιτομὴν, ὥςε οὐδὲ ἀπὸ ὄψεως δὲν τοὺς ἦτο γνώριμος.

24. Καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν. Στοχάσου καὶ ἐδῶ τὸν κανόνα αὐτοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης, πῶς τὸν φυλάττει μὲ ἀκρίβειαν· διότι δὲν εἶπεν, ὅτι μὲ ἐθαύμαζαν, μὲ ἐπαινοῦσαν, ἐξεπλήσσοντο· ἀλλ' ἔδειξεν ὅτι τὸ πᾶν ἦτο τῆς χάριτος. "Καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεὸν," ἐπειδὴ μόνον διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐσυνέβη, ὅτι ὁ Παῦλος, ὁ ἐχθρὸς καὶ διώκτης τοῦ Εὐαγγελίου, ἔγινεν ὁ θερμότατος αὐτοῦ φίλος, ὑπέρμαχος, καὶ κήρυξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τομὴ Πρώτη.

Συνομιλία καὶ συμφώνησις τοῦ Ἁγίου Παύλου μὲ τοὺς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα Ἀποςόλȣς.

Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον.

2 Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι· κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον.

3 Ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλλην ὤν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι·

4 Διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφȣς, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν Χριςῷ Ἰησȣ̃, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωνται·

5 Οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς.

6 Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσωπον Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει· ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες, οὐδὲν προσανέθεντο.

7 Ἀλλὰ τοὐναντίον, ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς·

Ἔπειτα ὕςερον ἀπὸ δεκατέσσαρας χρόνȣς ἀνέβην πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁμοῦ μὲ τὸν Βαρνάβαν, καὶ ἔλαβον συνάμα καὶ τὸν Τίτον.

2 Καὶ ἀνέβην ἐξ αἰτίας μιᾶς ἀποκαλύψεως, διὰ νὰ παραστήσω εἰς αὐτοὺς τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον κηρύττω εἰς τὰ ἔθνη· καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς φαινομένους (ἐνδοξοτέρους ἀποστόλους·) (φοβούμενος,) μή πως τρέχω, ἢ ἔτρεξα ματαίως.

3 Μάλιστα καὶ ὁ Τίτος, ὁ ὁποῖος ἦτον ὁμοῦ μὲ ἐμὲ, μ' ὅλον τὸ ὅτι ἦτον Ἕλλην, δὲν ἐβιάσθη νὰ περιτμηθῇ·

4 Καὶ ἂν μερικοὶ ψευδάδελφοι εἰσεχώρησαν εἰς τὸ μέσον μας, οἱ ὁποῖοι ἐμβῆκαν κρυφίως, διὰ νὰ κατασκοπήσωσι τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἔχομεν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριςὸν, ὥστε νὰ μᾶς καταδουλώσωσιν·

5 Ἡμεῖς ȣ̉δὲ πρὸς ὥραν δὲν ὑπηκούσαμεν εἰς αὐτοὺς, ὥστε νὰ μᾶς ὑποτάξωσιν (εἰς τὸ θέλημά των,) διὰ νὰ μείνῃ σταθερὰ εἰς σᾶς ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου.

6 Καὶ ὅσον διὰ ἐκείνȣς, οἱ ὁποῖοι φαίνονται, ὅτι εἶναι μεγάλοι, καὶ δὲν μοὶ μέλει, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἕνα καιρόν· διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης· αὐτοὶ, (λέγω,) οἱ ὁποῖοι φαίνονται μεγάλοι, δὲν μοὶ ἀνέφερον τίποτε·

7 Ἐκ τοῦ ἐναντίȣ μάλιστα (αὐτοὶ) ἀφ' οὗ εἶδον, ὅτι ἐγὼ ἐνεπιστεύθην (τὸ νὰ διδάξω) τὸ εὐαγγέλιον εἰς τοὺς ἀπεριτμήτους, καθὼς ὁ Πέτρος εἰς τοὺς περιτετμημένους·

8 (Ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη·)	8 (Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐνήργησεν ὁ Πέτρος νὰ εἶναι ἀπόστολος τῶν περιτετμημένων, ἐνήργησε καὶ ἐγὼ (νὰ εἶμαι ἀπόστολος) εἰς τὰ ἔθνη·)
9 Καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας· ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν·	9 Καὶ ἀφ' οὗ ἐγνώρισαν τὴν χάριν, ἡ ὁποία μοὶ ἐδόθη, ὁ Ἰάκωβος (δηλαδὴ) καὶ ὁ Κηφᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ ὁποῖοι φαίνονται, ὅτι εἶναι στύλοι, ἔδωκαν καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὸν Βαρνάβαν τὰς δεξιάς των (σημεῖον) τῆς κοινωνίας· διὰ (νὰ ὑπάγωμεν) ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς Ἰουδαίους·
10 Μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν· ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.	10 Μόνον (τοῦτο μᾶς παρήγγειλαν) νὰ ἐνθυμώμεθα τοὺς πτωχούς· τὸ ὁποῖον τοῦτο καὶ ἐγὼ (μόνος) ἐφρόντισα προθύμως νὰ τὸ κάμω.

1. Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν κ Τίτον. 2. Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν. Τῆς μὲν πρώτης ἀναβάσεως αἰτία λέγει ὅτι ἐχρημάτισεν ὁ Πέτρος, καὶ τὸ νὰ ἴδῃ καὶ γνωρίσῃ ἐκεῖνον· τῆς δὲ δευτέρας, ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Πνεύματος.

Καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατιδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μήπως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον. Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; Σὺ, ὅστις οὐδὲ καταρχὰς, οὐδὲ μετὰ τρία ἔτη, ἠθέλησες νὰ συμβουλευθῇς τινὰ, ἀφ' ὧ ἐπέρασαν δεκατέσσαρα ἔτη, τότε συμβελεύεσαι, φοβούμενος μήπως τρέχῃς εἰς μάτην; Καὶ πόσον ἦτο καλήτερον, νὰ κάμῃς τοῦτο εὐθὺς ὅτε ἤρχισες, παρὰ μετὰ τόσα ἔτη; Ἀλλὰ διατί ἔτρεχες, ἐὰν δὲν ἦσο πληροφορημένος ὅτι δὲν ἔτρεχες εἰς μάτην; Τίς εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥςε νὰ κηρύττῃ τόσα ἔτη, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ ὅτι κηρύττει καλῶς; Πρὸ πάντων δὲ μᾶς βάλλει εἰς

ἀπορίαν ὁ λόγος τȣ, ὅτι ἀνέβη κατὰ ἀποκάλυψιν. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι, ὡς εἶπα, πλέον δυσεξήγητον ἀπὸ τὸ πρότερον· ἀλλ' ἀρκετὸν νὰ μᾶς δώσῃ καὶ ἐκείνȣ τὴν λύσιν. Διότι, ἐὰν εἶχεν ἀναβῆν ἀφ' ἑαυτȣ͂, τότε μὰ τὴν ἀλήθειαν ἤθελεν εἶσθαι ἄκρως παράξενον· ἐπειδὴ δὲν ἦτο τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς νὰ πέσῃ εἰς τόσην ἀνοησίαν· αὐτὸς εἶναι ὁ λέγων, "Οὕτω τρέχω, ὡς ȣ̓κ ἀδήλως, ȣ̔́τω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων·" (Α΄. Κορ. Θ΄. 26.) ἐὰν λοιπὸν τρέχῃς "οὐκ ἀδήλως," πῶς λέγεις, "Μήπως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον;" Ὅθεν φανερὸν εἶναι, ὅτι καὶ χωρὶς ἀποκάλυψιν ἂν εἶχεν ἀναβῆν, ἤθελε μὲν πάθειν τὰ τῶν ἀνοήτων, δὲν ἤθελεν ὅμως εἶσθαι ἡ πρᾶξις ἐπίσης ἄτοπος. Ὅταν δὲ καὶ τὸν ἑλκύῃ τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις, τίς πλέον θέλει τολμήσειν νὰ ὑποπτευθῇ τοιȣ͂τόν τι; Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐπρόσθεσε καὶ αὐτὸς τὸ κατὰ ἀποκάλυψιν, ὥστε μηδὲ πρὸ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος νὰ μὴ τὸν κατηγορήσῃς ὡς ἁμαρτήσαντα, ἐξεύρων ὅτι δὲν ἦτον ἀνθρώπινον τὸ γενόμενον, ἀλλὰ θεία τὶς οἰκονομία, πολλὰ προβλέπουσα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων. Τίς λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ ταξειδίȣ τȣ́του; Καθὼς, ὅτε πρότερον ἀνέβη ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, δὲν ἀνέβη διὰ τὸν ἑαυτόν τȣ· ἐπειδὴ αὐτὸς σαφῶς ἤξευρεν, ὅτι πρέπει καθαρῶς ν' ἀκολουθῇ τοῦ Χριστοῦ τὰ δόγματα· ἀλλὰ θέλων νὰ φέρῃ τοὺς μαχομένους εἰς ὁμόνοιαν· οὕτω καὶ τώρα δὲν ἐχρειάζετο αὐτὸς νὰ μάθῃ ὅτι δὲν ἔτρεχε ματαίως, ἀλλ' ἔκαμε τὸ πᾶν διὰ νὰ πληροφορηθῶσιν οἱ κατήγοροι αὐτοῦ. Ἐπειδὴ εἶχαν εἰς μεγαλητέραν ὑπόληψιν τὸν Πέτρον κ' Ἰωάννην, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἀσυμφωνοῦσαν οἱ Ἀπόστολοι, διότι οὗτος μὲν ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον χωρὶς τὴν περιτομὴν, ἐκεῖνοι δὲ ἐσυγχώρουν ταύτην, καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι ὁ Παῦλος ἔπραττε παράνομα, κ' ἔτρεχεν εἰς μάτην· διὰ τοῦτο, λέγει, ἀνέβην, καὶ ἐκοινοποίησα εἰς αὐτȣ̀ς τὸ Εὐαγγέλιον, ὄχι διὰ νὰ μάθω ἐγὼ τὶ, τὸ ὁποῖον καὶ

μετέπειτα λέγει σαφέστερα, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξω τὺς ταῦτα ὑποπτευομένυς ὅτι δὲν τρέχω εἰς μάτην. Διότι προβλέπον τὸ Πνεῦμα τὴν τοιαύτην φιλονεικίαν, ἐνήργησεν ὥστε αὐτὸς νὰ ἀναβῇ καὶ νὰ συνομιλήσῃ μ᾽ ἐκείνυς. Διὰ τῦτο λέγει, "Ἀνέβην κατὰ ἀποκάλυψιν·" κ᾽ ἔλαβε δὲ τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Τίτον νὰ ἦναι μάρτυρες τῦ κηρύγματος.

Καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἤγουν, τὸ χωρὶς περιτομῆς· κατ᾽ ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι. Τί σημαίνει τὸ κατ᾽ ἰδίαν; Γνωςὸν εἶναι ὅτι ὁ κοινὰ δόγματα σπυδάζων νὰ διορθώσῃ, δὲν προβάλλει ταῦτα κατ᾽ ἰδίαν, ἀλλὰ κοινῇ. Ἀλλὰ δὲν ἔπραξεν οὕτως ὁ Παῦλος· διότι δὲν ἐπεθύμει νὰ μάθῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὶ, ἀλλὰ νὰ σηκώσῃ τὴν πρόφασιν τῶν θελόντων ν᾽ ἀπατῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐσκανδαλίζοντο ὅλοι, ἂν ἐπαράβαινέ τις τὸν νόμον, ἂν ἐμπόδιζέ τις τὴν χρῆσιν τῆς περιτομῆς· διὰ τὴν ὁποίαν αἰτίαν καὶ ὁ Ἰάκωβος ἔλεγε, "Θεωρεῖς, ἀδελφὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶ τῶν πεπιστευκότων; καὶ οὗτοι πάντες εἰσὶ κατηχημένοι περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις·" ἐπειδὴ, λέγω, ἐσκανδαλίζοντο, δὲν ἐτόλμησε μὲν νὰ ἐκβῇ παῤῥησίᾳ εἰς τὸ μέσον, καὶ ν᾽ ἀποκαλύψῃ τὸ κήρυγμά του· ἀλλ᾽ ἐσυνωμίλησε κατιδίαν μὲ τοὺς προέχοντας ἔμπροσθεν τοῦ Βαρνάβα καὶ Τίτου, διὰ νὰ γένωσιν οὗτοι ἀξιόπιστοι μάρτυρες πρὸς τοὺς κατηγόρους, ὅτι οὐδὲ εἰς τοὺς Ἀποςόλυς δὲν ἐφάνη τοῦ Παύλου τὸ κήρυγμα ἐναντίον τῦ ἰδικῦ των, ἀλλ᾽ ὅτι μάλιςα καὶ τὸ ἐπεβεβαίωσαν. Λέγων δὲ, Τοῖς δοκοῦσι, δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ ἀναιρέσῃ τὸ ὅτι αὐτοὶ εἶναι μεγάλοι· ἐπειδὴ κ᾽ περὶ ἑαυτοῦ δηλοποιεῖ, "Δοκῶ δὲ κᾀγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν·" τὸ ὁποῖον εἶναι μετριοφρονοῦντος λόγος, ὄχι ἀρνουμένου ὅτι ἔχει· οὕτω καὶ ἐδῶ λέγει, Τοῖς δοκοῦσι, γνωστοποιῶν ὁμοῦ μὲ τὴν ἰδικήν του καὶ τὴν κοινὴν ὅλων γνώμην.

3. Ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοὶ, Ἕλλην ὢν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι. Τί σημαίνει τὸ, Ἕλλην ὤν; Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, λέγει, ἦτο καὶ ἀκρόβυςος. Διότι, ὄχι μόνον ἐγὼ ἐκήρυττα τοιȣτοτρόπως, ἀλλὰ κ̀ ὁ Τίτος ἔπραττε συμφώνως μὲ τὸ κήρυγμά μου, καὶ ἀκρόβυστον ὄντα δὲν ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ Ἀπόστολοι νὰ περιτμηθῇ· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόδειξις μεγίστη, ὅτι δὲν ἐκατάκριναν τὰ ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγόμενα ἢ πραττόμενα. Καὶ τὸ πολὺ δὲ τούτȣ μεγαλήτερον εἶναι, ὅτι, κ̀ ἐνῷ οἱ ὑπεναντίοι ἐβίαζαν, κ̀ ἐγνώριζαν ταῦτα, δὲν ἠναγκάσθησαν οἱ Ἀπόςολοι νὰ δώσωσι τοιαύτην προςαγήν. Πᾶς ὁ περιτεμνόμενος ὑπεχρεόνετο ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν νὰ φυλάττῃ ὅλον τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἀλλὰ κανεῖς τῶν Ἀποςόλων δὲν ἔκρινεν, ὅτι ὁ Τίτος, διὰ νὰ ἦναι ἀληθὴς Χριςιανὸς, ἔπρεπε νὰ περιτμηθῇ, καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ οὕτω νὰ φυλάττῃ τὸν νόμον ἐκεῖνον.

Τοῦτο δηλῶν καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος, ἔλεγε, 4. Διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους. Τίνες εἶναι οἱ ψευδάδελφοι οὗτοι; ὄχι μικρὸν ζήτημα ἀναφαίνεται ἐδῶ. Διότι, ἐὰν οἱ Ἀπόστολοι ἐσυγχώρȣν τὴν περιτομὴν, διατί ὀνομάζεις ψευδαδέλφους τοὺς ὅσοι κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἀποςόλων ἐπρόςαζαν καὶ αὐτοὶ τῆς περιτομῆς τὴν χρῆσιν; Διὰ πολλὰς αἰτίας· καὶ πρῶτον μὲν, δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ προςάζωμεν νὰ γίνεται τι, καὶ νὰ τὸ συγχωρῶμεν ὅταν γίνεται. Ὅστις μὲν προστάζει, κρίνει τὸ πρᾶγμα πολλοῦ λόγου ἄξιον καὶ ἀναγκαιότατον· ὅςις δὲ αὐτὸς μὲν δὲν τὸ προςάζει νὰ γίνεται, ἀλλ' οὐδ' ἐμποδίζει τὸν θέλοντα νὰ τὸ κάμῃ, δείχνει ὅτι τὸ συγχωρεῖ ὄχι ὡς ἀναγκαῖον, ἀλλὰ οἰκονομικῶς. Ἐὰν εἰς τοὺς Ἀποςόλους ἐφαίνετο ἀναγκαία ἡ φυλακὴ τοῦ νόμου, δὲν ἤθελαν κηρύττειν ἄλλως μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἄλλως δὲ εἰς τὰ Ἔθνη. Διότι, ἐὰν ἦτο χρεία νὰ φυλάσσεται ὑπὸ τῶν ἀπίςων, πασίδηλον ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὅλους ἔπρεπε νὰ φυλάσσεται. Ἀλλ' ἐὰν ἐξεναντίας ἐνομοθέτησαν, νὰ μὴν ἐνοχλῇ κανεῖς

τὰ Ἔθνη διὰ τὰ τοιαῦτα, ἔδειξαν ὅτι καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐσυγχώρησαν τὴν περιτομὴν ἀπὸ συγκατάβασιν. Οἱ ψευδάδελφοι ὅμως δὲν ἐκινοῦντο ἀπὸ τοιαύτην αἰτίαν, ἀλλ᾽ ἔκαμναν τὰ πάντα μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς ἐκβάλωσιν ἀπὸ τὴν χάριν, καὶ νὰ τοὺς φέρωσι πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Πρώτη λοιπὸν διαφορὰ μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων καὶ ψευδαδέλφων εἶναι αὕτη, χωρίζουσά τους ἀπὸ ἀλλήλων μὲ μακρότατον διάςημα. Δευτέρα δὲ εἶναι ἡ ἑξῆς, ὅτι οἱ μὲν Ἀπόςολοι ἔκαμναν τοῦτο εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ὅπου καὶ ὁ νόμος ἐπεκράτει· οἱ δὲ ψευδάδελφοι πανταχοῦ· διότι καὶ ὅλους τοὺς Γαλάτας εἶχαν ἐγγίξειν. Ὅθεν φανερὸν ὅτι δὲν ἔκαμναν τὸ πρᾶγμα διὰ οἰκοδομὴν, ἀλλὰ διὰ καταςροφὴν ὁλόκληρον. Καὶ ἀλλέως μὲν τὸ ἐσυγχώρουν οἱ Ἀπόςολοι, ἀλλέως δὲ ἐσπούδαζαν ὑπὲρ αὐτοῦ οἱ ψευδάδελφοι.

Οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριςῷ Ἰησοῦ. Βλέπεις πῶς μὲ τῶν κατασκόπων τὴν ὀνομασίαν ἐφανέρωσε τὸν πόλεμον ἐκείνων; Διότι οἱ κατάσκοποι δὲν εἰσέρχονται διὰ τίποτε ἄλλο, πλὴν διὰ νὰ γνωρίσωσι τὰ τῶν ἐναντίων, καὶ νὰ εὐκολύνωσι τὰ πρὸς λεηλασίαν καὶ ἀφανισμὸν μέσα· καθὼς ἔκαμναν καὶ οὗτοι τότε, θέλοντες νὰ τοὺς σύρωσιν ὑπὸ τὴν δȣλείαν τὴν παλαιάν. Ὥςε καὶ ἀπεδῶ εἶναι φανερὸν, ὅτι τῶν Ἀποςόλων κ̀ τȣ́των ἡ προαίρεσις δὲν ἦτον ἡ αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐναντία. Διότι, ἐκεῖνοι μὲν ἐσυγχώρουν, ὥστε νὰ τοὺς ἐκβάλωσι κατὰ μικρὸν ἀπὸ τὴν δουλείαν· ȣ̃τοι δὲ ἐμηχανεύοντο, διὰ νὰ τȣ̀ς ὑποβάλωσι πλειότερον εἰς τὴν δουλείαν. Διὰ τοῦτο ἐπαρατήρουν περιθεωρȣ̃ντες ἀκριβῶς, καὶ περιεργαζόμενοι τίνες ἀκρόβυστοι· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο δηλῶν ἔλεγε, " Παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν," δείχνων τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῶν ὄχι μόνον μὲ τῶν κατασκόπων τ᾽ ὄνομα, ἀλλὰ κ̀ μὲ τῆς κρυφίας ἐμβάσεως τὸν τρόπον.

5. Οἷς ὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ. Βλέπε εὐγένειαν καὶ ἔμφασιν ὁμιλίας· δὲν εἶπε, Τῷ λόγῳ, ἀλλὰ, Τῇ ὑποταγῇ· διότι δὲν ἔκαμναν ταῦτα διὰ νὰ διδάξωσι τίποτε χρήσιμον, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑποτάξωσι καὶ νὰ καταδουλώσωσι. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὺς Ἀποςόλυς ὑπεκλίναμεν, ἀλλ' εἰς τούτους ὄχι.

Ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς. Διὰ νὰ βεβαιώσωμεν, λέγει, μὲ τὰ ἔργα ὅσα εἴχαμεν προκηρύξειν μὲ τὰ λόγια, ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἐπέρασαν, καὶ ἔγιναν ὅλα νέα, κ̓ ὅτι, ἂν ἦναί τις ἐν Χριςῷ, εἶναι καινὴ κτίσις, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς τίποτε δὲν θέλει ὠφελήσειν τοὺς περιτεμνομένους. Ἢ, μὲ ἄλλα λόγια, δι' ἐσᾶς δὲν ὑπεκλίναμεν εἰς ἐκείνους, ὥςε τὸ Εὐαγγέλιον, ἤγουν ἡ ἑξῆς ἀλήθεια, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δικαιόνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνεται ἀληθῶς εὐδαίμων, μόνον διὰ πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν χωρὶς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου τὴν φύλαξιν, νὰ μὴ χαθῇ μεταξύ σας, ἀλλὰ νὰ ςηριχθῇ, καὶ νὰ μένῃ ὡς τὸ μόνον καθαρὸν καὶ ἀληθὲς Εὐαγγέλιον. Ταύτην τὴν ἀλήθειαν βεβαιόνοντες, οὐδὲ πρὸς ὥραν ὑπεκλίναμεν. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦ ἐπαραςάθη εὐθὺς εἰς τὸν νῦν, ὅτι ἡ πρᾶξις τῶν Ἀποςόλων δὲν ἐσυμφώνει μὲ τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ εἴπωσι τινὲς, Διατί λοιπὸν προςάζουν ἐκεῖνοι ταῦτα; ἰδοὺ πῶς λύει σοφῶς τὴν ἀντίῤῥησιν. Δὲν λέγει τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν, ἤγουν ὅτι οἱ Ἀπόςολοι ἔκαμναν τοῦτο διὰ συγκατάβασιν καὶ οἰκονομίαν· ἐπειδὴ τοῦτο ἤθελε προσκρούσειν εἰς τοὺς ἀκούοντας· καθότι πρέπει ν' ἀγνοῶσι τὸ αἴτιον τῆς οἰκονομίας οἱ μέλλοντες νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπ' αὐτήν· εἰ δὲ μὴ, ἐὰν δηλαδὴ μάθωσι τὴν πρόφασιν τῶν γινομένων, τὸ πᾶν θέλει χαθῆν. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν ἐργαζόμενος τὴν οἰκονομίαν, χρεία νὰ ἐξεύρῃ τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων· οἱ δὲ μέλλοντες νὰ κερδήσωσι τὶ ἀπὸ αὐτὴν, πρέπει νὰ τὴν ἀγνοῶσι. Καὶ διὰ νὰ κάμω τὸν λόγον μου σαφέστερον, θέλω φέρειν ἓν παράδειγμα. Αὐτὸς ὁ μακάριος Παῦλος, ὅστις ἔμελλε νὰ ἀναιρέσῃ τὴν

περιτομὴν, στέλλων ἕνα καιρὸν τὸν Τιμόθεον πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὡς διδάσκαλον, τὸν ἔπεμψεν ἀφοῦ πρῶτα τὸν ἐπερίτεμεν. Ἔκαμε δὲ τοῦτο, διὰ νὰ τὸν δεχθῶσιν οἱ ἀκροαταὶ μὲ εὔνοιαν· καὶ ἐμβῆκεν ὁμοῦ μὲ τὴν περιτομὴν, διὰ νὰ καταλύσῃ τὴν περιτομήν. Ἀλλὰ τὴν αἰτίαν αὐτὸς μὲν καὶ ὁ Τιμόθεος τὴν ἤξευραν, εἰς δὲ τοὺς μαθητὰς δὲν τὴν εἶπαν. Διότι, ἂν ἤξευραν ὅτι διὰ τȣ̃το ἐπεριτμήθη, διὰ νὰ καταλύσῃ τὴν περιτομὴν, οὐδὲ καταρχὰς ἤθελαν ἀκροασθῆν τὸ κήρυγμά του, καὶ τὸ κέρδος ὅλον ἤθελε φύγειν· τώρα δὲ ἡ ἄγνοια τοὺς ὠφέλησε τὰ μέγιστα. Νομίζοντες ὅτι ἔκαμνε τοῦτο ὡς νομοφύλαξ, ἐδέχθησαν αὐτὸν καθὼς καὶ τὴν διδασκαλίαν του μὲ εὔνοιαν καὶ γλυκύτητα. Ἐναγκαλιζόμενοι δὲ κατὰ μικρὸν τὰ λόγιά του, καὶ φωτισθέντες, ἐμακρύνθησαν ἀπὸ τὰ παλαιά· τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε συμβῆν, ἂν εἶχαν γνωρίσειν καταρχὰς τὴν αἰτίαν. Ἐὰν ἤξευραν αὐτὴν, ἤθελαν τὸν ἀποςραφῆν· καὶ, ἂν τὸν ἀπεςρέφοντο, δὲν ἤθελαν τὸν ἀκούσειν· καὶ, ἂν δὲν τὸν εἶχαν ἀκούσειν, ἤθελαν μείνειν εἰς την προτέραν αὐτῶν πλάνην· τὸ ὁποῖον διὰ νὰ μὴ γένῃ, δὲν ἐξεσκέπασε τὴν αἰτίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ δὲν γνωςοποιεῖ τῆς οἰκονομίας τὴν ἀφορμὴν, ἀλλ᾽ ἀπαντᾷ κατ᾽ ἄλλον τρόπον τὴν ἀντίῤῥησιν, λέγων τὰ ἑξῆς·

6. Ἀπὸ δὲ τῶν δοκȣ́ντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσωπον ἀνθρώπου ὁ Θεὸς οὐ λαμβάνει. Ἐδῶ ὄχι μόνον δὲν ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ κ̀ βαρεῖ σφόδρα τοὺς ἁγίους, διὰ νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ἀσθενεῖς. Τὸ νόημά του δὲ εἶναι τοιȣ̃τον· Ἂν κ̀ συγχωρῶσιν ἐκεῖνοι τὴν περιτομὴν, εἰς τὸν Θεὸν θέλουν ἀποδώσειν λόγον· διότι, ναὶ μὲν εἶναι μεγάλοι καὶ κορυφαῖοι, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν θέλει τοὺς σταθῆν προσωπολήπτης. Τόσον μὲν φανερὰ δὲν τὸ εἶπεν, ἀλλ᾽ ὁπωσοῦν γλυκύτερα· δὲν λέγει, Ἐὰν ἐκεῖνοι θολόνωσι τὸ κήρυγμα, καὶ

κηρύττωσιν ἐναντίον εἰς τὰ προςαγμένα, θέλουν τιμωρηθῆν αὐστηρότατα· ὄχι τίποτε τοιοῦτον· ἀλλὰ φαίνεται νὰ τοὺς ἐγγίζῃ σεμνότερα, λέγων, "Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν·" καὶ δὲν εἶπεν, "Ὁποῖοί ποτέ εἰσιν," ἀλλά, "ἦσαν," δείχνων ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶχαν πλέον παύσειν νὰ κηρύττωσιν οὕτω, ἀφοῦ τὸ κήρυγμα διέλαμψε πανταχοῦ. Τὸ δέ, "Ὁποῖοί ποτε ἦσαν," ἐννοεῖ, Ἐὰν ἐκήρυτταν αὐτοὶ οὕτω, θέλουν δώσειν τὸν προσήκοντα λογαριασμόν· διότι ὄχι εἰς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἰς τὸν Θεὸν μέλλουν ν' ἀπολογηθῶσι.

Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ὄχι ὡς ἀμφιβάλλων, οὐδὲ ὡς ἀγνοῶν τὰ ἐκείνων, ἀλλά, καθὼς ἐπροεῖπα, νομίζων ὅτι οὕτως ἐσύμφερε ν' ἀπαντήσῃ τὴν ἐνδεχομένην ἀντίῤῥησιν. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τοὺς κατηγορεῖ ὡς ἐναντίος ἐκείνων, καὶ δώσῃ μάχης καὶ ἀσυμφωνίας ὑποψίαν, ἐπρόσθεσεν εὐθὺς τὴν διόρθωσιν, εἰπὼν ὅτι ἐμοὶ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο. Τί θέλει νὰ εἴπῃ τοῦτο; Ὅσα μὲν λέγετε σεῖς, ἐννοεῖ, ἐγὼ δὲν τὰ ἐξεύρω· ἐκεῖνο ὅμως ἐξεύρω κάλλιστα, ὅτι εἰς ἐμὲ δὲν ἠναντιώθησαν, ἀλλ' ἦσαν ὁμόφρονες καὶ σύμφωνοί μου· ὡς σαφηνίζεται τὸ νόημά του καὶ ἀπὸ τὸ κατωτέρω, "Δεξιὰς ἔδωκαν·" ἀλλ' ἀκόμη δὲν λέγει τοῦτο· μόνον ὅτι δὲν ἐδίδαξαν, δὲν ἐδιόρθωσαν, δὲν ἐπρόσθεσαν τίποτε πλέον ἀπ' ὅσα ἤξευρα. "Ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες," λέγει, "οὐδὲν προσανέθεντο·" ἤγουν, ἀφοῦ ἔμαθαν τὰ ἰδικά μου, δὲν ἐπρόσθεσαν τίποτε, δὲν ἐδιόρθωσαν τίποτε, καὶ μολονότι τοὺς ἦτο γνωςόν, ὅτι διὰ τοῦτο ἦλθα, διὰ νὰ συνομιλήσω μὲ αὐτούς. Ἤξευραν ὅτι ἀνέβην κατὰ Πνεύματος ἀποκάλυψιν, ὥστε νὰ κοινολογήσω μὲ αὐτούς, καὶ ὅτι εἶχα μαζῇ μου τὸν Τίτον ἀκρόβυςον· ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἐμὲ εἶπαν τίποτε πλέον ἀπ' ὅσα ἤξευρα, οὐδ' ἐκεῖνον ἐπερίτεμαν.

7. Ἀλλὰ τοὐναντίον. Τί σημαίνει, Τοὐναντίον; Τινὲς μὲν θέλουν νὰ νοῇ, ὅτι ὄχι μόνον δὲν

ἐδίδαξαν αὐτὸν, ἀλλὰ κ) ἐδιδάχθησαν ἀπὸ αὐτόν· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ νὰ ἦμαι τῆς γνώμης ταύτης. Διότι τί περισσότερον ἐδύνατο ὁ Παῦλος νὰ τοὺς γνωςοποιήσῃ, ὁπότε καθεῖς αὐτῶν ἦτον ἀνελλιπής; Ἡ λέξις λοιπὸν, Τοὐναντίον, δὲν θέλει νὰ εἴπῃ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι μόνον δὲν τὸν ἐπετίμησαν, μάλιστα δὲ καὶ ὅτι τόσον μακρὰν ἐςάθησαν τοῦ νὰ τὸν μεμφθῶσιν, ὥςε καὶ τὸν ἐπαίνεσαν· διότι τῆς μέμψεως τὸ ἐναντίον εἶναι ὁ ἔπαινος. Ἐπειδὴ ὅμως φυσικὸν ἦτο νὰ ἀντείπωσι τινὲς, Ἂν ἐπαίνεσαν, διατί λοιπὸν δὲν ἐσήκωσαν τὴν περιτομήν; διότι, ἂν ἐπαίνεσαν, ἔπρεπε νὰ τὴν σηκώσωσι· — καὶ ἐπειδὴ ἦτον ὑπερβολῇ ἀναίσχυντον καὶ φανερῶς ἐναντιούμενον τὰ ὡμολογημένα τὸ νὰ εἴπῃ ὅτι τὴν ἐσήκωσαν· — ἐπειδὴ πάλιν, ἐὰν ὡμολόγει ὅτι μόνον ἐσυγχώρουν τὴν περιτομὴν, ἤθελεν ἐξ ἀνάγκης πέσειν εἰς ἄλλην ἀντίῤῥησιν· διότι, ἂν ἐπαίνεσαν τὸ κήρυγμά σου, καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἐσυγχώρουν τὴν περιτομὴν, ἐμάχοντο αὐτοὶ μὲ ἑαυτούς· — καὶ ἐπειδὴ ἐδύνατο μὲν νὰ λύσῃ τὴν δυσκολίαν, λέγων ὅτι ἔκαμναν ταῦτα συγκαταβαίνοντες πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· ἀλλ' ἐὰν τοῦτο ἔλεγεν, ἤθελε σαλεύσειν ὅλον τῆς οἰκονομίας τὸ θεμέλιον· — διὰ ταῦτα δὲν λέγει μὲν τίποτε, ἀφίνει δὲ τὸ πρᾶγμα εἰς ἀπορίαν καὶ εἰς μετέωρον, εἰπὼν, "Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, οὐδέν μοι διαφέρει·" ὡς νὰ ἔλεγε, Δὲν κατηγορῶ, δὲν διαβάλλω τοὺς ἁγίους ἐκείνους· αὐτοὶ ἐξεύρουν τί ἔπρατταν· διότι εἰς τὸν Θεὸν μέλλουν ν' ἀποδώσωσι λόγον. Τὸ ὁποῖον δ' ἐγὼ προσπαθῶ νὰ δείξω εἶναι τοῦτο· ὅτι δὲν ἐκαθαίρεσαν τὰ ἰδικά μου, δὲν τὰ ἐδιόρθωσαν, δὲν ἐπρόσθεσαν εἰς αὐτὰ τίποτε ὡς ἐλλιπῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπαίνεσαν, καὶ σύμφωνοί μου εὑρέθησαν, καὶ μάρτυρας τούτων ἔχω καὶ τὸν Τίτον καὶ τὸν Βαρνάβαν. Μὲ ἄλλα λόγια, καὶ ἂν οἱ ἄλλοι Ἀπόςολοι, τοὺς ὁποίους μεγάλως ὑπολήπτονται οἱ ἀδελφοὶ, σᾶς εἶχαν διδάξειν ἀλλεοτρόπως, ἐμὲ περὶ αὐτοῦ τίποτε δὲν ἤθελε μὲ μέλειν· ἐπειδὴ ἐγὼ ἔλαβα τὴν διδασκαλίαν μου ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτόν

ἀλλὰ τώρα ὄχι μόνον δὲν με ἀντέλεξαν ἐκεῖνοι, ἀλλ' εἶναι καὶ κατὰ πάντα σύμφωνοι μὲ τὴν διδασκαλίαν μου. Διὰ τοῦτο ἐπιφέρει, λέγων· Ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυςίας, καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς· διὰ περιτομῆς καὶ ἀκροβυστίας σημαίνων ὄχι τα πράγματα αὐτὰ, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τϐτων γνωριζόμενα ἔθνη.

Ὅθεν ἐπρόσθεσεν· 8. Ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποςολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ Ἔθνη. Καθὼς ὀνομάζει ἀκροβυςίαν τὰ Ἔθνη, οὕτω κ̀ περιτομὴν τοὺς Ἰουδαίϐς. Δείχνει δὲ ὅτι εἶναι ὁμότιμος μὲ τοὺς Ἀποςόλους, καὶ δὲν συγκρίνει τὸν ἑαυτόν του μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μὲ τὸν κορυφαῖον ἀπ' αὐτϐς, δείχνων ὅτι καθεῖς ἀπέλαυσε τὴν ἰδίαν ἀξίαν. Ἀφοῦ ἐςερέωσε τὴν μεταξὺ αὐτῶν ὁμόνοιαν, διαλέγεται τουλοιποῦ μὲ θάῤῥος καὶ παῤῥησίαν, καὶ δὲν ςέκει ἕως εἰς τοὺς Ἀποστόλους μόνους, ἀλλ' ἀναφέρει τὸν λόγον εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν ὑπ' ἐκείνου δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν χάριν. Καλεῖ δὲ μάρτυρας τούτων τϐς Ἀποστόλους, λέγων τὰ τοῦ ἑξῆς ἐδαφίου.

9. Καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκωβος, καὶ Κηφᾶς, καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκϐντες ςύλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας. Δὲν εἶπεν, Ἀκούσαντες, ἀλλὰ, Γνόντες, ἤγουν, καταλαβόντες ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὄχι τί ὁ νόμος, ἀλλὰ τί ἡ χάρις εἶχεν ἐνεργήσειν εἰς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Βαρνάβαν δεξιὰς κοινωνίας. Βλέπεις πῶς ἔδειξε κατὰ μικρὸν, ὅτι καὶ εἰς τὸν Χριςὸν καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἤρεσκε τὸ κήρυγμά του; Διότι οὔτε δοθῆν οὔτε ἐνεργήσειν ἤθελεν ἡ χάρις, ἐὰν δὲν ἦσαν ἀρεστὰ εἰς τὸν Κύριον τὰ ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενα. Καὶ ὅπου μὲν εἶναι χρεία νὰ συγκρίνῃ ἑαυτὸν, ἀναφέρει τὸν Πέτρον μόνον· ὅπου δὲ νὰ καλέσῃ μαρτυρίαν, καὶ τοὺς

τρεῖς ὁμοῦ, καὶ μάλιστα μὲ ἐγκώμιον, λέγων, "Κηφᾶς, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες ςύλοι εἶναι." Λέγει δὲ πάλιν τὸ, Οἱ δοκῦντες, ὄχι ἀρνούμενος ὅτι ἀληθῶς ἦσαν τοιῦτοι, ἀλλὰ φανερόνων καὶ τὴν τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ὡς πρὸς αὐτοὺς γνώμην, καὶ λέγων, ὅτι οἱ μεγάλοι, καὶ ἐξαίρετοι, καὶ οἱ τοὺς ὁποίους πανταχοῦ περιφέρουν, οὗτοι εἶναι μάρτυρες τῶν λεγομένων, ὅτι καὶ εἰς τὸν Χριστὸν ἀρέσκει τὸ κήρυγμά μου, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ἐγνώρισαν ἐκεῖνοι τὴν ὀρθότητά του, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πεῖραν ἐπληροφορήθησαν.

Διὰ τοῦτο καὶ δεξιὰς ἔδωκαν εἰς ἐμὲ, καὶ ὄχι εἰς ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Βαρνάβαν, Ἵνα ἡμεῖς μὲν εἰς τὰ Ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν. Ὢ συνέσεως ὑπερβολὴ, καὶ συμφωνίας ἀπόδειξις ἀναντίῤῥητος! δείχνει ὅτι καὶ τὰ ἐκείνων ἦσαν ἰδικά του, καὶ τὰ ἰδικά του ἐκείνων. Καὶ τῶν δύο μερῶν αὕτη ἦτον ἡ γνώμη, ἐκεῖνοι μὲν νὰ κηρύττωσιν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οὗτος δὲ εἰς τὰ Ἔθνη. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν, "Ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ Ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν." Βλέπεις ὅτι περιτομὴν ὀνομάζει ἐδῶ ὄχι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τοὺς Ἰουδαίους; Διότι, ὅταν ἐννοῇ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τὴν διακρίνει ἀντιβάλλων τὴν ἀκροβυστίαν, ὡς ὅταν λέγῃ, "Περιτομὴ μὲν ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσῃς· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονε·" καὶ πάλιν, "Οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυςία." Ὅταν δὲ καλῇ οὕτω τὺς Ἰουδαίους, καὶ ὄχι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ θέλῃ νὰ φανερώσῃ τὸν λαὸν, δὲν ἀντιβάλλει τὴν ἀκροβυστίαν, ἀλλὰ τὰ Ἔθνη. Διότι εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἀντίκεινται τὰ Ἔθνη, εἰς δὲ τὴν περιτομὴν ἡ ἀκροβυςία· ὡς ὅταν λέγῃ καὶ ἀνωτέρω, "Ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποσολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε κἀμοὶ εἰς τὰ Ἔθνη·" καὶ ἐδῶ πάλιν, "Ἡμεῖς εἰς τὰ Ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν·" σημαίνων ὄχι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ, ἀλλὰ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων.

10. Μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν· ὃ καὶ ἐσπέδασα αὐτὸ τἔτο ποιῆσαι. Τί ἆράγε νοεῖ ἐδῶ; Εἰς μὲν τὸ κήρυγμα, λέγει, ἐδιαιρέσαμεν τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐγὼ μὲν ἔλαβα τοὺς ἐξ Ἐθνῶν, ἐκεῖνοι δὲ τὰς Ἰεδαίες, κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τἔ Θεοῦ· εἰς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πτωχῶν τῶν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐγὼ ἐσυνείσφερα εἰς ἐκείνους τὸ κατὰ δύναμιν· ἀλλ' ἐὰν ἦτο πόλεμος καὶ μάχη, ἐκεῖνοι δὲν ἤθελαν καταδεχθῆν τοῦτο. Τίνες δὲ εἶναι οἱ πτωχοὶ οὗτοι; Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, πιστεύσαντες εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐςερήθησαν ὅλα των τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἐδιώκοντο πανταχόθεν. Καὶ τοῦτο δηλοῖ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν, λέγων, "Καὶ γὰρ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε·" τὸ φανερόνει δὲ, γράφων πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, καὶ ἀνακηρύττων αὐτῶν τὴν γενναιότητα· διότι λέγει, "Ὑμεῖς μιμηταὶ ἐγένεσθε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθάπερ κἀκεῖνοι ὑπὸ τῶν Ἰεδαίων."

Τομὴ Δευτέρα.

Ἐναντίωσις τοῦ Ἁγίου Παύλου πρὸς τὸν Ἅγιον Πέτρον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

11 Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν.	11 Καὶ ὅτε ἦλθεν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἐγὼ τῷ ἠναντιώθην κατὰ πρόσωπον, διότι ἦτον (κατά τι) ὑπεύθυνος.
12 Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς.	12 Καθότι πρὸ τἔ νὰ ἔλθωσι μερικοὶ (ἀπεσταλμένοι) ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον, αὐτὸς συνέτρωγεν ὁμἔ μὲ τὰς ἐθνικούς· ἀφ' οὗ ὅμως ἦλθον ἐκεῖνοι, περιωρίζετο καὶ ἐχωρίζετο (ἀπὸ τὰς ἐθνικοὺς,) ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τὰς περιτετμημένους.
13 Καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι· ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.	13 Καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὸν ὑπεκρίθησαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι· ὥστε καὶ ὁ ἴδιος Βαρνάβας κατήντησε νὰ συνυποκρίνηται μὲ αὐτούς.

14 Ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων· Εἰ σὺ, Ἰȣδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς, καὶ ȣ̓κ Ἰȣδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰȣδαΐζειν;

15 Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί·

16 Εἰδότες, ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ.

17 Εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ, εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοὶ, ἄρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; Μὴ γένοιτο·

18 Εἰ γὰρ ἃ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι.

19 Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζήσω.

20 Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ, ȣ̓κ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.

21 Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεȣ̃· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.

14 Ὅτε ὅμως ἐγὼ εἶδον, ὅτι αὐτοὶ δὲν ὀρθοποδȣ̃σιν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον εἰς τὸν Πέτρον ἔμπροσθεν ὅλων· Ἂν σὺ, ὁ ὁποῖος εἶσαι Ἰουδαῖος, ζῇς ὡς ἐθνικὸς, καὶ οὐχὶ ὡς Ἰουδαῖος, διατί βιάζεις τοὺς ἐθνικοὺς νὰ ζῶσιν ὡς Ἰουδαῖοι;

15 Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα ἐκ γενετῆς Ἰουδαῖοι, καὶ δὲν εἴμεθα ἀπὸ τὰ ἔθνη ἁμαρτωλοί·

16 Ἐπειδὴ ἠξεύρομεν, ὅτι δὲν δικαιώνεται ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, εἰ μὴ μόνον μὲ τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· (διὰ τοῦτο) καὶ ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, διὰ νὰ δικαιωθῶμεν μὲ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐχὶ μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου· διότι κανεὶς δὲν θέλει δικαιωθῇ μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου.

17 Καὶ ἂν, ἐν ᾧ ζητοῦμεν νὰ δικαιωθῶμεν διὰ μέσου (τῆς πίστεως) τȣ̃ Χριστȣ̃, ἡμεῖς εὑρισκώμεθα (ὁμοίως) ἁμαρτωλοὶ, λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἶναι συνεργὸς τῆς ἁμαρτίας; Μὴ γένοιτο.

18 Καθότι, ἂν ἐγὼ πάλιν κτίζω, ὅσα πρότερον ἀνέτρεψα, ἀποδεικνύω τὸν ἑαυτόν μου παραβάτην.

19 Ἐπειδὴ ἐγὼ ἀπέθανον εἰς τὸν νόμον διὰ μέσου τοῦ νόμου, διὰ νὰ ζήσω εἰς τὸν Θεόν.

20 Ἐγὼ ἐσταυρώθην ὁμοῦ μὲ τὸν Χριστόν· καὶ δὲν ζῶ πλέον ἐγὼ, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς ζῇ εἰς ἐμέ· καὶ ἂν κατὰ τὸ παρὸν ζῶ σωματικῶς, ζῶ μὲ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔχω εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεȣ̃, ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε, καὶ παρέδωκε τὸν ἑαυτόν τȣ διʼ ἐμέ.

21 Ἐγὼ δὲν ἀρνοῦμαι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· διότι ἂν ἡ δικαιοσύνη (προέρχεται) ἀπὸ τὸν νόμον, βέβαια ὁ Χριστὸς ἀπέθανε ματαίως.

Ὁ λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ ἐδῶ ἱστορούμενα περὶ τοῦ Παύλου καὶ Πέτρȣ ν' ἀμφιβάλλῃ τὴν θείαν τῶν Ἀποστόλων ἔμπνευσιν, καὶ τῆς διδασκαλίας των τὴν βεβαιότητα, δὲν νοεῖ ὀρθὰ τὸν προκείμενον τόπον. Ὁ ἅγιος Παῦλος δὲν λέγει, ὅτι ὁ ἅγιος Πέτρος δὲν ἐσυμφώνει μὲ αὐτὸν εἰς τὴν διδασκαλίαν· ἀλλ' ἐξεναντίας βεβαιόνει ἀνωτέρω, εἰς τὸ ἕκτον ἐδάφιον, τὴν συμφώνησιν ἐκείνου μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου. Ὄχι διὰ τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ διὰ τῆς πράξεως αὐτοῦ ἡμάρτησεν ὁ Πέτρος, παρακινηθεὶς ἀπὸ φόβον ἀνθρώπων νὰ χωρισθῇ ἐκ τῶν Ἐθνῶν. Πούποτε δὲν μᾶς διδάσκει ἡ Γραφὴ ὅτι Θεία ἔμπνευσις, ἤτοι ὁ φωτισμὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καταστένει ἀναμαρτήτους τοὺς ἀνθρώπους. Εἷς μόνον ἐχρημάτισεν ἐλεύθερος ἀπὸ ἁμαρτίαν, ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Ἀφοῦ ἔδειξεν ὁ Παῦλος διὰ τῶν προηγουμένων τὴν ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν αὐτοῦ μὲ τοὺς λοιπȣ̀ς Ἀποστόλους, ἀναγκάζεται ἔπειτα νὰ μνημονεύσῃ κ̀ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μὲ τὸν Πέτρον συνομιλίαν, καὶ λέγει· 11. Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέςην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. 12. Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβȣ, μετὰ τῶν Ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέςελλε κ̀ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς. Πολλοὶ, ἀμελῶς ἀναγινώσκοντες τὰ προκείμενα ἐδάφια τῆς Ἐπιστολῆς, νομίζȣν ὅτι ὁ Παῦλος κατηγορεῖ τὸν Πέτρον ὡς ὑποκριτήν· ἀλλὰ δὲν ἀληθεύει τȣ̃το, δὲν ἀληθεύει· ἄπαγε! μάλιστα θέλομεν εὑρεῖν ὅτι πολλὴ σύνεσις καὶ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου εἶναι κρυμμένη ἐδῶ, πρὸς τῶν ἀκουόντων τὴν ὠφέλειαν. Ἀνάγκη ὅμως νὰ λαλήσωμεν πρῶτον περὶ τῆς παῤῥησίας τȣ̃ Πέτρου, καὶ πῶς αὐτὸς ἐπήδα ἐμπρὸς ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ὅλους. Διότι καὶ αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν του ἔλαβε διὰ τὸ ἀσάλευτον τῆς πίστεως· καὶ ὅτε ὅλοι κοινῇ ἠρωτῶντο, πηδήσας ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων, λέγει, "Σὺ εἶ ὁ Χριςὸς ὁ Υἱὸς τȣ̃ Θεȣ̃ τȣ̃ ζῶντος·" κατὰ τὸν ὁποῖον καιρὸν ἐμπιστεύθη καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰς κλεῖδας· καὶ εἰς τὸ

ὄρος μόνος φαίνεται λαλῶν· κὴ ὅτε ὡμίλει ὁ Σωτὴρ περὶ τῦ σταυρῦ, ἐνῷ ἐσιώπων οἱ ἄλλοι, αὐτὸς εἶπεν, Ἵλεώς σοι. Τὰ λόγια δὲ ταῦτα, μολονότι δὲν δείχνουν βαθεῖαν σκέψιν, δείχνουν ὅμως ζέουσαν ἀγάπην. Καὶ πανταχοῦ δὲ τὸν βλέπομεν θερμότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλυς, καὶ προπηδῶντα εἰς τοὺς κινδύνους. Καὶ ὅτε ἐφάνη ὁ Κύριος εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ἐνῷ ἐκωπηλατοῦσαν οἱ ἄλλοι τὸ πλοῖον, αὐτὸς δὲν ὑπέφερε νὰ ἔλθῃ μὲ τὸ πλοῖον, ἀλλ' ἐῤῥίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν δὲ, ὅτε ἐφώναζαν οἱ Ἰυδαῖοι, καὶ ἐμαίνοντο, καὶ ἐζήτυν νὰ τοὺς κατασπαράξωσι, πρῶτος ἐλθὼν εἰς τὸ μέσον ἐτόλμησε νὰ σύρῃ φωνὴν, κὴ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ ϛαυρωθεὶς ἀνελήφθη, καὶ εἶναι εἰς τῦς οὐρανούς. Τὸ νὰ ἀνοίξῃ δὲ τὶς θύραν κλεισμένην, κὴ νὰ δώσῃ ἀρχὴν εἴς τι, δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ὕστερον μὲ παῤῥησίαν. Ὅστις λοιπὸν ἐκινδύνευσε τὴν ζωήν του εἰς τὸ μέσον τόσου λαῦ, πῶς ἠμποροῦσε νὰ ὑποκριθῇ ποτέ; Ὅστις ἐμαστίχθη, καὶ ἐδέθη, καὶ μ' ὅλον τοῦτο οὐδὲ μικρόν τι μέρος τῆς παῤῥησίας του ἔχασε, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος, εἰς τὸ μέσον τῆς μητροπόλεως, ὅπου ἦτο κίνδυνος, πῶς ἤθελεν ὁ τοιοῦτος, ὕστερον ἀπὸ τόσον καιρὸν, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπυ δὲν ἦτο κίνδυνος, καὶ ἀφῦ, ἔχων τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαρτυρίαν, ἔγινε πολὺ λαμπρότερος, πῶς, λέγω, ἤθελεν ὁ τοιοῦτος φοβηθῆν τῦς ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντας; Ὅστις δὲν ἐφοβήθη αὐτοὺς τοὺς Ἰυδαίους, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν, πῶς ἦτο δυνατὸν, μετὰ τόσον καιροῦ διάστημα, εἰς ξένην γῆν εὑρισκόμενος, νὰ φοβηθῇ τῦς ἐξ ἐκείνων ἀποϛατήσαντας; Ὁ Παῦλος δὲν λέγει ταῦτα ἐναντιούμενος τὸν Πέτρον, ἀλλ' ἔχων τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον κὴ ὅτε εἶπεν, "Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει." Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν ἀπορῶμεν ἐπιπλέον, χρεία νὰ ἀναπτύξωμεν τῶν λεγομένων τὴν αἰτίαν· ἦτο δὲ ἡ ἑξῆς.

Οἱ Ἀπόςολοι, ὡς ἐπροεῖπα, εἰς μὲν τὰ Ἱεροσόλυμα ἐσυγχώρȣν νὰ γίνεται ἡ περιτομή· διότι δὲν ἠμπόρȣν ν᾽ ἀποσπάσωσι τὸν λαὸν ἐκ τȣ̃ νόμȣ διαμιᾶς. Ὑπάγοντες δὲ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, δὲν ἐφύλατταν τίποτε τοιȣ̃τον, ἀλλ᾽ ἔζων ἀδιαφόρως μὲ τȣ̀ς ἐξ Ἐθνῶν πιςεύσαντας, τὸ ὁποῖον αὐτὸ τȣ̃το ἔκαμνε κ̀ ὁ Πέτρος τότε. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθαν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ὅσοι τὸν ἴδαν ἐκεῖ κηρύσσοντα ȣ̎τω, ἔπαυσεν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν ταύτην, μὲ δύο σκοπȣ̀ς πρὸ ὀφθαλμῶν, κ̀ διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσῃ ἐκείνȣς, κ̀ διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸν Παῦλον εὔλογον τῆς ἐπιτιμήσεως πρόφασιν. Διότι, ἂν αὐτὸς ὁ συγχωρήσας εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τὴν περιτομὴν, ἐμετάθετε γνώμην εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἤθελε φανῆν εἰς τȣ̀ς ἐξ Ἰȣδαίων ὅτι ἔκαμνε τȣ̃το διὰ τὸν φόβον τȣ̃ Παύλȣ, καὶ οἱ μαθηταὶ ἤθελαν τὸν κατακρίνειν ὡς ὑπέρμετρα εὔκολον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ προξενήσῃ ὄχι μικρὸν σκάνδαλον. Εἰς τὸν Παῦλον ὅμως, ὅστις σαφῶς ἐγνώριζε τὰ πάντα, δὲν ἠμπόρει νὰ δώσῃ ὑποψίαν τινὰ τȣ̃ Πέτρȣ τὸ κίνημα· διότι δὲν τὸν ἐλάνθανε μὲ ὁποῖον σκοπὸν ἔγινε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐπιπλήττει, κ̀ ὁ Πέτρος ὑποφέρει, ὥστε, ἐνῷ ὁ διδάσκαλος κατηγορεῖται καὶ σιωπᾷ, νὰ μεταβαλθῶσιν οἱ μαθηταὶ εὐκολώτερα. Διότι, ἐὰν ὁ Παῦλος εἶχε νουθετήσειν χωρὶς νὰ συμβῇ τίποτε τοιȣ̃το, δὲν ἤθελε κατορθωθῆν μέγα τι· τώρα δὲ, λαβὼν ἀφορμὴν σφοδροτέρας ἐπιτιμήσεως, ἐπροξένησε πλειότερον φόβον εἰς τοῦ Πέτρου τοὺς μαθητάς. Ἐὰν, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀκȣ́ων ὁ Πέτρος ταῦτα ἀντέλεγε, δικαίως ἠμποροῦσέ τις νὰ μεμφθῇ, ὅτι ἀνετρέπετο ἡ οἰκονομία· τώρα δὲ, ἐνῷ ἐκεῖνος μὲν ἐπετίμα, οὗτος δὲ ἐσιώπα, πολὺς φόβος ἐπροξενήθη εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων· διὰ τοῦτο ἐμεταχειρίσθη τὸν Πέτρον μᾶλλον αὐστηρά.

Στοχάσου δὲ μὲ πόσην ἀκρίβειαν ὡμίλησε, δίδων εἰς τοὺς φρονίμους νὰ καταλάβωσιν, ὅτι τὰ λόγια δὲν ἦσαν λόγια μάχης, ἀλλὰ λόγια οἰκονομίας. Διότι λέγει,

"Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέςην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν·" δὲν εἶπεν, Ὑπ' ἐμȣ̃, ἀλλὰ ἐννοεῖ, Ὑπὸ τῶν ἄλλων· ἐπειδὴ, ἐὰν τὸν κατέκρινε καὶ αὐτὸς, δὲν ἤθελεν ἀμελήσειν νὰ εἴπῃ καὶ τȣ̃το. Καὶ τὸ, "Κατὰ πρόσωπον δὲ ἀντέστην," ἦτο σχῆμα· διότι, ἐὰν ἀληθῶς ἐμάχοντο, δὲν ἤθελαν ἐπιπλήξειν εἰς τὸν ἄλλον ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν· ἐπειδὴ σφόδρα ἤθελαν οὕτω σκανδαλίσειν αὐτούς· τώρα δὲ ἦτον ἐπωφελὴς ἡ εἰς τὸ φανερὸν μάχη. Καὶ καθὼς ὁ Παῦλος ὑπέκλινεν εἰς τȣ̀ς Ἀποςόλους εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, οὕτω καὶ αὐτοὶ τώρα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ποῖον ἦτο λοιπὸν τὸ σφάλμα; "Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου,"—διότι αὐτὸς ἦτον ὁ διδάσκαλος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα,—"μετὰ τῶν Ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέςελλε, καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς·" φοβούμενος ὄχι μὴ κινδυνεύσῃ· διότι ὅστις καταρχὰς δὲν ἐφοβήθη, πολὺ μᾶλλον δὲν ἤθελε φοβηθῆν τότε· ἀλλὰ μὴν ἀποστατήτωσιν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος λέγει πρὸς τοὺς Γαλάτας, "Φοβοῦμαι ὑμᾶς, μήπως εἰκῆ κεκοπίακα·" καὶ πάλιν, "Φοβοῦμαι, μήπως ὡς ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν, οὕτω φθαρῆ τὰ νοήματα ὑμῶν·" (Β'. Κορ. ια'. 3.) διότι ὁ μὲν τοῦ θανάτου φόβος δὲν ἦτον εἰς αὐτοὺς τίποτε· ὁ δὲ τῆς ἀπωλείας τῶν μαθητῶν, ἐκατάσειε σφόδρα τὴν ψυχήν των.

13. *Ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.* Μὴ θαυμάσῃς ὅτι ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα ὑπόκρισιν· διότι, ὡς εἶπα, δὲν θέλει νὰ ἐκσκεπάσῃ τὸν σκοπὸν μὲ τὸν ὁποῖον τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο, διὰ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκεῖνοι. Ἐπειδὴ σφιγκτὰ ἐπροσκολλῶντο εἰς τὸν νόμον, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζει ὑπόκρισιν τὸ γινόμενον, καὶ τοὺς ἐπιπλήττει σφόδρα, ὥςε νὰ σηκώσῃ τὴν πρόληψιν αὐτῶν σύῤῥιζον. Καὶ ἀκούων ταῦτα ὁ Πέτρος συνυποκρίνεται, ὡς νὰ ἡμάρτανε, σκοπεύων τὸ νὰ διορθωθῶσιν ἐκεῖνοι διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπι-

τιμήσεως. Διότι, ἐὰν ὁ Παῦλος εἶχεν ἐπιπλήξει τοὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ἐκεῖνοι, μὴν ὑποληπτόμενοι πολὺ τὸν Παῦλον, ἤθελαν ἀγανακτήσειν καὶ καταφρονήσειν τὴν ἐπίπληξίν του· τώρα δὲ βλέποντες τὸν διδάσκαλον ἐπιτιμώμενον καὶ σιωπῶντα, δὲν ἠμπόρουν μήτε νὰ καταφρονήσωσι μήτε νὰ ἀντείπωσιν εἰς τὰ λεγόμενα.

14. Ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου. Μηδὲ ἡ φράσις αὕτη ἂς σᾶς θορυβήσῃ· διότι δὲν λέγει ταῦτα καταχρίνων τὸν Πέτρον, ἀλλὰ μεταχειρίζεται τοιαύτας λέξεις, ὁποίας ἐνόμιζε συμφέρον ν' ἀκούσωσιν οἱ μέλλοντες νὰ καλητερευθῶσι διὰ τῆς τοῦ Πέτρου ἐπιτιμήσεως.

Εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων. Ἴδες πῶς σκοπὸν ἔχει τῶν ἄλλων τὴν διόρθωσιν; ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐλάλησεν ἔμπροσθεν ὅλων, διὰ νὰ ἀκούσωσι καὶ νὰ φοβηθῶσι. Τί εἶπε; Εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, Ἐθνικῶς ζῇς, καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ Ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν; μολονότι δὲν ἐπαρασύρθησαν τὰ Ἔθνη ὁμοῦ μὲ αὐτὸν εἰς ὑπόκρισιν, ἀλλ' Ἰουδαῖοι. Διὰ τί λοιπὸν κατηγορεῖς ὅ,τι δὲν ἔγινε; Καὶ διὰ τί δὲν τρέπεις τὸν λόγον εἰς τοὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὑποκρινομένους, ἀλλ' εἰς τὰ Ἔθνη; Διὰ τί δὲ κατηγορεῖς μόνον τὸν Πέτρον, ἂν καὶ οἱ λοιποὶ ὑπεκρίθησαν ὁμοῦ μὲ αὐτόν; Ἂς ἴδωμεν δὲ καὶ τί κατηγορεῖ· "Εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, Ἐθνικῶς ζῇς, καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ Ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν." Πλὴν αὐτὸς ἐσύρθη καὶ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὰ Ἔθνη μόνος· δὲν ἠνάγκασεν οὐδένα τῶν Ἐθνικῶν νὰ Ἰουδαΐσῃ. Τί λοιπὸν εἶναι τὸ ὁποῖον θέλει νὰ κατορθώσῃ; Τὸ νὰ κάμῃ ἀνύποπτον τὴν ἐπιτίμησιν. Διότι, ἐὰν μὲν εἶχεν εἰπεῖν, Κακῶς κάμνεις ὅτι φυλάττεις τὸν νόμον· οἱ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἤθελαν τὸν ἐπιτιμήσειν, ὡς θρασὺν κατὰ τοῦ ἰδίου των διδασκάλου. Τώρα δὲ κατηγορῶν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἰδίων του μαθητῶν, ἤγουν τῶν ἀπὸ τὰ Ἔθνη,

κάμνει οὕτω εὐπρόσδεκτον τὴν ὁμιλίαν· καὶ ὄχι οὕτω μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ὅτι ἀπ' ὅλους ἐμάκρυνε τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ τὴν ἐπεριώρισεν εἰς μόνον τὸν Ἀπόςολον. Διότι λέγει, "Εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὢν, Ἐθνικῶς ζῇς, καὶ ὐκ Ἰουδαϊκῶς·" μονονόχι λέγων ῥητῶς, Μιμηθῆτε τὸν διδάσκαλον, διότι καὶ αὐτὸς, ἂν κ᾽ ἦναι Ἰουδαῖος, ζῇ Ἐθνικῶς. Ἀλλ' οὕτω μὲν δὲν λέγει· διότι δὲν ἤθελαν δεχθῆν τὴν παραίνεσιν· μὲ πρόσχημα δὲ ἐπιτιμήσεως τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐθνῶν, ἐκσκεπάζει τὴν γνώμην τοῦ Πέτρου. Πάλιν, ἂν εἶχεν εἰπεῖν, Διατί ἀναγκάζεις τοὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων νὰ μὴν Ἰουδαΐζωσιν; ὁ λόγος ἤθελε γένειν σφοδρότερος. Τώρα δὲ, ὁμιλῶν ὡς νὰ ὑπερασπίζετο ὄχι τοὺς Ἰουδαίους μαθητὰς, ἀλλὰ τοὺς ἀπὸ τὰ Ἔθνη, διορθόνει οὕτω ἐκείνους. Διότι αἱ ἐπιπλήξεις, ὅταν δὲν ἦναι ὑπερβολῇ βαρεῖαι, τότε μάλιστα δύνανται νὰ γένωσιν εὐπρόσδεκτοι. Ταῦτα ὅλα ἐκατόρθωσεν ὁ Πέτρος, σιωπήσας καὶ καταδεχθεὶς εἰς τὸ φαινόμενον ὑπόκρισιν, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ ἀληθινὴν ὑπόκρισιν τοὺς Ἰȣδαίȣς. Σημείωσε ἐδῶ τὴν ἀφοβίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἅγιος Παῦλος ἐπιτιμᾷ ἕως καὶ τὸν Πέτρον, καὶ τὴν μετριοφροσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἅγιος Πέτρος, ὁ ἐκ φύσεως τόσον πυρώδης, δέχεται τὴν διόρθωσιν. Καὶ αἱ δύο αὗται ἀρεταὶ δὲν βλαστάνουν κοινῶς εἰς τὸ φυσικὸν χῶμα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας· ἀλλ' εἶναι οἱ καρποὶ ψυχῆς ἀναγεννημένης.

Καταρχὰς μὲν ὁ Παῦλος ἐπεριώρισε τὸν λόγον εἰς τȣ̃ Πέτρȣ τὸ πρόσωπον, εἰπὼν, "Εἰ σὺ Ἰȣδαῖος ὑπάρχων·" μετέπειτα δὲ κάμνει κοινὸν τὸ λεγόμενον, συμπεριλαμβάνων ἑαυτὸν, καὶ οὕτω λέγων· 15. Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ Ἐθνῶν ἁμαρτωλοί. Τί σημαίνει τὸ, Φύσει Ἰουδαῖοι; ὄχι προσήλυτοι, ἀλλὰ παιδιόθεν ἀνατραφέντες κατὰ τὸν νόμον· καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἡμεῖς οἱ τοιοῦτοι, ἀφήσαντες τὸν συνήθη μας τρόπον τῆς ζωῆς, ἐκαταφύγαμεν εἰς πίςιν τὴν εἰς Χριςόν.

16. Εἰδότες, ὅτι ȣ̓ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίςεως Ἰησȣ̃

Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριςὸν Ἰησοῦν ἐπιςεύσαμεν. Βλέπε καὶ ἐδῶ πῶς ὁμιλεῖ πάντα μὲ ἀσφάλειαν· διότι δὲν ἀφήκαμεν, λέγει, τὸν νόμον ὡς πονηρὸν, ἀλλ' ὡς ἀσθενῆ. Ἐὰν λοιπὸν ὁ νόμος δὲν παρέχῃ δικαιοσύνην, ἄρα καμμία χρεία δὲν εἶναι τῆς περιτομῆς. Ἀλλὰ τώρα μὲν οὕτω· εἰς τὴν ἀκολουθίαν δὲ δείχνει, ὅτι ὄχι μόνον εἶναι περιττὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος· τὸ ὁποῖον μάλιςα εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι καταρχὰς μὲν λέγει, "Οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου·" ὕςερον δὲ ὁμιλεῖ δυνατώτερα, τὰ τοῦ ἐξῆς ἐδαφίου.

17. Εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ, εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοὶ, ἄρα Χριςὸς ἁμαρτίας διάκονος. Ἐὰν ἡ εἰς αὐτὸν πίςις δὲν ἰσχύῃ νὰ δικαιώσῃ, ἀλλ' ἀνάγκη πάλιν νὰ ἐναγκαλισθῶμεν τὸν νόμον· ἐὰν, ἀφήσαντες τὸν νόμον διὰ τὸν Χριςὸν, δὲν δικαιονώμεθα διὰ τὴν ἄφεσιν ταύτην τοῦ νόμου, ἀλλὰ κατακρινώμεθα, θέλομεν εὑρεῖν ὅτι αὐτὸς ἔγινεν αἴτιος τῆς κατακρίσεως, διὰ τὸν ὁποῖον, ἀφήσαντες τὸν νόμον, ἐπροςρέξαμεν θεληματικῶς εἰς αὐτόν. Ἴδες πόσον ἀναγκαίως ἄτοπον δείχνει τὴν γνώμην τῶν ὑπεναντίων, καὶ πόσον ἰσχυρῶς ἀγωνίζεται; Ἀλλὰ διατί λέγεις καὶ παραινεῖς ταῦτα εἰς τὸν Πέτρον, ὅστις τὰ γνωρίζει ἀκριβέςερα ἀπ' ὅλȣς; Δὲν ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνεται ἄνθρωπος ἀκρόβυςος κατὰ τὴν περιτομήν; Ὅτε διελέγετο μὲ τοὺς Ἰουδαίους περὶ τούτων, δὲν ἀντεςάθη γενναίως, σύρων τὰ ἐπιχειρήματά του ἀπὸ τὴν ὀπτασίαν ταύτην; Δὲν ἔστειλε πάλιν δόγματα δημόσια περὶ τούτων ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα; Ὅθεν φανερὸν ὅτι δὲν λέγει ταῦτα διὰ νὰ διορθώσῃ τὸν Πέτρον· ἀλλ' ἦτο μὲν ἀνάγκη ν' ἀποτείνεται πρὸς ἐκεῖνον ὁ λόγος, τὰ ἔλεγεν ὅμως πρὸς τοὺς μαθητάς. Ἀποβλέπουν δὲ ταῦτα ὄχι τοὺς Γαλάτας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὅσοι ἀῤῥωστοῦν

ὁμοίαν μ' ἐκείνους ἀῤῥωστίαν. Διότι, ἂν καὶ δὲν περιτέμνωνται πολλοὶ τώρα, νηςεύωσιν ὅμως, καὶ φυλάττωσι τὸ σάββατον ὁμοῦ μ' ἐκείνους, τῶν αὐτῶν εἶναι ὑπεύθυνοι, καὶ ἐκβάλλουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὴν χάριν. Ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν ὠφελῇ τίποτε τοὺς ὅσοι μεταχειρίζονται τὴν περιτομὴν μόνον, ὅταν προστεθῇ καὶ νηστεία καὶ σάββατον, καὶ φυλάσσωνται δύο ἀντὶ μιᾶς ἐντολῆς, ςοχάσου πόσον εἶναι μέγας κίνδυνος, ὁ ὁποῖος ἔγινε καὶ πολὺ δεινότερος ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν. Διότι, ἐκεῖνοι μὲν ἔπρατταν εἰς τὴν ἀρχὴν ταῦτα, ἐνῷ ὑπῆρχεν ἔτι ἡ πόλις, καὶ ὁ ναὸς, καὶ ὅλα τἄλλα. Οὗτοι δὲ, ἐνῷ βλέπουν κ̀ τὴν ὁποίαν οἱ Ἰȣδαῖοι ὑπέφεραν τιμωρίαν, κ̀ τῆς πόλεως τὸν ἀφανισμὸν, κ̀ ὅμως φυλάττȣν κ̀ περισσότερα, πῶς δύνανται νὰ ἀπολογηθῶσι, φυλάττοντες τὸν νόμον εἰς καιρὸν ὅτε αὐτοὶ ὅσοι εἶναι ἀληθῶς Ἰουδαῖοι, καὶ ἔχουν κλίσιν σφοδρὰν, δὲν ἐμποροῦν νὰ φυλάττωσι ταῦτα; Τὸν Χριστὸν ἐνδύθης, καὶ ἔγινες μέλος τοῦ Δεσπότου, καὶ ἐγράφης εἰς τὴν ἄνω πόλιν, καὶ ἀκόμη ἕρπεις περὶ τὸν νόμον; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃς τὴν βασιλείαν; Ἄκουσε τὸν Παῦλον λέγοντα, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ἀνατρέπεται διὰ τῆς παρατηρήσεως τοῦ νόμου. Καὶ, ἂν θέλῃς, μάθε καὶ τὸν τρόπον, καὶ φρίξε, καὶ φεῦγε τὸ βάραθρον. Διατί ἆράγε φυλάττεις τὸ σάββατον, καὶ νηστεύεις ὁμοῦ μὲ ἐκείνους; φανερὸν ὅτι ἐπειδὴ φοβεῖσαι τὸν νόμον, καὶ τὸ ν' ἀφήσῃς τὰς τελετὰς ἐκείνας· ἀλλὰ δὲν ἤθελες φοβηθῆν ν' ἀφήσῃς τὸν νόμον, ἐὰν δὲν ἐκατάκρινες τὴν πίστιν ὡς ἀσθενῆ καὶ ὡς μὴ ἰσχύουσαν νὰ σώσῃ καθ' ἑαυτήν. Διότι, ἐὰν φοβῆσαι νὰ καταπατήσῃς τὸ σάββατον, δῆλον ὅτι φοβεῖσαι τὸν νόμον ὡς νὰ ἦτον ἀκόμη κύριος. Ἐὰν δὲ ἦναι πάλιν χρεία τοῦ νόμȣ, δῆλον ὅτι εἶναι χρεία ὄχι μέρους, οὐδὲ μιᾶς ἐντολῆς, ἀλλ' ὅλου τοῦ νόμου· ἐὰν δὲ ἦναι χρεία ὅλου, ἀπεβάλθη κατὰ μικρὸν ἡ διὰ πίστεως δικαιοσύνη. Διότι, ἐὰν φυλάττῃς σάββατα,

διατί καὶ δὲν περιτέμνεσαι; Ἐὰν δὲ περιτέμνεσαι, διατί καὶ δὲν θυσιάζεις; Ἐὰν πρέπῃ νὰ φυλάσσεται ὁ νόμος, πρέπει νὰ φυλάσσεται ὅλος· ἐὰν δὲ ὅλον δὲν πρέπῃ νὰ τὸν φυλάττωμεν, οὐδὲ μέρος εἶναι χρεία. Ἐὰν φοβῆσαι διὰ τὸ μέρος, μὴ κατακριθῇς ὡς παραβάτης, βέβαια καὶ διὰ τὸ ὅλον ἀνάγκη νὰ φοβῆσαι. Ἐὰν δὲ ὅλος παραβαινόμενος δὲν μᾶς κατασένῃ ἀξιοτιμωρήτους, φανερὸν ὅτι οὐδὲ μέρος· ἐὰν δὲ μέρος μᾶς καταστένῃ ἀξιοτιμωρήτους, πολὺ μᾶλλον ὅλος. Ἐὰν ὅμως ἀνάγκη νὰ φυλάξωμεν ὅλον, ἀνάγκη νὰ παρακούσωμεν τȣ̃ Χρισοῦ, ἤ, ἀκούοντες τοῦ Χριστοῦ, νὰ γένωμεν παραβάται τοῦ νόμου. Διότι, ἐὰν πρέπῃ νὰ τὸν φυλάττωμεν, ὅσοι δὲν τὸν φυλάττουν εἶναι παραβάται, καὶ τῆς παραβάσεως ταύτης αἴτιος θέλει μᾶς εὑρεθῆν ὁ Χρισός· καθότι αὐτὸς ἔλυσε τὸν νόμον τὸν περὶ αὐτῶν, καὶ ἐπρόσαξε νὰ τὸν λύωσι. Βλέπεις τί κάμνουν οἱ Ἰουδαΐζοντες; Τὸν Χριστὸν τὸν εἰς ἡμᾶς αἴτιον δικαιοσύνης, τοῦτον ἀναδείχνουν καὶ ἁμαρτίας αἴτιον, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, "Ἆρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος." Ἔπειτα, ἀφοῦ ἐπαράστησε τὸ ἄτοπον τῆς ἐναντίας γνώμης, οὐδ' ἐχρειάσθη πλέον ἐπιχειρήματα διὰ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ, ἀλλ' ἠρκέσθη εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν μόνην, εἰπών, Μὴ γένοιτο! Διότι πρὸς τὰ ὑπερβολῇ ἀναίσχυντα καὶ ἀναιδῆ, οὐδὲ εἶναι χρεία ἐπιχειρηματικῶν λόγων, ἀλλ' ἀρκεῖ καὶ ψιλὴ μόνη ἀπαγόρευσις.

18. Εἰ γὰρ ἃ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίσημι. Βλέπε τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν. Ἐκεῖνοι ἤθελαν νὰ δείξωσιν, ὅτι ὅστις δὲν φυλάττει τὸν νόμον εἶναι παραβάτης· οὗτος δὲ ἔτρεψε τὸν λόγον εἰς τὸ ἐναντίον, δείχνων ὅτι ὅσις φυλάττει τὸν νόμον, εἶναι παραβάτης, ὄχι τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου. Λέγων, "Ἃ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ," ἐννοεῖ τὸν νόμον. Τὸ λεγόμενον δ' ὑπ' αὐτοῦ εἶναι τοιοῦτον· Ὁ νόμος

ἔπαυσε, καὶ τοῦτο ὡμολογήσαμεν· ὅθεν, ἀφήσαντες αὐτὸν, ἐκαταφύγαμεν εἰς τὴν ἐκ πίστεως σωτηρίαν. Ἐὰν λοιπὸν πασχίζωμεν νὰ τὸν στήσωμεν πάλιν, γινόμεθα παραβάται εἰς αὐτὸν τοῦτον, ἐπειδὴ πασχίζομεν νὰ πράττωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἐκατάλυσεν. Ἔπειτα δείχνει κ̓ πῶς ἐκαταλύθη, εἰς τὸ ἑξῆς ἐδάφιον.

19. Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμȣ νόμῳ ἀπέθανον. Κατὰ δύο τρόπους ἐμποροῦμεν νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο. Διότι ἢ ἐννοεῖ τὸν τῆς χάριτος νόμον· ἐπειδὴ συνειθίζει ἐνίοτε ὁ Παῦλος νὰ ὀνομάζῃ καὶ τοῦτον νόμον, ὡς ὅταν λέγῃ, "Ὁ δὲ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐλευθέρωσέ με·" ἢ ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν παλαιὸν νόμον, δείχνων ὅτι διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ νόμου ἀπέθανα εἰς τὸν νόμον· ἤγουν, αὐτὸς ὁ νόμος μὲ παρεκίνησε νὰ μὴ προσέχω πλέον εἰς αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν μέλλω νὰ προσέχω εἰς αὐτὸν, κ̓ αὐτὸν παραβαίνω. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὁ Μωϋσῆς λέγει, "Προφήτην ὑμῖν ἀναςήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμὲ, αὐτȣ̃ ἀκȣ́σεσθε·" (Δευτ. ιη΄. 15.) περὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμιλῶν· ὥςε οἱ μὴ πειθόμενοι εἰς τȣ̃τον, παραβαίνουν τὸν νόμον. Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὸ "Διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον." Διότι ὁ νόμος προστάζει νὰ κάμνωμεν ὅλα τὰ γραμμένα εἰς αὐτὸν, κ̓ κολάζει τὸν ὅςις δὲν τὰ κάμνει· ὅθεν ὅλοι ἀπεθάναμεν εἰς αὐτὸν, διότι κἀνεῖς δὲν τὸν ἐπλήρωσε. Παρατηρήσεως δὲ ἄξιον εἶναι πῶς καὶ ἐδῶ κάμνει τὴν πρὸς αὐτὸν μάχην μὲ μέτρον. Διότι δὲν εἶπεν, Ὁ νόμος ἀπέθανεν εἰς ἐμὲ, ἀλλὰ, Ἐγὼ ἀπέθανα εἰς τὸν νόμον. Τὸ νόημά του δὲ εἶναι τοῦτο. Καθὼς ὁ νεκρὸς καὶ ὁ ἀποθαμμένος δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὑπακούῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου, οὕτως οὐδ' ἐγὼ, ὅστις ἀπέθανα ἀπὸ τὴν κατάραν τὴν ἐκείνου· διότι μὲ τὸν λόγον ἐκείνου ἀπέθανα. Ἂς μὴ προςάζῃ λοιπὸν τὸν νεκρὸν, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸς ἐθανάτωσε, καὶ θάνατον, ὄχι τὸν σωματικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέφερε

καὶ τὸν σωματικόν. Ὅτι δὲ τοῦτο ἐννοεῖ, τὸ ἐφανέρωσε διὰ τῶν ἑξῆς.

Ἵνα Θεῷ ζήσω, 20. Χριςῷ συνεσταύρωμαι. Ἐπειδὴ εἶπεν, Ἀπέθανον, διὰ νὰ μὴν εἴπῃ κἀνεῖς, Πῶς λοιπὸν ζῇς; ἐπρόσθεσε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς, καὶ ἔδειξεν, ὅτι ὁ μὲν νόμος τὸν ἐθανάτωσε ζῶντα, ὁ δὲ Χριςὸς, λαβὼν αὐτὸν νεκρὸν, τὸν ἐζωοποίησε διὰ μέσου θανάτου. Δείχνει δὲ διπλοῦν θαῦμα, ὅτι καὶ τὸν νεκρὸν ἐζωογόνησε, καὶ διὰ μέσου θανάτου ἐχάρισε τὴν ζωήν. Ζωὴν δὲ λέγει τώρα, τὸν θάνατον· διότι τοῦτο ἐννοεῖ τὸ, "Ἵνα Θεῷ ζήσω, Χριςῷ συνεςαύρωμαι."

Ἠμπορῦσεν ὅμως νὰ εἴπῃ τὶς, Καὶ πῶς ἐσυνεςαυρώθη ἐκεῖνος ὅστις ζῇ καὶ ἀναπνέει; Ὅτι μὲν ὁ Χριςὸς ἐςαυρώθη, εἶναι φανερόν· σὺ δὲ πῶς ἐςαυρώθης καὶ ζῇς; Ἴδε πῶς ἑρμηνεύει κὴ αὐτὸ, λέγων, Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριςός. Μὲ τὴν φράσιν, "Χριςῷ συνεςαύρωμαι," αἰνίττεται τὸ βάπτισμα· μὲ τὸ, "Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ," τὴν μετὰ ταῦτα πολιτείαν, διὰ τῆς ὁποίας νεκρόνονται τὰ μέλη μας. Ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ, "Ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός;" Τίποτε, λέγει, δὲν γίνεται ἀπὸ ἐμὲ τῶν ὅσα δὲν εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Χριστόν. Διότι, καθὼς ὀνομάζει θάνατον ὄχι τὸν φυσικὸν τοῦτον, ἀλλὰ τὸν προερχόμενον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, οὕτω καλεῖ καὶ ζωὴν τὴν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας ἐλευθέρωσιν. Ἄλλως νὰ ζῇ τὶς εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἐμπορεῖ, πλὴν νεκρωθεὶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Καθὼς λοιπὸν ὁ Χριςὸς ὑπέφερε τὸν σωματικὸν θάνατον, οὕτως ἐγὼ τὸν κατὰ τῆς ἁμαρτίας. "Νεκρώσατε," λέγει, "τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἅτινά ἐστι πορνεία, ἀκαθαρσία, μοιχεία·" καὶ πάλιν λέγει, "Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος ἐσταυρώθη·" τὸ ὁποῖον ἔγινεν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτίσματος. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐὰν μένῃς νεκρὸς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ζῇς εἰς τὸν Θεόν· ἂν δὲ πάλιν ἀναστήσῃς αὐτὴν, ἔφθειρες τὴν τοιαύτην ζωήν. Ἀλλὰ δὲν

ἦτον ὁ Παῦλος τοιοῦτος, ἀλλ' ἔμενε διόλου νεκρός. Ἐὰν λοιπὸν, λέγει, ζῶ εἰς τὸν Θεὸν, ἄλλην ζωὴν παρὰ τὴν ὁποίαν ἐζοῦσα εἰς τὸν νόμον, καὶ ἔγινα νεκρὸς εἰς τὸν νόμον, τίποτε τοῦ νόμου δὲν ἐμπορῶ νὰ φυλάττω. Στοχάσου δὲ τὴν ἀκρίβειαν τῆς διαγωγῆς του, κὴ θαύμασε μὲ ὑπερβολὴν τὴν μακαρίαν ἐκείνην ψυχήν. Διότι δὲν εἶπε, "Ζῶ ἐγώ·" ἀλλὰ, "Ζῇ ἐν ἐμοὶ Χριστός." Τίς τολμᾷ νὰ προφέρῃ τὸν λόγον τοῦτον; Ἐπειδὴ κατέστησε τὸν ἑαυτόν του εὐπειθῆ εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ ἀπέρριψεν ὅλα τὰ βιωτικὰ, καὶ ἔκαμνεν ὅλα ἀποβλέπων εἰς τὸ θέλημα ἐκείνου, δὲν εἶπε, Ζῶ τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ τὸ πολὺ μεγαλήτερον, Ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Διότι, ὡς ἡ ἁμαρτία ὅταν κυριεύσῃ, αὕτη εἶναι ἡ ζῶσα, φέρουσα τὴν ψυχὴν εἰς ὅσα θέλει· οὕτως, ἐὰν ἐκείνη νεκρωθῇ, καὶ γίνωνται τὰ εἰς τὸν Χριςὸν εὐάρεστα, οὐδὲ εἶναι πλέον ἀνθρωπίνη ἡ τοιαύτη ζωὴ, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ζῇ εἰς ἡμᾶς, ἤγουν ἐνεργεῖ, ἐξουσιάζει. Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν, Ἐσυνεσταυρώθην, καὶ δὲν ζῶ πλέον, ἀλλ' ἀπέθανα, καὶ ἐφαίνετο εἰς πολλοὺς νὰ λέγῃ ἀπίθανα λόγια, ἐπρόσθεσε τὰ ἑξῆς·

Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίςει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅσα μὲν, λέγει, εἶπα ἕως τώρα, ἀναφέρονται εἰς τὴν νοερὰν ζωήν· ἐὰν δὲ τὶς ἐξετάζῃ καὶ τὴν αἰσθητὴν ταύτην, καὶ ταύτην ἀπολαύω διὰ τὴν εἰς Χριςὸν πίςιν μου. Διότι, ὅσον ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν μου διαγωγὴν καὶ εἰς τὸν νόμον, ἤμην ἐσχάτης κολάσεως ἄξιος, καὶ πρὸ πολλοῦ ἤθελα ἀπολεσθῆν. Ὅλοι ἡμάρτησαν, καὶ ὑςεροῦντο ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Χριςὸς μᾶς ἠλευθέρωσεν ἐνῷ ἐκείμεθα ὑπὸ τῆς καταδίκης τὴν ἀπόφασιν· διότι ὅλοι εἶχαν ἀποθάνειν, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὴν πεῖραν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπόφασιν· καὶ μᾶς ἠλευθέρωσεν ὁ Χριςὸς ἐνῷ ἐπροσμέναμεν τὴν πληγήν. Ἀφοῦ καὶ ὁ νόμος ἐκατηγόρησε, κὴ ὁ Θεὸς ἐκαταδίκασεν, ἐλθὼν ὁ Χριστὸς, καὶ παραδώσας

ἑαυτὸν εἰς θάνατον, μᾶς ἥρπασεν ὅλους ἐκ τοῦ θανάτου. Ὥστε, "Ὃ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίςει ζῶ·" ἐπειδὴ, ἂν δὲν ἦτο τοῦτο, τίποτε δὲν ἤθελεν ἐμποδίσειν ν' ἀφανισθῶμεν ὅλοι, τὸ ὁποῖον ἐσυνέβη καὶ εἰς τὸν κατακλυσμόν. Ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ ἡ παρουσία, ςήσασα τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, μᾶς ἔκαμε νὰ ζῶμεν διὰ μέσου τῆς πίςεως. Ὅτι δὲ τοῦτο νοεῖ, πληροφορούμεθα καὶ ἀπὸ τὰ ἑξῆς.

Ἀφοῦ εἶπεν, "Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίςει ζῶ," ἐπέφερε, "Τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. Τί κάμνεις, ὦ Παῦλε, σφετεριζόμενος τὰ κοινὰ, καὶ ἰδιοποιούμενος τὰ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης γενόμενα. Διότι δὲν εἶπε, Τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς, ἀλλὰ, Τοῦ ἀγαπήσαντός με. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει, "Οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον·" καὶ σὺ δὲ αὐτὸς λέγεις, "Ὅσγε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ἔδωκεν αὐτὸν," ὄχι ὑπὲρ σοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων· καὶ πάλιν, "Ἵνα περιποιήσηται ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον." Πῶς λοιπὸν ἐξηγοῦνται τὰ ἐδῶ λεγόμενα; Στοχασθεὶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀπελπισίαν, καὶ τὴν ἀνεκδιήγητον φροντίδα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ ποῖα δεινὰ μᾶς ἠλευθέρωσε, καὶ ποῖα μᾶς ἐχάρισε, καὶ πυρωθεὶς ἀπὸ τὸν περὶ αὐτὸν πόθον, ὁμιλεῖ οὕτω. Ἐπειδὴ καὶ οἱ προφῆται ἰδιοποιοῦνται πολλάκις τὸν κοινὸν Θεὸν, ὡς ὁ Δαβὶδ, λέγων, "Ὁ Θεός μου, ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀσθρίζω." Πρὸς τούτοις δὲ σκοπὸν εἶχε νὰ δείξῃ, ὅτι καθεῖς ἡμῶν χρεωστεῖ νὰ γνωρίζῃ τόσην χάριν εἰς τὸν Χριστὸν, ὅσην καὶ ἂν εἶχεν ἐλθεῖν δι' αὐτὸν μόνον. Διότι δὲν ἤθελε παραιτηθῆν νὰ δείξῃ τοσαύτην οἰκονομίαν καὶ ὑπὲρ ἑνός· ὅθεν καὶ γίνεται φανερὸν ὅτι ἀγαπᾷ ἕκαστον ἄνθρωπον μὲ τόσον ἀγάπης μέτρον, μὲ ὅσον τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Ἡ μὲν θυσία λοιπὸν ἐπροσφέρθη ὑπὲρ ὅλης τῆς φύσεως, καὶ ἦτον ἱκανὴ νὰ σώσῃ ὅλους· ἐκεῖνοι δὲ, εἰς

τοὺς ὁποίους ἡ εὐεργεσία χρησιμεύει, εἶναι οἱ πιςεύοντες μόνοι. Πλὴν ἡ γνώρισις τοῦ ὅτι δὲν ἔμελλαν νὰ προσέλθωσιν ὅλοι δὲν ἐμπόδισε τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν· ἀλλὰ καθὼς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἑτοιμάσθη μὲν δι' ὅλους τὸ ἄριστον, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠθέλησαν νὰ ἔλθωσιν οἱ καλεσμένοι, δὲν ἐσήκωσε τὰ προκείμενα, ἀλλ' ἐκάλεσεν ἄλλους· οὕτω ἔκαμε καὶ ἐδῶ. Καὶ τὸ πρόβατον, τὸ χωρισθὲν ἀπὸ τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα ἦτο μὲν ἕν, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ αὐτὸ κατεφρόνησεν. Τοῦτο δὲ αὐτὸ αἰνίττεται ὁ Παῦλος κ̀ περὶ τῶν Ἰουδαίων διαλεγόμενος, λέγων οὕτω, "Τί γὰρ, εἰ ἠπίστησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιςία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργήσει; μὴ γένοιτο! Γενέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθὴς, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης." Ῥωμ. γ΄. 3. Ἔπειτα αὐτὸς μὲν τόσον σὲ ἠγάπησεν, ὥςε καὶ τὸν ἑαυτόν του νὰ παραδώσῃ, καὶ, ὅτε δὲν εἶχες σωτηρίας ἐλπίδα νὰ σὲ φέρῃ εἰς τοσαύτην καὶ τοιαύτην ζωὴν, σὺ δὲ μετὰ τοσαῦτα ἀγαθὰ γυρίζεις πάλιν εἰς τὰ παλαιά; Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπαράστησεν ἀκριβῶς τοὺς λόγους τȣ, ἀνακηρύττει σφοδρῶς τὸ συμπέρασμα, λέγων·

21. Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἂς ἀκούωσιν οἱ ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον Ἰουδαΐζοντες, καὶ προσέχοντες εἰς τὸν νόμον· διότι καὶ πρὸς ἐκείνους λέγονται ταῦτα. "Εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριςὸς δωρεὰν ἀπέθανε. Τί δύναται νὰ ἦναι βαρύτερον τῆς ἁμαρτίας ταύτης; Τί ἁρμοδιώτερον ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα νὰ κινήσῃ εἰς ἐντροπήν. Διότι, ἂν ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, φανερὸν ὅτι διότι ὁ νόμος δὲν ἴσχυε νὰ μᾶς δικαιώσῃ· ἀλλ' ἐὰν ὁ νόμος δικαιόνῃ, τοῦ Χριστοῦ ὁ θάνατος ἦτο περιττός. Καὶ πῶς ἐμπορεῖ νὰ φαίνεται σύμφωνος μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡ γνώμη ἐκείνων, ὅσοι διισχυρίζονται, ὅτι πρᾶγμα τοσοῦτον, ἀπὸ τόσην φρίκην γέμον, καὶ ὑπερβαῖνον λογισμὸν ἀνθρώπινον, κ̀ μυςήριον τόσον ἀπόῤῥητον, τὸ ὁποῖον ἐκοιλιοπόνουν

μὲν οἱ πατριάρχαι, ἐπρόλεγαν δὲ οἱ προφῆται, τὸ ὁποῖον ἄγγελοι ἐξεπλήσσοντο βλέποντες, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπ' ὅλους ὁμολογεῖται ὡς κεφάλαιον τῆς του Θεοῦ περὶ ἡμῶν φροντίδος, —ὅτι πρᾶγμα, λέγω, τοσοῦτον ἔγινεν ἀναιτίως καὶ ματαίως; Στοχασθεὶς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀτοπίας, ἂν ἔλεγαν ὅτι τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον πρᾶγμα ἔγινε περιττῶς·—διότι τοῦτο ἐσυνάγετο ἀπὸ τὰς πράξεις των·—ἐμεταχειρίσθη καὶ ὕβριν κατ' αὐτῶν, λέγων τὰ ἑξῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τομὴ Πρώτη.

Ὁ Ἀπόστολος ἀποδείχνει τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου του, ὅτι μόνον διὰ πίστεως δικαιοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, 1. Ἐκ τῆς ἰδίας τῶν Γαλατῶν πείρας.

Ω ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη, ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος.	Ω ἀνόητοι Γαλάται, ποῖος διὰ φθόνον σᾶς ἐξηπάτησεν, ὥστε νὰ μὴ πείθησθε εἰς τὴν ἀλήθειαν; (σεῖς,) εἰς τῶν ὁποίων τὰ ὄμματα ὁ Χριστὸς ζωηρὰ ἐζωγραφίσθη, (καθὼς) ἂν ἤθελε σταυρωθῆ μεταξύ σας.
2 Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;	2 Τοῦτο μόνον θέλω νὰ μάθω ἀπὸ σᾶς, ἐλάβετε (τάχα) τὸ Πνεῦμα διὰ μέσου τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως;
3 Οὕτως ἀνόητοί ἐστε; ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε;	3 Τόσον πολλὰ ἀνόητοι εἶσθε, ὥστε ἀφ' οὗ ἐκάμετε ἀρχὴν (νὰ τελειοποιῆσθε) μὲ τὸ πνεῦμα, ἐσχάτως (πάλιν θέλετε) νὰ τελειοποιῆσθε μὲ τὴν σάρκα;
4 Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ; εἴ γε καὶ εἰκῆ.	4 Τόσα πολλὰ ἐπάθετε ματαίως; καὶ εἴθε νὰ μὴν εἶναι ματαίως.
5 Ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;	5 Λοιπὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος σᾶς δίδει δαψιλῶς τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐνεργεῖ εἰς σᾶς δυνάμεις, (τὰ κάμνει τάχα) διὰ μέσου τῶν ἔργων τοῦ νόμου, ἢ διὰ μέσου τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως;

Ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ μεταβαίνει εἰς ἄλλο κεφάλαιον. Διότι εἰς μὲν τὰ πρότερα ἔδειξεν ὅτι δὲν ἦτον ἀνθρώπων ἀπόστολος, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, οὐδ' ἔλαβε χρείαν τῆς τῶν Ἀποςόλων διδασκαλίας. Ἐδῶ δὲ, ἀφοῦ ἤδη ἐκατάςησεν ἑαυτὸν ἀξιόπιστον διδάσκαλον, διαλέγεται μὲ πλειοτέραν αὐθεντίαν, κάμνων σύγκρισιν τῆς πίςεως καὶ τοῦ νόμου. Καταρχὰς μὲν τῆς Ἐπιστολῆς εἶπε, "Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε·" ἐδῶ δὲ, 1. Ὦ ἀνόητοι Γαλάται. Διότι τότε μὲν ἐκοιλιοπόνει τὴν ἀγανάκτησιν· ἀφοῦ δὲ ἀπελογήθη ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν, τὴν ἔκβαλεν εἰς τὸ μέσον, ὕςερον ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν. Μὴ θαυμάσῃς δὲ ὅτι τοὺς ὀνομάζει ἀνοήτους. Οὕτω πράττων, δὲν παραβαίνει τὸν νόμον τοῦ Χριςοῦ τὸν ἀπαγορεύοντα νὰ καλῇ τὶς μωρὸν τὸν ἀδελφόν του, ἀλλὰ καὶ μάλιςα τὸν φυλάττει. Διότι δὲν εἶναι λεγμένον ἁπλῶς, "Ὁ καλῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μωρόν·" ἀλλὰ, "Ὁ εἰκῇ καλῶν." Εἰς τίνας δὲ ἥρμοζε δικαιότερα ἡ ὀνομασία αὕτη παρ' εἰς τούτους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τόσον πολλὰς καὶ τόσον μεγάλας εὐεργεσίας, ἐπροσκολλῶντο εἰς τὰ πρότερα, ὡς νὰ μὴν εἶχε συμβῆν τίποτε; Ἐὰν διὰ τοῦτο ὀνομάζῃς ὑβριστὴν τὸν Παῦλον, ἀνάγκη νὰ εἴπῃς ϗ τὸν Πέτρον ἀνδροφόνον διὰ τὴν Σαπφεῖραν καὶ τὸν Ἀνανίαν. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἶσθαι μανία νὰ εἴπῃς ἐκεῖνο, πολὺ μᾶλλον τοῦτο. Σὺ δὲ ςοχάσου ὅτι δὲν ἐμεταχειρίσθη τὴν τόσην σφοδρότητα ἀμέσως εἰς τὸ προοίμιον, ἀλλ' ὕςερον ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰς ἀποδείξεις, ὅτε πλέον ἐλάμβαναν ὄχι ἀπ' ἐκεῖνον, ἀλλ' ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα τὴν ἐπιτίμησιν. Δείξας ὅτι ἀπέβαλλαν τὴν πίστιν, καὶ κατέστεναν περιττὸν τοῦ Χριςοῦ τὸν θάνατον, τότε ἐπιφέρει τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ οὐδὲ τότε κατ' ἀξίαν· διότι πολὺ αὐστηροτέρων λόγων ἦσαν ἄξιοι.

Θέλω δὲ νὰ στοχασθῇς καὶ πῶς εὐθὺς μετριάζει τὴν ὁποίαν ἔδωκε πληγήν. Διότι δὲν εἶπε, Τίς σᾶς ἠπάτησε;

Τίς σᾶς ἐκακομεταχειρίσθη; Τίς σᾶς ἐπαρωδήγησε μὲ ψευδοσυλλογισμούς; ἀλλὰ, Τ ί ς ὑ μ ᾶ ς ἐ β ά σ κ α ν ε ; ἐπιπλήξας οὕτω καὶ ἐγκωμιάσας ὁμοῦ. Ὁ λόγος αὐτοῦ ἔδειχνεν, ὅτι ἀρχήτερα ἔπρατταν φθόνε ἄξια, καὶ ὅτι τὸ γενόμενον ἐπροξενήθη ἀπὸ δαίμονος κακίαν, ὅστις βιαίως ἐπεβουλεύθη τὴν εὐτυχίαν των. Ὅταν δὲ ἀκούσης φθόνον ἐδῶ, καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον "πονηρὸν ὀφθαλμὸν" σημαίνοντα τὸ αὐτὸ, μὴ νομίσης ὅτι τάχα εἶναι εἰς τὴν φύσιν τοῦ κτυπήματος τῶν ὀμματίων νὰ βλάπτῃ τοὺς βλέποντας. Διότι ὁ ὀφθαλμὸς, ἤγουν αὐτὸ τὸ μέλος, δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἦναι πονηρός· ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐδῶ ὀνομάζει οὕτω τὸν φθόνον. Τῶν ὀφθαλμῶν ἴδιον εἶναι μόνον τὸ ἁπλῶς νὰ βλέπωσι· τὸ δὲ νὰ βλέπωσι πονηρῶς, προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐντὸς διεςραμμένην γνώμην. Ἐπειδὴ δὲ διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως ταύτης κατανοεῖ ἡ ψυχὴ τὰ βλεπόμενα, καὶ ἐπειδὴ ὁ φθόνος γεννᾶται μάλιςα ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ὁ δὲ πλοῦτος βλέπεται ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡς κ̀ αἱ δυναστεῖαι καὶ αἱ δορυφορίαι· διὰ τοῦτο ὠνόμασε πονηρὸν ὀφθαλμὸν, ὄχι τὸν ψιλῶς βλέποντα, ἀλλὰ τὸν βλέποντα μὲ φθόνον ἀπὸ τὴν εἰς τὴν ψυχὴν πονηρίαν. Μὲ τὴν φράσιν δὲ, "Τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε;" δείχνει ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἐκινοῦντο εἰς τὰς πράξεις των οἱ ψευδοδιδάσκαλοι τῶν Γαλατῶν ὄχι ἀπὸ τινὰ περὶ αὐτῶν φροντίδα, οὐδὲ μὲ σκοπὸν νὰ ἀναπληρώσωσι τὰ ἐλλείποντα, ἀλλὰ καὶ κολοβόνοντες τὰ ὄντα. Διότι τοῦ φθόνου ἴδιον εἶναι, ὄχι νὰ προσθέτῃ τὸ ἐλλεῖπον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφαιρῇ ἀπὸ τὰ πλήρη, καὶ νὰ φθείρῃ τὸ πᾶν. Ταῦτα δὲ λέγει, ὄχι πιστεύων ὅτι ὁ φθόνος ἔχει καθ' ἑαυτὸν ἰσχὺν, ἀλλὰ δείχνων ὅτι οἱ ταῦτα διδάσκοντες τὸ ἔκαμναν ἀπὸ ζηλοτυπίαν.

Ο ἷ ς κ α τ' ὀ φ θ α λ μ ὲ ς Ἰ η σ ᾶ ς Χ ρ ι ς ὸ ς π ρ ο ε γ ρ ά φ η ἐ ν ὑ μ ῖ ν ἐ σ τ α υ ρ ω μ έ ν ο ς. Πλὴν ὁ Χριςὸς δὲν ἐσταυρώθη εἰς τὴν Γαλατικὴν χώραν, ἀλλ' εἰς τὰ

Ἱεροσόλυμα. Πῶς λοιπὸν λέγει, Ἐν ὑμῖν; Διὰ νὰ δείξῃ τῆς πίστεως τὴν ἰσχὺν, ἥτις ἐμπορεῖ νὰ βλέπῃ κ) τὰ μακράν. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἐσταυρώθη, ἀλλὰ, Προεγράφη ἐσταυρωμένος· δηλῶν ὅτι μὲ τῆς πίστεως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐθεώρησαν ἀκριβέστερα, παρὰ τινὲς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπαρευρέθησαν καὶ ἴδαν τὰ γινόμενα. Διότι ἀπὸ ἐκείνους μὲν πολλοὶ ἰδόντες, τίποτε δὲν ὠφελήθησαν· οὗτοι δὲ, ἂν καὶ δὲν ἴδαν ὀφθαλμοφανῶς, ἴδαν ὅμως διὰ τῆς πίστεως ἀκριβέστερα. Ταῦτα δὲ λέγει ἐγγίζων αὐτοὺς ὁμοῦ καὶ ἐπαινῶν· ἐπαινῶν μὲν, ὅτι ἐδέχθησαν μὲ τόσην πληροφορίαν τὸ συμβεβηκός· ἐγγίζων δὲ, ὅτι τὸν ὁποῖον ἴδαν γυμνωθέντα ἐξ αἰτίας των, τρυπημένον, προσηλωμένον, ἐμπτυόμενον, κωμῳδούμενον, ποτιζόμενον ὄξος, κατηγορούμενον ὑπὸ λῃστῶν, πληγονόμενον μὲ λόγχην· — διότι ὅλα ταῦτα ἐφανέρωσεν εἰπὼν, "Προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος·" — τοῦτον ἀφήσαντες, ἔδραμαν εἰς τὸν νόμον, μὴ σεβασθέντες κανὲν ἀπὸ τὰ παθήματα ἐκεῖνα. Σὺ δὲ στοχάσου, πῶς ἀφίνων πανταχοῦ τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν. ὅλα τἄλλα, ἐκήρυττε τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὑπερυψόνων τὸν σταυρόν. Διότι τοῦτο μάλιστα ἦτον ἡ κεφαλαιώδης τῶν ἀποδείξεων τῆς ὑπὲρ ἡμῶν φροντίδος τοῦ Θεοῦ.

2. Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν προσέχετε ἐπιμελῶς εἰς τοὺς μακροὺς λόγους, οὐδ' ἔχετε κλίσιν νὰ θεωρήσετε ἀκριβῶς τῆς οἰκονομίας τὸ μέγεθος, διὰ τοῦτο θέλω νὰ σᾶς καταπείσω μὲ ὀλίγα λόγια καὶ μὲ συντομωτάτην ἀπόδειξιν, βλέπων τὴν ἐσχάτην ἀγνωμοσύνην σας. Ἀνωτέρω μὲν ἐσπούδαζε νὰ τοὺς καταπείσῃ ἀπ' ὅσα αὐτὸς εἶπεν εἰς τὸν Πέτρον· ἐδῶ δὲ τὰ ἀποδείχνει ὅλα ὄχι ἀπὸ τὰ ἀλλαχοῦ συμβάντα, ἀλλ' ἀπὸ τὰ γενόμενα μεταξύ των· καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ δῶρα ἐκεῖνα τοῦ Χριστοῦ, τὰ εἰς ὅλους κοινὰ, ἀλλὰ, καὶ ἀπὸ

τὰ εἰς αὐτοὺς ἰδιαίτερα συνάγει τώρα ἐπιχειρήματα κ̀ ἀποδείξεις. Διὰ τοῦτο λέγει, "Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;" Ἐλάβετε, λέγει, ἅγιον Πνεῦμα, ἐνηργήσετε δυνάμεις πολλὰς, ἐκτελέσετε σημεῖα νεκροὺς ἀνεγείροντες, λεπροὺς καθαρίζοντες, προφητεύοντες, λαλοῦντες μὲ γλώσσας. Ταύτην λοιπὸν τὴν τόσην ἰσχὺν σᾶς τὴν ἔδωκεν ὁ νόμος; ὄχι βέβαια, διότι πρότερον δὲν ἐκάμνετε τίποτε τοιοῦτον· ἀλλ' ἡ πίστις. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἐσχάτης μανίας σημεῖον, σεῖς οἱ ὁποῖοι ἐλάβετε τόσας εὐεργεσίας ἀπὸ τὴν πίστιν, ν' ἀφίνετε μὲν ταύτην, νὰ τρέχετε δὲ αὐτοθελήτως εἰς τὸν νόμον, ὅστις τίποτε τοιοῦτον δὲν σᾶς ἔδωκε;

3. Οὕτως ἀνόητοί ἐστε, ἐναρξάμενοι Πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε; Εὐκαίρως πάλιν ἐπρόσθεσε τὴν ὕβριν. Ἐνῷ, λέγει, ἔπρεπε νὰ αὐξάνετε τὰς ἀρετάς σας μὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρόοδον, σεῖς ὄχι μόνον δὲν ἐπροκόψετε, ἀλλ' ἐγυρίσετε πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω. Διότι οἱ ἀρχίζοντες ἀπὸ τὰ μικρὰ, προχωροῦντες ἀναβαίνουν εἰς τὰ μεγάλα· σεῖς δὲ, ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀρχίσαντες, ὠπισθοδρομήσετε εἰς τὰ ἐναντία. Ἂν εἴχετε ἀρχίσειν ἀπὸ σαρκικὰ, ἔπρεπε νὰ προκόψετε εἰς τὰ πνευματικά· τώρα δὲ, ἀπὸ πνευματικὰ ἀρχίσαντες, ἐκατηντήσετε εἰς τὰ σαρκικά. Τὸ νὰ κάμνῃ τὶς σημεια εἶναι πνευματικόν· τὸ δὲ νὰ περιτέμνεται σαρκικόν. Σεῖς δὲ ὕστερον ἀπὸ τὰ σημεῖα ἤλθετε εἰς τὴν περιτομήν· ἀφοῦ ἐνηγκαλίσθητε τὴν ἀλήθειαν, ἐκαταπέσετε εἰς τοὺς τύπους· ἀφοῦ ἐθεωρήσετε τὸν ἥλιον, ζητεῖτε τὸν λύχνον· μετὰ τὴν στερεὰν τροφὴν τρέχετε εἰς τὸ γάλα. Καὶ δὲν εἶπε, "Σαρκὶ τελεῖσθε," ἀλλὰ, "Σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε·" δείχνων ὅτι ὡς ἄλογα θρέμματα, λαβόντες αὐτοὺς ἐκεῖνοι τοὺς ἐκατάκοπταν, ἐνῷ οὗτοι ἐξέδιδαν ἑαυτοὺς εἰς τὸ νὰ πάσχωσιν ὅσα ἐκεῖνοι ἤθελαν· καθὼς ἐὰν στρατηγὸς καὶ ἀριστεύς τις, μετὰ μυρία

τρόπαια καὶ νίκας, καταντήσας εἰς τῶν λειποτακτῶν τὴν ἀτιμίαν, δίδῃ τὸ σῶμα εἰς τοὺς θέλοντας νὰ τὸ κατασίζωσι.

4. Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ; εἴγε καὶ εἰκῆ. Τοῦτο εἶναι πολὺ δυνατώτερον τοῦ προτέρου. Διότι τῶν σημείων ἡ ἐνθύμησις δὲν ἴσχυε νὰ τοὺς κινήσῃ τόσον, ὅσον ἡ ἐπίδειξις τῶν ἀγώνων καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ὅσα ἔπαθαν ὑπὲρ Χριστοῦ. Οἱ ψευδαπόςολοι, λέγει, οὗτοι θέλουν νὰ σᾶς ζημιώσωσιν ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα ὅσα ὑπεφέρετε, καὶ νὰ σᾶς ἁρπάσωσι τὸν στέφανον. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ κατασείσῃ τὴν ψυχὴν αὐτῶν, κ̀ τῶν ἐκλύσῃ τὰ νεῦρα, δὲν ἔμεινεν ἕως τὴν ἀπόφασιν, ἀλλ' ἐπέφερεν, "Εἴγε κ̀ εἰκῆ·" ὡς νὰ ἔλεγεν, ἂν θέλετε νὰ ἐξυπνήσετε καὶ νὰ ἐπανέλθετε εἰς ἑαυτοὺς, τότε δὲν ἐπάθετε εἰς μάτην. Ποῦ εἶναι τώρα οἱ δισχυριζόμενοι ὅτι δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα πλέον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς μίαν φορὰν ἁμαρτήσαντας, ἂν καὶ ὕςερον μετανοήσωσι; Διότι ἰδὲ οὗτοι καὶ Πνεῦμα ἔλαβαν, καὶ σημεῖα ἐνήργησαν, καὶ ὁμολογηταὶ ἐστάθησαν, μυρίους ὑπομείναντες διὰ τὸν Χριστὸν κινδύνους καὶ διωγμοὺς, καὶ ὕςερον ἀπὸ τόσα κατορθώματα ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν χάριν· ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο, ὁ Ἀπόςολος τοὺς λέγει, Ἐὰν θέλετε, δύνασθε νὰ ἐπανέλθετε εἰς τὴν προτέραν σας κατάςασιν.

5. Ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα, κ̀ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίςεως; Διατί, λέγει, ἠξιώθητε τόσης δωρεᾶς, καὶ ἐκτελέσετε τόσα θαύματα, διότι ἐφυλάξετε τὸν νόμον ἢ διότι ἐφυλάξετε τὴν πίςιν; φανερὸν ὅτι διὰ τὴν πίστιν. Διότι, ἐπειδὴ ἄνω καὶ κάτω ἔςρεφαν καὶ περιέφεραν ἐκεῖνοι τοῦτο λέγοντες, ὅτι δὲν ἔχει ἰσχὺν ἡ πίστις χωρὶς τὸν νόμον, οὗτος δείχνει τὸ ἐναντίον, ὅτι, ἂν προσεθῶσιν αἱ ἐντολαὶ, ἡ πίςις δὲν θέλει πλέον ὠφελήσειν τίποτε. Διότι ἡ πίςις τότε ἰσχύει, ὅταν δὲν προσεθῆ τίποτε ἀπὸ τὸν νόμον. "Ὅσοι γὰρ

ἐν νόμῳ δικαιῦσθε," λέγει κατωτέρω, "τῆς χάριτος ἐξεπέσετε." Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ λέγει ὑςερώτερα, ὅτε μεταχειρίζεται καὶ πλειοτέραν παῤῥησίαν, λαμβάνων τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ ἤδη ἀποδειχθέντα· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ, συνάγει ἐπιχειρήματα εἰς ἀπόδειξιν τοῦ προκειμένου ἀπὸ τὰ περασμένα. Ὅτε, λέγει, δὲν ἐπροσείχετε εἰς τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς τὴν πίστιν, τότε ἐλάβετε τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐκτελέσετε τὰ σημεῖα.

Τομὴ Δευτέρα.

Ὁ Ἀπόςολος ἀποδείχνει τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου του, ὅτι μόνον διὰ πίστεως δικαιοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, 2. Ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

6 Καθὼς Ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην·	6 Καθὼς καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐπίςευσεν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ (ἡ πίστις τυ) ἐμετρήθη εἰς αὐτὸν ἀντὶ δικαιοσύνης·
7 Γινώσκετε ἄρα, ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ.	7 Ἠξεύρετε λοιπὸν, ὅτι ὅσοι ἔχουσι πίστιν, αὐτοὶ εἶναι υἱοὶ τυ Ἀβραάμ.
8 Προϊδοῦσα δὲ ἡ γραφὴ, ὅτι ἐκ πίςεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ Θεὸς, προευηγγελίσατο τῷ Ἀβραάμ· Ὅτι εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.	8 Καὶ ἡ γραφὴ ἐπειδὴ προεῖδεν, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει δικαιώσῃ τὰ ἔθνη διὰ μέσου τῆς πίστεως, ἔδωκε τὴν χαροποιὰν εἴδησιν εἰς τὸν Ἀβραὰμ (λέγουσα·) Ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη θέλουσιν εὐλογηθῇ εἰς σέ.
9 Ὥστε οἱ ἐκ πίστεως, εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ.	9 Λοιπὸν ὅσοι πιςεύουσιν, εὐλογοῦνται ὁμοῦ μὲ τὸν Ἀβραὰμ, ὁ ὁποῖος ἐπίστευσε.
10 Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσί· γέγραπται γάρ· Ἐπικατάρατος πᾶς, ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τῦ ποιῆσαι αὐτά.	10 Διότι, ὅσοι καταγίνονται εἰς τὰ ἔργα τοῦ νόμου, εἶναι ὑποκάτω εἰς κατάραν· καθότι εἶναι γεγραμμένον· Ἐπικατάρατος εἶναι καθεῖς, ὁ ὁποῖος δὲν μένει ςαθερὸς εἰς ὅλα, ὅσα εἶναι γεγραμμένα εἰς τὸ βιβλίον τῦ νόμου, ὥστε νὰ τὰ ἐκτελέσῃ.

11 Ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιῦται παρὰ τῷ Θεῷ, δῆλον· ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίςεως ζήσεται·

12 Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔςιν ἐκ πίςεως· ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς.

13 Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· γέγραπται γάρ· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου.

14 Ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως

15 Ἀδελφοὶ, κατὰ ἄνθρωπον λέγω· ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται.

16 Τῷ δὲ Ἀβραὰμ ἐῤῥήθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ· οὐ λέγει· Καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός· Καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐςι Χριστός.

17 Τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χριστὸν, ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα γεγονὼς νόμος οὐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν.

11 Καὶ ὅτι κἀνεὶς δὲν δικαιώνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τȣ νόμȣ, (τοῦτο γίνεται) φανερόν· (διότι λέγει,) ὁ δίκαιος θέλει ζήσῃ διὰ μέσου τῆς πίστεως·.

12 Ὁ δὲ νόμος δὲν ἐνεργεῖ διὰ μέσου τῆς πίστεως· ἀλλὰ (λέγει) ὅποιος ἄνθρωπος πράξῃ αὐτὰ (τὰ ἔργα τοῦ νόμου,) θέλει ζήσῃ διὰ μέσου αὐτῶν.

13 Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ἐγένετο διὰ (τὴν σωτηρίαν) μας κατάρα· διότι εἶναι γεγραμμένον· Ἐπικατάρατος εἶναι, ὅποιος κρέμαται ἐπάνω εἰς τὸ ξύλον.

14 Διὰ νὰ διαδοθῇ εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, (καὶ) διὰ νὰ λάβωμεν (πεπληρωμένην) ἡμεῖς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ πνεύματος διὰ μέσȣ τῆς πίστεως.

15 Ἀδελφοὶ, ἀνθρώπινον παράδειγμα μεταχειρίζομαι· μ' ὅλον τȣ̃το κἀνεὶς δὲν ἀνατρέπει διαθήκην βεβαιωμένην ἀπό τινα ἄνθρωπον, μήτε κάμνει προσθήκην εἰς αὐτήν.

16 Αὐταὶ δὲ αἱ ὑποσχέσεις ἐλαλήθησαν εἰς τὸν Ἀβραὰμ, καὶ εἰς τὸ σπέρμα τȣ· (καὶ) δὲν λέγει· Καὶ εἰς τὰ σπέρματά (του), καθὼς (ἂν ἔλεγε) διὰ πολλȣ̃ς, ἀλλ' ἐπειδὴ (λέγει) διὰ ἕνα, (εἶπε·) Καὶ εἰς τὸ σπέρμα σȣ, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Χριστός.

17 Ἐγὼ λέγω αὐτὸ (τὸ ἑξῆς,) δὲν δύναται νὰ ἀκυρώσῃ διαθήκην βεβαιωμένην ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν Χριστὸν, μήτε νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ὑπόσχεσιν (τȣ Θεȣ̃) ὁ νόμος, ὁ ὁποῖος ἐδόθη ὕστερον ἀπὸ τετρακοσίους τριάκοντα χρόνους.

18 Εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκ ἔτι ἐξ ἐπαγγελίας· τῷ δὲ Ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ Θεός.

18 Διότι, ἂν ἡ κληρονομία (ἐδόθη) διὰ μέσου τοῦ νόμου, δὲν (ἐδόθη) πλέον διὰ μέσου τῆς ὑποσχέσεως· εἰς δὲ τὸν Ἀβραὰμ ἐχάρισεν αὐτὴν ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῆς ὑποσχέσεως.

19 Τί οὖν ὁ νόμος; Τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις ἓ ἔλθη τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγεὶς δι' ἀγγέλων, ἐν χειρὶ μεσίτου.

19 Εἰς τί λοιπὸν (χρησιμεύει) ὁ νόμος; (Αὐτὸς) προσετέθη (εἰς τὴν ὑπόσχεσιν) διὰ (νὰ ἐμποδίζῃ) τὰς παραβάσεις, ἕως οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγένοντο αἱ ὑποσχέσεις, ὁ ὁποῖος (νόμος) ἐδόθη διὰ μέσου τῶν ἀγγέλων, καὶ μὲ τὴν μεσιτείαν ἑνὸς μεσίτου.

20 Ὁ δὲ μεσίτης, ἑνὸς ἐκ ἔςιν· ὁ δὲ Θεὸς, εἷς ἐστιν.

20 Ὁ δὲ μεσίτης δὲν εἶναι ἑνὸς (μεσίτης·) ὁ Θεὸς ὅμως εἶναι εἷς (μόνος.)

21 Ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τῦ Θεῦ; Μὴ γένοιτο· εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως ἂν ἐκ νόμου ἦν ἡ δικαιοσύνη.

21 Εἶναι λοιπὸν ὁ νόμος ἐναντίος τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Θεοῦ; Μὴ γένοιτο· διότι ἂν ἤθελε δοθῇ νόμος, ὁ ὁποῖος ἐδύνατο νὰ ζωοποιήσῃ, βέβαια ἡ δικαιοσύνη ἤθελεν εἶναι ἀπὸ τὸν νόμον.

22 Ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ γραφὴ τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίςεως Ἰησῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσι.

22 Ἡ γραφὴ ὅμως περιώρισεν ὅλα ὑποκάτω εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ δοθῇ ἡ ὑπόσχεσις διὰ μέσου τῆς πίςεως τῦ Ἰησῦ Χριςῦ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πιστεύουσιν (εἰς αὐτόν.)

Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἦτο περὶ τῦ νόμου, ἐμεταχειρίσθη ὁ Ἀπόστολος εἰς ἀπόδειξιν καὶ ἄλλον τόπον τῆς Γραφῆς ἀγωνιςικώτατον, φέρων εἰς μέσον τὸν Ἀβραὰμ, ὄχι μόνον σφόδρα εὐκαίρως, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴν παῤῥησίαν, λέγων οὕτω· 6. Καθὼς Ἀβραὰμ ἐπίςευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Φανερόνουν μὲν, λέγει, τῆς πίςεως τὴν δύναμιν καὶ τὰ ὁποῖα σεῖς ἐνηργήσετε θαύματα· ἂν ὅμως θέλετε, δύναμαι νὰ σᾶς φέρω ἱκανὰς τοῦ προκειμένου ἀποδείξεις καὶ ἀπὸ παλαιὰ διηγήματα. Ἐπειδὴ ἐμεγαλοφρόνουν αὐτοὶ περὶ τοῦ Πατριάρχου, φέρει καὶ αὐτὸν εἰς μέσον, καὶ δείχνει ὅτι καὶ αὐτὸς ἐδικαιώθη οὕτω. Ἐὰν δὲ ὁ

πρὸ τῆς χάριτος ἐδικαιώθη ἐκ πίςεως, ἂν καὶ ἀνθοῦσεν εἰς τὰ καλὰ ἔργα, πολὺ μᾶλλον σεῖς. Τί τάχα ἐβλάβη ἐκεῖνος διότι δὲν ἐστάθη ὑπὸ τὸν νόμον; Τίποτε, ἀλλ᾽ ἡ πίςις τὸν ἤρκεσεν εἰς δικαιοσύνην. Διότι, λέγει, ὔδὲ ἦτο νόμος τότε· οὐδὲ τώρα δὲ εἶναι, καθὼς οὐδὲ τότε. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀναίρεσε τοῦ νόμου τὴν χρείαν, τότε εἰσήγαγε τὸν δικαιωθέντα πρὸ τοῦ νόμου, διὰ νὰ μὴ γένη ἡ ἀντίθεσις αὕτη. Διότι, καθὼς τότε δὲν εἶχεν ἀκόμη δοθῆν, οὕτω κ̀ τώρα ἔπαυσεν ἀφοῦ ἐδόθη. Ἔπειτα, ἐπειδὴ ὑψηλοφρόνουν διὰ τὴν ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ καταγωγήν των, καὶ ἐφοβοῦντο μήπως, ἀφήσαντες τὸν νόμον, ἀλλοτριωθῶσιν ἀπὸ τὴν ἐκείνου συγγένειαν, τρέπει καὶ τοῦτο πάλιν ὁ Παῦλος εἰς τὸ ἐναντίον, καὶ λύει τὸν φόβον, δείχνων ὅτι ἡ πίστις μάλιστα γεννᾷ τὴν πρὸς ἐκεῖνον συγγένειαν. Καὶ τῦτο μὲν ἀπέδειξε σαφέςερα εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, (Ῥωμ. δ΄.) ἀρκετὰ ὅμως τὸ ἀποδείχνει καὶ ἐδῶ, λέγων τὰ τῦ ἑξῆς ἐδαφίου.

7. Γινώσκετε ἄρα, ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. Ἔπειτα στερεόνει κ̀ αὐτὸ τῦτο ἀπὸ μαρτυρίαν παλαιὰν, λέγων, 8. Προϊδοῦσα δὲ ἡ Γραφὴ, ὅτι ἐκ πίςεως δικαιοῖ τὰ Ἔθνη ὁ Θεὸς, προευηγγελίσατο τῷ Ἀβραὰμ, ὅτι ἐν σοὶ εὐλογηθήσονται πάντα τὰ Ἔθνη. Ἐὰν ἦναι λοιπὸν υἱοὶ ὄχι ὅσοι ἔχουν τὴν φυσικὴν πρὸς αὐτὸν συγγένειαν, ἀλλ᾽ ὅσοι ἐμιμήθησαν τὴν πίστιν του, φανερὸν ὅτι τὰ πιςεύσαντα Ἔθνη ἐμβαίνουν εἰς ταύτην τὴν συγγένειαν· διότι τοῦτο σημαίνει τὸ, "Ἐν σοὶ εὐλογηθήσονται πάντα τὰ Ἔθνη." Ἀλλὰ διὰ μέσου τύτων ἀποδείχνεται καὶ ἄλλο τι μέγα. Ἐπειδὴ τοὺς ἐθορύβει τὸ ὅτι ὁ νόμος εἶναι παλαιότερος, ἡ δὲ πίςις μετὰ τὸν νόμον, ἀναιρεῖ καὶ ταύτην αὐτῶν τὴν ὑποψίαν, δείχνων ὅτι ἡ πίστις εἶναι πρεσβυτέρα τῦ νόμου, καὶ τῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ. Διότι, πρὸ τοῦ νὰ φανῇ ὁ νόμος, ἐδικαιώθη ἐκεῖνος.

Δείχνει δὲ ὅτι καὶ ὅσα ἔγιναν τώρα ἔγιναν κατὰ προφητείαν. "Προϊδοῦσα ἡ Γραφὴ ὅτι ἐκ πίςεως δικαιοῖ τὰ Ἔθνη ὁ Θεὸς," ὄχι ἐκ τοῦ νόμου, "προευηγγελίσατο τῷ Ἀβραάμ." Τί σημαίνει τοῦτο; Αὐτὸς ὅςις ἔδωκε τὸν νόμον, λέγει, καὶ πρὶν δώσῃ τὸν νόμον τοῦτον, ἐδιώρισε νὰ δικαιωθῶσι τὰ Ἔθνη ἐκ πίστεως. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἀπεκάλυψεν, ἀλλὰ, Εὐηγγελίσατο, διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης ἔχαιρε προσμένων νὰ σωθῇ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ ἐπόθει σφόδρα ὥςε τοῦτο νὰ συμβῇ.

Τοὺς ἐκρατοῦσεν ὅμως καὶ ἄλλος φόβος· διότι ἦτο γραμμένον, "Ἐπικατάρατος πᾶς, ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά." Καὶ τοῦτον δὲ τὸν φόβον ἐξολοθρεύει, σοφῶς καὶ συνετῶς τρέπων αὐτὸν πάλιν εἰς τὸ ἐναντίον, καὶ δείχνων ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἐπικατάρατοι ὅσοι ἀφῆκαν τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ εὐλογημένοι· ὅσοι δὲ τὸν κρατῦν, ὄχι μόνον δὲν εἶναι εὐλογημένοι, ἀλλὰ καὶ ἐπικατάρατοι. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγαν, ὅτι ὅστις δὲν φυλάττει τὸν νόμον εἶναι ἐπικατάρατος· ὗτος δὲ δείχνει, ὅτι ὅστις τὸν φυλάττει εἶναι ἐπικατάρατος, ὅστις δὲ τὸν παραβαίνει εὐλογημένος. Ἐκεῖνοι πάλιν ἔλεγαν, ὅτι ὁ εἰς τὴν πίςιν μόνην προσέχων εἶναι ἐπικατάρατος· οὗτος δὲ δείχνει, ὅτι ὁ εἰς τὴν πίστιν μόνην προσέχων εἶναι εὐλογημένος.

Πῶς λοιπὸν δείχνει ταῦτα; Διότι δὲν ὑπεσχέθημεν μικρὸν πρᾶγμα· διὰ τῦτο πρέπει μὲ ἀκρίβειαν νὰ προσέξωμεν εἰς τὰ ἑπόμενα. Ἔδειξε μὲν τῦτο καὶ ἀρχήτερα εἰπὼν, ὅτι ἡ Γραφὴ εἶπεν εἰς τὸν Πατριάρχην, "Ἐν σοὶ εὐλογηθήσονται πάντα τὰ Ἔθνη·" τότε δὲ νόμος δὲν ἦτον, ἀλλὰ πίστις· ὅθεν καὶ συλλογιζόμενος ἐπέφερεν, 9. Ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ. Διὰ νὰ μὴ λάβωσι δὲ ἐκ τούτου ἀντιλογίας ἀφορμὴν καὶ εἴπωσι,

Φυσικὰ ἐδικαιώθη ἀπὸ τὴν πίςιν, διότι δὲν ἦτον ἀκόμη νόμος· σὺ δὲ δεῖξέ με ὅτι ἡ πίςις δικαιόνει μετὰ τὴν θέσιν τοῦ νόμου·—ἔρχεται εἰς τοῦτο, καὶ δείχνει πλειότερα τῶν ὅσα ζητοῦν, ὄχι μόνον ὅτι ἡ πίστις δικαιόνει, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ νόμος κάμνει ἐπικαταράτους τοὺς ὅσοι τὸν μεταχειρίζονται.

Διὰ νὰ καταλάβῃς δὲ ταῦτα, ἄκουσε αὐτὰ τὰ ἀποστολικὰ λόγια· 10. Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσίν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶναι ψιλὴ κατάφασις, μὴν ἔχουσα ἔτι καμμίαν ἀπόδειξιν. Πόθεν λοιπὸν λαμβάνει τὴν ἀπόδειξιν; Ἀπ' αὐτὸν τὸν νόμον· "Γέγραπται γὰρ, Ἐπικατάρατος πᾶς, ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά."

11. Ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ Θεῷ, δῆλον. Διότι ὅλοι ἡμάρτησαν, κὴ εἶναι ὑπὸ κατάραν. Ἀλλ' οὕτω μὲν δὲν λέγει, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι γνωμοδοτεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ· τὸ στερεόνει δὲ πάλιν ἀπὸ μαρτυρίαν περιέχουσαν συντόμως καὶ τὰ δύο ταῦτα, κὴ ὅτι κανεῖς δὲν ἐπλήρωσε τὸν νόμον·—ὅθεν ἦσαν ἐπικατάρατοι·—καὶ ὅτι ἡ πίστις δικαιόνει. Ἀπὸ τίνα λοιπὸν εἶναι ἡ μαρτυρία; Ἀπὸ τὸν προφήτην Ἀββακοὺμ, οὕτω λέγοντα· Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίςεως ζήσεται. Τȣ̃το δείχνει ὄχι μόνον τὴν ἐκ πίςεως δικαιοσύνην, ἀλλὰ κὴ ὅτι διὰ μέσȣ τȣ̃ νόμȣ εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ σωθῇ τις. Ἐπειδὴ, λέγει, κανεῖς δὲν ἐφύλαξε τὸν νόμον, ἀλλ' ἦσαν ὅλοι ὑπὸ τὴν κατάραν διὰ τὴν παράβασιν, ἐπενοήθη εὔκολός τις ὁδὸς, ἡ ἀπὸ τῆς πίστεως· τὸ ὁποῖον καὶ εἶναι σημεῖον ὅτι κανεῖς δὲν ἐμπορεῖ νὰ δικαιωθῇ ἐκ τοῦ νόμου. Διότι δὲν εἶπεν ὁ προφήτης, ὅτι ὁ δίκαιος θέλει ζήσειν Ἐκ τοῦ νόμου, ἀλλὰ, Ἐκ τῆς πίστεως.

12. Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίςεως, ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς. Ὁ

νόμος, λέγει, δὲν ζητεῖ μόνον πίςιν, ἀλλὰ κ῾ ἔργα· ἡ δὲ χάρις σώζει καὶ δικαιόνει διὰ μέσου τῆς πίστεως. Ἴδες πῶς ἔδειξεν ὅτι οἱ προσέχοντες εἰς τὸν νόμον, μὴ δυνάμενοι νὰ τὸν πληρώσωσι, πίπτουν ὑπὸ κατάραν; Πῶς δὲ ἔχει καὶ ἡ πίστις τὴν ἰσχὺν ταύτην, τὴν τοῦ δικαιόνειν; Ταῦτα ὑπεσχέθη πρότερον, καὶ τὰ παρέστησε μὲ πολλὴν δύναμιν. Διότι, ἐπειδὴ ὁ νόμος ἀδυνατοῦσε νὰ φέρῃ εἰς δικαιοσύνην τὸν ἄνθρωπον, εὑρέθη ὄχι μικρὸν ἰατρικὸν ἡ πίστις, κάμνουσα δυνατὸν τὸ εἰς τὸν νόμον ἀδύνατον. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἡ Γραφὴ λέγῃ, ὅτι ὁ δίκαιος θέλει ζήσειν ἐκ πίστεως, ἀποβάλλουσα τὴν διὰ τοῦ νόμου σωτηρίαν, καὶ ἐὰν ὁ Ἀβραὰμ ἐδικαιώθη ἐκ πίστεως, ἡ ἰσχὺς εἶναι πολλή. Ἀλλ' ὅτι μὲν ὅστις δὲν ἐμμένει εἰς ὅλα τὰ γραμμένα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ νόμου εἶναι ἐπικατάρατος, καὶ ὅτι ὁ προσέχων εἰς τὴν πίστιν εἶναι δίκαιος, μᾶς ἔγινεν ἤδη φανερόν· πόθεν ὅμως, λέγει τις, δύνασαι ν' ἀποδείξῃς ὅτι δὲν στέκει πλέον ἡ κατάρα ἐκείνη; Διότι ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἔζησε πρὸ τοῦ νόμου· ἡμεῖς δὲ, χρηματίσαντες ἅπαξ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, κατεστήσαμεν ἑαυτοὺς ὑπευθύνους εἰς τὴν κατάραν. Τίς λοιπὸν ἔλυσε τὴν κατάραν ἐκείνην; Ἴδε πόσον ἐγρήγορα ἀπαντᾷ πρὸς τὴν ἀντίῤῥησιν ταύτην, ἂν καὶ ἀρκοῦσαν τὰ ἤδη λεγμένα. Διότι, ὅστις ἐδικαιώθη ἅπαξ, καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν νόμον, καὶ ἐνηγκαλίσθη ζωὴν ξένην, πῶς ἐμπορεῖ νὰ ἦναι ὑπεύθυνος εἰς τὴν κατάραν; Πλὴν μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἀρκεῖται εἰς ταῦτα, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἀγωνίζεται, γράφων τὰ εἰς τὸ ἀκόλουθον ἐδάφιον.

13. Χριςὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· γέγραπται γὰρ, Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου. Πλὴν ὁ λαὸς ἦτον ὑπεύθυνος εἰς ἄλλην κατάραν τὴν λέγουσαν, "Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ

βιβλίῳ τοῦ νόμου." Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ προκείμενον; Ὁ μὲν λαὸς ἦτον ὑπεύθυνος· διότι δὲν ἔμειναν εἰς ὅλα τὰ γραμμένα, οὐδ' ἦτο κανεῖς ὅστις εἶχε φυλάξειν τὸν νόμον ὅλον· ὁ δὲ Χριστὸς ἤλλαξε διὰ ταύτην ἄλλην κατάραν τὴν λέγουσαν, "Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου." Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὅστις κρέμεται ἐπάνω εἰς ξύλον εἶναι ἐπικατάρατος, καὶ ὅστις παραβαίνει τὸν νόμον εἶναι ἐπικατάρατος, ὁ μέλλων ὅμως νὰ λύσῃ τὴν κατάραν ἐκείνην δὲν ἔπρεπε νὰ γένῃ ὑπεύθυνος αὐτῆς, ἔπρεπε μ' ὅλον τοῦτο νὰ δεχθῇ κατάραν εἰς τόπον ἐκείνης, διὰ τοῦτο ἐδέχθη τοιαύτην, καὶ δι' αὐτῆς ἔλυσεν ἐκείνην. Καὶ καθὼς, ὅταν ἦναί τις καταδικασμένος ν' ἀποθάνῃ, ἂν θελήσῃ ἄλλος τις ἀθῶος ν' ἀποθάνῃ εἰς τόπον αὐτοῦ, τὸν ἁρπάζει ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, οὕτω ἔπραξε καὶ ὁ Χριςός. Ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ὑπέκειτο εἰς κατάραν τὴν τῆς παραβάσεως, ἀνεδέχθη ἀντ' ἐκείνης ταύτην, διὰ νὰ λύσῃ τὴν ἐκείνων. Διότι λέγει ὁ Ἠσαΐας, "Ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ." Καθὼς λοιπὸν ἀποθανὼν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ θάνατον τοὺς μέλλοντας ν' ἀποθάνωσιν, οὕτω καὶ κατάραν δεχθεὶς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν κατάραν.

Τὸ προκείμενον χωρίον δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον τὸν ἀκόλουθον. Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, ὥςε δυνάμεθα, ἂν θέλωμεν, νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν κατάραν καὶ θάνατον τῆς ἁμαρτίας, τὴν ὁποίαν ὁ νόμος προφέρει κατὰ τῶν ὅσοι δὲν φυλάττουν αὐτὸν, λαμβάνοντες τώρα τὸ ζωοποιὸν Πνεῦμα, (ἴδε Ἐδάφ. 14.) ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἔγινε κατάρα, ἤτοι, κατηραμένος ὑπὲρ ἡμῶν, δηλαδὴ, διὰ τὸ ὄφελος καὶ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι, ἐπειδὴ τῆς ἁμαρτίας ἡ κατάρα εἶναι ἐσωτερικὴ, καὶ στέκει εἰς πνευματικὸν θάνατον, ὁ Χριςὸς δὲν ἠμπόρει νὰ γένῃ κατάρα εἰς τόπον ἡμῶν, αὐτὸς ςαθεὶς πάντοτε ἀναμάρτητος καὶ ποτὲ μὴ ἀποθανὼν πνευματικῶς. Ὁ Ἀπόστολος ἐξηγεῖ ὡς πρὸς τί ὁ Χριςὸς ἔγινε κατηραμένος· δηλαδὴ, μόνον καθόσον αὐτὸς, συμφώνως μὲ τοῦ νόμου την ἀπόφασιν (Δευτ. κά. 23.) ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς τοιοῦτος. Διότι κατ' ἀλήθειαν, οὔτε κατάραν οὔτε τιμωρίαν ἔλαβεν

ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου· ἀλλ' ἐξεναντίας ἦτο καὶ ἔμενε, τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑψίστης ἀγαλλιάσεως εἰς τὸν οὐράνιόν του Πατέρα. Ὁ Χριστὸς ἐτιμωρήθη μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους κατὰ τρόπον ἀδικώτατον καὶ δυσάρεστον εἰς τὸν Θεὸν, ὡς συχνὰ εἶπαν οἱ Ἀπόστολοι εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Εἰς τὸ χωρίον λοιπὸν τοῦτο ὁ σκοπὸς τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ λέγεται ὅτι ἐστάθη, νὰ λάβωμεν ἡμεῖς διὰ μέσου Αὐτοῦ, ὡς τοῦ ἀπὸ τὸν σταυρικὸν θάνατον ἐλευθερωθέντος καὶ ζωοποιηθέντος Σωτῆρός μας, τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς τὸ ἑξῆς ἐδάφιον σαφῶς διδάσκει.

14. Ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη· ἤγουν, εἰς τὸν Χριστόν. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἐλέγετο περὶ τῶν Ἰουδαίων, πῶς ἦτο σύμφωνον μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον, οἱ ὄντες ὑπεύθυνοι εἰς τὴν κατάραν διὰ τὴν παράβασιν, οὗτοι νὰ γένωσιν αἴτιοι εὐλογίας εἰς ἄλλους; Διότι κανεῖς τῶν κατηραμένων δὲν μεταδίδει εὐλογίαν εἰς ἄλλον, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς εἶναι ἀποστερημένος. Ὅθεν δῆλον ὅτι τὸ πᾶν ἐλέχθη περὶ τοῦ Χριστοῦ· διότι αὐτὸς ἦτο σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ δι' αὐτοῦ τὰ Ἔθνη εὐλογοῦνται, καὶ οὕτω ἔρχεται τὸ ὑποσχεθὲν Πνεῦμα. Τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Ἀπόστολος δηλῶν ἔλεγεν· Ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωσι διὰ τῆς πίστεως. Ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦτο νὰ ἔλθῃ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος εἰς ἀχάριστον καὶ προσκρούσαντα, πρῶτον εὐλογοῦνται ἀφοῦ ἡ κατάρα ἀφαιρεθῇ· ἔπειτα δικαιωθέντες διὰ τῆς πίστεως, ἑλκύουν τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν. Ὥστε ὁ μὲν σταυρὸς ἔλυσε τὴν κατάραν· ἡ δὲ πίστις ἔμβασε τὴν δικαιοσύνην· ἡ δὲ δικαιοσύνη ἕλκυσε τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν.

15. Ἀδελφοὶ, κατὰ ἄνθρωπον λέγω· ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. Τί σημαίνει, "Κατὰ ἄνθρωπον λέγω;" Ἀνθρώπινα παραδείγματα μεταχειρίζομαι. Ἀφοῦ ἐστερέωσε τὰ λόγιά του καὶ ἀπὸ τὰς Γραφὰς, καὶ ἀπὸ τὰ μεταξύ των γινόμενα θαύματα, καὶ ἀπ' ὅσα ὁ Χριστὸς ἔπαθε, καὶ ἀπὸ τὸν

πατριάρχην, ἐκβαίνει πλέον καὶ εἰς τὴν κοινὴν συνήθειαν. Πάντοτε συνήθειά του εἶναι νὰ κάμνῃ τοῦτο, ὥστε καὶ νὰ καταγλυκαίνῃ τὸν λόγον, καὶ νὰ τὸν κάμνῃ εὐπαράδεκτον καὶ εὐμαθέστερον εἰς τȣ̀ς παχυτέρους. Οὕτω καὶ πρὸς τȣ̀ς Κορινθίους ὁμιλῶν, λέγει· "Τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τȣ̃ γάλακτος αὐτῆς ȣ̓κ ἐσθίει; Τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τȣ̃ καρπȣ̃ αὐτȣ̃ ȣ̓κ ἐσθίει;" Καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους πάλιν, "Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία· ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει, ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος." Καὶ εἰς πολλȣ̀ς δὲ ἄλλȣς τόπȣς φαίνεται καθαρῶς ἡ κλίσις του νὰ μεταχειρίζεται τοιȣ́τους σαφηνισμȣ́ς. Διότι ϗ ὁ Θεὸς εἰς τὴν Παλαιὰν κάμνει αὐτὸ συχνὰ, λέγων ȣ̈τω· "Μὴ ἐπιλήσηται γυνὴ τȣ̃ παιδίου αὐτῆς;" Καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἡσαΐαν, "Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ κεραμεῖ, τί ποιεῖς;" Καὶ εἰς τὸν Ὠσηὲ δὲ μιμεῖται ἄνδρα καταφρονȣ́μενον ὑπὸ τῆς γυναικός. Παραδειγμάτων ἀνθρωπίνων προσέτι γίνεται ἄφθονος χρῆσις εἰς τȣ̀ς τύπους, ὡς, ὅταν ὁ προφήτης Ἱερεμίας λαμβάνῃ τὸ περίζωμα, καὶ καταβαίνῃ εἰς τὸν οἰκίσκον τȣ̃ κεραμέως. Τί λοιπὸν σημαίνει διὰ τȣ̃ παραδείγματος; ὅτι ἡ μὲν πίστις ἦτον ἀρχαιοτέρα, ὁ δὲ νόμος νεώτερος καὶ πρόσκαιρος, καὶ διὰ τȣ̃το δομένος ὥστε νὰ προοδοποιήσῃ διὰ τὴν πίστιν. Διὰ τȣ̃το λέγει, "Ἀδελφοὶ, κατὰ ἄνθρωπον λέγω." Ἀνωτέρω τȣ̀ς εἶπεν ἀνοήτȣς, ἐδῶ τȣ̀ς ὀνομάζει ἀδελφȣ̀ς, πικραίνων ὁμȣ̃ καὶ παρηγορῶν αὐτȣ́ς. "Ὅμως ἀνθρώπȣ κεκυρωμένην διαθήκην." Ἐὰν, λέγει, κάμῃ ἄνθρωπος διαθήκην, μήπως τολμᾷ τις, ἐλθὼν μετὰ ταῦτα, νὰ τὴν ἀνατρέψῃ, ἢ νὰ προσθέσῃ τί; Διότι τȣ̃το σημαίνει τὸ, Ἢ ἐπιδιατάσσεται. Πολὺ μᾶλλον λοιπὸν δὲν ἐμπορεῖ τȣ̃το νὰ γένῃ ὅταν ὁ Θεὸς ἔκαμε τὴν διαθήκην. Καὶ μὲ τίνα ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὴν διαθήκην;

16. Τῷ Ἀβραὰμ, λέγει, ἐῤῥήθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτȣ̃· οὐ λέγει, Καὶ τοῖς σπέρμασιν αὐτȣ̃, ὡς ἐπὶ

πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνὸς, Καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅ ἐςι Χριςός. 17. Τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τȣ̃ Θεȣ̃ εἰς Χριςὸν, ὁ μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη γεγονὼς νόμος ȣ̓κ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν. 18. Εἰ γὰρ ἐκ νόμȣ ἡ κληρονομία, ȣ̓κέτι ἐξ ἐπαγγελίας· τῷ δὲ Ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ Θεός. Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ Θεὸς ἔκαμε διαθήκην μὲ τὸν Ἀβραὰμ, βεβαιώσας ὅτι διὰ μέσου τοῦ σπέρματος αὐτȣ̃ ἔμελλαν νὰ ἔλθωσιν αἱ εὐλογίαι εἰς τὰ Ἔθνη. Πῶς λοιπὸν δύναται ὁ νόμος νὰ ἀνατρέψῃ ταύτας; Ἐπειδὴ ὅμως ἦτον ἀδύνατον νὰ προσαρμόσῃ ὅλον τὸ παράδειγμα εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, διὰ τȣ̃το ἐπροεῖπε, "Κατὰ ἄνθρωπον λέγω·" τίποτε μὴ συμπεράνῃς ἀπὸ τὸ παράδειγμα κατὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τȣ̃ Θεȣ̃. Στοχάσου δὲ τὸ παράδειγμα ἐξ ἀρχῆς. Ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀβραὰμ ὅτι διὰ τοῦ σπέρματός του ἔμελλαν τὰ Ἔθνη νὰ εὐλογηθῶσι. Σπέρμα δὲ αὐτȣ̃ κατὰ σάρκα εἶναι ὁ Χριςός. Ὁ νόμος ἦλθε μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη. Ἐὰν λοιπὸν ὁ νόμος χαρίζῃ τὰς εὐλογίας, τὴν ζωὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἡ ὑπόσχεσις ἐκείνη εἶναι ἄκυρος. Ἔπειτα ἀνθρώπου μὲν διαθήκην κανεῖς δὲν ἀκυρόνει, τȣ̃ δὲ Θεȣ̃ ἡ διαθήκη ἀκυρόνεται τάχα μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη; Διότι ἂν ἐκείνη δὲν δίδῃ ὅσα ἐκείνη ὑπεσχέθη, ἀλλὰ τὰ δίδῃ ἄλλος ἀντ' ἐκείνης, βέβαια ἐκείνη ἐκβάλθη. Καὶ πῶς δύνανται ταῦτα νὰ συμφωνῶσι μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον;

19. Τί ȣ̃ν ὁ νόμος; Τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη. Ὁ νόμος, λέγει, ἐδόθη διὰ νὰ ἐμποδίζῃ τὰς παραβάσεις· ȣ̓δὲ ȣ̃τος λοιπὸν εἶναι περιττός. Βλέπεις ὅτι τὰ πάντα θεωρεῖ, ὅτι μυρίους ὀφθαλμȣ̀ς μεταχερίζεται; Ἐπειδὴ ὑπερύψωσε τὴν

πίςιν, κὴ τὴν ἔδειξε πρεσβυτέραν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τὶς πιριττὸν τὸν νόμον, διορθόνει κὴ τὸ μέρος τῦτο, δείχνων ὅτι δὲν ἐδόθη ματαίως, ἀλλὰ καὶ πολὺ χρησίμως. Τ ῶ ν π α ρ α β ά σ ε ω ν χ ά ρ ι ν· ὥστε νὰ μὴ συγχωρῆται εἰς τὺς Ἰουδαίους νὰ ζῶσιν ἀφόβως, καὶ νὰ ἐκλιστρῶσιν εἰς ἐσχάτην κακίαν, ἀλλὰ νὰ τὺς ἦναι ὁ νόμος ἐπιβαλμένος ἀντὶ χαλινῦ, διδάσκων, κανονίζων, ἐμποδίζων αὐτὺς νὰ παραβαίνωσιν, ἂν καὶ ὄχι ὅλας, ἀλλὰ τὐλάχιςον τινὰς τῶν ἐντολῶν. Ὅθεν τὸ ἐκ τῦ νόμου κέρδος δὲν ἦτο μικρόν. Ἀλλ' ἕως πότε; Ἄ χ ρ ι ς ὗ ἔ λ θ ῃ τ ὸ σ π έ ρ μ α, ᾧ ἐ π ή γ γ ε λ τ α ι. Μὲ τὸ σπέρμα ἐδῶ νοεῖ τὸν Χριστόν. Ἐὰν λοιπὸν ἐδόθη ὥστε νὰ διαμένῃ μέχρι τῆς παρουσίας τῦ Χριστῦ, διατί τὸν σύρεις περαιτέρω καὶ ἐπέκεινα τῦ διωρισμένου καιρῦ; Δ ι α τ α γ ε ὶ ς δ ι' ἀ γ γ έ λ ω ν ἐ ν χ ε ι ρ ὶ μ ε σ ί τ ῦ. Ἢ τὺς ἱερέας ὀνομάζει ἀγγέλους, ἢ λέγει ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι ὑπηρέτησαν εἰς τὴν νομοθεσίαν. Μεσίτην δὲ ὀνομάζει ἐδῶ τὸν Χριστὸν, δείχνων ὅτι προϋπῆρχε, καὶ ὅτι αὐτὸς ἔδωκε τὸν νόμον.

20. Ὁ δ ὲ μ ε σ ί τ η ς, ἑ ν ὸ ς ὐ κ ἔ σ τ ι ν· ὁ δ ὲ Θ ε ὸ ς, ε ἷ ς ἐ σ τ ι ν. Τί ἔχουν νὰ εἴπωσιν ἐδῶ οἱ αἱρετικοί; Διότι ἐὰν τὸ, "Μόνος ἀληθινὸς," δὲν συγχωρῇ τὸν Υἱὸν νὰ ἦναι ἀληθινὸς Θεὸς, ὔτε Θεὸς, ἄρα δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἦναι, διότι λέγεται, "Ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἐςιν." Ἀλλ' ἐὰν, ὅτε λέγεται εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἦναι Θεὸς καὶ ὁ Υἱὸς, φανερὸν ὅτι, καὶ ἐνῷ λέγεται ἀληθινὸς ὁ Πατὴρ, εἶναι ἀληθινὸς καὶ ὁ Υἱός. Ὁ δὲ μεσίτης, λέγει ὁ Ἀπόστολος, γίνεται δύο τινῶν μεσίτης. Τίνος μεσίτης λοιπὸν ἦτον ὁ Χριστός; φανερὸν ὅτι Θεῦ καὶ ἀνθρώπων. Βλέπεις πῶς δείχνει ὅτι αὐτὸς ἔδωκε καὶ τὸν νόμον; Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς τὸν ἔδωκεν, εἶχεν ἄρα ἐξουσίαν κὴ νὰ τὸν λύσῃ πάλιν.

21. Ὁ ὖ ν ν ό μ ο ς κ α τ ὰ τ ῶ ν ἐ π α γ γ ε λ ι ῶ ν τ ῦ Θ ε ῦ; Διότι, ἂν ἔμελλαν αἱ εὐλογίαι νὰ δοθῶσι

διὰ τῦ σπέρματος τῦ Ἀβραὰμ, ὁ δὲ νόμος ἐμβάζῃ κατάραν, ἀκολουθεῖ ὅτι αὐτὸς εἶναι κατὰ τῶν ὑποσχέσεων τῦ Θεῦ. Πῶς λοιπὸν ἀναιρεῖ ὁ Παῦλος τὴν ἀντίθεσιν; Πρῶτον μὲν ἀπαγορεύει, εἰπὼν, Μὴ γένοιτο. Ἔπειτα καὶ ἀποδείχνει, λέγων ὕτω· Εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως ἂν ἐκ νόμου ἦν ἡ δικαιοσύνη. Τὸ νόημά του εἶναι τὸ ἑξῆς· Ἐὰν, λέγει, εἴχαμεν εἰς τὸν νόμον τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς, καὶ ἐὰν αὐτὸς ἦτον ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ἴσως ἤθελες λέγειν ταῦτα καλῶς. Ἀλλ᾽ ἐὰν ἡ σωτηρία ἦναι διὰ πίστεως, καὶ μολονότι ὁ νόμος μᾶς κάμνει ἐπικαταράτους, τίποτε ὅμως δὲν ἐβλάβης, ἀφῦ ἦλθεν ἐκείνη, κ᾽ ἔλυσε τὰ πάντα. Διότι, ἐὰν μὲν ἦτον ἡ ὑπόσχεσις διὰ μέσου ἐκείνου, εὐλόγως ἠμπορῦσες νὰ φοβηθῇς μὴν ἐκπέσῃς ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, ἐκπίπτων ἀπὸ τὸν νόμον. Ἐὰν ὅμως διὰ τῦτο ἐδόθη, ὥστε νὰ συγκλείσῃ πάντας, ἤγουν νὰ ἐλέγξῃ, καὶ νὰ δείξῃ τὰ ἴδιά των ἁμαρτήματα, ὄχι μόνον δέν σε ἐμποδίζει νὰ ἐπιτύχῃς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ κ᾽ συνεργεῖ πρὸς τὸ νὰ τὴν ἐπιτύχῃς. Τῦτο δὲ δηλοῖ καὶ μὲ τὰ τοῦ ἑξῆς ἐδαφίου.

22. Ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ Γραφὴ τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησῦ Χριςῦ δοθῇ τοῖς πιςεύουσιν. Ἐπειδὴ δὲν αἰσθάνοντο οἱ Ἰουδαῖοι τὰς ἰδίας των ἁμαρτίας, οἱ δὲ μὴ αἰσθανόμενοι ὐδ᾽ ἐπεθύμουν συγχώρησιν, ἔδωκε τὸν νόμον νὰ τὺς δείξῃ τὰς πληγὰς, κ᾽ ὕτω νὰ τὺς κάμῃ νὰ ἐπιθυμήσωσι τὸν ἰατρόν. Διότι τὸ Συνέκλεισεν, εἶναι τὸ αὐτὸ κ᾽ ὡς νὰ ἔλεγεν, Ἤλεγξε, καὶ ἀφῦ τὺς ἤλεγξε τὺς ἐκρατῦσεν εἰς φόβον. Ἴδες ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ὁ νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τῦ Θεῦ, ἀλλὰ καὶ ἐδόθη ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελιῶν; Ἐὰν μὰ τὴν ἀλήθειαν αὐτὸς ἰδιοποιεῖτο τὴν σωτηρίαν ὡς δικαίωμά τυ, καὶ ἐζητῦσεν αὐθεντίαν, δικαίως ἠμπόρουν

νὰ λέγωνται ταῦτα. Ἂν ὅμως τρέχῃ δι᾽ ἄλλον, καὶ δι᾽ ἐκεῖνον ἔπραττε πάντα, πῶς εἶναι κατὰ τῶν ὑποσχέσεων τῦ Θεῦ; Διότι, ἐὰν δὲν εἶχε δοθῆν ὁ νόμος, ὅλοι ἤθελαν ἐκπέσειν εἰς τὴν κακίαν, καὶ κανεῖς Ἰουδαῖος δὲν ἔμελλε ν᾽ ἀκούσῃ τὸν Χριστόν. Τώρα δὲ δοθεὶς ἐκατώρθωσε δύο ταῦτα· ἐδίδαξε τὺς προσέχοντας εἰς αὐτὸν ἀρετὴν σύμμετρον, καὶ τὺς ἐκατάπεισε νὰ γνωρίζωσι τὰ ἴδιά των ἁμαρτήματα, τὸ ὁποῖον μάλιστα ἔκαμνεν αὐτὺς προθυμοτέρους εἰς τὸ νὰ ζητῶσι τὸν Υἱόν. Καὶ οἱ μὴ πιστεύσαντες δὲ εἰς αὐτὸν, διὰ τῦτο δὲν ἐπίστευσαν, διότι δὲν ἐκατάκριναν τὰ ἴδιά των ἁμαρτήματα. Τῦτο φανερόνων, ἔλεγεν, "Ἀγνοῦντες γὰρ τὴν τῦ Θεῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ ὑχ ὑπετάγησαν." Ῥωμ. ί. 3.

Τομὴ Τρίτη.

Ὁ Ἀπόςολος ἀποδείχνει τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου του, ὅτι μόνον διὰ πίςεως δικαιοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, 3. Ἐκ τῆς φύσεως καὶ σκοποῦ αὐτοῦ τοῦ νόμου.

23 Πρὸ τῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίςιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίςιν ἀποκαλυφθῆναι.	23 Πρὸ τοῦ νὰ ἔλθῃ δὲ ἡ πίςις, ἡμεῖς ἤμεθα ὑπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ νόμου, καὶ περιεμένομεν ὁμοῦ τὴν πίςιν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ φανερωθῇ εἰς ἡμᾶς.
24 Ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστὸν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν.	24 Ὥστε ὁ νόμος ἐγένετο παιδαγωγός μας (νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ) εἰς τὸν Χριστὸν, διὰ νὰ δικαιωθῶμεν διὰ μέσου τῆς πίστεως.
25 Ἐλθούσης δὲ τῆς πίςεως, ὐκ ἔτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν.	25 Ἀφ᾽ οὗ ὅμως ἦλθεν ἡ πίστις, ἡμεῖς δὲν εἴμεθα πλέον ὑποκάτω ἀπὸ παιδαγωγόν.
26 Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριςῷ Ἰησῦ.	26 Διότι ὅλοι (σεῖς) εἶσθε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐπιστεύσατε εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.
27 Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.	27 Καθότι ὅσοι ἐβαπτίσθητε εἰς τὸν Χριστὸν, ἐφορέσατε τὸν Χριςόν.

28 Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην· οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριςῷ Ἰησȣ.	28 Δὲν εἶναι (μεταξύ σας) μήτε Ἰȣδαῖος, μήτε Ἕλλην· δὲν εἶναι μήτε δοῦλος, μήτε ἐλεύθερος· δὲν εἶναι ἀνὴρ, μήτε γυνή· διότι ὅλοι σεῖς εἶσθε ἓν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.
29 Εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τȣ̃ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐςὲ, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.	29 Καὶ ἐπειδὴ σεῖς εἶσθε τοῦ Χριστοῦ, εἶσθε λοιπὸν σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν κληρονόμοι.

23. Πρὸ τȣ̃ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίςιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλλȣσαν πίςιν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ἴδες πόσον σαφῶς παραστένει ὅσα εἴπαμεν; Διότι τὸ Ἐφρουρούμεθα, κὴ τὸ, Συγκεκλεισμένοι, τίποτε ἄλλο δὲν φανερόνουν πλὴν τὴν ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου προξενουμένην ἀσφάλειαν. Κρατῶν αὐτοὺς ὁ νόμος εἰς τὸν φόβον, ὡσὰν εἰς τεῖχός τι, τοὺς ἐφύλαττε μὲ τὸν κατ' αὐτὸν βίον διὰ τὴν πίστιν.

24. Ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριςὸν, ἵνα ἐκ πίςεως δικαιωθῶμεν. Ὁ παιδαγωγὸς ὅμως δὲν ἐναντιόνεται εἰς τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ κὴ συμπράττει, ἐλευθερόνων τὸν νέον ἀπὸ πᾶσαν κακίαν, καὶ ἑτοιμάζων αὐτὸν νὰ δέχεται τὰ μαθήματα ἀπὸ τὸν διδάσκαλον μὲ πᾶσαν προθυμίαν. Ἀφȣ̃ δὲ τȣ̃το γένῃ ἕξις εἰς τὸ νέον, ἀναχωρεῖ πλέον ὁ παιδαγωγός. Διὰ τȣ̃το λέγει,

25. Ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, ἥτις φέρει εἰς τὸν τέλειον ἄνδρα, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν. 26. Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐςὲ διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ὁ νόμος ἦναι παιδαγωγὸς, κὴ ἐφρουρούμεθα ὑποκάτω εἰς αὐτὸν συγκλεισμένοι, δὲν εἶναι βέβαια ἐναντίος τῆς χάριτος, ἀλλὰ καὶ συνεργός. Ἐὰν ὅμως, καὶ ἀφοῦ ἦλθεν ἡ χάρις, ἐξακολουθῇ νὰ μᾶς κρατῇ, τότε εἶναι ἐναντίος. Ἐὰν, ὁπότε χρεωστοῦμεν νὰ ἐκβῶμεν πρὸς αὐτὴν μᾶς

ἔχῃ ἀκόμη συγκλεισμένους διὰ τὸν ἑαυτόν του, τότε βλάπτει τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Διότι, καθὼς ὁ λύχνος, ὅστις μᾶς ἐφώτιζε τὴν νύκτα, ἐὰν, ἀφοῦ γένῃ ἡμέρα, μᾶς ἀναγκάζῃ νὰ μὴ βλέπωμεν τὸν ἥλιον, ὄχι μόνον δὲν ἤθελε μᾶς κάμειν χάριν, ἀλλὰ καὶ βλάβην· οὕτω καὶ ὁ νόμος, ἐὰν μᾶς γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὸ ν' ἀποκτήσωμεν τὰ μεγαλήτερα. Ὅσοι λοιπὸν φυλάττουν αὐτὸν, οὗτοι μάλιστα τὸν διαβάλλουν. Διότι κ) ὁ παιδαγωγὸς κάμνει τὸν νέον καταγέλαστον, ὅτε, ἀφοῦ πλέον φθάσῃ ὁ καιρὸς νὰ τὸν ἀφήσῃ ν' ἀπομακρυνθῇ, τὸν κρατεῖ ἀκόμη σιμά του. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, "Ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐστε." Ὅθεν ἀκολουθεῖ ὅτι δὲν εἴμεθα πλέον ὑπὸ παιδαγωγόν.

26. Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε. Βαβαί! πόση εἶναι τῆς πίστεως ἡ δύναμις, καὶ πῶς τὴν ἀνακαλύπτει μὲ τοῦ λόγου τὴν πρόοδον! Πρότερον μὲν ἔδειξεν ὅτι τοὺς ἔκαμνεν υἱοὺς τοῦ πατριάρχου· διότι λέγει, "Γινώσκετε ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ·" τώρα δὲ δηλοποιεῖ ὅτι τοὺς κάμνει υἱοὺς καὶ τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι, λέγει, εἶσθε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· διὰ τῆς πίστεως, ὄχι διὰ τοῦ νόμου. Ἔπειτα, ἐπειδὴ εἶπε λόγον μέγαν κ) θαυμαστὸν, ἐξηγεῖ καὶ τὸν τρόπον τῆς υἱοθεσίας.

27. Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Καὶ διατί δὲν εἶπεν, "Ὅσοι γὰρ ἐν Χριστῷ ἐβαπτίσθητε, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθητε;" διότι τοῦτο ἥρμοζε νὰ τοὺς δείξῃ υἱούς. Φρικωδέστερα ἐπροτίμησε νὰ τὸ ἐκφράσῃ. Διότι ἂν ὁ Χριστὸς ἦναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ δὲ ἐνδύθης αὐτὸν, ἔχων εἰς τὸν ἑαυτόν σου τὸν Υἱὸν, καὶ μεταμορφωθεὶς εἰς τὴν ὁμοιότητά του, ἐφέρθης εἰς μίαν συγγένειαν καὶ μίαν μορφήν.

28. Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην· οὐκ

ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Βλέπεις ψυχῆς ζῆλον; Ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ἐγίναμεν διὰ τῆς πίστεως υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, δὲν στέκει μέχρι τούτου, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὶ πλέον, δυνατὸν νὰ παραστήσῃ σαφέστερα τὴν σιμωτέραν μὲ τὸν Χριστὸν ἕνωσιν. Καὶ εἰπὼν, "Αὐτὸν ἐνεδύσασθε," δὲν ἀρκεῖται οὐδὲ εἰς τόσον δυνατὴν φράσιν, ἀλλ' ἑρμηνεύων αὐτὴν, προχωρεῖ ἐπέκεινα τοιαύτης συναφείας, καὶ λέγει, "Πάντες εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ·" ἤγουν, ὅλοι, ἔχετε μίαν μορφὴν, ἕνα τύπον, τὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τί ἐμπορεῖ νὰ ἦναι θαυμασιώτερον καὶ σεβασμιώτερον ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους; Ὁ πρώην Ἕλλην, Ἰουδαῖος, δοῦλος, περιέρχεται τώρα ἔχων τὴν μορφὴν ὄχι ἀγγέλȣ, οὐδὲ ἀρχαγγέλου, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου τῶν ἁπάντων, καὶ δείχνων εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν Χριστόν.

29. Εἰ δὲ ὑμεῖς τοῦ Χριςοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐςὲ, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι. Βλέπεις πῶς ἀπέδειξε τώρα τὸ ὁποῖον ἔλεγε πρότερον, τὸ περὶ τοῦ σπέρματος, ὅτι εἰς τὸν Ἀβραὰμ καὶ εἰς τὸ σπέρμα του εἶναι δομέναι αἱ εὐλογίαι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Τομὴ Πρώτη.

Περὶ τῆς ὑπὸ τὸν Νόμον Δουλείας καὶ τῆς ὑπὸ τὸ Εὐαγγέλιον Υἱοθεσίας.

Λέγω δὲ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν·

Ἐγὼ λοιπὸν λέγω, ὅτι ὅσον καιρὸν ὁ κληρονόμος εἶναι παιδίον, δὲν διαφέρει τελείως ἀπὸ δοῦλον, μ' ὅλον τὸ ὅτι εἶναι κύριος ὅλων·

2 Ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός.

3 Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι·

4 Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον·
5 Ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

6 Ὅτι δέ ἐστε υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κράζον, Ἀββᾶ, ὁ πατήρ.
7 Ὥστε οὐκ ἔτι εἶ δοῦλος, ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ.

2 Ἀλλὰ εἶναι εἰς τὴν ἐπιστασίαν ἐπιτρόπων καὶ οἰκονόμων ἕως εἰς τὸν καιρὸν τὸν διωρισμένον ἀπὸ τὸν πατέρα του.
3 Μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἤμεθα παιδία, ἤμεθα δοῦλοι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου·
4 Ὅτε ὅμως ἐπληρώθη ὁ (διωρισμένος) καιρὸς, ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱόν του, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ γυναῖκα, καὶ ὑπετάχθη εἰς τὸν νόμον·
5 Διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑπετάσσοντο εἰς τὸν νόμον, καὶ διὰ νὰ λάβωμεν ἡμεῖς τὴν υἱοθεσίαν.
6 Καὶ ἐπειδὴ εἶσθε υἱοὶ, ὁ Θεὸς ἔστειλεν εἰς τὰς καρδίας σας τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ του, τὸ ὁποῖον φωνάζει, Ἀββᾶ, (δηλαδὴ) πατήρ.
7 Λοιπὸν δὲν εἶσαι πλέον δοῦλος, ἀλλὰ υἱός· καὶ ἐπειδὴ εἶσαι υἱὸς, εἶσαι καὶ κληρονόμος τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ.

1. Λέγω δὲ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν· 2. Ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους ἐστὶν ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός. 3. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι. Νήπιον λέγει ἐδῶ ὄχι κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸν νοῦν· δείχνων ὅτι ὁ Θεὸς μὲν ἤθελεν ἐξαρχῆς νὰ χαρίσῃ ταῦτα· ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρισκόμεθα ἔτι εἰς νηπιωδεστέραν κατάστασιν, μᾶς ἀφῆκε νὰ ἤμεθα ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, ἤγουν, ὑπὸ σάββατα καὶ νουμηνίας. Διότι αἱ ἡμέραι αὗται μᾶς γίνονται ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου. Ἐὰν λοιπὸν καὶ τώρα σᾶς φέρωσιν ὑποκάτω εἰς τὸν νόμον, τίποτε ἄλλο δὲν κάμνουν, πλὴν εἰς τὸν καιρὸν τῆς τελείας ἡλικίας

νὰ σᾶς σύρωσι πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω. Βλέπεις πόσον μέγα δεινὸν εἶναι τῶν ἡμερῶν ἡ παρατήρησις; Τὸν κύριον, τὸν οἰκοδεσπότην, τὸν ἐξουσιάζοντα τὰ πάντα, καταφέρει εἰς ὑπηρέτου τάξιν.

4. Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέςειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον· 5. Ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσηται, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν. Δύο αἴτια τῆς σαρκώσεως ἀναφέρει ἐδῶ, καὶ δύο ἀπ' αὐτὴν εὐεργετήματα, ἤγουν, τὴν ἀπὸ κακὰ ἐλευθέρωσιν καὶ τὴν ἀγαθῶν χορηγίαν· τὰ ὁποῖα δὲν ἦτον εἰς κανένα δυνατὸν νὰ κατορθώσῃ, πλὴν εἰς αὐτὸν μόνον. Τίνα δὲ ἦσαν ταῦτα; Νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, καὶ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς υἱοθεσίαν. "Ἵνα γὰρ τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ," λέγει, "καὶ ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν." Καλῶς εἶπεν Ἀπολάβωμεν, δείχνων ὅτι μᾶς ἐχρεωστεῖτο. Διότι ἔκπαλαι τὴν ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀβραὰμ, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος ἔδειξεν εἰς πλάτος ὅτι ὑπὲρ τούτων ἔγιναν αἱ ὑποσχέσεις. Μὲ ἄλλα λόγια, Ὁ ὑπὸ τὸν ἐπίτροπον καιρὸς, ἡ ἀνήλικος ἡμῶν κατάστασις, ἐπέρασε τώρα, καὶ ἦλθεν ὁ καιρὸς, ὅτε ὁ Πατὴρ δηλοποιεῖ τὸ τέκνον του (τὸν Ἰσραὴλ) ἐλεύθερον ἀπὸ τὸν παιδαγωγὸν, (τὸν Μωσαϊκὸν νόμον,) καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται πλέον ὡς δοῦλος, ἀλλ' ὡς ἀληθινὸς υἱός. Τὴν μεταβολὴν ταύτην ἐκτέλεσεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ του Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ αἰτίου τῆς ἐλευθερίας. Ἰωάν. η'. 36. Αὐτὸς μᾶς ἠλευθέρωσεν, ὡς ἐλευθερόνει δέσμιον ὁ εἰς ἐλευθερίαν εὑρισκόμενος, ἂν γένῃ ἐγγυητής του, καὶ ἐνδυθῇ τοῦ δεσμίου τὰς ἁλύσεις.

Κατὰ δύο τρόπους εἶναι φανερὸν ὅτι ἐγίναμεν υἱοί. Τὸν ἕνα ἔδειξεν ἤδη ὁ Ἀπόςολος, ὅτι ἐνδύθημεν τὸν Χριστὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι Υἱός· λέγει δὲ καὶ τὸν δεύτερον, ὅτι ἐλάβαμεν τὸ Πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας. 6. Ὅτι δέ ἐςε υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν,

κράζον, Ἀββᾶ, ὁ πατήρ. 7. Ὥστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλὰ υἱός· εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ. Διότι δὲν ἠθέλαμεν ἐμπορέσειν νὰ τὸν καλέσωμεν πατέρα, ἐὰν δὲν εἴχαμεν πρότερον κατασταθῆν υἱοί. Ἐὰν λοιπὸν ἡ χάρις μᾶς ἔκαμεν ἀντὶ δούλων ἐλευθέρους, ἀντὶ νηπίων τελείους, ἀντὶ ξένων κληρονόμους, πῶς δὲν εἶναι ἄτοπον καὶ ἐσχάτως ἀχάριστον ν᾽ ἀφήσωμεν ταύτην, καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ ὀπίσω;

Τομὴ Δευτέρα.

Ἐλέγχει τοὺς Γαλάτας, καὶ τοὺς προτρέπει νὰ μένωσι σταθεροὶ εἰς τὸν πρῶτον αὐτῶν ζῆλον.

8 Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς.	8 Καὶ εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἐπειδὴ δὲν ἠξεύρετε τὸν Θεὸν, ἐδουλεύετε εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν φυσικὰ θεοί.
9 Νῦν δὲ, γνόντες Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;	9 Κατὰ τὸ παρὸν ὅμως, ἐπειδὴ ἐγνωρίσατε τὸν Θεὸν, ἢ διὰ νὰ εἰπῶ ὀρθότερον, ἐπειδὴ ἐγνωρίσθητε ἀπὸ τὸν Θεὸν, διατί ἐπιστρέφετε πάλιν εἰς τὰ ἀδύνατα καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα θέλετε νὰ δουλεύητε πάλιν, καθὼς καὶ πρότερον;
10 Ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυτούς.	10 Σεῖς παρατηρεῖτε τὰς ἡμέρας, τοὺς μῆνας, τοὺς καιροὺς, καὶ τοὺς χρόνους.
11 Φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.	11 Φοβοῦμαι διὰ σᾶς, μήπως ἀνωφελῶς ἐκοπίασα διὰ (τὴν σωτηρίαν) σας.
12 Γίνεσθε ὡς ἐγὼ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς· ἀδελφοὶ, δέομαι ὑμῶν· οὐδέν με ἠδικήσατε.	12 Γίνεσθε καὶ σεῖς καθὼς (εἶμαι) ἐγὼ, διότι καὶ ἐγὼ (ἐγενόμην) καθὼς (εἶσθε) σεῖς· σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφοί· σεῖς δὲν μὲ ἠδικήσατε τελείως.
13 Οἴδατε δὲ, ὅτι δι᾽ ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελίσαμεν ὑμῖν τὸ πρότερον·	13 Σεῖς ἠξεύρετε, ὅτι ἐγὼ σᾶς ἐκήρυξα τὸ Εὐαγγέλιον πρότερον, ἐν ᾧ ἔπασχον σωματικῶς·

14 Καὶ τὸν πειρασμόν μου τὸν ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε, οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν.

15 Τίς οὖν ἦν ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι, εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι.

16 Ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν;

17 Ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ἡμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε.

18 Καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς.

19 Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν·

20 Ἤθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου· ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν.

14 Καὶ δὲν μὲ ἐκαταφρονήσατε, μήτε ἀπεπτύσατε τοὺς σαρκικοὺς πειρασμούς μου, ἀλλὰ μὲ ἐδέχθητε ὡς ἄγγελον Θεοῦ, καὶ ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν.

15 Ποῦ ἔμεινε λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ μακαρισμός σας; διότι ἐγὼ μαρτυρῶ, ὅτι, ἂν ἦτον δυνατὸν, ἠθέλετε ἐκβάλῃ καὶ τὰ ὄμματά σας, καὶ ἠθέλετε μοὶ τὰ δώσῃ.

16 Λοιπὸν ἐχθρός σας (τάχα) ἔγινα, διότι σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν;

17 Αὐτοὶ εἶναι ζηλωταί σας, ὄχι (ὅμως) καθὼς πρέπει, ἀλλὰ θέλουσι νὰ (σᾶς) ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ νὰ εἶσθε ζηλωταί των.

18 Συμφέρον εἶναι τὸ νὰ εἶσθε ζηλωταὶ διὰ τὸ καλὸν πάντοτε, καὶ οὐχὶ μόνον, ὅταν ἐγὼ εἶμαι παρὼν μεταξύ σας.

19 Παιδία μου, διὰ τὰ ὁποῖα ἐγὼ πάλιν δοκιμάζω πόνους γεννήσεως, ἕως οὗ νὰ μορφωθῇ ὁ Χριστὸς μέσα σας·

20 Ἐγὼ ἤθελον νὰ εἶμαι μεταξύ σας ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ νὰ ἀλλάξω τὴν φωνήν μου· διότι εἶμαι εἰς ἀπορίαν διὰ σᾶς.

8. Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. 9. Νῦν δὲ γνόντες Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιςρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ κ̀ πτωχὰ ςοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε. Κατευθύνων ἐδῶ τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἀπὸ τὰ Ἔθνη πιςεύσαντας, λέγει ὅτι κ̀ εἰδωλολατρεία εἶναι τὸ τοιοῦτον, ἡ προσοχὴ δηλαδὴ περὶ τὸ φυλάττειν ἡμέρας, καὶ ὅτι πλειοτέρας τιμωρίας ἄξιοι εἶναι τώρα οἱ αὐτῆς ἔνοχοι. Διὸ καὶ ὠνόμασε τὰ στοιχεῖα "Θεοὺς οὐ φύσει," θέλων νὰ

ἀποδείξῃ αὐτὸ τοῦτο, καὶ νὰ τὸς ῥίψῃ εἰς πλειοτέραν ἀγωνίαν. Τὸ λεγόμενον δὲ αὐτȣ̃ εἶναι τοιȣ̃τον· Ὅτι τότε μὲν, ὄντες ἐσκοτισμένοι κ̓ διάγοντες εἰς τὴν πλάνην, ἐσύρεσθε χαμαί· τώρα δὲ, ὅτε ἐγνωρίσετε τὸν Θεὸν, μᾶλλον δὲ ἐγνωρίσθητε ὑπ᾽ αὐτοῦ, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ σύρετε κατεπάνω σας μεγαλητέραν καὶ δεινοτέραν τιμωρίαν, ὕστερον ἀπὸ τόσην τοῦ Θεȣ̃ πρὸς σᾶς ἐπιμέλειαν ἐξανακυλίσαντες πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν νόσον; Διότι ȣ̓δὲ κἂν εὑρήκετε σεῖς τὸν Θεὸν μὲ τοὺς ἰδικούς σας κόπȣς, ἀλλὰ σεῖς μὲν ἐδιατρίβετε εἰς τὴν πλάνην, αὐτὸς δὲ σᾶς εἵλκυσε. Τὰ ὀνομάζει δὲ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, διότι δὲν ἔχουν κἀμμίαν δύναμιν εἰς τῶν προκειμένων ἀγαθῶν τὴν ἀπόκτησιν.

10. Ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιρȣ̀ς, καὶ ἐνιαυτούς. Φανερὸν εἶναι ἐκ τούτου ὅτι τοὺς ἐκήρυτταν ἐκεῖνοι ὄχι μόνον τὴν περιτομὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς νουμηνίας.

11. Φοβȣ̃μαι ὑμᾶς, μήπως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς. Βλέπεις σπλάγχνα ἀποςολικά; Ἐκεῖνοι ἐσαλεύοντο, καὶ οὗτος τρέμει καὶ φοβεῖται. Διὰ τοῦτο, καὶ σφόδρα διεγείρων αὐτῶν τὴν ἐντροπὴν, λέγει, "Κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς·" ὡς νὰ ἔλεγε, Μή μου ματαιώσετε τοὺς τόσους ἱδρῶτας. Εἰπὼν δὲ, Φοβοῦμαι, καὶ προσθέσας τὸ, Μήπως, τȣ̀ς ἐτάραξεν ὁμοῦ καὶ τοὺς ἐνέπνευσε χρηςὰς ἐλπίδας. Διότι δὲν εἶπεν, Εἰκῆ ἐκοπίασα, ἀλλὰ, Μήπως. Ἀκόμη, λέγει, δὲν ἐτελειώθη τὸ ναυάγιον τοῦτο, ἀλλὰ βλέπω ἔτι τὴν ἀνεμοταραχὴν τοῦτο κοιλιοπονοῦσαν. Διὰ τοῦτο φοβοῦμαι, πλὴν δὲν ἀπελπίσθην. Εἰς τὴν ἐξουσίαν σας εἶναι νὰ διορθώσετε τὸ πᾶν, καὶ νὰ ἐπανέλθετε εἰς τὴν προτέραν γαλήνην. Ἔπειτα, ὡς ἐκτείνων τὴν χεῖρα εἰς ἀπὸ ἀνεμοζάλην ταρασσομένους, φέρει ἑαυτὸν εἰς μέσον, λέγων τὰ ἑξῆς.

12. Γίνεσθε ὡς ἐγὼ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς·

Ταῦτα κατευθύνει πρὸς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων. Διὰ τοῦτο καὶ φέρει ἑαυτὸν εἰς μέσον, πείθων αὐτοὺς καὶ ἐκ τέτου νὰ μακρυνθῶσιν ἀπὸ τὰ παλαιά. Διότι, καὶ ἂν δὲν εἴχετε ἄλλον κανένα ὡς παράδειγμα, ἀρκοῦσε νὰ ἴδετε εἰς ἐμὲ μόνον, ὥστε νὰ κάμετε τὴν μεταβολὴν ταύτην, καὶ νὰ λάβετε θάῤῥος εὔκολα. Θεωρήσετε λοιπὸν ἐμέ. Διότι καὶ ἐγὼ ταῦτα ἔπασχα πρότερον, καὶ μάλιστα μὲ ὑπερβολὴν, καὶ ἐκαιόμην ἀπὸ ζῆλον ὑπὲρ τοῦ νόμου, ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο ὕστερον δεν ἐφοβήθην ν' ἀφήσω τὸν νόμον, ἐδὲ ν' ἀποστατήσω ἀπὸ τὸν τρόπον ἐκεῖνον τῆς ζωῆς. Καὶ ταῦτα εἶναι εἰς σᾶς πασίγνωστα, μὲ πόσην ὑπερβολὴν ἐπροσκολλώμην εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν, καὶ μὲ πόσην ἔτι μεγαλητέραν προθυμίαν τὸν ἀφῆκα ἔπειτα. Ὀρθὰ δ' ἔβαλε τοῦτο εἰς τὸν ὕστερον τόπον· διότι τῶν ἀνθρώπων οἱ περισσότεροι, καὶ μυρίας αἰτίας ἂν εὕρωσι καὶ δικαίας, σύρονται μᾶλλον ἀπὸ τὸν ὁμογενῆ, καὶ ὅποια ἐκεῖνον ἴδωσι πράττοντα, ταῦτα παρακινοῦνται καὶ αὐτοὶ εὐκολώτερα ν' ἀκολουθῶσιν.

Ἀδελφοὶ, δέομαι ὑμῶν, ἐδέν με ἠδικήσατε. Βλέπε πῶς τοὺς ὀνομάζει πάλιν μὲ τὄνομα τῆς τιμῆς, τὸ αὐτὸ δὲ τὲς ἐνθύμιζε καὶ τὴν χάριν. Ἀφȣ̃, συγκρίνας πανταχόθεν τὰ πράγματα, τοὺς ἤγγιζεν αὐστηρὰ, καὶ τοὺς ἔδειξε παρανομȣ̃ντας, καὶ ἔῤῥιψεν εἰς αὐτὲς βέλη πολλαχόθεν, γίνεται πάλιν μετριώτερος ϗ θεραπεύει, μεταχειριζόμενος γλυκυτέρους λόγους. Διότι, καθὼς ὁ πάντοτε μεταχειριζόμενος εὐμένειαν καταστένει τὸν μαθητὴν ἀμελέστερον, ἔτω ὁ πάντοτε αὐστηρὸς εἰς τὰ λόγιά του τὸν πικραιν ι ὑπὲρ τὸ πρέπον. Ὅθεν καλὸν εἶναι παντοῦ νὰ κάμνωμεν τῆς μετριότητος χρῆσιν. Βλέπε λοιπὸν πῶς τὲς ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῶν εἰρημένων, δείχνων ὅτι δὲν εἶπεν ὅσα εἶπε δι' ἀναίτιον κατ' αὐτῶν ἔχθραν, ἀλλὰ διὰ τὴν περὶ αὐτῶν φροντίδα του. Ἀφοῦ τὲς ἔκοψε βαθέα, ἐγχύνει ὡς ἔλαιον τὴν παρηγορίαν ταύτην· καὶ δηλῶν ὅτι δὲν ἐπροῆλθαν ἀπὸ μῖσος

ἢ ἀπὸ ἔχθραν τὰ εἰρημένα, τοὺς ἐνθυμίζει τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς αὐτὲς ἀγάπην, καὶ μιγνύει ἐγκώμια μὲ τὴν ἀπολογίαν. Διὰ τἕτο λέγει, Δέομαι ὑμῶν, ἐδέν με ἠδικήσατε. 13. Οἴδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκός μου εὐηγγελισάμην ὑμῖν. 14. Καὶ τὸν πειρασμόν μου τὸν ἐν τῇ σαρκί μου ἐκ ἐξουθενήσατε. Ἀλλὰ τἕτο μὲν δὲν ἦτο μέγα, τὸ ὅτι δὲν ἠδίκησαν· ἐπειδὴ ἐδὲ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος ἤθελεν εὐχαριστηθῆν νὰ βλάψῃ τὸν μὴ ἀδικήσαντα, καὶ νὰ τὸν λυπήσῃ ἀναιτίως καὶ εἰς μάτην. Σεῖς δὲ ὄχι μόνον δέν με ἠδικήσετε, ἀλλ' ἐδείξετε καὶ πολλὴν καὶ ἀνεκδιήγητον εὔνοιαν· καὶ τῶν ἀδυνάτων ἀκολέθως εἶναι, ὅστις ἀπέλαυσε τοιαύτην ἐπιμέλειαν, νὰ λέγῃ ταῦτα ἀπὸ κακόνοιαν. Δὲν λέγω λοιπὸν ταῦτα δι' ἔχθραν, ἀλλὰ μάλιστα διὰ φιλοστοργίαν καὶ φροντίδα. "Δέομαι ὑμῶν, ἐδέν με ἠδικήσατε. Οἴδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκός μου εὐηγγελισάμην ὑμῖν." Τίποτε δὲν ἦτο πρᾳότερον ἀπὸ τὴν ἁγίαν ἐκείνην ψυχὴν, τίποτε δὲν ἦτο γλυκύτερον καὶ φιλοστοργότερον. Οὐδὲ τὰ προλεγμένα λοιπὸν δὲν ἦσαν ἀλόγε θυμοῦ, ἐδὲ πάθους ψυχῆς, ἀλλὰ φροντίδος πολλῆς. Καὶ τί λέγω, δὲν ἠδικήσετε· πολλὴν καὶ γνησίαν προσπάθειαν ἐδείξετε εἰς ἡμᾶς. "Οἴδατε γὰρ," λέγει, "ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν, καὶ τὸν πειρασμόν με τὸν ἐν τῇ σαρκί μου ἐκ ἐξεθενήσατε, ἐδὲ διεπτύσατε." Τί τάχα νοεῖ μὲ τὰ λόγια ταῦτα; Ἐδιωκόμην, λέγει, ἐμαστιγονόμην, μυρίους θανάτους ὑπέμενα κηρύττων εἰς σᾶς, καὶ οὐδὲ οὕτω μὲ κατεφρονήσετε. Τοῦτο σημαίνει ἡ φράσις, "Τὸν πειρασμόν μου τὸν ἐν τῇ σαρκί με ἐκ ἐξουθενήσατε, οὐδὲ διεπτύσατε." Βλέπεις σύνεσιν πνευματικήν; Ἕως καὶ ἀπολογούμενος τὲς κινεῖ εἰς ἐντροπὴν, δείχνων ὅσα ἔπαθε δι' αὐτούς. Ἀλλ' ὅμως, λέγει, κἀνὲν ἀπὸ ταῦτα δὲν σᾶς ἐσκανδάλισεν, ἐδὲ μ' ἐκαταφρονήσετε διὰ τὰ πάθη καὶ τοὺς διωγμούς·

διότι ταῦτα ὀνομάζει ἀσθένειαν καὶ πειρασμόν. Ἀλλ' ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθέ με. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄτοπον, ὅτε μὲν ἐδιωκόμην καὶ ἐφυγαδευόμην, νὰ μὲ δέχεσθε ὡς ἄγγελον Θεοῦ, ὅταν δὲ συμβουλεύω τὰ δέοντα, νὰ μή με δέχεσθε;

15. Τίς οὖν ἦν ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι, εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. 16. Ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν; Ἐδῶ ἀπορεῖ, καὶ ἐκπλήττεται, καὶ ζητεῖ νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτοὺς τὴν αἰτίαν τῆς μεταβολῆς. Τίς, λέγει, σᾶς ἠπάτησε, καὶ σᾶς κατέπεισε νὰ διατεθῆτε ἄλλως πρὸς ἡμᾶς; Δὲν εἶσθε σεῖς οἱ ὁποῖοι μ' ἐδουλεύετε, καὶ μ' ἐθεραπεύετε, καὶ μ' ἐκρίνετε ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σας τιμιώτερον. Τί λοιπὸν ἐσυνέβη; Πόθεν ἡ ἔχθρα; Πόθεν ἡ ὑποψία; Διότι τάχα σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθειαν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ μὲ τιμᾶτε καὶ νὰ μὲ θεραπεύετε πλειότερον· τώρα δὲ σᾶς ἔγινα ἐχθρὸς, ἐπειδὴ σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθειαν. Ἐγὼ, λέγει, ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐξεύρω, παρὰ τὸ ὅτι σᾶς ἠλήθευσα. Καὶ στοχάσου μὲ πόσην ταπεινοφροσύνην ἀπολογεῖται. Διότι δείχνει τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ λέγωνται ταῦτα ἀπὸ κακόνοιαν, ὄχι ἀπ' ὅσα αὐτὸς ἔκαμε πρὸς ἐκείνους εὐεργετήματα, ἀλλ' ἀπ' ὅσα ἐκεῖνοι ἔκαμαν πρὸς αὐτόν. Δὲν εἶπε, Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν, ὅσις ἐμαστίχθη, ὅσις ἐδιώχθη, ὅστις ἔπαθε μυρία δι' ἐσᾶς, οὗτος νὰ σᾶς ἐπιβουλεύῃ τώρα; ἀλλ' ἀπ' ὅσα ἐκεῖνοι εἶχαν νὰ καυχῶνται, ἀπὸ ταῦτα συλλογίζεται λέγων, Πῶς εἶναι δυνατὸν, ὅστις ἐτιμήθη ἀπὸ σᾶς, ὅστις ἔλαβεν ὡς ἀγγέλου ὑποδοχὴν, οὗτος νὰ σᾶς ἀνταμείψῃ μὲ τὰ ἐναντία;

17. Ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ἡμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε. Διότι εἶναι καὶ καλὸς ζῆλος, ὅταν τὶς ζηλοῖ οὕτω, ὥστε νὰ μιμῆται τὴν ἀρετήν. Εἶναι δὲ καὶ ζῆλος

κακὸς, ὁ ἀποβλέπων εἰς τὸ νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τὸν ὀρθῶς διάγοντα· τὸ ὁποῖον καὶ αὐτοὶ ἐπιχειροῦν τώρα, θέλοντες νὰ σᾶς ἐκβάλωσιν ἀπὸ τὴν τελείαν γνῶσιν, καὶ νὰ σᾶς φέρωσιν εἰς τὴν κολοβωμένην καὶ τὴν νόθον, ὄχι δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀλλ' ὥστε αὐτοὶ μὲν νὰ κάθωνται εἰς τόπον διδασκάλων, νὰ καταφέρωσι δὲ σᾶς, οἱ ὁποῖοι τώρα εἴσθε ὑψηλότεροι αὐτῶν, εἰς τόπον μαθητῶν. Τοῦτο ἐφανέρωσεν εἰπὼν, "Ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε." Ἐγὼ δὲ, λέγει, θέλω τὸ ἐναντίον, σεῖς νὰ γίνεσθε καλήτεροι αὐτῶν, κ) παράδειγμα τῶν τελειοτέρων· τὸ ὁποῖον καὶ συνέβη ὅτε ἤμην μὲ σᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς.

18. Καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, κ) μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς. Ἐδῶ αἰνίττεται ὅτι ἡ ἀπουσία του ἐπροξένησε τὰ δεινὰ ταῦτα ὅλα, κ) ὅτι τὸ μακάριον μὲν εἶναι τοῦτο, ὄχι μόνον ὅταν παρευρίσκεται ὁ διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ὅταν λείπῃ, νὰ ἔχωσιν οἱ μαθηταὶ τὴν πρέπουσαν διάθεσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν ἔτι φθασμένοι εἰς τοιαύτην τελειότητα, προσπαθεῖ κατὰ πάντα τρόπον νὰ τοὺς διδάξῃ τοῦτο.

19. Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Βλέπε ταραττόμενον, βλέπε θορυβούμενον. "Ἀδελφοί μου, δέομαι ὑμῶν· τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω." Μητέρα μιμεῖται τρέμουσαν διὰ τὰ τέκνα της. "Ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν." Βλέπεις σπλάγχνα πατρικά; Βλέπεις ἀθυμίαν πρέπουσαν εἰς Ἀπόστολον; Βλέπεις ὁποίαν ὀλολυγὴν ἔσυρε, πολὺ πικροτέραν ἀπὸ τὰς τῶν γυναικῶν τὴν ὥραν τῆς γεννήσεως; Ἐδιαφθείρετε, λέγει, τὴν εἰκόνα, ἐχάσετε τὴν συγγένειαν, ἠλλοιώσετε τὴν μορφήν· ἄλλης ἀναγεννήσεως καὶ ἀναπλάσεως ἔχετε χρείαν· ἀλλ' ὅμως σᾶς ὀνομάζω ἔτι παιδία, σᾶς τὰ ἐκτρώματα. Ἀλλ' οὕτω μὲν δὲν λέγει, ἄλλως δέ· διότι τοὺς λυπεῖται,

κ) δὲν θέλει νὰ τὲς κτυπήσῃ, μήτε νὰ προσθέσῃ πληγὰς εἰς πληγάς. Ἀλλὰ καθὼς οἱ ἔμπειροι ἰατροὶ δὲν ἰατρεύουν διαμιᾶς τοὺς ὅσοι ἐκατάπεσαν εἰς μακρὰν νόσον, ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων, ὥστε νὰ μὴν ὀλιγοψυχήσωσι κ) ἀποθάνωσι, παρόμοια ὁ μακάριος οὗτος. Διότι καὶ οἱ πόνοι οὗτοι ἦσαν τόσον δριμύτεροι τῶν σωματικῶν, ὅσον καὶ ἡ φιλοσοργία ἦτο μεγαλητέρα, καὶ τὸ ἁμάρτημα ὄχι ἀπὸ τὰ τυχόντα. Πάντοτε λέγω, καὶ ποτὲ δὲν θέλω παύσειν νὰ λέγω, ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη παράβασις ἀφανίζει ὁλόκληρον τὴν ὄψιν καὶ τὴν μορφὴν τῶν πραγμάτων.

20. Ἤθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, κ) ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου. Στοχάσου τὸν ἀνυπόμονον, τὸν θερμὸν, τὸν μὴ δυνάμενον νὰ ὑποφέρῃ τὰ τοιαῦτα· διότι ἡ ἀγάπη εἶναι τοιοῦτον· δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ ζητεῖ καὶ τὴν παρουσίαν. "Ὥστε ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου," λέγει· δηλαδὴ, νὰ τὴν μεταβάλω εἰς ὀδυρμὸν, νὰ κινήσω καὶ δάκρυα, καὶ νὰ σύρω τὰ πάντα εἰς θρῆνον. Διότι εἰς ἐπιστολὴν ἦτον ἀδύνατον νὰ δείξῃ δάκρυα κ) ἀνασεναγμούς. Ὅθεν καίεται ἐπιποθῶν τὴν παρυσίαν. Ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν. Δὲν ἐξεύρω, λέγει, τί νὰ εἴπω, δὲν ἐξεύρω τί νὰ συλλογισθῶ. Πόθεν ἐπροῆλθεν ὅτι σεῖς οἱ ἀναβάντες πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῶν οὐρανῶν, καὶ διὰ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους ὑπεμείνετε ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ διὰ τῶν σημείων τὰ ὁποῖα ἐδείξετε διὰ τῆς πίστεως,—ὅτι σεῖς, λέγω, ἐκαταφέρθητε τόσον αἰφνιδίως εἰς τόσην εὐτέλειαν, ὥστε νὰ σύρεσθε εἰς περιτομὴν καὶ εἰς σάββατα, καὶ νὰ κρέμεσθε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαΐζοντας; Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε καταρχὰς, "Θαυμάζω ὅτι ὅτω ταχέως μετατίθεσθε·" καὶ ἐδῶ, "Ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν·" ὡς νὰ ἔλεγε, Τί νὰ εἴπω; Τί νὰ λαλήσω; Τί νὰ συλλογισθῶ; Ἀπορῶ. Διὸ κ) ἀνάγκη νὰ κλαίω, τὸ ὁποῖον καὶ οἱ προφῆται κάμνουν εἰς

τὰ ἄπορα. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο μέσον θεραπείας ὄχι μικρὸν, τὸ ὄχι μόνον νὰ συμβουλεύῃ τις, ἀλλὰ καὶ νὰ θρηνῇ. Τοῦτο ἔλεγεν ὅτε ὡμίλει καὶ πρὸς τοὺς Μιλησίους, "Τριετίαν μετὰ δακρύων νουθετῶν ὑμᾶς οὐ διέλειπον." Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ἐδῶ, "Ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου." Διότι εἰς τὰς ἀπορίας καὶ τὰς ἀμηχανίας τὰς παρ' ἐλπίδα συμβαινούσας νικώμενοι πολλάκις, κινούμεθα εἰς δάκρυα. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἐπέπληξε, καὶ τοὺς διήγειρεν εἰς ἐντροπὴν, καὶ πάλιν τοὺς ὡμίλησε μὲ γλυκύτητα, ἔπεσεν ὕστερον εἰς ὀδυρμόν· ὁ ὀδυρμὸς δὲ χρησιμεύει ὄχι μόνον εἰς ἐπίπληξιν, ἀλλὰ καὶ εἰς κολακείαν. Διότι οὔτε τραχύνει ὡς ἡ ἐπίπληξις, οὔτε προξενεῖ ἀμέλειαν ὡς ἡ γλυκυλογία, ἀλλ' εἶναι ἰατρικὸν μιγμένον, καὶ ἔχει πολλὴν ἰσχὺν πρὸς διόρθωσιν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐθρήνησε καὶ τῶν ἐμαλάκυνε τὴν διάνοιαν, καὶ ἐκέρδησε περισσότερον τὴν εὔνοιάν των, ἐμβαίνει πάλιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, προβάλλων μεγαλήτερον κεφάλαιον, καὶ δείχνων ὅτι αὐτὸς ὁ νόμος δὲν θέλει ὥστε αὐτὸς νὰ φυλάσσεται. Πρότερον μὲν ἔφερε τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ, τώρα δὲ φέρει εἰς μέσον αὐτὸν τὸν νόμον, ὅστις παραινεῖ νὰ μὴ φυλάττωσιν αὐτὸν, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐγκαταλείψωσι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἰσχυρότερον· ὥστε, ἂν θέλετε, λέγει, νὰ ὑπακούετε τὸν νόμον, ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ αὐτόν· διότι τοῦτο αὐτὸς θέλει. Ἀλλὰ δὲν λέγει μὲν οὕτω· τὸ κατορθόνει δὲ ἀλλέως, ἀναμιγνύων καὶ ἱστορίαν.

Τομὴ Τρίτη.

Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἦσαν τύποι τῶν ὑπὸ τὸν Νόμον καὶ ὑπὸ τὸ Εὐαγγέλιον.

21 Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε	21 Εἴπετε μοι σεῖς, οἱ ὁποῖοι θέλετε νὰ ὑποτάσσησθε εἰς τὸν νόμον, δὲν ἀκούετε τὸν νόμον;

22 Γέγραπται γὰρ, ὅτι Ἀβραὰμ δυὸ υἱοὺς ἔσχεν· ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας.

23 Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας.

24 Ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα· αὗται γάρ εἰσιν αἱ δύο διαθῆκαι· μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ.

25 Τὸ γὰρ Ἄγαρ, Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλὴμ, δουλεύει δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς.

26 Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν.

27 Γέγραπται γάρ· Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον, καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.

28 Ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, κατὰ Ἰσαὰκ, ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν.

29 Ἀλλ᾽ ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς, ἐδίωκε τὸν κατὰ πνεῦμα· οὕτω καὶ νῦν.

30 Ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας.

31 Ἄρα, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας.

22 Διότι εἶναι γεγραμμένον· ὁ Ἀβραὰμ ἐγέννησε δύο υἱούς· ἕνα ἀπὸ τὴν δούλην, καὶ ἕνα ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν (γυναῖκά του).

23 Ὅμως ὁ (γεννηθεὶς) ἀπὸ τὴν δούλην, ἐγεννήθη κατὰ σάρκα· καὶ ὁ (γεννηθεὶς) ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν, (ἐγεννήθη) διὰ μέσου τῆς ὑποσχέσεως.

24 Αὐτὰ δὲ ἐννοοῦνται ἀλληγορικῶς· δηλαδὴ αὐταὶ (αἱ γυναῖκες) εἶναι αἱ δύο διαθῆκαι· ἡ μία ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ, ἡ ὁποία γεννᾷ δούλας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἄγαρ.

25 Διότι τὸ Ἄγαρ (σημαίνει) Σινᾶ, (τὸ ὁποῖον) εἶναι βουνὸν εἰς τὴν Ἀραβίαν, καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ, ἡ ὁποία εἶναι δούλη ὁμοῦ μὲ τὰ τέκνα της.

26 Ἡ ἄνω ὅμως Ἱερουσαλὴμ εἶναι ἐλευθέρα, ἡ ὁποία εἶναι μήτηρ ὅλων ἡμῶν.

27 Διότι εἶναι γεγραμμένον· Εὐφράνθητι στεῖρα, ἡ ὁποία δὲν γεννᾷς· κράξαι, καὶ φώναξαι σὺ, ἡ ὁποία δὲν κοιλοπονεῖς, διότι τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου (γυναικὸς,) εἶναι περισσότερα παρὰ (τὰ τέκνα τῆς γυναικὸς,) ἡ ὁποία ἔχει τὸν ἄνδρα.

28 Ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, εἴμεθα τέκνα τῆς ὑποσχέσεως, καθὼς ἦτον ὁ Ἰσαάκ.

29 Πλὴν καθὼς τότε ὁ (υἱὸς,) ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη κατὰ σάρκα, κατέτρεχε τὸν (υἱὸν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη) κατὰ πνεῦμα· μὲ τὸν ἴδιον τρόπον (συμβαίνει) καὶ κατὰ τὸ παρόν.

30 Ὅμως τί λέγει ἡ γραφή; Ἀποίωξαι τὴν δούλην καὶ τὸν υἱόν της· διότι δὲν θέλει εἶναι κληρονόμος ὁ υἱὸς τῆς δούλης ὁμοῦ μὲ τὸν υἱὸν τῆς ἐλευθέρας (γυναικός).

31 Λοιπὸν, ἀδελφοὶ, ἡμεῖς δὲν εἴμεθα τέκνα δούλης, ἀλλὰ (τέκνα) τῆς ἐλευθέρας.

21. Λέγετε γάρ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; Καλὰ εἶπεν, Οἱ θέλοντες· διότι δὲν ἀπαιτοῦσεν αὐτὸ ἡ φυσικὴ τῶν πραγμάτων ἀκολουθία, ἀλλ' ἡ ἄκαιρος φιλονεικία ἐκείνων. Νόμον δὲ καλεῖ ἐδῶ τὸ βιβλίον τῆς κτίσεως, τὸ ὁποῖον κάμνει συχνὰ, ὀνομάζων οὕτω ὅλην τὴν Παλαιάν.

22. Γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. Τὸν Ἀβραὰμ φέρει πάλιν εἰς μέσον, ὄχι ταυτολογῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ πατριάρχου ἡ δόξα ἦτο πολλὴ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, δείχνει ὅτι ἐκεῖθεν ἔλαβαν οἱ τύποι τὴν ἀρχὴν, καὶ εἰς αὐτὸν ἐπροζωγραφοῦντο τὰ παρόντα. Καὶ ἀφοῦ πρότερον ἔδειξεν ὅτι οἱ Γαλάται ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἀβραὰμ, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν τῆς αὐτῆς ἀξίας οἱ υἱοὶ τοῦ πατριάρχου, ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς δούλης, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, δείχνει ἔπειτα, ὅτι ὄχι μόνον ἦσαν υἱοὶ, ἀλλὰ καὶ οὕτως υἱοὶ, καθὼς ὁ ἐλεύθερος καὶ ὁ εὐγενής. Τόσον εἶναι μεγάλη τῆς πίστεως ἡ δύναμις.

23. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας. Τί σημαίνει τὸ, Κατὰ σάρκα; Ἐπειδὴ ἔλεγεν ὅτι ἡ πίστις μᾶς συνάπτει μὲ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος οὗτος, ὅτι οἱ μὴ γεννηθέντες ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἀβραὰμ, ἐφαίνετο ἀπίθανος εἰς τοὺς ἀκούοντας, δείχνει ὅτι τὸ παράδοξον τοῦτο συνέβη ἀπαρχῆς. Ὁ Ἰσαὰκ, μολονότι δὲν ἐγεννήθη κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, οὐδὲ κατὰ γάμων νόμον, οὐδὲ κατὰ σαρκὸς δύναμιν, βλαστήσας ἀπὸ νεκρὰ σώματα καὶ ἀπὸ τὴν μήτραν ἐκείνην, ἦτον ὅμως υἱὸς καὶ υἱὸς γνήσιος. Διότι δὲν ἐπροῆλθεν ἀπὸ τὴν σάρκα ἡ σύλληψις, οὐδὲ ἀπὸ τὸ σπέρμα ἡ γέννησις· τῆς Σάῤῥας ἡ μήτρα ἦτο νεκρὰ, καὶ ἐπειδὴ ἦτον ἡλικιωμένη, καὶ

ἐπειδὴ ἦτο στεῖρα· ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος τὸν ἔπλασεν. Εἰς τὸν δοῦλον ὅμως δὲν ἠκολούθησεν οὕτω, ἀλλ' ἐγεννήθη ἐκεῖνος κατὰ τῆς φύσεως τὰ δεσμὰ, καὶ κατὰ τοῦ γάμου τὴν συνήθειαν. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ μὴ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἦτο τιμιώτερος ἀπὸ τὸν γεννηθέντα κατὰ σάρκα. Ἂς μὴ λοιπὸν σᾶς θορυβῇ τὸ ὅτι δὲν ἐγεννήθητε κατὰ σάρκα· ἐπειδὴ διὰ τοῦτο μάλιστα εἶσθε συγγενεῖς αὐτοῦ, διότι δὲν ἐγεννήθητε κατὰ σάρκα. Τὸ κατὰ σάρκα τοῦτο δὲν σᾶς κάμνει τιμιωτέρους, ἀλλὰ κ᾽ ἀτιμοτέρους. Θαυμασιωτέρα καὶ πνευματικωτέρα εἶναι ἡ γέννησις ἡ μὴ κατὰ σάρκα, ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἀπὸ τοὺς οὐρανόθεν γεννηθέντας. Ὁ Ἰσμαὴλ ἐγεννήθη κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἦτο δοῦλος, καὶ ὄχι τοῦτο μόνον, ἀλλὰ κ᾽ ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ οἰκίαν. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ, ὅστις ἐγεννήθη κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὴ ἦτον υἱὸς κ᾽ ἐλεύθερος, ἦτο κύριος ὅλων.

24. Ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα. Καταχρηστικῶς ὠνόμασεν ἀλληγορίαν τὸν τύπον. Τὰ λόγιά του δὲ σημαίνουν τοῦτο· Ἡ ἱστορία αὕτη δὲν δηλοῖ μόνον ὅσον φαίνεται, ἀλλὰ κηρύττει καὶ ἄλλα τινά· ὅθεν καὶ ὀνομάζεται ἀλληγορία. Τί δὲ ἐπροκήρυξε; Κανὲν ἄλλο, πλὴν τὰ παρόντα ὅλα. Αὗται γάρ εἰσιν αἱ δύο διαθῆκαι, λέγει, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ. Αὗται· Τίνες; Τῶν παιδίων ἐκείνων αἱ μητέρες, ἡ Σάῤῥα, καὶ ἡ Ἄγαρ. Τί δὲ νοεῖ μὲ τὰς δύο διαθήκας; Δύο νόμους. Ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἱστορίαν γυναικῶν ὀνόματα, ἐπέμεινεν ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ θηλυκοῦ γένους, σύρων ὄχι ἀδύνατον ἐπιχείρημα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀνόματα. Πῶς δὲ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀνόματα;

25. Τὸ γὰρ Ἄγαρ, Σινᾶ ὄρος ἐςὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ. Ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι περὶ δύο διαθηκῶν. Ἡ Παλαιὰ διαθήκη, τῆς ὁποίας μεσίτης ἦτον ὁ Μωϋσῆς, ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἀπὸ

τὸ ὄρος Σινᾶ, ὅπου ἐθεμελιώθη. Ἡ Ἄγαρ δὲ, ἡ δούλη, ἦτο τύπος τῆς Παλαιᾶς διαθήκης, τῆς θεμελιωθείσης ἐπὶ τοῦ Σινᾶ, τὸ ὁποῖον ὄρος λέγεται Ἀραβιςὶ Ἄγαρ. Διότι, καθὼς ἡ Ἄγαρ ἐγέννησεν υἱὸν τοῦ Ἀβραὰμ, ὅςις, μολονότι ἦτον υἱός του, δὲν ἦτον ὅμως κληρονόμος αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον δοῦλός του, οὕτω τὸ ὄρος Σινᾶ, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Ἰσραὴλ ἔλαβε τὸν νόμον, ἐγέννησε, τρόπον τινὰ, τοῦ Θεοῦ υἱὸν, ἤγουν λαὸν, ὅςις, ἂν καὶ ἦτο λαός του, ἦτον ὅμως μόνον κατὰ ἐξωτερικὸν, σαρκικὸν, καὶ δουλικὸν τρόπον, ὄχι οἱ κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ. Ὅσον ὀλίγον ἠδύνατο ὁ Ἰσμαὴλ νὰ ἦναι ὁ κληρονόμος τοῦ Ἀβραὰμ μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁμοίως μὲ αὐτὸν, τόσον ὀλίγον οἱ θέλοντες νὰ δικαιωθῶσι μὲ τὰ ἴδιά των ἔργα ἐμποροῦν νὰ ἦναι τὰ τέκνα καὶ οἱ κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ, — ἐπειδὴ ὁ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ δοθεὶς νόμος εἶναι, καθὼς ὁ Ἰσμαὴλ, υἱὸς χωρὶς τὴν ὑπόσχεσιν τῆς εὐλογίας καὶ κληρονομίας. **Ὥστε οἱ ἐκ τῆς Παλαιᾶς γεννώμενοι ἀνάγκη ὅλοι νὰ ἦναι δοῦλοι. Διότι τὸ ὄρος ἐκεῖνο, ὅπου ἐδόθη ἡ παλαιὰ διαθήκη, ὂν ὁμώνυμον μὲ τὴν δούλην, περιλαμβάνει καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Τοῦτο σημαίνει τὸ, Συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ· ἤγουν, γειτνιάζει, συνορεύει. Δουλεύει δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Τί λοιπὸν ἐκ τούτου; Ὅτι ὄχι μόνον ἦτον ἐκείνη δούλη, καὶ ἐγέννα δούλους, ἀλλὰ καὶ αὕτη, ἤγουν, ἡ διαθήκη, τῆς ὁποίας τύπος ἦτον ἡ δούλη. Διότι ἡ Ἱερουσαλὴμ κεῖται εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ ὄρους τοῦ ὁμωνύμου μὲ τὴν δούλην· εἰς τοῦτο δὲ τὸ ὄρος ἐδόθη καὶ ἡ διαθήκη.**

Ποῦ λοιπὸν εἶναι καὶ τῆς Σάῤῥας ὁ τύπος; 26. Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐςίν. Ὅθεν καὶ οἱ ἐξ αὐτῆς γεννώμενοι δὲν εἶναι δοῦλοι. Τῆς μὲν Ἱερουσαλὴμ τῆς κάτω ἦτο τύπος ἡ Ἄγαρ, ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἀπὸ τὸ οὕτω καλούμενον ὄρος· τῆς δὲ ἄνω τύπος εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἡ συνέπεια ὅμως δὲν μᾶς συγχωρεῖ νὰ νοήσωμεν τὸ χωρίον τοῦτο ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ τὴν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, (ἥτις μνημονεύεται Ἀποκ. κα΄. καὶ Ἑβρ. ιβ΄. 22.) ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν νέαν καὶ οὐράνιον ἐπὶ γῆς βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ἥτις στέκει ἐξαιρέτως εἰς τοῦ Πνεύματός του τὴν κοινωνίαν. Ἀποκ. ιβ΄. Τῆς βασιλείας ταύτης τύπος ἦτο Σάῤῥα ἡ ἐλευθέρα.

Διότι, καθὼς ὁ υἱὸς τῆς Σάῤῥας ἦτον ἐλεύθερος παῖς καὶ κληρονόμος τῶν ἀγαθῶν τοῦ πατρός του, οὕτω ὁ λαὸς τῆς Νέας διαθήκης εἶναι κληρονόμοι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν του. Καθὼς ὁ νόμος γεννᾷ δούλους, παρόμοια τὸ Εὐαγγέλιον γεννᾷ ἐλευθέρους υἱούς.

Δὲν ἀρκεῖται ὅμως εἰς τοὺς τύπους ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὸν Ἠσαΐαν μαρτυροῦντα τὰ εἰρημένα. Ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ εἶναι μήτηρ ἡμῶν ὅλων, καὶ ὠνόμασεν ὕτω τὴν Ἐκκλησίαν, παρασένει τὸν Προφήτην συμφωνοῦντα μὲ αὐτόν. Διότι λέγει,

27. Εὐφράνθητι ςεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον ϰ βόησον ἡ ὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Τίς λοιπὸν ἦτον ἡ ςεῖρα, καὶ τίς ἡ ἔρημος ἀρχήτερα; Δὲν εἶναι πασίδηλον, ὅτι ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, ἡ στερημένη τὴν γνῶσιν τοῦ Θεῦ; Τίς δὲ ἡ τὸν ἄνδρα ἔχουσα; Δὲν εἶναι πασίδηλον ὅτι ἡ Συναγωγή; Ἀλλ' ὅμως ἐνίκησε ταύτην εἰς τὴν πολυπαιδίαν ἡ στεῖρα. Διότι ἐκείνη μὲν ἔχει ἔθνος ἕν· τὰ δὲ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἐγέμισαν τὴν Ἑλλάδα, τὴν βάρβαρον, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Βλέπεις πῶς μᾶς ὑπεδήλωσαν τὰ μέλλοντα, ἡ μὲν Σάῤῥα διὰ πραγμάτων, ὁ δὲ προφήτης διὰ λόγων; Στοχάσου δέ· στεῖραν ἐκάλεσεν ὁ προφήτης, καὶ ταύτην ἔδειξεν ὅτι ἔγινε πολλῶν παιδίων μήτηρ. Τοῦτο συνέβη τυπικῶς καὶ εἰς τὴν Σάῤῥαν. Διότι καὶ αὕτη, ὖσα στεῖρα, ἔγινε μήτηρ πλήθους ἀπογόνων. Εἰς τὸν Παῦλον ὅμως οὐδὲ ταῦτα ἀρκοῦν, ἀλλὰ περιεργάζεται καὶ πῶς ἡ μήτηρ ἔγινε στεῖρα, ὥστε νὰ φανῇ καὶ εἰς τοῦτο ἡ μεταξὺ τοῦ τύπου καὶ τῆς ἀληθείας συμφώνησις. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς.

28. Ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν. Διότι ὄχι μόνον ἦτο ςεῖρα ἡ Ἐκκλησία, καθὼς ἡ Σάῤῥα, ὄχι μόνον ἔγινε πολύπαις, καθὼς ἐκείνη, ἀλλὰ ϰ ὕτως ἐγέννησε,

καθὼς ἡ Σάῤῥα. Ὡς ἔκαμεν ἐκείνην μητέρα ὄχι ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ· — διότι ὁ εἰπὼν, "Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάῤῥᾳ υἱὸς," οὗτος ἐμβῆκεν εἰς τὴν μήτραν, καὶ ἐδημιούργησε τὸ βρέφος· — οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τὴν ἡμετέραν ἡ φύσις μὲν τίποτε δὲν ἐνεργεῖ· ἀλλὰ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα ἐξεύρουν οἱ πιστοὶ, προφερόμενα ἀπὸ τὸν ἱερέα, διαπλάττουν καὶ ἀναγεννοῦν τὸ βαπτιζόμενον εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν ὑδάτων, καθὼς εἰς μήτραν τινά. Ὅθεν, ἂν ἤμεθα παῖδες τῆς στείρας, εἴμεθα καὶ ἐλεύθεροι. Καὶ ποία ἐλευθερία εἶναι αὕτη, ἠμπορεῖσέ τις νὰ εἴπῃ, ὅταν οἱ μὲν Ἰουδαῖοι θλίβωσι καὶ μαστίζωσι τοὺς πιστεύσαντας, οἱ δὲ φαινόμενοι ἐλεύθεροι διώκωνται; Διότι ταῦτα ἐσύμβαιναν τότε, ὅτε ἐδιώκοντο οἱ πιστοί. Ἀλλὰ μηδὲ τοῦτο ἂς σᾶς θορυβῇ, λέγει· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἐπροηγήθη εἰς τὸν τύπον. Διότι ὁ Ἰσαὰκ, ἐλεύθερος ὢν, ἐδιώκετο ἀπὸ τὸν δοῦλον Ἰσμαήλ. Ὅθεν καὶ ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς.

29. Ἀλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸν κατὰ Πνεῦμα, οὕτω καὶ νῦν. 30. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας. Τί λοιπόν; Εἶναι αὕτη ὅλη ἡ παρηγορία, τὸ νὰ ἐδείχθη ὅτι οἱ ἐλεύθεροι διώκονται ἀπὸ τοὺς δούλους; Ὄχι, λέγει· οὐδ' ἐγὼ στέκω μέχρι τούτου, ἀλλ' ἄκουσε καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ τότε θέλεις λάβειν ἱκανὴν παρηγορίαν. Τίνα λοιπὸν εἶναι τὰ ἑξῆς; "Ἔκβαλε τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης· οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας." Ἴδες τὴν ποινὴν τῆς προσκαίρου τυραννίδος, καὶ τῆς ὑπεροψίας τῆς ἀκαίρου; Ὁ παῖς διώχνεται ἀπὸ τὰ πατρικὰ κτήματα, καὶ γίνεται φυγὰς, καὶ πλάνος ὁμοῦ μὲ τὴν μητέρα. Σὺ δὲ στοχάσου τὴν σοφίαν τῶν εἰρημένων.

Διότι δὲν εἶπεν, ἐπειδὴ ἐδίωκε, διὰ τοῦτο μόνον ἀπεβάλθη, ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ κληρονομήσῃ. Τὴν τιμωρίαν ταύτην τὸν ἐκαταδίκασε νὰ ὑποφέρῃ ὄχι διὰ τὸν πρόσκαιρον διωγμόν· διότι οὗτος ἦτο μικρὸς, καὶ ἀνάξιος τόσον μεγάλης τιμωρίας· ἀλλὰ δὲν τὸν ἐσυγχώρησε νὰ γένῃ κοινωνὸς τῶν ἑτοιμασμένων διὰ τὸν παῖδα, δείχνων ὅτι, καὶ χωρὶς τὸν διωγμὸν, τοῦτο ἦτον εἰς αὐτὸν ἐξαρχῆς διωρισμένον, λαβὸν τὴν ἀρχὴν ὄχι ἀπὸ τὸν διωγμὸν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα. Καὶ δὲν εἶπεν, "Οὐ μὴ κληρονομήσει ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ," ἀλλὰ, "Ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης," ὀνομάζων αὐτὸν ἀπὸ τὸν φαυλότερον γονέα. Ἀλλ᾽ ἡ Σάῤῥα ἦτο στεῖρα, διότι καὶ ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία ἦτο τοιαύτη· Βλέπεις ὅτι εἰς ὅλα φυλάσσεται ὁ τύπος; Καθὼς ἐκείνη, μὴ γεννῶσα εἰς ὅλους τοὺς προλαβόντας χρόνους, γίνεται μήτηρ εἰς τὸ ἔσχατον γῆρας· οὕτω καὶ αὕτη γεννᾷ, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Τοῦτο καὶ οἱ προφῆται προανεφώνουν λέγοντες, "Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα·" τὴν Ἐκκλησίαν ὀνομάζοντες οὕτω. Διότι δὲν εἶχε γνωρίσειν τὸν Θεόν· ἀλλ᾽ ὅμως ἀφοῦ τὸν ἐγνώρισεν, ἐνίκησε τὴν πολύπαιδα συναγωγήν. Εἰς βραχυλογίαν· Καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ Ἰσαὰκ εἶναι τύπος, ὅτι ὁ πρῶτος ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ πατρός του, ὅταν ἐφάνη ὁ κληρονόμος. Οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ διώκοντες τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ θέλοντες νὰ μένωσιν ὑπὸ τὴν οἰκονομίαν τοῦ νόμου, μέλλουν νὰ διωχθῶσιν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Μεσσίου, καὶ νὰ στερηθῶσι τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰ ἀγαθά της·—Ὁμοιοτρόπως ἀποκλείουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὴν βασιλείαν ἐκείνην οἱ ζητοῦντες νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ τῶν ἰδίων των καλῶν ἔργων.

31. Ἄρα, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας. Ταῦτα πάντα κινεῖ καὶ στρέφει, θέλων νὰ δείξῃ ὅτι τὸ γενόμενον δὲν ἦτο πρόσφατον, ἀλλὰ διετυπόνετο ἐξαρχῆς καὶ πρὸ πολλῶν

χρόνων. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄτοπον, σεῖς, οἵτινες πρὸ τόσων χρόνων ἐχωρίσθητε καὶ ἐπετύχετε ἐλευθερίαν, νὰ παραδίδετε θεληματικῶς τὸν ἑαυτόν σας εἰς τῆς δουλείας τὸν ζυγόν; Ἔπειτα προσθέτει καὶ ἄλλην αἰτίαν, ἥτις τὰς ἐκατάπειθε νὰ μένωσιν εἰς τὰ δόγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Τομὴ Πρώτη.

Προτροπὴ καὶ παρακινήσεις εἰς τὸ νὰ φυλάττωσιν ἐλευθερίαν.

Τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν ᾗ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε.	Μένετε λοιπὸν σταθεροὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἠλευθέρωσεν ὁ Χριστὸς, καὶ μὴν ὑποβάλλετε τὸν ἑαυτόν σας πάλιν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.
2 Ἰδὲ, ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.	2 Ἰδοὺ, ἐγὼ ὁ Παῦλος σᾶς λέγω, ὅτι ἀνίσως περιτέμνησθε, ὁ Χριστὸς τελείως δὲν θέλει σᾶς ὠφελήσῃ.
3 Μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι.	3 Καὶ πάλιν δίδω τοιαύτην μαρτυρίαν εἰς καθένα, ὁ ὁποῖος περιτέμνεται, ὅτι εἶναι χρεώστης νὰ ἐκπληρώσῃ ὅλον τὸν νόμον.
4 Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε· τῆς χάριτος ἐξεπέσατε.	4 Σεῖς, ὅσοι θέλετε νὰ δικαιωθῆτε διὰ μέσου τοῦ νόμου, ἀπεμακρύνθητε ἀπὸ τὸν Χριστὸν, καὶ ἐξεπέσατε ἀπὸ τὴν χάριν.
5 Ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα.	5 Ἡμεῖς διὰ τοῦ πνεύματος περιμένομεν τὴν ἐλπίδα, (τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει) ἡ δικαιοσύνη διὰ μέσου τῆς πίστεως.
6 Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη.	6 Διότι εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν δὲν ἰσχύει τίποτε, μήτε τὸ νὰ εἶναι τις περιτετμημένος, μήτε τὸ νὰ εἶναι ἀπερίτμητος, ἀλλ' (ἰσχύει) ἡ πίστις, ὅταν ἐνεργῆται διὰ μέσου τῆς ἀγάπης.
7 Ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἀνέκοψε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;	7 Σεῖς ἐτρέχετε καλά· ποῖος σᾶς ἐμπόδισεν ἀπὸ τὸ νὰ πείθησθε εἰς τὴν ἀλήθειαν;

8 Ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς.

9 Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.

10 Ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε· ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρῖμα, ὅς τις ἂν ᾖ.

11 Ἐγὼ δὲ, ἀδελφοὶ, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ.

12 Ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.

8 Ἡ πεισμονὴ αὐτὴ δὲν (προέρχεται) ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος σᾶς ἐκάλεσεν.

9 Ὀλίγη προζύμη ζυμώνει ὅλον τὸ ζυμωτόν.

10 Ἐγὼ εἶχον τοιαύτην πεποίθησιν εἰς σᾶς μὲ (τὴν χάριν) τοῦ Κυρίου, ὅτι δὲν θέλετε φρονήσῃ ἄλλο τίποτε (παρ' αὐτά·) ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος σᾶς ταράττει, θέλει ὑποφέρῃ τὴν τιμωρίαν, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι.

11 Ἂν ἐγὼ, ἀδελφοὶ, ἤθελον κηρύττῃ περιτομὴν πάλιν, διατί μέχρι τούτου κατατρέχομαι; τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ ἄρα ἤθελε καταργηθῇ.

12 Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ ἀποκόψῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἀναστατώνουσιν.

1. Τῇ ȣ̓ν ἐλευθερίᾳ, φησὶν ᾗ Χριστὸς ὑμᾶς ἐξηγόρασε, ςήκετε. Μήπως τάχα ἠλευθερώσετε σεῖς τὸν ἑαυτόν σας, καὶ τρέχετε πάλιν εἰς τὴν προτέραν δεσποτείαν; Ὄχι· ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ὅστις σᾶς ἐξηγόρασεν, ἄλλος ὅστις ἔδωκε τὴν τιμὴν δι' ἐσᾶς. Βλέπεις μὲ πόσους τρόπους τοὺς ἀποσύρει ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν πλάνην; Πρῶτον δείχνει ὅτι ἐσχάτης ἀνοησίας ἦτο, ἀφοῦ ἔγιναν ἐλεύθεροι ἀντὶ δούλων, νὰ ἐπιθυμῶσι νὰ ἦναι δȣ̃λοι ἀντὶ ἐλευθέρων. Δεύτερον, ὅτι θέλουν φανῆν ἀμνήμονες καὶ ἀχάριστοι πρὸς τὸν εὐεργέτην, ἐὰν καταφρονήσωσι τὸν ἐλευθερωτὴν, καὶ προτιμήσωσι τὸν δουλωτήν. Τρίτον, ὅτι δὲν εἶναι τȣ̃το δυνατόν· διότι δὲν ἔχει τὴν δεσποτείαν ὁ νόμος, ἀφοῦ ἄλλος ἠγόρασε μίαν φορὰν ὅλους ἡμᾶς ἀπὸ αὐτήν. Εἰπὼν δὲ, Στήκετε, ἔδειξε τὸ σάλευμα, τὴν κίνησιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο. Καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε. Μὲ τοῦ ζυγȣ̃ μὲν τὄνομα δείχνει εἰς αὐτοὺς τὸ βαρὺ τȣ̃ πράγματος· μὲ τὴν λέξιν δὲ, Πάλιν, φανερόνει τὴν πολλὴν

αὐτῶν ἀναισθησίαν. Ἐὰν, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἴχετε λάβειν πεῖραν τοῦ βάρους ἐκείνου, δὲν ἠθέλετε εἶσθαι τόσον ἀξιοκατηγόρητοι. Ἀλλὰ σεῖς, οἵτινες ἐμάθετε ἐκ πείρας τὸ φορτικὸν τȣ ζυγοῦ, καὶ ἔπειτα ὑποβάλλετε πάλιν εἰς ἐκεῖνον τὸν ἑαυτόν σας, ποίαν συγγνώμην εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιτύχετε;

2. *Ἴδε, ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι, ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.* Βλέπε πόσον εἶναι μεγάλος ὁ φοβερισμός. Δικαίως λοιπὸν ἀνεθεμάτισε καὶ ἀγγέλους. Πῶς δὲ τίποτε δὲν θέλει σᾶς ὠφελήσειν ὁ Χριστός; Ὁ Ἀπόστολος μὲν δὲν ἀπέδειξε τοῦτο, ἀλλ' ἐδηλοποίησεν ἀποφαντικῶς, ὡς νὰ ἠρκοῦσεν ἡ ἀξιοπιστία τȣ προσώπου εἰς τόπον πάσης ἀποδείξεως. Διὰ τοῦτο εἶπε προλαβόντως, "Ἴδε, ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν·" δείχνων μὲ τὴν φράσιν ταύτην πόσον ἦτο πληροφορημένος τὴν ἀλήθειαν τȣ ὁποίου ἔμελλε νὰ εἴπῃ. Ἡμεῖς δὲ, ὅσον ἐμπορȣμεν, θέλομεν προσθέσειν τὰς ἀποδείξεις ἐκ τοῦ ἑαυτȣ μας. Πῶς λοιπὸν δὲν θέλει ὠφελήσειν ὁ Χριστὸς τίποτε τὸν περιτεμνόμενον; Ὁ περιτεμνόμενος περιτέμνεται, ἐπειδὴ φοβεῖται τὸν νόμον· ὅστις δὲ φοβεῖται τὸν νόμον, ἀπιστεῖ εἰς τὴν δύναμιν τῆς χάριτος· καὶ ὅστις ἀπιστεῖ, δὲν κερδαίνει τίποτε ἀπὸ ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπιςεῖ. Πάλιν, κατ' ἄλλον τρόπον· Ὁ περιτεμνόμενος κάμνει τὸν νόμον κύριον· νομίζων δὲ ὅτι εἶναι κύριος, καὶ παραβαίνων τὸ μεγαλήτερον μέρος αὐτȣ, φυλάττων δὲ τὸ μικρότερον, ὑποβάλλει ἑαυτὸν ἐκ νέου εἰς τὴν κατάραν. Ὅστις δὲ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν κατάραν, καὶ ἀποῤῥίψῃ τὴν ἀπὸ τῆς πίστεως ἐλευθερίαν, πῶς δύναται νὰ σωθῇ; Διότι, ἐὰν μᾶς συγχωρηθῇ νὰ εἴπωμεν καί τι παράδοξον, ȣτος ȣτε εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύει, ȣτε εἰς τὸν νόμον, ἀλλὰ στέκει εἰς τὸ μέσον, θέλων νὰ κερδαίνῃ καὶ ἀπεκεῖ καὶ ἀπεδῶ· διὰ τȣτο ȣδ' ἀπὸ τὸ ἓν ȣδ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος θέλει ὠφεληθῇν τίποτε. Ἔπειτα

ἀφ' εἶπεν ὅτι τίποτε δὲν θέλει ὠφελήσειν ἐκείνους ὁ Χριστὸς, βάλλει τὴν ἀπόδειξιν αἰνιγματωδῶς καὶ συντόμως, λέγων ὅτω·

3. Μαρτύρομαι δὲ παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐςὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ταῦτα λέγονται ἀπὸ ἔχθραν, Δὲν λέγω εἰς σᾶς μόνον, προσθέτει, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον περιτεμνόμενον, ὅτι εἶναι χρεώστης νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν νόμον ὅλον. Διότι τὰ τῦ νόμου συνέχονται τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο. Καὶ καθὼς ὅστις ἀπὸ ἐλεύθερον ἀπεγράφη νὰ ἦναι δῦλος, δὲν κάμνει πλέον ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ δεσμεύεται ἀπ' ὅλους τὺς νόμους τῆς δουλείας· ὅτω καὶ εἰς τὸν νόμον, ὅταν ἀναδεχθῇς μικρόν τι μέρος τῦ νόμου, καὶ ὑποβάλῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸν ζυγὸν, ἔσυρες ἐπάνω σου ὅλην ἐκείνου τὴν δεσποτείαν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς κοσμικὰς κληρονομίας· ὅστις μὲν δὲν ἤγγιξε τίποτε, εἶν' ἐλεύθερος ἀπ' ὅλα τὰ συνοδεύοντα τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀποθανόντος βάσανα· ἂν ὅμως ἐγγίζῃ μικρόν τι, κ' ὅλα ἂν δὲν τὰ λάβῃ, καταστένεται εἰς ὅλα ὑπεύθυνος ἐξ αἰτίας τῦ μέρους. Τῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὸν νόμον, ὄχι διὰ τοῦτον μόνον τὸν ὁποῖον εἶπα τρόπον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον. Διότι τὰ τῦ νόμου συνέχονται τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο. Ἡ περιτομὴ, λόγου χάριν, ἔχει συνδεμένην μὲ αὐτὴν τὴν θυσίαν καὶ τὴν ἡμερῶν παρατήρησιν· ἡ θυσία πάλιν, τὴν φύλαξιν κ' ἡμέρας καὶ τόπου· ὁ τόπος, μυρίων καθαρμῶν τρόπου· οἱ καθαρμοὶ ἐμβάζουν πλῆθός τι παρατηρήσεων ποικίλων. Διότι ὁ ἀκάθαρτος δὲν συγχωρεῖται νὰ θυσιάζῃ, μήτε νὰ ἐμβαίνῃ εἰς τὰ ἱερὰ, μήτε νὰ πράττῃ κανὲν ἄλλο ἀπὸ τὰ τοιαῦτα. Ὅθεν ὁ νόμος σύρει ἐξοπίσω του πολλὰ καὶ διὰ μέσου τῆς μιᾶς ἐντολῆς μόνον. Ἐὰν περιτμηθῇς, ὄχι δὲ εἰς τὴν ὀγδόην ἡμέραν· ἢ ἐὰν εἰς τὴν ὀγδόην ἡμέραν, ἀλλὰ δὲν προσφερθῇ θυσία· καὶ ἂν προσφερθῇ θυσία, πλὴν ὄχι

εἰς τὸν διωρισμένον τόπον· ἢ εἰς τὸν διωρισμένον τόπον, ὄχι ὅμως κατὰ τȣ͂ νόμου τὰς διαταγάς· ἢ κατὰ τȣ͂ νόμου μὲν τὰς διαταγὰς, ἀλλ᾽ ἐνῷ δὲν εἶσαι καθαρός· ἢ ἐνῷ μὲν εἶσαι καθαρὸς, καθαρισθεὶς ὅμως ὄχι μὲ τὰς προσηκȣ́σας ἱεροπραξίας, ὅλα ἐκεῖνα χάνονται. Διὰ τȣ͂το λέγει ὅτι "Ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι." Ἐὰν μὲν ἦναι κύριος ὁ νόμος, μὴ πληρώσῃς μέρος αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ πᾶν· ἐὰν ὅμως δὲν ἦναι κύριος, μηδὲ τὸ μέρος.

4. Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστȣ͂, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιȣ͂σθε· τῆς χάριτος ἐξεπέσετε. Ἀφȣ͂ ἀπέδειξε δι᾽ ἐπιχειρημάτων τὸ πρᾶγμα, προφέρει ἔπειτα τὴν ἀπόφασιν, ὅτι ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῆς ἐσχάτης ποινῆς. Διότι, ὅταν ὁ προστρέχων εἰς τὸν νόμον δὲν ἐμπορῇ νὰ σωθῇ ἀπὸ αὐτὸν, καὶ ἐκπίπτῃ ἐνταυτῷ ἀπὸ τὴν χάριν, τί μένει παρὰ κόλασις ἀπαραίτητος, ἐνῷ ἐκεῖνος μὲν ἀδυνατεῖ νὰ τὸν σώσῃ, αὕτη δὲ πλέον δὲν τὸν δέχεται; Ἀφȣ͂ λοιπὸν ηὔξησε τοιουτοτρόπως τὸν φόβον των, καὶ τῶν ἐτάραξε τὸν νȣ͂ν, καὶ τȣ̀ς ἐγνωστοποίησε τὸ ναυάγιον ὅλον, τὸ ὁποῖον μέλλουν νὰ ὑποφέρωσι, τοὺς ἀνοίγει ἀπὸ πλησίον τῆς χάριτος τὸν λιμένα· τὸ ὁποῖον κάμνει πανταχȣ͂, δηλοποιῶν ὅτι ἐξ αὐτῆς εἶναι εὐκολωτάτη καὶ ἀσφαλεστάτη ἡ σωτηρία. Διὰ τȣ͂το καὶ ἐπιφέρει λέγων· 5. Ἡμεῖς γὰρ Πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα. Κἀνὲν, λέγει, ἀπ᾽ ἐκεῖνα τὰ τȣ͂ νόμου δὲν χρειαζόμεθα. Διότι ἡ πίστις ἀρκεῖ νὰ μᾶς δώσῃ Πνεῦμα, καὶ διὰ μέσου αὐτȣ͂ δικαιοσύνην, καὶ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθά.

6. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησȣ͂ ȣ̓́τε περιτομή τι ἰσχύει, ȣ̓́τε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι᾽ ἀγάπης ἐνεργουμένη. Βλέπεις πῶς μεταχειρίζεται τώρα πλειοτέραν παῤῥησίαν; Ὅστις, λέγει, ἐνδύθη τὸν Χριστὸν, ἂς μὴ περιεργάζεται πλέον ταῦτα. Ἔλεγεν ὅμως ὅτι ἡ περιτομὴ εἶναι βλαβερά· πῶς λοιπὸν

τὴν κάμνει ἀδιάφορον; Ἀδιάφορον εἰς τὰς ὅσοι τὴν εἶχαν πρὸ τῆς πίστεως, ὄχι εἰς τὰς περιτεμνομένους μετὰ τὴν πίστιν. Βλέπε δὲ πῶς τὴν ἀπέῤῥιψε, συγκαταριθμήσας αὐτὴν μὲ τὴν ἀκροβυστίαν. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει τὴν διαφορὰν εἶναι ἡ πίστις. Καθὼς λοιπὸν, ἐὰν διαλέγῃ τὶς ἀθλητὰς, εἴτε καμπυλομύτας, εἴτε σιμοὺς, εἴτε μαύρους, εἴτε λευκοὺς διαλέξῃ, ταῦτα δὲν κάμνουν καμμίαν διαφορὰν πρὸς τὴν δοκιμασίαν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον πρέπει νὰ ζητῇ νὰ ἦναι ἰσχυροὶ καὶ ἐπιστήμονες· οὕτω καὶ τὸν μέλλοντα νὰ ἀπογραφῇ εἰς τὴν καινὴν διαθήκην δὲν βλάπτουν τίποτε τὰ σωματικὰ ταῦτα ὅλα, καθὼς οὐδὲ τὸν ὠφελοῦν ἐὰν τὰ ἔχῃ. Τί δὲ σημαίνει τὸ, "Δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη;" Μεγάλην πληγὴν τοὺς ἐκτύπησεν ἐδῶ, ἐμφανίσας ὅτι ἡ ἀποπλάνησίς των ἐσυνέβη, ἐπειδὴ δὲν ἦτον εἰς αὐτοὺς ῥιζωμένη ἡ πρὸς Χριστὸν ἀγάπη. Διότι τὸ ζητούμενον δὲν εἶναι μόνον νὰ πιστεύσῃ τὶς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἀγάπην· ὡς νὰ ἔλεγεν, Ἂν ἠγαπούσετε τὸν Χριστὸν, καθὼς ἔπρεπε, δὲν ἠθέλετε ἑκουσίως προστρέξειν εἰς τὴν δουλείαν, δὲν ἠθέλετε ἀφήσειν τὸν Ἐξαγοραστήν σας, δὲν ἠθέλετε ὑβρίσειν ἐκεῖνον ὅςις σᾶς ἠλευθέρωσεν. Ἐδῶ δ' αἰνίττεται καὶ τοὺς ὅσοι ἐπεβούλευαν αὐτοὺς, δείχνων ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, ἂν τοὺς ἀγάπων, δὲν ἤθελαν τολμήσειν νὰ κάμωσι ταῦτα. Ἀποβλέπει δὲ μὲ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὸ νὰ διορθώσῃ καὶ τὸν βίον των.

7. Ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐνέκοψε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; Δὲν ἐρωτᾷ, ἀλλ' ἐκφράζει ἀπορίαν κ̀ λύπην μὲ τὴν φράσιν ταύτην. Πῶς ἐμποδίσθη ὁ τόσον ταχὺς δρόμος σας; Τίς εἶναι ὁ ἰσχύσας τόσον πολύ; Οἱ ἀπ' ὅλους ἀνώτεροι καὶ εἰς διδασκάλων τάξιν εὑρισκόμενοι, οὐδὲ εἰς μαθητῶν τάξιν ἐμείνετε. Τί συνέβη; Τίς ἴσχυσε τοσοῦτον; Ταῦτα εἶναι μᾶλλον ἐκφωνήσεις καὶ θρῆνοι, καθὼς καὶ πρότερον ἔλεγε, "Τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν;"

8. Ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς. Δὲν σᾶς ἐκάλεσε διὰ νὰ σαλεύεσθε τοιουτοτρόπως· δὲν ἐνομοθέτησε αὐτὸς τὸ νὰ Ἰȣδαΐζετε. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴν εἴπῃ κανεῖς, Διατί ὑψόνεις τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ κάμνεις δεινότερον μὲ τὰ λόγια; Μίαν μόνον ἐντολὴν τοῦ νόμου ἐφυλάξαμεν, καὶ κάμνεις τόσον θόρυβον; ἄκουσε πῶς τοὺς φοβίζει ὄχι ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀπὸ τὰ μέλλοντα, λέγων οὕτω· 9. Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. Παρόμοια, λέγει, καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο σφάλμα, ἂν δὲν διορθωθῇ, δυνατὸν εἶναι καὶ εἰς τέλειον Ἰȣδαϊσμὸν νὰ σᾶς φέρῃ, καθὼς ἡ προζύμη ζυμόνει τὸ ζυματὸν ὅλον.

10. Ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε. Δὲν εἶπεν ὅτι, Δὲν φρονεῖτε, ἀλλ' ὅτι, Δὲν θέλετε φρονήσειν, ἤγȣν, ὅτι θέλετε διορθωθῆν. Πόθεν τὸ ἐξεύρεις; Δὲν εἶπεν, Ἐξεύρω, ἀλλά, Ἔχω πίστιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ καλῶ τὴν ἐκείνου συμμαχίαν πρὸς τὴν ἰδικήν σας διόρθωσιν. Ἔχω θάῤῥος. Δὲν εἶπε δὲ ἁπλῶς, Πέποιθα εἰς ὑμᾶς, ἀλλά, Ἐν Κυρίῳ. Διότι παντοῦ πλέκει τὰς κατηγορίας ὁμοῦ μ' ἐγκώμια, ὡς νὰ ἔλεγε, Γνωρίζω τȣ̀ς μαθητάς μου, γνωρίζω τὸ εὐκολοδιόρθωτόν σας. Ἔχω θάῤῥος, τοῦτο μέν, διὰ τὸν Κύριον, ὅςις δὲν ἀφίνει οὐδὲ τὸ παραμικρὸν νὰ χαθῇ· τοῦτο δέ, δι' ἐσᾶς, οἵτινες δύνασθε ταχέως νὰ ἀναλάβετε. Ἐνταυτῷ δὲ τοὺς προτρέπει νὰ συνεισφέρωσι καὶ τὴν ἰδίαν των ἐπιμέλειαν, ἐπειδὴ τῶν ἀδυνάτων εἶναι νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ παρὰ τοῦ Θεȣ̃, ἂν δὲν συνεισφέρωμεν καὶ τὰ ἰδικά μας. Ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς, βαςάσει τὸ κρῖμα, ὅς τις ἂν ᾖ. Καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοὺς διεγείρει, καὶ μὲ ὅσα εἶπε νὰ δώσῃ θάῤῥος εἰς αὐτούς, καὶ μὲ ὅσα ἐκαταράσθη, ἢ ἐπροφήτευσε, κατὰ τῶν ψευδαποστόλων. Σὺ δὲ στοχάσου ὅτι πούποτε δὲν ἀναφέρει ὄνομα τῶν ἐπιβουλευόντων, διὰ νὰ μὴ γένωσιν ἀναισχυντότεροι. Τὸ ὁποῖον δὲ λέγει

εἶναι τοιοῦτον· Δὲν ἀκολουθεῖ, ἐπειδὴ σεῖς δὲν θέλετε φρονήσειν τίποτε ἄλλο, ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ τιμωρίαν τῆς ἀπάτης οἱ αἴτιοι· ἀλλὰ θέλουν βέβαια τιμωρηθῆν. Διότι οὔτε εἶναι δίκαιον νὰ μείνῃ ἀτιμώρητος τῶν διδασκάλων ἡ κακοήθεια, διὰ τῶν μαθητῶν τὴν εἰς τὸ νὰ διορθωθῶσι προθυμίαν. Συμβαίνει δὲ τοῦτο διὰ νὰ μὴν ἐπιχειρισθῶσι νὰ πλανήσωσι καὶ ἄλλους. Καὶ δὲν εἶπε, ἁπλῶς, Οἱ ταράσσοντες, ἀλλὰ καὶ ὕψωσε τὸν λόγον εἰπὼν, Ὅστις ἂν ᾖ.

11. Ἐγὼ δὲ, ἀδελφοὶ, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; Ἐπειδὴ ἐκατηγόρουν αὐτὸν ὅτι πολλαχοῦ Ἰουδάϊζε, καὶ ἐκήρυττεν ὑποκριτικῶς, βλέπε πόσον ὁλότελα καθαρίζει ἑαυτὸν ἀπὸ πᾶσαν ὑποψίαν, καλῶν αὐτοὺς μάρτυρας. Ἐξεύρετε, λέγει, καὶ σεῖς ὅτι πρόφασις τῶν διωγμῶν μου εἶναι, ὅτι προστάζω ν' ἀπέχωσιν ἀπὸ τὸν νόμον. Ἀλλ' ἐὰν κηρύττω περιτομὴν, διατί καὶ διώκομαι; Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχουν νὰ μὲ κατηγορήσωσιν οἱ ἐξ Ἰουδαίων, παρὰ τοῦτο μόνον. Διότι, ἐὰν τοὺς ἐσυγχωροῦσα νὰ πιστεύωσι φυλάττοντες τὰς πατρικὰς συνηθείας, οὔτε οἱ πιστεύσαντες, οὔτε οἱ ἀπιστήσαντες ἤθελαν μ' ἐπιβουλευθῆν, βλέποντες ὅτι δὲν ἐσαλεύετο κἀνὲν ἀπὸ τὰ ἰδικά των. Τί λοιπόν; Δὲν ἐκήρυξε περιτομήν; Δὲν ἐπερίτεμε τὸν Τιμόθεον; Ναὶ, τὸν ἐπερίτεμε. Πῶς λοιπὸν, λέγει, Δὲν κηρύττω; Στοχάσου καὶ ἐδῶ τοῦ Ἀποσόλȣ τὴν ἀκρίβειαν. Δὲν εἶπε, Δὲν ἐργάζομαι περιτομὴν, ἀλλὰ, Δὲν κηρύττω· ἤγουν, δὲν προστάζω νὰ πιστεύωσιν οὕτω. Μὴ στοχασθῇς ὅτι ἡ πρᾶξίς μου βεβαιόνει τὰ δόγματά σου, διότι ἐπερίτεμα μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐκήρυξα περιτομήν.

Ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. Ἤγουν, τὸ ἐμπόδιον ἐκβάλθη ἀπὸ τὸ μέσον, ἂν ἀληθεύῃ τὸ ὁποῖον σεῖς λέγετε. Διότι οὐδὲ τοὺς Ἰουδαίους ἐσκανδάλιζε τόσον ὁ σταυρὸς, ὅσον τὸ

ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπακούωμεν τοὺς πατρικοὺς νόμους. Ὅταν ἔφεραν τὸν Στέφανον ἔμπροσθεν τοῦ συνεδρίου, δὲν εἶπαν, Οὗτος προσκυνεῖ τὸν ἐσταυρωμένον, ἀλλὰ, Οὗτος λέγει κατὰ τοῦ τόπου καὶ τοῦ νόμου τοῦ ἁγίου. Καὶ τὸν Ἰησοῦν δὲ τοῦτο ἐκατηγόρουν, ὅτι λύει τὸν νόμον. Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Παῦλος, Ἂν ἦναι συγχωρημένη ἡ περιτομὴ, ἔπαυσε τῶν Ἰουδαίων ἡ πρὸς ἡμᾶς φιλονεικία· καμμία ἔχθρα πλέον δὲν μένει κατὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ κηρύγματος. Ἀλλ᾽ ἐὰν καθημέραν ἐνεργῶσι φόνον ἐναντίον μας, πῶς μᾶς κατηγοροῦν τοῦτο; Κατεπάνω μου δὲν ἐσηκώθησαν δι᾽ ἄλλο, πλὴν διότι ἔμβασα ἀκρόβυστον εἰς τὸν ναόν; Εἶμαι λοιπὸν τάχα τόσον ἀνόητος, ὥστε, ἐνῷ ἡ περιτομὴ εἶναι συγχωρημένη, ἀναιτίως καὶ ματαίως νὰ ἀναδεχθῶ τόσην βλάβην, νὰ βάλω τόσον σκάνδαλον εἰς τὸν σταυρόν; Διότι βλέπετε ὅτι διὰ τίποτε δὲν μᾶς πολεμοῦν τόσον, ὅσον διὰ τὴν περιτομήν. Μὲ νομίζετε λοιπὸν τόσον ἀνόητον, ὥστε νὰ θλίβωμαι διὰ τὸ μηδὲν, καὶ διὰ τὸ μηδὲν νὰ σκανδαλίζω ἄλλους; Σταυροῦ δὲ σκάνδαλον τὸ ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ τοῦτο ἐπέτασσε, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐσκανδάλιζε τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ δεχθῶσι τὸν σταυρὸν, τὸ ὅτι, δηλαδὴ, ἐπροστάζοντο ν᾽ ἀποστατήσωσιν ἀπὸ τὰ πατρικά των ἔθη.

12. Ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς. Βλέπε πόσον εἶναι πικρὸς ἐδῶ κατὰ τῶν ἀπατησάντων τοὺς Γαλάτας. Καταρχὰς μὲν ἔτρεψε τὸν λόγον ἐναντίον εἰς τοὺς ἀπατημένους, καλῶν αὐτοὺς ἀνοήτους καὶ μίαν, καὶ δύο φοράς. Ἀφοῦ δὲ ἐπαίδευσεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐδιώρθωσε καλὰ, στρέφει ἔπειτα τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἀπατήσαντας. Πρέπει δὲ νὰ στοχασθῆτε καὶ ἐδῶ τοῦ Ἀποστόλου τὴν σοφίαν, πῶς νουθετεῖ μὲν καὶ σωφρονίζει τούτους, ὡς παῖδας ἰδικούς του, καὶ δυνατοὺς νὰ λάβωσι διόρθωσιν· ἐκκόπτει δὲ ἐκείνους, τοὺς ἀπατεῶνας, ὡς ξένους, καὶ ὡς νοσοῦντας

νόσον ἀνίατον· τοῦτο μὲν, λέγων, "Βαστάσει τὸ κρῖμα ὅστις ἂν ἦ·" τοῦτο δὲ, καταρώμενος αὐτοὺς μὲ τὸ, ""Οφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς." Καὶ καλῶς εἶπεν, Ἀναστατοῦντες. Διότι τοὺς ἠνάγκασαν, ἀφήσαντες τὴν ἰδίαν των πατρίδα, κὴ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν συγγένειαν τὴν ἄνω, νὰ ζητῶσι τὴν ἀλλοτρίαν καὶ τὴν ξένην, ἐκβάλλοντες μὲν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἄνω καὶ τὴν ἐλευθέραν Ἱερουσαλὴμ, βιάζοντές τους δὲ νὰ περιπλανῶνται ὡς αἰχμάλωτοι καὶ ἀποστάται. Διὰ τοῦτο τοὺς καταρᾶται. Τὸ νόημά του δὲ εἶναι τοιοῦτον· Τίποτε δέν με μέλει περὶ ἐκείνων· παραιτοῦ, λέγει, τὸν αἱρετικὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ τὸν νουθετήσῃς μίαν καὶ δύο φοράς. Ἂν θέλωσιν, ἂς μὴ περιτέμνωνται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἂς περικόπτωνται. Ποῦ εἶναι τώρα ὅσοι τολμοῦν νὰ κόπτωσι τὰ γεννητικά των μόρια, οἵτινες σύρουν οὕτω ἐπάνω των τὴν κατάραν, καὶ διαβάλλουν τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ συμπράττουν μὲ τοὺς Μανιχαίους; Διότι ἐκεῖνοι μὲν λέγουν ὅτι τὸ σῶμα εἶναι ἐπίβουλον καὶ ἐκ τῆς πονηρᾶς ὕλης· οὗτοι δὲ μὲ τὰ ἔργα των δίδουν ὑποστήριξιν εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα δόγματα, ἐνῷ ἀποκόπτουν τὸ μέλος ὡς ἐχθρὸν καὶ ἐπίβουλον. Πολὺ μᾶλλον, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔπρεπε νὰ ἐκβάλωσι τοὺς ὀφθαλμούς· καθότι διὰ μέσου τῶν ὀφθαλμῶν καταβαίνει εἰς τὴν ψυχὴν ἡ ἐπιθυμία· ἀλλ' οὔτε ὀφθαλμὸς, οὔτε ἄλλο τι μέλος εἶναι αἴτιον, ἀλλὰ μόνον ἡ πονηρὰ προαίρεσις. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑποφέρῃς, διατί δὲν κατακόπτεις καὶ τὴν γλῶσσαν ὥστε νὰ μὴ βλασφημῇς, καὶ τὰς χεῖρας ὥστε νὰ μὴν ἁρπάζῃς, καὶ τοὺς πόδας ὥστε νὰ μὴ τρέχῃς εἰς τὸ κακὸν, καὶ, μὲ συντομίαν, τὸ σῶμα ὅλον; Διότι καὶ ἡ ἀκοὴ πολλάκις γυναικόνει τὴν ψυχὴν διὰ μέσου τῆς μουσικῆς, κὴ ἡ ὄσφρησις διὰ γλυκείας ὀσμῆς καταγοητεύει τὴν διάνοιαν, καὶ σύρει εἰς τὰς ἡδονάς. Ὅθεν ἂς τὰ περικόψωμεν ὅλα, καὶ αὐτία, καὶ χεῖρας, καὶ ῥῖνας. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἐσχάτης παρανομίας κὴ

Σατανικῆς λύσσης ἔργα. Ἐνῷ ἔπρεπε νὰ διορθώσωσι μόνον τὴν ἄτακτον τῆς ψυχῆς ὁρμὴν, ὡς νὰ εἶχεν ἁμαρτήσειν ὁ τεχνίτης, τοὺς ἐκατάπεισεν ὁ πονηρὸς καὶ πάντοτε αἱματοχαρὴς δαίμων νὰ συντρίβωσι τὸ ὄργανον. Διατί λοιπὸν, ἐμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ, ἐξάπτεται ἡ ἐπιθυμία, ὅταν παχύνεται τὸ σῶμα; Ἰδοὺ πάλιν τὸ ἁμάρτημα τῆς ψυχῆς. Διότι τὸ παχύνειν τὴν σάρκα δὲν εἶναι τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ἔργον. Ἐὰν θέλῃ νὰ τὴν λεπτύνῃ, αὐτὴ ἔχει ὅλην τὴν ἐξουσίαν. Σὺ δὲ κάμνεις τὸ αὐτὸ, καθὼς, ἐὰν βλέπων τὶς ἄνθρωπον νὰ καίῃ πῦρ, καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ξύλα, καὶ νὰ πυρπολῇ οἶκον, ἄφινε μὲν τὸν ἅψαντα τὴν πυρκαϊὰν, ἐκατηγοροῦσε δὲ τὴν πυρκαϊὰν αὐτὴν, ὅτι, εὑροῦσα ξύλα πολλὰ, ἀνέβη εἰς ὕψος· πλὴν τὸ ἔγκλημα δὲν εἶναι τοῦ πυρὸς, ἀλλὰ τοῦ ἅψαντος τὸ πῦρ. Διότι τοῦτο ἐδόθη πρὸς τροφὴν, πρὸς φωτισμὸν, πρὸς ἄλλας τοιαύτας χρείας, ὄχι διὰ νὰ καίῃ τοὺς οἴκους. Οὕτω καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐφυτεύθη εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν παιδοποιΐαν καὶ διατήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὄχι διὰ τὴν μοιχείαν, καὶ τὴν πορνείαν, καὶ τὴν ἀσέλγειαν· διὰ νὰ γένῃς πατὴρ, ὄχι διὰ νὰ γένῃς μοιχός· διὰ νὰ συναναστραφῇς μὲ γυναῖκα νομίμως, ὄχι διὰ νὰ φθείρῃς παρανόμως· διὰ ν' ἀφήσῃς σπέρμα ἰδικόν σου, ὄχι διὰ νὰ βλάψῃς τὸ τοῦ ἄλλου. Διότι ἡ μοιχεία προέρχεται ὄχι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν φυσικὴν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ὕβριν τὴν παρὰ φύσιν. Ἡ ἐπιθυμία ζητεῖ μίξιν μόνον, ὄχι τοιαύτην μίξιν. Εἶπα δὲ ταῦτα τώρα ὄχι ἀναιτίως· ἀλλὰ προετοιμάζομεν ἀγῶνας τινὰς, καὶ προκτυποῦμεν τοὺς λέγοντας ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ δημιουργία εἶναι πονηρὰ, οἵτινες, παραβλέποντες τῆς ψυχῆς τὴν ἀμέλειαν, φέρονται μανιωδῶς κατὰ τοῦ σώματος, καὶ διαβάλλουν τὴν ἡμετέραν σάρκα· περὶ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ μετὰ ταῦτα, κατηγορῶν ὄχι τὴν σάρκα, ἀλλὰ τοὺς διαβολικοὺς λογισμούς.

Τομὴ Δευτέρα.

Προτροπὴ εἰς διαγωγὴν σύμφωνον μὲ ἐλευθερίαν.

13 Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκὶ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις.

14 Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἑνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.

15 Εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε, μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.

16 Λέγω δέ· Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε.

17 Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἃ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε.

18 Εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον.

19 Φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός· ἅ τινά ἐστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια,
20 Εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις,

21 Φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις· ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.

13 Ἀδελφοὶ, σεῖς προσεκλήθητε διὰ (νὰ εἶσθε) ἐλεύθεροι· ὅμως μὴ (μεταχειρίζεσθε) τὴν ἐλευθερίαν ὡς ἀφορμὴν (τοῦ νὰ ζῆτε) σαρκικῶς, ἀλλὰ δουλεύετε ὁ εἷς εἰς τὸν ἄλλον διὰ μέσου τῆς ἀγάπης.

14 Διότι ὅλος ὁ νόμος περιορίζεται εἰς ἕνα (μόνον) λόγον, ὁ ὁποῖος λέγει· Σὺ θέλεις ἀγαπήσῃ τὸν γείτονά σου, καθὼς (ἀγαπᾷς) καὶ τὸν ἑαυτόν σου.

15 Ἂν ὅμως δαγκάνητε καὶ κατατρώγητε ὁ εἷς τὸν ἄλλον, προσέχετε, μήπως φθαρῆτε ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον.

16 Ἐγὼ λοιπὸν (σᾶς) λέγω· Περιπατεῖτε κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ δὲν θέλετε ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός.

17 Διότι ἡ σὰρξ ἔχει ἐπιθυμίας ἐναντίας εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ πνεῦμα (ἔχει ἐπιθυμίας) ἐναντίας εἰς τὴν σάρκα· καὶ αὐτὰ εἶναι ἐναντία μεταξύ των, διὰ νὰ μὴ πράττητε ὅσα θέλετε.

18 Ἂν ὅμως ὁδηγῆσθε ἀπὸ τὸ πνεῦμα, δὲν εἶσθε ὑποκείμενοι εἰς τὸν νόμον.

19 Καὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς εἶναι φανερά· δηλαδὴ ἡ μοιχεία, ἡ πορνεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια,

20 Ἡ εἰδωλολατρεία, ἡ φαρμακεία, αἱ ἔχθραι, αἱ φιλονεικίαι, αἱ ζηλεῖαι, οἱ θυμοὶ, οἱ διερεθισμοὶ, αἱ διχόνοιαι, αἱ αἱρέσεις,

21 Οἱ φθόνοι, οἱ φόνοι, αἱ μέθαι, αἱ ἀσωτεῖαι, καὶ ὅσα εἶναι τοιαῦτα· καὶ σᾶς προλέγω, καθὼς καὶ σᾶς προεῖπον, ὅτι ὅσοι πράττουσι τὰ τοιαῦτα, δὲν θέλουσι κληρονομήσῃ βασιλείαν Θεοῦ.

22 Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πρᾳότης, ἐγκράτεια·
23 Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος.
24 Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.
25 Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν.
26 Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες.

22 Ὅμως ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ χαρὰ, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ χρηστότης, ἡ ἀγαθωσύνη, ἡ πίστις, ἡ πρᾳότης, ἡ ἐγκράτεια·
23 Ὁ νόμος δὲν εἶναι ἐναντίος εἰς αὐτά.
24 Ὅσοι δὲ (εἶναι οἰκεῖοι) τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνοι ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα ὁμοῦ μὲ τὰ πάθη της καὶ μὲ τὰς ἐπιθυμίας της.
25 Ἂν ἡμεῖς ζῶμεν μὲ τὸ πνεῦμα, ἂς περιπατῶμεν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα.
26 Ἂς μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, μὲ τὸ νὰ διερεθίζωμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ μὲ τὸ νὰ φθονῶμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον.

13. Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί. Ἐδῶ φαίνεται μὲν νὰ ἐμβαίνῃ εἰς τὸν ἠθικὸν λόγον· πάσχει δὲ νέον τι, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔπαθεν εἰς καμμίαν τῶν ἄλλων ἐπιςολῶν. Διότι, ἐνῷ τὰς διαιρεῖ ὅλας εἰς μέρη δύο, καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον ὁμιλεῖ περὶ δογμάτων, εἰς δὲ τὸ ἔσχατον περὶ βίου, ἐδῶ, ἀφοῦ ἐμβῆκεν εἰς τὸν ἠθικὸν λόγον, ἀναμιγνύει πάλιν τὸν δογματικόν. Τί δὲ σημαίνει, "Μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί;" Ὁ Χριστὸς, λέγει, μᾶς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, μᾶς ἀφῆκε κυρίους νὰ πράττωμεν ὅ,τι θέλομεν, ὄχι διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐξουσίαν πρὸς κακίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβωμεν μεγαλητέρου μισθοῦ πρόφασιν, ἀναβάντες εἰς ὑψηλοτέραν φιλοσοφίαν. Διότι, ἐπειδὴ ὀνομάζει πανταχοῦ ζυγὸν δουλείας τὸν νόμον, καὶ τὴν χάριν ἐλευθέρωσιν ἀπὸ κατάραν, διὰ νὰ μὴν ὑποπτευθῇ κἀνεῖς, ὅτι διὰ τοῦτο προςάζει ν' ἀποστατήσωσιν ἐκ τοῦ νόμου, διὰ νὰ συγχωρῆται νὰ ζῶσι παρανόμως, διορθόνει τὴν ὑποψίαν

λέγων, Όχι διὰ νὰ γένῃ παράνομος ἡ διαγωγὴ, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπερβῇ τὸν νόμον ἡ φιλοσοφία. Τὰ δεσμὰ τοῦ νόμου ἐλύθησαν· καὶ ἐγὼ λέγω ταῦτα, διὰ νὰ γένωμεν ὄχι ταπεινότεροι, ἀλλὰ ὑψηλότεροι. Καὶ ὁ πορνεύων καὶ ὁ παρθενεύων ἐκβῆκαν καὶ οἱ δύο ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ νόμου, ἀλλ' ὄχι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν κατεφέρθη εἰς τὸ χειρότερον, οὗτος δὲ ὑψώθη εἰς τὸ καλήτερον· ἐκεῖνος μὲν ἐπαρέβη, οὗτος δὲ ὑπερέβη τὸν νόμον. Τοῦτο λοιπὸν λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι ἔλυσε τὸν νόμον ἀπὸ σᾶς, ὄχι διὰ νὰ σκιρτήσετε, ὄχι διὰ νὰ λακτίσετε, ἀλλὰ διὰ νὰ περιπατῆτε εὔτακτα χωρὶς ζυγόν. Ἔπειτα καὶ δείχνει τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ τοιοῦτον δύναται εὐκόλως νὰ κατορθωθῇ. Τίς εἶναι λοιπὸν ὁ τρόπος; Διὰ τῆς ἀγάπης δȣλεύετε ἀλλήλοις. Ἐδῶ πάλιν αἰνίττεται ὅτι φιλονεικία, καὶ στάσις, καὶ φιλαρχία, καὶ ἀλαζονεία, τοὺς ἔγιναν αἴτιαι τῆς πλάνης ταύτης· διότι τῶν αἱρέσεων μήτηρ εἶναι ἡ φιλαρχία. Εἰπὼν τὸ, Δουλεύετε ἀλλήλοις, ἔδειξεν ὅτι ἀπὸ οἴησιν ϗ ὑπεροψίαν ἔλαβεν ἀρχὴν τὸ κακόν· ὅθεν προσαρμόζει ἔπειτα εἰς αὐτȣς ἰατρικὸν κατάλληλον. Ἐπειδὴ ἐδιασχίσθητε θέλοντες νὰ ἐξουσιάζετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, δουλεύσετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· διότι τοιουτοτρόπως θέλετε πάλιν ἑνωθῆν. Ἀλλὰ φανερῶς μὲν δὲν λέγει τὸ ἁμάρτημα, ἀναφέρει ὅμως πολὺ φανερὰ τὴν διόρθωσιν, ὥστε διὰ μέσου αὐτῆς νὰ μάθωσι ϗ ἐκεῖνοι· καθὼς ἐὰν τὶς δὲν λέγῃ μὲν εἰς τὸν ἀσελγαίνοντα ὅτι ἀσελγαίνει, τὸν νουθετῇ ὅμως συχνὰ νὰ σωφρονῇ. Διότι ὅστις ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του καθὼς πρέπει, δὲν βαρύνεται νὰ τὸν δουλεύῃ ἀπὸ πάντα δοῦλον ταπεινότερα. Καθὼς τὸ πῦρ, ὅταν πλησιάσῃ εἰς τὸ κηρίον, τὸ μαλακύνει εὔκολα, οὕτω ϗ τῆς ἀγάπης ἡ θερμότης διαλύει πᾶσαν οἴησιν καὶ ὑπεροψίαν σφοδρότερα καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πῦρ. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν ἁπλῶς, Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ἀλλὰ, Δουλεύετε, σημαίνων τὴν ἐπιτεταμένην φιλίαν. Ἐπειδὴ ἐσήκωσεν

ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου, διὰ νὰ μὴν ἀποσκιρτήσωσι, τοὺς ἐπιβάλλει ζυγὸν ἄλλον, τὸν τῆς ἀγάπης, ἰσχυρότερον μὲν ἀπὸ ἐκεῖνον, πολὺ ὅμως ἐλαφρότερον κ᾽ γλυκύτερον. Ἔπειτα δείχνων τοῦ νέου τούτου ζυγοῦ τὴν ὑπεροχὴν, λέγει·

14. Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἑνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. Ἐπειδὴ τὸν νόμον ἔστρεφαν ἄνω καὶ κάτω, Ἐὰν θέλῃς, λέγει, νὰ τὸν πληρώσῃς, μὴ περιτέμνου· διότι δὲν πληρόνεται ὁ νόμος μὲ τὴν περιτομὴν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγάπην. Βλέπε πῶς δὲν λησμονεῖ τὴν ἰδικήν του ὀδύνην, ἀλλὰ τὸν κινεῖ συχνὰ ὁ πόνος, καὶ ἀφοῦ ἐκβῆκεν εἰς τὸν ἠθικὸν λόγον.

15. Εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ᾽ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε. Δὲν τὸ λέγει ἀποφασιστικὰ, διὰ νὰ μὴ τοὺς βαρύνῃ· ἀλλ᾽ ἐξεύρει μὲν ὅτι αὐτὸ γίνεται, τὸ λέγει δὲ μὲ ἀμφιβολίαν. Δὲν εἶπεν, Ἐπειδὴ δαγκάνετε ὁ εἷς τὸν ἄλλον, θέλετε ἀναλωθῆν ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον· ἀλλὰ ὑποθετικῶς, Ἐὰν διαγκάνετε, καὶ ἔπειτα, Βλέπετε μήπως· φοβίζων αὐτοὺς καὶ συμβουλεύων νὰ προσέχωσιν, ὄχι καταδικάζων. Ἐμεταχειρίσθη δὲ καὶ ἐμφαντικὰς λέξεις· διότι δὲν εἶπε μόνον, Δάκνετε, τὸ ὁποῖον κάμνει ὁ θυμωμένος· ἀλλὰ καὶ, Κατεσθίετε, τὸ ὁποῖον κάμνει ὁ εἰς τὴν πονηρίαν ἐπιμένων. Ὅστις μὲν δαγκάνει, κινεῖται ἀπὸ πάθος ὀργῆς· ὅστις δὲ κατατρώγει, πράττει ἐσχάτης θηριωδίας ἔργον. Νοεῖ δὲ ὄχι τὸ σωματικῶς δαγκάνειν καὶ κατατρώγειν, ἀλλὰ τὸ πολὺ σκληρότερα. Διότι δὲν βλάπτει τόσον ὁ ἀνθρωπίνην σάρκα ἀπογευόμενος, ἴσον ὁ ἐμπήγων εἰς τὴν ψυχὴν δαγκάματα. Καθόσον ἡ ψυχὴ εἶναι τιμιωτέρα τοῦ σώματος, τόσον εἶναι δεινοτέρα ἡ ταύτης βλάβη. "Βλέπετε μὴ ὑπ᾽ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε." Ἐπειδὴ ὅσοι ἀδικοῦν καὶ ἐπιβουλεύουν, κάμνουν οὕτω μὲ σκοπὸν νὰ κακοποιήσωσιν

ἄλλους, διὰ τῦτο λέγει στοχασθῆτε μήπως τὸ κακὸν πέσῃ ἐπάνω εἰς σᾶς τὺς ἰδίους. Διότι ἡ διχόνοια καὶ ἡ μάχη φθείρουν καὶ ἀναλίσκουν καὶ τὺς ὅσοι τὰς δέχονται, καὶ τοὺς ὅσοι τὰς ἐμβάζουν, καὶ διατρώγουν ἀπὸ πάντα σκώληκα περισσότερον.

16. Λέγω δὲ, Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. Ἰδοὺ δείχνει καὶ ἄλλην ὁδὸν, ἥτις καταστένει εὔκολον τὴν ἀρετὴν, καὶ κατορθόνει τὰ εἰρημένα, ὁδὸν, ἥτις γεννᾷ ἀγάπην, καὶ σφίγγεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Διότι τίποτε δὲν μᾶς κάμνει τόσον προθύμους ν' ἀγαπῶμεν, ὅσον τὸ νὰ ἤμεθα πνευματικοί· καὶ τίποτε δὲν καταπείθει τόσον τὸ Πνεῦμα νὰ μένῃ μὲ ἡμᾶς, ὅσον ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης. Διὰ τοῦτο λέγει, "Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε." Ἐπειδὴ ἀνέφερε τὸ πρόξενον τῆς νόσου, λέγει καὶ τὸ χαρίζον τὴν ὑγείαν ἰατρικὸν, ἤγουν τὸ ζῆν κατὰ τὸ Πνεῦμα.

17. Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ, ἃ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε. Εἰς τὸ ἐδάφιον τοῦτο ἐπιστηρίζονται τινὲς οἱ ὁποῖοι λέγουν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐδιαίρεσε τὸν ἄνθρωπον εἰς δύο, παραστένων αὐτὸν ὡς κατεσκευασμένον ἀπὸ ἐναντίας οὐσίας, καὶ δείχνων ὅτι τὸ σῶμα ἔχει μάχην πρὸς τὴν ψυχήν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι οὕτω, δὲν εἶναι οὕτω· σάρκα ἐδῶ δὲν ὀνομάζει τὸ σῶμα. Διότι ἐὰν νοῇ τοῦτο, πῶς ἐξηγεῖται τὸ, Ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος; Τὸ σῶμα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ κινοῦντα, ἀλλ' ἀπὸ τὰ κινούμενα, ὄχι ἀπὸ τὰ ἐνεργοῦντα, ἀλλ' ἀπὸ τὰ ἐνεργούμενα· πῶς λοιπὸν ἐπιθυμεῖ; Ἡ ἐπιθυμία δὲν εἶναι τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς. Διότι καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται εἰς τὴν Γραφὴν, "Κατεπίθυμός ἐστιν ἡ ψυχή μου·" καὶ, "Τί ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχή σου, καὶ ποιήσω σοι;" καὶ, "Μὴ πορεύου κατὰ

τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς σου·" κὴ πάλιν, "Οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου." Πῶς λοιπὸν λέγει ὁ Παῦλος, "Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος;" Σάρκα συνειθίζει νὰ ὀνομάζῃ, ὄχι τοῦ σώματος τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν προαίρεσιν, ὡς ὅταν λέγῃ, "Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι·" καὶ πάλιν, "Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι ἐ δύνανται." Τί λοιπὸν, πρέπει τάχα ν' ἀφανισθῇ ἡ σάρξ; Ἀλλ' αὐτὸς ὁ λέγων ταῦτα, δὲν ἦτον ἐνδυμένος σάρκα; Δὲν εἶναι τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου ταῦτα τὰ διδάγματα· διότι ἐκεῖνος "Ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπαρχῆς." Τί λοιπὸν ἐννοεῖ; Σάρκα ὀνομάζει ἐδῶ τὸν λογισμὸν τὸν γεώδη, τὸν ὀκνηρὸν, καὶ ἀμελημένον· τοῦτο δὲ εἶναι ὄχι σώματος κατηγορία, ἀλλ' ἀμελοῦς ψυχῆς ἔγκλημα. Διότι ἡ σὰρξ εἶναι ὄργανον, τὸ ὄργανον ὅμως κἀνεῖς δὲν ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ, ἀλλὰ τὸν ὅστις μεταχειρίζεται κακὰ τὸ ὄργανον. Ὅλοι μισοῦμεν καὶ κολάζομεν ὄχι τὸν σίδηρον, ἀλλὰ τὸν ἀνδροφόνον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο, ἐμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ, εἶναι τοῦ σώματος κατηγορία, ὅτι τῆς ψυχῆς τὰ ἁμαρτήματα καλοῦνται μὲ τῆς σαρκὸς τὄνομα. Ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ μὲν ὅτι ἡ σὰρξ εἶναι κατωτέρα τῆς ψυχῆς, πλὴν καὶ αὐτὴ εἶναι καλή. Διότι τὸ κατώτερον τοῦ καλοῦ εἶναι καὶ αὐτὸ καλόν· τὸ δὲ κακὸν δὲν εἶναι κατώτερον τοῦ καλοῦ, ἀλλ' ἐναντίον. Σὺ δὲ, ἂν ἐμπορῇς μὲν νὰ μοῦ ἀποδείξῃς ὅτι ἡ κακία προέρχεται ἀπὸ τὸ σῶμα, τότε κατηγόρει τὴν σάρκα· ἂν ὅμως ἐπιχειρῇς νὰ τὸ διασύρῃς ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν, καιρὸς εἶναι νὰ κατηγορῇς καὶ τὴν ψυχήν. Διότι καὶ ψυχικὸς ἄνθρωπος λέγεται ὁ στερημένος τὴν ἀλήθειαν, καὶ πνεύματα πονηρίας λέγονται τὰ πλήθη τῶν δαιμόνων. Πάλιν, μὲ τῆς σαρκὸς τὄνομα συνήθειαν ἔχει ἡ Γραφὴ νὰ καλῇ καὶ τὰ μυστήρια, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὅλην, λέγουσα ὅτι εἶναι σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν θέλῃς, πρὸς τούτοις, νὰ εἴπωμεν κὴ

τὰς αὐτῆς εὐεργεσίας, φαντάσου τὰς αἰσθήσεις σβεσμένας, καὶ θέλεις ἰδεῖν τὴν ψυχὴν ἔρημον ἀπὸ πᾶσαν γνῶσιν, καὶ ἀγνοῦσαν ὅλα ὅσα ἐξεύρει. Διότι, ἐὰν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ "ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοουμένη καθορᾶται," πῶς ἠμπορούσαμεν νὰ ἴδωμεν χωρὶς ὀφθαλμούς; Ἐὰν δὲ καὶ ἡ πίστις ἔρχεται ἐξ ἀκοῆς, πῶς θέλομεν ἀκούσειν χωρὶς ὠτία; Καὶ νὰ κηρύξῃ δὲ τὶς καὶ νὰ περιέλθῃ δὲν ἐμπορεῖ χωρὶς γλῶσσαν καὶ πόδας. Πῶς θέλουν κηρύξειν, λέγει ὁ Παῦλος ἀλλαχοῦ, ἐὰν δὲν ἀποςαλθῶσι; Καὶ γράφομεν δὲ διὰ μέσου τῶν χειρῶν. Βλέπεις ὅτι μυρίων ἀγαθῶν αἰτία μᾶς εἶναι ἡ διακονία τῆς σαρκός; Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, "Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος," ἐννοεῖ δύο λογισμοὺς, οἵτινες ἐναντιοῦνται ὁ εἷς τὸν ἄλλον, τὴν ἀρετὴν δηλαδὴ καὶ τὴν κακίαν, ὄχι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Διότι, ἐὰν ταῦτα ἐναντιόνωνται τὸ ἓν τὸ ἄλλο, εἶναι ἀνατρεπτικὰ τὸ ἓν τοῦ ἄλλου, καθὼς τὸ πῦρ τοῦ ὕδατος, καθὼς τὸ σκότος τοῦ φωτός. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ψυχὴ ἐπιμελῆται τὸ σῶμα, καὶ φροντίζῃ πολὺ περὶ αὐτοῦ, καὶ πάσχῃ μυρία, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀφήσῃ, κ᾽ ἀποσχιζομένη ἐξ αὐτοῦ ἀντιστέκῃ· καὶ ἐὰν τὸ σῶμα τὴν ὑπηρετῇ, κ᾽ ἐμβάλῃ εἰς αὐτὴν πολλὰς γνώσεις, κ᾽ ἦναι κατασκευασμένον πρὸς τὴν ἐκείνης ἐνέργειαν, πῶς ἐμποροῦν ταῦτα νὰ ἦναι ἐναντία καὶ νὰ μάχωνται τὸ ἓν τὸ ἄλλο; Ἐγὼ βλέπω ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων ὄχι μόνον ὅτι δὲν εἶναι ἐναντία, ἀλλὰ κ᾽ ὅτι σφόδρα ὁμονοοῦν, καὶ βοηθοῦνται συναλλήλως. Δὲν λέγει λοιπὸν περὶ τούτων, ὅτι ἐναντιόνονται τὸ ἓν εἰς τὸ ἄλλο, ἀλλὰ νοεῖ τὴν μεταξὺ τῶν πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν λογισμῶν μάχην. Διότι τὸ θέλειν καὶ τὸ μὴ θέλειν εἶναι τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο λέγει, "Ταῦτα δὲ ἀντίκειται," ὥςε νὰ μὴ συγχωρῇς τὴν ψυχὴν ν᾽ ἀκολουθῇ τὰς πονηρὰς αὐτῆς ἐπιθυμίας. Ταῦτα εἶπεν ὡς παιδαγωγὸς κ᾽ διδάσκαλος, σκοπὸν ἔχων νὰ φοβήσῃ.

18. Εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον. Ποῖον εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦτο; Μέγιστον μὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ σαφές. Διότι ὅστις ἔχει πνεῦμα, καθὼς πρέπει, σβένει διὰ μέσου τούτου πᾶσαν πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Ὅστις δὲ ἠλευθερώθη ἀπὸ ταύτας, δὲν χρειάζεται τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου βοήθειαν, ἀλλ᾿ ἔγινε πολὺ ὑψηλότερος τῶν ἐκείνου παραγγελμάτων. Ὅστις δὲν ὀργίζεται, πῶς χρειάζεται ν᾿ ἀκούῃ, Οὐ φονεύσεις; Ὅςις δὲν βλέπει μὲ ἀκολάστους ὀφθαλμοὺς, πῶς ἔχει χρείαν τοῦ διδάσκοντος νὰ μὴ μοιχεύῃ; Τίς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ καρποῦ τῆς κακίας πρὸς τὸν ἀνασπάσαντα αὐτὴν τὴν ῥίζαν; Διότι ῥίζα τοῦ φόνου εἶναι ὁ θυμὸς, καὶ ῥίζα τῆς μοιχείας ἡ περίεργος θεωρία τῶν ὀφθαλμῶν. Διὰ τοῦτο λέγει, "Εἰ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον." Ἐδῶ δὲ φαίνεται εἰς ἐμὲ νὰ κάμνῃ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐγκώμιον τοῦ νόμου. Ἀλλ᾿ ἐὰν ὁ νόμος ἐκρατοῦσε τὸν τόπον Πνεύματος, ὅσον ἠδύνατο, προτοῦ νὰ ἔλθῃ τὸ Πνεῦμα, δὲν πρέπει βέβαια διὰ τοῦτο νὰ μένωμεν εἰς τὸν παιδαγωγὸν, καὶ ἀφοῦ τὸ Πνεῦμα ἦλθε. Τότε μὲν δικαίως ἤμεθα ὑπὸ νόμον διὰ νὰ κολάζωμεν μὲ τὸν φόβον τὰς ἐπιθυμίας, ὅτε τὸ Πνεῦμα δὲν εἶχεν ἔτι φανῆν. Τώρα δὲ, ἀφοῦ ἐδόθη ἡ χάρις, ἥτις ὄχι μόνον προστάζει ν᾿ ἀπέχωμεν ἀπὸ αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς μαραίνει, καὶ μᾶς ἀναβιβάζει εἰς ἐντελέστερον τρόπον βίου, ποία χρεία εἶναι τοῦ νόμου; Διότι ὅςις ἀφ᾿ ἑαυτοῦ κατορθόνει τὰ μεγαλήτερα, ποίαν χρείαν ἔχει παιδαγωγοῦ; Ἐπειδὴ οὔτε ὁ φιλόσοφος ἔχει χρείαν ἀπὸ διδάσκαλον γραμμάτων. Διατί λοιπὸν ἐξευτελίζετε τὸν ἑαυτόν σας, πρότερον παραδοθέντες εἰς τὸ Πνεῦμα, καὶ τώρα καθήμενοι σιμὰ εἰς τὸν νόμον;

19. Φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός· ἅτινά ἐστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, 20. Εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ,

ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις, 21. Φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις· ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Εἰπέ με ἐδῶ σὺ ὁ κατηγορῶν τὴν σάρκα σου, καὶ νομίζων ὅτι ταῦτα ἐλέχθησαν περὶ αὐτῆς ὡς περὶ ἐχθρᾶς καὶ πολεμίας· —διότι ἡ μοιχεία καὶ ἡ πορνεία ἂς ἦναι, κατὰ τὴν γνώμην σας, ἔργα τῆς σαρκός· —ἀλλὰ πῶς δύνανται νὰ ἦναι τῆς σαρκὸς, αἱ ἔχθραι, καὶ αἱ ἔρεις, καὶ οἱ ζῆλοι, καὶ αἱ ἐριθεῖαι, καὶ αἱ αἱρέσεις, καὶ αἱ φαρμακεῖαι; Ταῦτα εἶναι μόνον τῆς διεφθαρμένης προαιρέσεως· ὅθεν καὶ τὰ ἄλλα. Βλέπεις ὅτι δὲν νοεῖ ἐδῶ τὴν σάρκα, ἀλλὰ τὸν γεώδη λογισμὸν, τὸν χαμαὶ συρόμενον; Διὸ καὶ τοὺς φοβεῖ λέγων, "Οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν." Ἀλλ' ἐὰν ταῦτα ἐπροήρχοντο ἀπὸ φύσιν πονηρὰν, καὶ ὄχι ἀπὸ διεστραμμένην προαίρεσιν, ἥρμοζε νὰ εἴπῃ ὄχι, Πράσσουσιν, ἀλλὰ, Πάσχουσι. Διατί δὲ καὶ ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴν βασιλείαν; Διότι καὶ βραβεύονται καὶ κολάζονται οἱ ἄνθρωποι δι' ὅσα κρέμονται ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν προαίρεσιν αὐτῶν. Διὸ καὶ ἠπείλησε ταῦτα ὁ Παῦλος.

22. Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἔστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πρᾳότης, ἐγκράτεια. Δὲν εἶπε, Τὸ ἔργον τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ, Ὁ καρπός. Εἶναι λοιπὸν ἡ ψυχὴ περιττή; Ἂν ὁ λόγος ἦναι περὶ σαρκὸς καὶ Πνεύματος, ποῦ ἡ ψυχή; Ὁμιλεῖ ἆρά γε περὶ ἀψύχων; Διότι, ἐὰν τὰ μὲν πονηρὰ ἦναι τῆς σαρκὸς, τὰ δὲ χρήσιμα τοῦ Πνεύματος, ἡ ψυχὴ εἶναι περιττή. Κατ' οὐδένα τρόπον. Εἰς ταύτην ἀνήκει τῶν παθῶν ἡ ἐγκράτεια· καὶ θεμένη εἰς τὸ μέσον τῆς κακίας καὶ ἀρετῆς, ἐὰν μὲν κάμνῃ τὴν πρέπουσαν τοῦ σώματος χρῆσιν, τὸ καταστένει πνευματικόν·

ἐὰν δὲ ἀποστατήσῃ μὲν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἐκδώσῃ δὲ τὸν ἑαυτόν της εἰς τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας, τὸ καταστένει γεωδέστερον. Βλέπεις ὅτι ὁ λόγος του τώρα εἶναι ὄχι περὶ τῆς οὐσίας τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ περὶ τῆς μοχθηρᾶς καὶ μὴ μοχθηρᾶς προαιρέσεως; Διατί δὲ ὀνομάζει τὰς ἀρετὰς αὐτὰς καρπὸν τοῦ Πνεύματος; Διότι τὰ μὲν πονηρὰ ἔργα γίνονται ἀπὸ ἡμᾶς μόνον· ὅθεν καὶ τὰ ὀνομάζει ἔργα· τὰ δὲ καλὰ δὲν χρειάζονται μόνον τὴν ἰδικήν μας ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα, μέλλων νὰ διηγηθῇ αὐτὰ, βάλλει πρῶτον τὴν ῥίζαν τῶν ἀγαθῶν, τὸ Πνεῦμα, καὶ ὕστερον ἀπαριθμεῖ τὰς ἀρετάς· ἀγάπην, χαρὰν, εἰρήνην, μακροθυμίαν, χρηστότητα, ἀγαθοεργίαν, πίστιν, πρᾳότητα, ἐγκράτειαν.

23. Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος. Διότι ποῖος ἤθελε παραγγείλειν εἰς τὸν γνωρίζοντα ὅλα ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἔχοντα διδάσκαλον τῆς φιλοσοφίας τὴν τελείαν ἀγάπην; Καθὼς οἱ εὐπειθεῖς ἵπποι καὶ οἱ πράσσοντες ὅλα ἀφ' ἑαυτῶν δὲν χρειάζονται μάστιγα, οὕτω καὶ ψυχὴ, κινουμένη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα νὰ πράσσῃ τὴν ἀρετὴν, δὲν χρειάζεται τὸν νουθετοῦντα νόμον. Πολὺ δὲ θαυμασίως ἀπέῤῥιψε καὶ ἐδῶ τὸν νόμον, ὄχι ὡς κακὸν, ἀλλ' ὡς ὑποδεέστερον τῆς διδομένης ἀπὸ τὸ Πνεῦμα φιλοσοφίας.

24. Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσαύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Διὰ νὰ μὴν εἴπωσι, Καὶ τίς εἶναι τοιοῦτος; δείχνει ποῖοι τῷόντι πράττουν τὰ τοιαῦτα, σάρκα ὀνομάζων πάλιν ἐδῶ τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας. Διότι βέβαια δὲν ἐθανάτωσαν τὴν σάρκα· ἐπειδὴ πῶς ἔμελλαν νὰ ζῶσι; τὸ ἐσταυρωμένον εἶναι νεκρὸν καὶ ἀνενέργητον· δηλοῖ δὲ τὴν ἀκριβῆ φιλοσοφίαν. Διότι αἱ ἐπιθυμίαι, καὶ ἂν ἐνοχλῶσι, λυσσοῦν ὅμως ματαίως. Ἐπειδὴ λοιπὸν τόση εἶναι τοῦ Πνεύματος ἡ δύναμις, ἂς ζῶμεν εἰς ἐκεῖνο, ἂς ἀρκώμεθα εἰς ἐκεῖνο· τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς ἐπιφέρει λέγων τὰ ἑξῆς.

25. Εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. Ἂς διάγωμεν κατὰ τοὺς ἐκείνου νόμους· τοῦτο σημαίνει τὸ, Στοιχῶμεν· ἤγουν, ἂς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος, κ̀ ἂς μὴ ζητῶμεν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου προσθήκην. Ἢ, Ἐὰν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικῇ τῷ ὄντι εἰς ἡμᾶς διὰ πίστεως, καὶ ἐλάβαμεν δι' αὐτοῦ πνευματικὴν ζωὴν, αὐτὴ πρέπει νὰ φαίνεται εἰς τὴν διαγωγήν μας. Καθὼς ἡ ζωτικὴ δύναμις τοῦ σώματος φανερόνεται διὰ τῆς κινήσεως καὶ ἐνεργείας του, παρόμοια ἡ ζωτικὴ δύναμις τοῦ Πνεύματος πρέπει νὰ φανερόνεται εἰς τὴν διαγωγήν μας. Ἐὰν τοῦτο δὲν γίνεται, πρέπει νὰ ἔπαθε τὸ ἓν θάνατον πνευματικὸν, ὡς πάσχει καὶ τὸ ἄλλο θάνατον σωματικόν. Ἔπειτα δείχνων ὅτι οἱ ἐμβάζοντες τὴν περιτομὴν τὸ ἔκαμναν διὰ φιλοτιμίαν, λέγει, 26. Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες. Διότι ὁ φθόνος προέρχεται ἀπὸ κενοδοξίαν, καὶ ἀπὸ τὸν φθόνον τὰ μυρία ταῦτα κακά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Τομὴ Πρώτη.

Προτροπαὶ νὰ διάγωσι Χριστιανικῶς εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις.

Ἀδελφοὶ, ἐὰν καὶ προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πρᾳότητος· σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς.

2 Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.

3 Εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι, μηδὲν ὢν, ἑαυτὸν φρεναπατᾷ.

Ἀδελφοὶ, ἂν κἀνεὶς ἄνθρωπος φθάσῃ καὶ πέσῃ εἰς κἀνένα ἁμάρτημα, σεῖς οἱ πνευματικοὶ διορθώνετε τὸν τοιοῦτον μὲ πνεῦμα πρᾳότητος· μὲ τὸ νὰ προσέχῃς καὶ σὺ, μήπως πειρασθῇς.

2 Σηκώνετε τὰ βάρη ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θέλετε ἐκτελέσῃ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.

3 Διότι ἂν κἀνεὶς νομίζῃ, ὅτι εἶναι τὶ, ἐν ᾧ δὲν εἶναι τίποτε, ἀπατᾷ τὸν ἑαυτόν του.

4 Τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον.

5 Ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει.

6 Κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι, ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς.

7 Μὴ πλανᾶσθε· Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει·

8 Ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.

9 Τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι.

10 Ἄρα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως.

4 Ὅμως καθεὶς ἂς ἐξετάζῃ τὰ ἴδια ἔργα του, καὶ τότε θέλει δυνηθῇ νὰ καυχηθῇ, (πλὴν) εἰς τὸν ἑαυτόν του μόνον, καὶ οὐχὶ (σχετικῶς) εἰς ἄλλον.

5 Διότι καθεὶς θέλει σηκώσῃ τὸ ἴδιόν του φόρτωμα.

6 Ὁποιος διδάσκεται τὸν λόγον (τοῦ Θεοῦ,) ἂς δίδῃ μέρος ὅλων τῶν ἀγαθῶν του εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὸν διδάσκει.

7 Μὴ πλανᾶσθε· ὁ Θεὸς δὲν παίζεται· ἐπειδὴ ὅ, τι ἤθελε σπείρῃ (καθεὶς) ἄνθρωπος, ἐκεῖνο καὶ θέλει θερίσῃ·

8 Ἐπειδὴ ὅποιος σπείρῃ εἰς τὴν σάρκα του, αὐτὸς θέλει θερίσῃ ἀπὸ τὴν σάρκα φθοράν· καὶ ὅποιος σπείρῃ εἰς τὸ πνεῦμα, αὐτὸς θέλει θερίσῃ ἀπὸ τὸ πνεῦμα ζωὴν αἰώνιον.

9 Ὅταν κάμνωμεν τὸ καλὸν, ἂς μὴν ἀποκάμνωμεν· διότι εἰς τὸν ἴδιόν του καιρὸν θέλομεν θερίσῃ, ἐὰν δὲν ἀποκάμωμεν.

10 Λοιπὸν, ἐν ὅσῳ ἔχομεν καιρὸν, ἂς πράττωμεν τὸ καλὸν εἰς ὅλους, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως.

Ἐπειδὴ μὲ πρόφασιν ἐπιτιμήσεως ἐκδικοῦσαν τὰ ἴδιά των πάθη, κὴ ἐφαίνοντο μὲν νὰ κάμνωσι τοῦτο δι᾽ ἁμαρτήματα, σκοπὸν ὅμως εἶχαν νὰ στερεώσωσι τὴν ἰδίαν των φιλαρχίαν, λέγει· 1. Ἀδελφοὶ, ἐὰν καὶ προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι. Δὲν εἶπεν, Ἐὰν πράξῃ, ἀλλὰ, Ἐὰν προληφθῇ, τουτέστιν, Ἐὰν συναρπαγῇ. Ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον. Δὲν εἶπε, Κολάζετε, ὐδὲ, Καταδικάζετε, ἀλλὰ, Διορθόνετε. Καὶ ὐδὲ μέχρι τούτου ἐστάθη, ἀλλὰ δείχνων, ὅτι αὐτοὶ πρέπει νὰ ἦναι ἡμερώτατοι εἰς τοὺς ὑποσκελιζομένους, ἐπέφερε τὸ, Ἐν πνεύματι πραότητος. Δὲν εἶπεν, Ἐν

πραότητι, ἀλλὰ, Ἐν πνεύματι πραότητος, δηλῶν ὅτι καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα φαίνονται ταῦτα εὔλογα, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ νὰ δύναταί τις μὲ γλυκύτητα νὰ διορθόνῃ τὰς ἁμαρτάνοντας εἶναι χάρισμα πνευματικόν. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴν ἐξεπαρθῇ ὁ ἄλλον διορθόνων ὑποβάλλει καὶ αὐτὸν εἰς τὸν ἴδιον φόβον, λέγων οὕτω· Σκοπῶν σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς. Καθὼς οἱ πλούσιοι βοηθοῦν μὲ χρήματα τοὺς ἐνδεεῖς, ὥστε, ἂν πέσωσι κ᾽ αὐτοὶ εἰς πενίαν, νὰ ἐπιτύχωσι τὰ ἴδια· ὅτω πρέπει νὰ κάμνωμεν κ᾽ ἡμεῖς. Διὸ κ᾽ ἀναφέρει αἰτίαν ἀναγκαίαν, λέγων ὅτω· "Σκοπῶν σεαυτὸν μὴ κ᾽ σὺ πειρασθῇς." Καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ τοῦ ἁμαρτήσαντος, πρῶτον μὲν εἰπὼν, Ἐὰν καὶ προληφθῇ· δεύτερον σημειώσας τὴν πολλήν του ἀσθένειαν μὲ τὸ, Ὑμεῖς οἱ πνευματικοί· ἔπειτα, Ἵνα μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς· κατηγορῶν μᾶλλον τὴν βιαίαν τοῦ δαίμονος ὁρμὴν παρὰ τῆς ψυχῆς τὴν ἀμέλειαν.

2. Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε. Ἐπειδὴ τῶν ἀδυνάτων εἶναι νὰ εὑρεθῇ ἄνθρωπος χωρὶς ἐλαττώματα, τοὺς συμβουλεύει νὰ μὴν ἦναι ἀκριβεῖς ἐξεταστὰι τῶν ξένων ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποφέρῃ καθεὶς τῶν πλησίον του τὰ ἐλαττώματα, ὥστε νὰ ὑποφέρωνται καὶ τὰ ἰδικά του ἀπὸ ἄλλους. Διότι, καθὼς εἰς τὴν οἰκοδομὴν δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν θέσιν αἱ πέτραι ὅλαι, ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἁρμόζει εἰς τὴν γωνίαν, ὄχι δὲ εἰς τὰ θεμέλια· ἡ δὲ εἰς τὰ θεμέλια μὲν, ἀλλ᾽ ὄχι εἰς τὴν γωνίαν· ὅτω καὶ εἰς τῆς Ἐκκλησίας τὸ σῶμα. Καὶ εἰς τὴν σάρκα δὲ τὴν ἡμετέραν ἐμπορεῖ τὶς νὰ ἴδῃ αὐτὸ τοῦτο, ἀλλ᾽ ὅμως τὸ ἓν μέλος ὑποφέρει τὸ ἄλλο, καὶ δὲν ζητοῦμεν ὅλα ἀπὸ ὅλα. Διότι ὁ ἐκ τοῦ κοινοῦ γινόμενος ἔρανος συγκροτεῖ καὶ σῶμα καὶ οἰκοδομήν. Καὶ ὅτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Δὲν εἶπε, Πληρώσατε, ἀλλὰ, Ἀναπληρώσατε· δηλαδὴ, πληρώσετε αὐτὸν κοινῇ ὅλοι, ὑποφέροντες εἰς τὸν

ἄλλον· ἤγουν, Ὁ δεῖνα εἶναι ὀργίλος, σὺ δὲ ὑπνηλός· ὑπόφερε λοιπὸν σὺ τὴν σφοδρὰν ἐκείνου ὁρμὴν, διὰ νὰ ὑποφέρῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἰδικήν σου νωθρείαν· καὶ οὕτως οὐδ' ἐκεῖνος θέλει ἁμαρτήσειν, σηκονόμενος ἀπὸ σέ· ὐδὲ σὺ ἁμαρτάνεις ἐνῷ σὲ ὑποφέρει ἐκεῖνος εἰς ὅσα εἶσαι βαρύς. Οὕτω δὲ, ἐκτείνοντες τὴν χεῖρα ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, ὅπου εἶναι κίνδυνος νὰ καταπέσετε, πληρώσετε τὸν νόμον μὲ ἀμοιβαίας συγκαταβάσεις, καθεῖς ἀναπληρόνων τὸ ἐλλεῖπον εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς ἰδίας του ὑπομονῆς. Ἐὰν ὅμως δὲν κάμνετε οὕτω, ἀλλὰ καθεῖς ἐξετάζῃ πικρῶς τὸν βίον τοῦ πλησίον του, ποτὲ δὲν θέλει γίνεσθαι μεταξύ σας κἀνὲν ἀπ' ὅσα πρέπει νὰ γίνωνται. Διότι, καθὼς εἰς τὸ σῶμα, ἐὰν ἀπαιτῇ κἀνεῖς τὴν αὐτὴν δούλευσιν ἀπ' ὅλα τὰ μέλη, τὸ σῶμα ποτὲ δὲν θέλει σταθῆν· οὕτω καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν θέλ' εἶσθαι πολὺς πόλεμος, ἐὰν ἀπ' ὅλους ζητῶμεν ὅλα.

3. Εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι, μηδὲν ὤν, ἑαυτὸν φρεναπατᾷ. Ἐδῶ πάλιν στοχάσου τὴν ἀλαζονείαν. Ὁ φαινόμενος εἰς τὸν ἑαυτόν του ὅτι εἶναι κἄτι δὲν εἶναι τίποτε, φέρων εἰς μέσον πρῶτον δεῖγμα τῆς εὐτελείας τȣ τὴν τοιαύτην καλὴν περὶ αὐτȣ̃ γνώμην.

4. Τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος. Ἐδῶ δείχνει ὅτι πρέπει νὰ ἤμεθα βίου ἐξετασταὶ, καὶ ὄχι ἀμελῶς, ἀλλὰ μὲ ἀκρίβειαν νὰ δοκιμάζωμεν τὰς πράξεις μας· ἤγουν, Ἔκαμές τι καλόν; Στοχάσου μήπως τὸ ἔκαμες διὰ κενοδοξίαν, μήπως δι' ἀνάγκην, μήπως δι' ἔχθραν, μήπως μὲ ὑπόκρισιν, μήπως δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἀνθρωπίνην. Διότι, καθὼς τὸ χρυσίον φαίνεται μὲν λαμπρὸν προτοῦ νὰ βαλθῇ εἰς τὸ χωνευτήριον, ἀφοῦ ὅμως παραδοθῇ εἰς τὸ πῦρ, τότε γνωρίζεται ἀκριβῶς, τοῦ νόθου ὅλου χωριζομένου ἀπὸ τὸ γνήσιον· οὕτω κ̀ τὰ ἰδικά μας ἔργα, ὅταν ἐξετάζωμεν αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν, τότε θέλουν σαφῶς ἐκσκεπασθῆν, καὶ θέλομεν ἰδεῖν ὅτι εἴμεθα πολλῶν ἐγκλημάτων

ὑπεύθυνοι. Καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. Ταῦτα λέγει ὄχι νομοθετῶν, ἀλλὰ συγκαταβαίνων, ὡς νὰ ἔλεγεν· Ἄτοπον μὲν εἶναι τὸ νὰ καυχᾶσαι· ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ καυχᾶσαι, μὴ καυχᾶσαι κατὰ τοῦ πλησίον, ὡς ὁ Φαρισαῖος. Διότι ὅστις ἐδιδάχθη τοῦτο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο θέλει γρήγορα ἀπομακρυνθῆν. Ὅθεν καὶ ἐσυγχώρησε τοῦτο, διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ κατὰ μικρὸν τὸ ὅλον. Ὅστις ἐσυνειθίσθη νὰ καυχᾶται μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὄχι κατ' ἄλλων, ἐγρήγορα θέλει διορθώσειν ϗ τοῦτο τὸ ἐλάττωμα. Ὅστις δὲν νομίζει ὅτι εἶναι καλήτερος ἀπ' ἄλλους· — διότι τοῦτο νοεῖ μὲ τὸ, Οὐκ εἰς τὸν ἕτερον· — ἀλλ' ἐξετάζων αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν ὑπερηφανεύεται, θέλει παύσειν ὕστερον νὰ κάμνῃ καὶ τοῦτο. — — Ἢ, Ἂς δοκιμάζῃ καθεῖς τὸ ἴδιόν του ἔργον, καὶ τότε θέλει ἔχειν τὸ καύχημα ἢ τὸν ἔπαινον τῆς πράξεως αὐτῆς διὰ τὸ ἴδιόν του πρόσωπον· τουτέστι, τὸν ἔπαινον ὅτι ἔκαμε τὸ θεάρεστον καὶ ψυχωφελὲς, — δοκιμάσας, ἐξετάσας τὸν ἑαυτόν του· καὶ δὲν θέλει ζητεῖν τὸ καύχημά του ἐξετάζων τί πράττουν ἄλλοι. — Καὶ διὰ νὰ γνωρίσῃς ὅτι τοῦτο θέλει ν' ἀποδείξῃ, στοχάσου πῶς συστέλλει αὐτὸν μὲ τὸν φόβον, ἀνωτέρω μὲν εἰπὼν, "Δοκιμαζέτω τὸ ἔργον αὐτοῦ," ἐδῶ δὲ προσθέσας, 5. Ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει. Διότι φαίνεται νὰ προβάλλῃ αἰτίαν ἐμποδίζουσαν ἡμᾶς νὰ καυχώμεθα κατ' ἄλλων. Διορθόνει δὲ καὶ τὸν καυχώμενον, ὥστε μηδὲ εἰς τὸν ἑαυτόν του νὰ ἀρέσκῃ, ἐνθυμίζων αὐτὸν τὰ ἴδιά του ἁμαρτήματα, καὶ μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ φορτίου καὶ τῆς ἀχθοφορίας πιέζων τὴν συνείδησίν του.

6. Κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι, ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. Ὁ λόγος του ἐδῶ εἶναι περὶ τῶν διδασκάλων, συμβουλεύων ὥστε αὐτοὶ ν' ἀπολαύωσιν ἐπιμέλειαν πολλὴν ἀπὸ τοὺς μαθητευομένους. Καὶ διατί τάχα ἐνομοθέτησεν

οὕτω ὁ Χριστός; Διότι καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην περιέχεται ὁ νόμος οὗτος, Οἱ κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον νὰ ζῶσι ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον· κ᾽ εἰς τὴν Παλαιὰν δὲ ὁμοίως ἐλάμβαναν πολλὰς προσόδους οἱ Λευῖται ἀπὸ τοὺς ἀρχομένους. Διὰ τί ἄλλο λοιπὸν ἐδιάταξε ταῦτα, πλὴν διὰ νὰ προκαταβάλῃ ταπεινοφροσύνης κ᾽ ἀγάπης θεμέλιον; Ἐπειδὴ τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα φουσκόνει πολλάκις τὸν ὅστις αὐτὸ ἔχει, τὸν ἔβαλεν ὁ Κύριός μας εἰς ἀνάγκην νὰ ἔχῃ χρείαν ἀπὸ τοὺς μαθητευομένους, διὰ νὰ ταπεινόνεται τὸ φρόνημά του. Ἐκατάστενε δὲ κ᾽ ἐκείνους εὐκολωτέρους πρὸς φιλανθρωπίαν, γυμνάζων αὐτοὺς μὲ τὴν περὶ τοὺς διδασκάλους εὔνοιαν, νὰ ἦναι ἥμεροι κ᾽ πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἡ τοιαύτη δὲ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐπροξένει ὄχι μικρὰν ἀγάπην καὶ εἰς τὸ ἓν καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος. Ἐπειδὴ, ἐὰν δὲν ἦτο τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶπα, διὰ ποίαν αἰτίαν, τρέφων τοὺς ἀγνώμονας Ἰουδαίους ἀπὸ τὸ μάννα, ἀφῆκε τοὺς Ἀποστόλους νὰ καταντήσωσιν εἰς ψωμαζητῶν ἀνάγκην; Δὲν εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ ἐσυγχώρησε, μὲ σκοπὸν νὰ ἑτοιμάσῃ ἐκ τούτου τὰ μεγάλα ἀγαθὰ, ταπεινοφροσύνην καὶ ἀγάπην, καὶ ὥστε νὰ μὴν αἰσχύνωνται οἱ μαθητευόμενοι διὰ τοὺς φαινομένους ἐπονειδίστους; διότι τὸ ψωμοζητεῖν φαίνεται αἰσχρόν· ἀλλὰ δὲν ἐφαίνετο πλέον, ὅτε οἱ διδάσκαλοι ἐνησχολοῦντο εἰς αὐτὸ μὲ πᾶσαν παῤῥησίαν· ὥστε δὲν ἐλάμβαναν ἐδῶθεν μικρὸν κέρδος οἱ μαθηταὶ, διδασκόμενοι διὰ μέσου τούτων νὰ καταφρονῶσι πᾶσαν δόξαν. Διὰ τοῦτο λέγει, "Κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς·" τουτέστι, ἂς δείχνῃ περὶ αὐτὸν πᾶσαν δαψίλειαν· διότι τοῦτο αἰνιττόμενος ἔλεγεν, Ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. Κἀνὲν, λέγει, ἂς μὴν ἦναι ἴδιον τοῦ μαθητοῦ, ἀλλ᾽ ὅλα κοινά. Διότι λαμβάνει μεγαλήτερα παρ᾽ ὅσα δίδει, καὶ τόσον μεγαλήτερα, ὅσον τὰ ἐπουράνια εἶναι καλήτερα ἀπὸ τὰ γήϊνα. Τὸ ὁποῖον καὶ ἀλλαχοῦ δηλῶν ἔλεγεν, "Εἰ

ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ἡμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν;" Διὰ τȣτο καὶ ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα κοινωνίαν, δείχνων ὅτι ἐγίνετο ἀντίδοσις. Ἐκ τȣτου δὲ καὶ ἡ ἀμοιβαία των ἀγάπη ἐκαταστένετο θερμοτέρα πολὺ καὶ βεβαιοτέρα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ διδάσκαλος ζητῇ τὴν αὐτάρκειαν, καὶ μολονότι λαμβάνει, μένει ὅμως εἰς τὴν ἰδίαν του ἀξίαν. Διότι καὶ τοῦτο εἶναι ἔπαινος, τόσον νὰ καταγίνεται εἰς τὴν διδαχὴν, ὥστε νὰ ἔχῃ ἀπὸ ἄλλους χρείαν, καὶ νὰ ἦναι εἰς ἐσχάτην πενίαν, καὶ νὰ καταφρονῇ ὅλα τὰ βιωτικά. Ἐὰν ὅμως ὑπερβαίνῃ τὸ μέτρον, βλάπτει τὴν ἀξίαν του, ὄχι διότι λαμβάνει, ἀλλὰ διότι λαμβάνει ἀμέτρως. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ καταστήσῃ ὀκνηρότερον εἰς ταῦτα τὸν μαθητὴν ἡ τοῦ διδασκάλου πονηρία, καὶ τὸν παρατρέχῃ πολλάκις πτωχὸν ὄντα διὰ τὴν ἰδίαν του κακοτροπίαν, μετέπειτα μὲν λέγει, "Τὸ δὲ καλὸν ποιȣντες μὴ ἐκκακῶμεν·" ἐδῶ δὲ δείχνει τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς τοιαύτης καὶ τῆς εἰς τὰ κοσμικὰ φιλοτιμίας, λέγων οὕτω·

7. Μὴ πλανᾶσθε· Θεὸς ȣ μυκτηρίζεται· ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τȣτο κὴ θερίσει· 8. Ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον. Καθὼς εἰς τὰ σπέρματα ἀδύνατον εἶναι νὰ σπείρῃ τὶς ὀρόβους καὶ νὰ θερίσῃ σῖτον·—διότι τοῦ αὐτοῦ γένους πρέπει νὰ ἦναι καὶ τὸ σπειρόμενον καὶ τὸ θεριζόμενον·—ȣτω καὶ εἰς τὰ ἔργα, ὅστις κατέβαλεν εἰς τὴν σάρκα τρυφὴν, μέθην, ἐπιθυμίαν ἄτοπον, τὰ ἐκ τούτων θέλει θερίσειν. Ποῖα δὲ εἶναι ταῦτα; Κόλασις, τιμωρία, αἰσχύνη, γέλως, φθορά. Διότι τῶν πολυτελῶν τραπεζῶν καὶ τῶν ἡδυσμάτων, κἀνὲν ἄλλο δὲν εἶναι τὸ τέλος, παρὰ ἡ φθορά. Ὄχι μόνον αὐτὰ φθείρονται, ἀλλὰ καὶ συμφθείρουν τὸ

σῶμα. Τὰ δὲ τȣ̃ Πνεύματος δὲν εἶναι τοιαῦτα, ἀλλ' ὅλα τὰ ἐναντία τȣ́των. Στοχάσου δέ· ἂν ἔσπειρες ἐλεημοσύνην, σὲ ἀναμένουν τῶν οὐρανῶν οἱ θησαυροὶ καὶ δόξα αἰώνιος· ἂν ἔσπειρες σωφροσύνην, τιμὴ καὶ βραβεῖον καὶ αἱ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εὐφημίαι καὶ οἱ παρὰ τȣ̃ ἀγωνοθέτου στέφανοι.

9. Τὸ δὲ καλὸν ποιȣ̃ντες μὴ ἐκκακῶμεν· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι. 10. Ἄρα οὖν, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιςα δὲ πρὸς τȣ̀ς οἰκείȣς τῆς πίςεως. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τὶς ὅτι τȣ̀ς διδασκάλȣς μὲν πρέπει νὰ ἐπιμελώμεθα, κ̀ νὰ τρέφωμεν αὐτοὺς, τȣ̀ς ἄλλους δὲ νὰ ἀμελῶμεν, καθολικεύει τὸν λόγον, καὶ ἀνοίγει εἰς ὅλους τὴν θύραν τῆς τοιαύτης φιλοτιμίας, καὶ τόσον εἶναι μεγάλη τῆς ψυχῆς του ἡ φιλανθρωπία, ὥστε προστάζει νὰ ἐλεῶμεν καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἐθνικοὺς, μὲ τὴν προσήκουσαν μὲν τάξιν, ὅμως νὰ ἐλεῶμεν. Τίς δὲ εἶναι ἡ τάξις; Τὸ νὰ δείχνωμεν πλειοτέραν πρόνοιαν εἰς τοὺς πιστούς. Ὅ,τι δὲ κάμνει εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστολὰς, τȣ̃το κάμνει κ̀ ἐδῶ· διδάσκων ὄχι μόνον νὰ δίδωμεν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ νὰ τὴν δίδωμεν καὶ φιλοτίμως καὶ ἀδιακόπως. Διότι μὲ τȣ̃ σπόρου τὸ ὄνομα καὶ μὲ τὸ νὰ μὴν ἀποκάμνωμεν ποτὲ, τȣ̃το αἰνίττεται. Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἐζήτησε μέγα τι, βάλλει καὶ τὸ βραβεῖον εἰς τὰς θύρας, μνημονεύων νέον τινὰ καὶ παράδοξον θερισμόν. Διότι εἰς μὲν τὴν γεωργίαν, ὄχι μόνον ὁ σπείρων, ἀλλὰ καὶ ὁ θερίζων ὑπομένει πολὺν κόπον, μαχόμενος μὲ ξηρασίαν, καὶ κονιορτὸν, καὶ ταλαιπωρίαν πολλήν· τότε δὲ κανὲν ἀπὸ ταῦτα δὲν θέλει συμβῆν· τὸ ὁποῖον καὶ σημαίνων ἔλεγε, "Καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν μὴ ἐκλυόμενοι." Καὶ ἐδῶθεν μὲν προτρέπει αὐτȣ̀ς καὶ ἑλκύει· τȣ̀ς κατεπείγει δὲ καὶ ἀλλαχόθεν, καὶ τȣ̀ς συσφίγγει, λέγων, "Ἄρα οὖν, ὡς καιρὸν ἔχομεν,

ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν." Διότι, καθὼς δὲν εἶναι πάντοτε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας νὰ σπείρωμεν, οὕτως οὐδὲ εἶναι πάντοτε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας νὰ ἐλεῶμεν. Ἀφοῦ ἀναχωρήσωμεν ἐκ τοῦ παρόντος κόσμου, καὶ μυριάκις ἂν βουληθῶμεν, τίποτε πλέον δὲν θέλομεν κατορθώσειν. Μαρτυροῦν δὲ τὸν λόγον μας τοῦτον καὶ αἱ παρθένοι, αἵτινες, μολονότι εἶχαν προθυμίαν μεγίστην, ἐπειδὴ ὅμως ἔφυγαν χωρὶς νὰ ἔχωσι δαψιλῆ τὴν ἐλεημοσύνην, ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὸν νυμφῶνα· καὶ ὁ τὸν Λάζαρον παραβλέψας πλούσιος. Διότι καὶ ἐκεῖνος, ἐπειδὴ ἐστερεῖτο τὴν συμμαχίαν ταύτην, ἂν καὶ ἔκλαιε καὶ ἐπαρακάλουσε πολλὰ, δὲν ἠλεεῖτο οὔτε ἀπὸ τὸν πατριάρχην, οὔτε ἀπὸ ἄλλον τινὰ, ἀλλ' ἔμενε διαπαντὸς βασανιζόμενος εἰς τὴν φλόγα χωρὶς καμμίαν συγγνώμην. Διὰ ταῦτα λέγει, "Ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας·" καὶ τοιουτοτρόπως ἐλευθερόνων αὐτοὺς μάλιστα ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν ταπεινότητα. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἔδειχναν ὅλην αὐτῶν τὴν φιλανθρωπίαν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους· ἡ δὲ φιλοσοφία τῆς χάριτος καλεῖ γῆν ὁμοῦ καὶ θάλασσαν εἰς τῆς ἐλεημοσύνης τὴν τράπεζαν, ἂν καὶ δείχνῃ πλειοτέραν τὴν σπουδὴν πρὸς τοὺς οἰκείους.

Τομὴ Δευτέρα.

Τέλος τῆς Ἐπιστολῆς.

11 Ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί.	11 Ἴδετε, πόσον διεξοδικὰ γράμματα σᾶς ἔγραψα μὲ τὴν ἰδίαν μου χεῖρα.
12 Ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκὶ, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ διώκωνται.	12 Ὅσοι θέλουσι νὰ εἶναι εὐπρόσωποι κατὰ σάρκα, αὐτοὶ σᾶς ἀναγκάζουσι νὰ περιτέμνησθε, μόνον διὰ νὰ μὴ διώκωνται ἀπὸ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ.
13 Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν· ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχήσωνται.	13 Διότι μήτε ἐκεῖνοι, ὅσοι περιτέμνονται, φυλάττουσι τὸν νόμον· ἀλλὰ θέλουσι σεῖς νὰ περιτέμνησθε, διὰ νὰ καυχηθῶσιν εἰς τὴν ἰδίαν σας σαρκικὴν (περιτομήν.)

14 Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ.

15 Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις.

16 Καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τȣ̃ Θεοῦ.

17 Τοῦ λοιποῦ, κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω.

18 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. Ἀμήν.

† Πρὸς Γαλάτας ἐγράφη ἀπὸ Ῥώμης.

14 Μὴ γένοιτο ὅμως εἰς ἐμὲ νὰ καυχηθῶ (εἰς ἄλλο τι,) εἰμὴ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησȣ̃ Χριστοῦ· διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος ὡς πρὸς ἐμὲ ἐσταυρώθη, καὶ ἐγὼ ὡς πρὸς τὸν κόσμον.

15 Διότι εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν οὔτε τὸ νὰ εἶναί τις περιτετμημένος χρησιμεύει τίποτε, οὔτε τὸ νὰ εἶναι ἀπερίτμητος, ἀλλὰ (τὸ νὰ εἶναι) νέον κτίσμα.

16 Καὶ ὅσοι φυλάττουσιν αὐτὸν τὸν κανόνα, ἂς εἶναι εἰρήνη εἰς αὐτȣ̀ς καὶ ἔλεος, καὶ εἰς τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ.

17 Εἰς τὸ ἑξῆς κἀνεὶς ἂς μή μοι προξενῇ κόπους· διότι ἐγὼ βαστάζω ἐπάνω εἰς τὸ σῶμά μου τὰ σημεῖα τῶν πληγῶν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

18 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴθε νὰ εἶναι μετὰ τοῦ πνεύματός σας, ἀδελφοί. Ἀμήν.

† Ἡ πρὸς Γαλάτας ἐγράφη ἀπὸ τὴν Ῥώμην.

11. Ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. Στοχάσου πόση ὀδύνη κρατεῖ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ψυχήν. Καθὼς οἱ πένθος τι δοκιμάσαντες, καὶ στερηθέντες γνήσιόν τινα φίλον, κ(αὶ) ὑπομείναντες τίποτε ἀνέλπιστον, δὲν ἡσυχάζουν οὔτε νύκτα ȣ̓́τε ἡμέραν, ἔχοντες τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ πένθος πολιορκημένην· ȣ̓́τω κ(αὶ) ὁ μακάριος Παῦλος, εἰπὼν ὀλίγα περὶ τῶν ἠθῶν, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὰ πρότερα, τὰ ὁποῖα μάλιστα τοῦ διετάρασσαν τὴν ψυχὴν, λέγων ȣ̓́τως· "Ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί." Τίποτε ἄλλο δὲν αἰνίττεται ἐδῶ, πλὴν ὅτι αὐτὸς ἔγραψε τὴν Ἐπιστολὴν ἅπασαν, τὸ ὁποῖον ἦτο σημεῖον πολλῆς γνησιότητος. Διότι εἰς τὰς ἄλλας ὑπηγόρευε μὲν αὐτὸς, ἔγραφε δὲ ἄλλος· ὡς γίνεται δῆλον

ἀπὸ τὴν πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιςολήν· ὅπου λέγει πρὸς τὰ τέλη, "Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρτιος ὁ γράψας τὴν Ἐπιστολήν·" ἐδῶ δὲ τὴν ἔγραψεν αὐτὸς ὅλην. Ἔκαμε δὲ τȣ̃το εἰς τὴν περίστασιν ταύτην καὶ ἀναγκαίως, ὄχι δι' ἀγάπην μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πονηρᾶς ὑποψίας τὴν ἀναίρεσιν. Διότι, ἐπειδὴ ἐκατηγορεῖτο διὰ πράγματα, τῶν ὁποίων δὲν ἦτον οὐδόλως κοινωνὸς, καὶ ἐλέγετο ὅτι ἐκήρυττε μὲν τὴν περιτομὴν, ὑπεκρίνετο δὲ ὡς νὰ μὴ τὴν ἐκήρυττε, διὰ τȣ̃το ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ ἰδιόγραφον τὴν Ἐπιστολὴν, ὥστε νὰ καταθέσῃ μεταξύ των μαρτυρίαν ἔγγραφον. Τὸ δὲ, Πηλίκοις, φαίνεται εἰς ἐμὲ νὰ εἶπε, φανερόνων ὄχι τὸ μέγεθος, ἀλλὰ τὴν ἀμορφίαν τῶν γραμμάτων, σχεδὸν ὡς νὰ ἔλεγε, Μολονότι δὲν ἐξεύρω νὰ γράφω καλὰ, ὅμως ἠναγκάσθην νὰ γράψω ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ φράξω τῶν συκοφαντῶν τὸ στόμα.

12. Ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκὶ, ȣ̃τοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριςȣ̃ διώκωνται. 13. Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν· ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχήσωνται. Ἐδῶ δείχνει ὅτι οἱ Γαλάται ὑπέμεναν τȣ̃το ὄχι ἑκȣσίως, ἀλλ' ἀναγκαστῶς, δίδων ȣ̃τω εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴν ἀναχωρήσεως, καὶ σχεδὸν ἀπολογούμενος ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ προτρέπων ν' ἀποπηδήσωσιν ἐγρήγορα. Τί δὲ σημαίνει, Εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκί; Ν' ἀπολάβωσι τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ὠνειδίζοντο μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἀπὸ τὰ πάτρια ἔθη ἀποστατήσαντες, διὰ νὰ μὴ κατηγορῶνται ταῦτα, λέγει, θέλουν νὰ σᾶς φθείρωσιν, ἀπολογούμενοι εἰς ἐκείνους διὰ τῆς ἰδικῆς σας σαρκός. Οὕτω δ' ἔλεγε, δείχνων ὅτι δὲν ἔπρατταν ταῦτα διὰ τὸν Θεόν· ὡς νὰ ἔλεγε, Δὲν παρακινοῦνται εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην ἀπὸ εὐσέβειαν· δι' ἀνθρωπίνην φιλοτιμίαν γίνονται

ὅλα ταῦτα, διὰ νὰ εὐαρεστῶνται οἱ ἄπιστοι μὲ τῶν πιστῶν τὴν περιτομήν· καὶ προτιμοῦν νὰ προσκρούσωσιν εἰς τὸν Θεὸν, διὰ ν' ἀρέσωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο σημαίνει τὸ, Ἐν σαρκὶ εὐπροσωπῆσαι. Ἔπειτα, δείχνων ὅτι καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν ἦσαν συγγνώμης ἀνάξιοι, τοὺς ἐλέγχει πάλιν, ὅτι ἐπέτασσαν ταῦτα, ὄχι μόνον διὰ τὴν εἰς ἄλλους ἀρέσκειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ ἰδικήν των φιλοδοξίαν. Διὸ καὶ ἐπέφερεν, "Ἵνα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σαρκὶ καυχήσωνται," ὡς ἔχοντες μαθητὰς καὶ ὄντες διδάσκαλοι. Καὶ τίς εἶναι τούτων ἡ ἀπόδειξις; "Οὐδὲ γὰρ νόμον αὐτοὶ φυλάσσουσι," λέγει. Καὶ ἂν τὸν ἐφύλατταν μὲν, ἤθελαν εἶσθαι μεγίστης κατηγορίας ἄξιοι· τώρα δὲ καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶναι διεφθαρμένος.

14. Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅμως τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἐπονείδιστον, πλὴν εἰς τὸν κόσμον, καὶ μεταξὺ τῶν ἀπίστων· ἀλλ' εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ μεταξὺ τῶν πιστῶν, εἶναι δόξα μεγίστη. Διότι καὶ ἡ πενία εἶναι ἐπονείδιστον, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς εἶναι καύχημα· καὶ τὸ νὰ ἐξευτελίζεταί τις ἀπὸ τὸ πλῆθος εἶναι γελοιῶδες, ἀλλ' ἡμεῖς καυχώμεθα εἰς τοῦτο. Οὕτω καὶ ὁ σταυρὸς μᾶς εἶναι καύχημα. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἐγὼ δὲ οὐ καυχῶμαι· ἢ, Ἐγὼ δὲ οὐ βούλομαι καυχᾶσθαι· ἀλλὰ, Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο· τὸ ἀπευχήθη ὡς πρᾶγμα κάκιστον· καὶ ἐκάλεσε τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν διὰ νὰ κατορθώσῃ τὸ ἐναντίον. Καὶ τί εἶναι τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ; Ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέλαβε δι' ἐμὲ δούλου μορφὴν, καὶ ἔπαθεν ὅσα ἔπαθε, δι' ἐμὲ τὸν δοῦλον, τὸν ἐχθρὸν, τὸν ἀγνώμονα· ἀλλὰ τόσον μὲ ἠγάπησεν, ὥστε καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς θάνατον τὸν ἑαυτόν του. Ἐμπορεῖ ἆρά γε τίποτε νὰ γένῃ ἴσον τούτου; Ἐὰν οἱ δοῦλοι, ὅταν μόνον ἐπαινῶνται ἀπὸ τοὺς δεσπότας των, οἵτινες δὲν εἶναι παρ' ὁμοιοειδεῖς των ἄνθρωποι, μεγαλοφρονῶσι, πῶς δὲν πρέπει νὰ

καυχώμεθα ἡμεῖς, ὅταν ὁ Δεσπότης, ὁ ἀληθὴς Θεὸς, δὲν αἰσχύνεται τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρόν; Κανεῖς λοιπὸν ἂς μὴν αἰσχύνεται τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. Αὐτὸς δὲν ἐντράπη νὰ σταυρωθῇ διὰ σὲ, καὶ ἐντρέπεσαι σὺ νὰ ὁμολογήσῃς τὴν ἄπειρον αὐτοῦ φροντίδα; Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ ὁμοιάζει τὴν διαγωγὴν φυλακωμένου, ὅστις, μὴ αἰσχυνόμενος ἀρχήτερα τὸν βασιλέα, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ τοῦ ἔλυσεν ὁ ἴδιος τὰ δεσμὰ, ἀρχίζει νὰ τὸν αἰσχύνεται διὰ τοῦτο. Ἀλλὰ ταῦτα ἤθελαν εἶσθαι ἐσχάτης παραφροσύνης ἴδια· καθότι δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα πρέπει νὰ καυχᾶται. Δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. Τὸν κόσμον λέγει τώρα, ὄχι τὸν ὀυρανὸν, οὐδὲ τὴν γῆν, ἀλλὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα, τὸν ἔπαινον τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τὴν δορυφορίαν, τὴν δόξαν, τὸν πλοῦτον, τὰ τοιαῦτα ὅλα, τὰ φαινόμενα λαμπρά. Ταῦτα μοῦ ἔγιναν νεκρά. Τοιοῦτος πρέπει νὰ ἦναι ὁ Χριστιανὸς, ταύτην τὴν φωνὴν πάντοτε νὰ περιφέρῃ. Οὐδὲ ἠρκέσθη μόνον εἰς τὸν πρότερον τῆς νεκρώσεως τρόπον, ἀλλ' ἐπέφερε καὶ ἄλλον, εἰπὼν, "Κἀγὼ τῷ κόσμῳ·" φανερόνων ὅτι ἡ νέκρωσις εἶναι διπλῆ, καὶ λέγων, ὅτι ἐκεῖνα εἰς ἐμὲ εἶναι νεκρὰ, καὶ ἐγὼ εἰς ἐκεῖνα, καὶ οὔτε αὐτὰ δύνανται νὰ μὲ κυριεύσωσι καὶ αἰχμαλωτίσωσι. διότι ἔγιναν ἅπαξ νεκρά· οὔτε ἐγὼ νὰ τὰ ἐπιθυμήσω· διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι νεκρὸς εἰς αὐτά. Τίποτε δὲν εἶναι τῆς νεκρώσεως ταύτης μακαριώτερον· αὕτη εἶναι τῆς μακαρίας ζωῆς τὸ θεμέλιον.

15. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις. (Σύγκρινε κεφ. ε'. 6.) 16. Καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ. Βλέπεις τοῦ σταυροῦ τὴν δύναμιν, εἰς πόσον ὕψος ἀνεβίβασε τὸν Ἀπόστολον; Διότι

ὄχι μόνον ἐνέκρωσεν εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὸν κατέστησε πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν παλαιὸν τῆς διαγωγῆς τρόπον. Τί εἶναι ἴσον τῆς ἰσχύος ταύτης; Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἦτον ἕτοιμος καὶ νὰ σφαχθῇ ὑπὲρ τῆς περιτομῆς, καὶ ὅστις ἔσφαζεν ὑπὲρ αὐτῆς ἄλλους, τοῦτον ἔπεισεν ὁ σταυρὸς ν' ἀφήσῃ ἐκείνην ὡς μὴ διαφέρουσαν ἀπὸ τὴν ἀκροβυστίαν, καὶ νὰ ζητῇ ξένα τινὰ καὶ παράδοξα καὶ τὰ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς πράγματα. Ὀνομάζει δὲ καινὴν κτίσιν τὸν Εὐαγγελικὸν τῆς ζωῆς τρόπον, καὶ δι' ὅσα ἔγιναν, καὶ δι' ὅσα μέλλουν νὰ γένωσι· δι' ὅσα μὲν ἔγιναν, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ παλαιωθεῖσα εἰς τῆς ἁμαρτίας τὸ γῆρας, ἀνενεώθη ἔξαφνα διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὡς νὰ ἐξανεκτίσθη πάλιν· —ὅθεν ζητοῦμεν διαγωγὴν νέαν καὶ οὐρανίαν. Δι' ὅσα δὲ μέλλουν νὰ γένωσιν, ἐπειδὴ καὶ ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ, καὶ ὅλη ἡ κτίσις θέλουν μεταβληθῆν εἰς ἀφθαρσίαν ὁμοῦ μὲ τὰ ἰδικά μας σώματα. Μὴ λοιπὸν, λέγει, μοῦ ἀναφέρῃς τὴν περιτομὴν, ἥτις δὲν ἰσχύει πλέον τίποτε. Διότι πῶς θέλει φανῆν αὕτη, ἀφοῦ πάθωσιν ὅλα τόσην μεταβολήν; Ἀλλὰ ζήτει τὰ καινὰ πράγματα τῆς χάριτος· διότι ὅσοι διώκουν ταῦτα, οὗτοι θέλουν ἀπολαύσειν καὶ εἰρήνην καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ ἐμποροῦν κυρίως νὰ καλῶνται μὲ τοῦ Ἰσραὴλ τ' ὄνομα· καθὼς ὅσοι φρονοῦν τὰ ἐναντία, καὶ ἂν κατάγωνται ἀπὸ ἐκεῖνον, κ᾽ ἂν περιφέρωσι τὴν ὀνομασίαν του, ἐξέπεσαν ὅμως ἀπ' ὅλα ταῦτα, κ᾽ ἀπὸ τὴν συγγένειαν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτήν. Κυρίως Ἰσραηλῖται ἐμποροῦν νὰ ἦναι μόνον οἱ φυλάττοντες τὸν κανόνα τοῦτον, οἱ ἀπέχοντες ἀπὸ τὰ παλαιὰ, καὶ διώκοντες τὰ τῆς χάριτος.

17. Τοῦ λοιποῦ, κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω. Δὲν ὁμιλεῖ ταῦτα ἐδῶ ὡς ἀποσταμένος, οὐδ' ὡς κοπιάσας ὑπέρμετρα. Διότι ὁ ἕτοιμος καὶ νὰ κάμνῃ καὶ νὰ πάσχῃ ὅλα ὑπὲρ τῶν μαθητῶν, πῶς ἤθελε τώρα ἀποκάμειν κ᾽ καταπέσειν; ὁ λέγων "Ἐπίστηθι εὐκαίρως

ἀκαίρως·" ὁ λέγων, "Μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος." Διὰ τί λοιπὸν λέγει ταῦτα; Διὰ νὰ τοὺς κινήσῃ εἰς ἐπιμέλειαν, καὶ νὰ τοὺς προξενήσῃ πλειότερον φόβον, καὶ νὰ στερεώσῃ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας νόμȣς, καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν συγχωρεῖται νὰ τοὺς σαλεύωσιν ἀδιακόπως. Ἐ γ ὼ γ ὰ ρ τ ὰ σ τ ί γ μ α τ α τ ȣ̃ Κ υ ρ ί ο υ Ἰ η σ ο ῦ ἐ ν τ ῷ σ ώ μ α τ ί μ ȣ β α σ ά ζ ω. Δὲν εἶπεν, Ἔχω, ἀλλὰ, Βαστάζω· καθὼς τὶς μεγαλοφρονῶν διὰ τρόπαια, ἢ σημεῖα βασιλικά· ἂν καὶ τοῦτο πάλιν φαίνεται νὰ ἦναι ὄνειδος. Ἀλλ' οὗτος καυχᾶται εἰς τὰς πληγάς· καὶ καθὼς οἱ σημειοφόροι στρατιῶται, παρόμοια κ̀ οὗτος ἀγάλλεται πληγὰς περιφέρων. Διὰ τί δὲ λέγει τοῦτο; Διὰ μέσου τούτων, λέγει, ἀπολογοῦμαι λαμπρότερα, παρὰ δι' ὁποιουδήποτε λόγου, δι' ὁποιασδήποτε φωνῆς. Διότι ταῦτα ἐκβάλλουν φωνὴν ὑψηλοτέραν ἀπὸ σάλπιγγα πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας, κ̀ δισχυριζομένους ὅτι ὑποκρίνομαι τὸ δόγμα, καὶ λέγω τὶ πρὸς ἀνθρώπων ἀρέσκειαν. Ἐὰν ἔβλεπέ τις στρατιώτην ἐκβαίνοντα ἀπὸ τὴν παράταξιν καταιματωμένον κ̀ καταπληγωμένον, ἠδύνατο τάχα νὰ τὸν κατηγορήσῃ ὡς δειλὸν καὶ προδότην, ἐνῷ βλέπει ἐπάνω τοῦ σώματός τȣ τῆς ἀνδραγαθίας τὴν ἀπόδειξιν; Καὶ περὶ ἐμοῦ, λοιπὸν λέγει, ὁμοίως κρίνετε. Ἐὰν θέλῃ τὶς ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπολογίαν μου, καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν διάθεσίν μου, ἂς βλέπῃ τὰς πληγὰς, αἵτινες παρέχουν ἀπόδειξιν ἰσχυροτέραν ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὰ γράμματα ταῦτα. Κατ' ἀρχὰς μὲν τῆς Ἐπιστολῆς, ἔδειξε τὸ ἀνυπόκριτον αὐτȣ̃ ἀπὸ τὴν αἰφνιδίαν μεταβολήν του· εἰς τὸ τέλος δὲ, ἀπὸ τοὺς κινδύνους· διὰ νὰ μὴν εἴπῃ τὶς, ὅτι ἐπαρακινήθη μὲν ἀπὸ καλὰς αἰτίας νὰ ἔλθῃ εἰς Χριστὸν, ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν εἰς τὴν αὐτὴν προαίρεσιν· εἰς ἀπόδειξιν δὲ τȣ̃ ὅτι ἔμεινε, παράγει μάρτυρας τοὺς κόπȣς, τȣ̀ς κινδύνȣς, τὰς πληγάς. Ἔπειτα, ἀφȣ̃ ἀπελογήθη περὶ πάντων

σαφῶς, κ᾽ ἔδειξεν ὅτι δὲν εἶπε κἀνὲν ἀπὸ τὰ εἰρημένα μὲ θυμὸν κ᾽ ἔχθραν, ἀλλ᾽ ὅτι ἔχει ἀκίνητον τὴν πρὸς αὐτὲς φιλοςοργίαν, ἀποδείχνει πάλιν αὐτὸ τῦτο, κλείων τὸν λόγον μὲ εὐχὴν ἀπὸ μυρία ἀγαθὰ γέμεσαν, κ᾽ λέγων ὕτω.

18. Ἡ χάρις τῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. Ἀμήν. Μὲ τὴν ἐσχάτην ταύτην λέξιν ἐπεσφράγισεν ὅλα τὰ ἔμπροσθεν. Δὲν εἶπεν ἁπλῶς, Μεθ᾽ ὑμῶν, ὡς ἀλλαχῦ, ἀλλὰ, Μετὰ τῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀποσύρων αὐτὲς ἀπὸ τὰ σαρκικὰ, καὶ δείχνων πανταχῦ τῦ Θεῦ τὴν εὐεργεσίαν, καὶ ἀνενθυμίζων τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν ἀπέλαυσαν, διὰ τῆς ὁποίας ἦτον ἱκανὸς νὰ τὲς ἀποσύρῃ ἀπὸ πᾶσαν Ἰουδαϊκὴν πλάνην. Διότι καὶ τὸ νὰ ἔλαβαν Πνεῦμα δὲν ἦτο τῆς νομικῆς πτωχείας, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν πίστιν δικαιοσύνης· κ᾽ τὸ νὰ ἐφύλαξαν αὐτὸ ἀφῦ τὸ ἔλαβαν, δὲν ἐπροῆλθεν ἀπὸ τὴν περιτομὴν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴν χάριν. Διὰ τῦτο προσέτι ἔκλεισε τὴν παραίνεσιν μὲ εὐχὴν, μνημονεύσας καὶ τὴν χάριν καὶ τὸ Πνεῦμα, ὁμῦ καὶ εἰπὼν αὐτὲς ἀδελφοὺς, καὶ παρακαλέσας τὸν Θεὸν ν᾽ ἀπολαύωσι ταῦτα διηνεκῶς, καὶ ἀσφαλίσας τὲς ἀνθρώπους μὲ διπλῦν τρόπον. Διότι ἡ εὐχὴ καὶ ἡ διδασκαλία τὲς ἐχρησίμευαν ὡς διπλῦν τεῖχος. Ἡ μὲν διδασκαλία, ἐνθυμίζουσά τους ὅσα ἀπέλαυσαν ἀγαθὰ, τὲς ἐκρατοῦσε πλειότερον εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας· ἡ δὲ εὐχὴ, καλῦσα τὴν χάριν, καὶ πείθυσα νὰ μένῃ μεταξύ των, δὲν ἄφινε τὸ Πνεῦμα νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπ᾽ αὐτές. Ἐνῷ δὲ αὐτὸ ἔμενε μεταξύ των, πᾶσα τῶν τοιύτων δογμάτων ἀπάτη ἀπεδιώχνετο, ὡς κόνις, μὲ τὴν δύναμιν Χριστοῦ Ἰησῦ τῦ Κυρίυ ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ τῦ Πατρὸς κ᾽ τῦ Ἁγίου Πνεύματος ἂς ἦναι ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, τώρα κ᾽ πάντοτε, κ᾽ εἰς τὲς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἂς ςοχασθῶμεν ἐδῶ πόσον ἀναγκαῖον εἶναι καὶ διὰ ἡμᾶς νὰ δοκιμάσωμεν τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριςοῦ ἐσωτερικῶς, ὥςε νὰ ἑνωθῶμεν μὲ αὐτὸν "ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ" εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.
